

Bouwkonstige wercken, begrepen in 8 boeken : waar van het derde en seste boek voortkomen met hare beschrijvinge en platen, als zijnde de voornaamste de bouwkonst rakende : aangaande de andere boeken, daar van vertoonen wy alleenigh hare platen ...

<https://hdl.handle.net/1874/42941>

FINITO

AEDIE

L'IDEA DELLA
ARCHITETTURA
VNIVERSALE.
DIVINCENZO SCAMOZZI
ARCHITETTO VENETO.

RESTAVR

FRAECOG

Grontregelen der
BOW-CONST.

ofte

DE VYTNEMENTHEYT VANDE
VYF ORDERS.

DER

ARCHITECTURA

van

VINCENT SCAMOZZI

Uit het Italiaens ouergeset en met
civiele copere plaeten verciert.

EXPERIENT

THEORICA

T'AMSTERDAM,
bij Dancker Danckerts,
Inde Calverstraat inde Dancbaerheijt.
Anno 1661.

H E T
V O O R B E E L T
Der Algemeene
BOU V V - K O N S T .
V A N
V I N C E N T S C A M O Z Z I ,
Bouw-meester van
V E N E T I E N .
H E T S E S T E B O E C K , I N ' t T W E E D E D E E L .

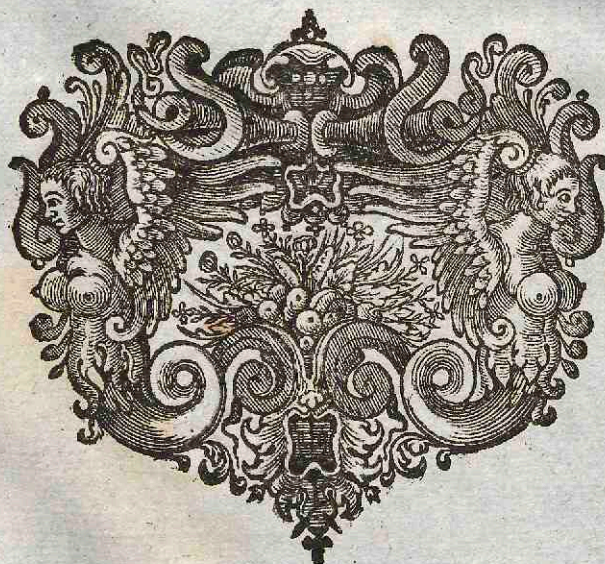
Waer in naeu-keurlijck den oorspronck van de Ordens,
en cïeraden der Colommen verhandelt werdt ; hoe veel en
hoedanigh die zyn ; en eenige nutte weerlegginghe noopende de selve : en de
gheregeltheydt en mate, en bequaemste gheschicktheydt der Ouden, met de
vergïeringh, gedaen door den Autheur.

Misgaders :

*Van de geschicktheyt en verdeelinghe der Pilaren en Booghen, als mede van de
maniere en lee-maete der Tuscaensche, Dorische, Ionische, Romijnsche en Corintische Ordere, en
waer toe zy noodigh zyn : Eyndelijck, van de vergïerselen der Onder-solderen, Verwulffels, Trappen, Deuren, Vensters,
en andere dingen, tot gebruyck der Wooninge.*

Met in de veertigh Coopere Plaeten verrijckt.

Nu by ons in den tweeden Druck ten dienste van alle Bouw-konstenaren en Lief-hebbers
van veele fauten gesuyvert, en vermeerdert met een by-gevoeghde grondige en klare Neerduytsche
eygentlijke benaminge van alle de Bouw-leden, ordentelijk beneffens de Figuren en by-staende gewoonlijke Italiaensche
benamingh gestelt, in vier koopere Plaeten, gedaen door den wel eer-vacren Bouw-konstenaer Salomon de Bray, met noch
een Tafel om alle begeerde Verdeelinghe in parten, licht te kunnen maecken, om alsoo Scamozzi
gegevene verdelingen klaerlijck te verstaen.

A M S T E R D A M ,

By Danckert Danckertsz. Kaert- en Boeck-verkooper in de Kalver-
straet, in de Danck-baerheyt.

A E N D E E D E L E,
GROOT-ACHTBARE, HOOGGELEERDE,
Wel-wijze , en Voorfichtige HEEREN,

Mijn HEEREN,

D^r. ANDRIES BICKER.

DIERICK de VLAMING van OUTSHOOREN,
Heere tot Outshooren.

Burgermeesteren.

JACOB BACKER, ende

GARBRANT CLAESZ PANCRAS.

DIERICK THEULINGH.

M^r. WOUTER VALCKENIER.

ERNST ROETERSZ.

D^r. ALLERT BAS.

D^r. CORNELIS WITSEN.

Schepenen.

D^r. FRANS BANNINCK KOK.

D^r. JOHANNIS HEEMSKERCK.

JOHAN vander POL, ende

CORNELIS GRAEFF.

JAN CORNELISZ. GEELVINCK, ende
D^r. GERARD SCHAEP.

Oude-Burgermeesteren,
en Thefaurieren

D E R S T A D T
A M S T E R D A M.

*Edele, Groot-achtbare, Hoogh-geleerde, Wel-wijze, en
Voorfichtige Heeren.*

Et is wel reden , dat ik , volgende het gevoelen der wijfe , als
ook des vernuftten Scamozzi , Autheur defes Boeks (de welke
fijne werken aan de doorluchtgste Princen van gantsch Duyts-
land en Italien toe-geëigent en opgedragen heeft, en die de sel-
ve ook in grooter waarden gehouden hebben , fo wel om de fcherpe ver-
deylingen

deylingen als vaste grontregulen in de Orderen der Bouw-kunst , daar in voorgestelt (by haar hooge geacht) om de nuttigheden en grootsheden diese toe-brengen aan de Huisen , Hoven der Princen (ja geheele Steden die daar door verciert , verrijkt , en aansienlijk gemaakt kunnen worden) d'oversettinge van 't selve toeëigene uwe Ed. Groot-achtbare , wijse Regeerders van een Stadt die in voortreffelijkheid van deftige gebouwen niet alleen uitmunt boven alle die van ons lieve Vaderlant, maar met het oude Roma, schoone Florence , 't rijk Venetien , en grootsche Genua mach in vergelijkinge treden , wiens macht en mogentheit in 't Oosten en Westen zich wijt en verre uitstrekt , en die van alle Natien besocht, en daar alle vreemdelingen zoo mildelijk ontfangen worden , dat hare eigen natuurlijke Kinderen by na in de groote meenigte verdwalen ; een Stadt segge ik , die door de gonstige neiginge van U Ed. tot der selver verbeteringe, vergrootinge en vercieringe altijt genegen , als ook door de wijse bestieringe, zoo veeler verscheiden gemoederen, in weinige Jaren zoo wonderlijk is verbeterd en vergroot , dat sulks bykans ongelooflijk schijnt by de nakomelingen. Ontfangt dan , *Wel-wijze en voorsichtige Heeren*, deze Plichtschuldige gifte van eene der minste van uwe ingeborene Onderdanen, vertrouwende U Ed. de selve met een gonstige ooge zult aansien , en de vrymoedigheit in 't goede nemen van hem die is en altijt sal blyven

Uw' Ed. Groot-achtbaarheeden

Allerootmoedigste en onderdanigste
onderzaat en dienaar

CORNELIS DANCKERSZ.

A E N D E N

LEZER.

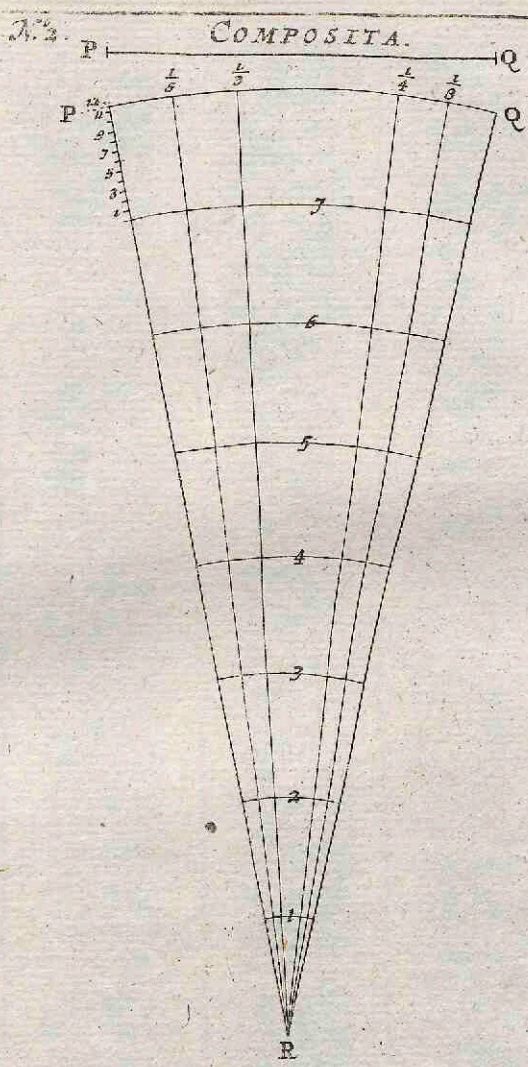
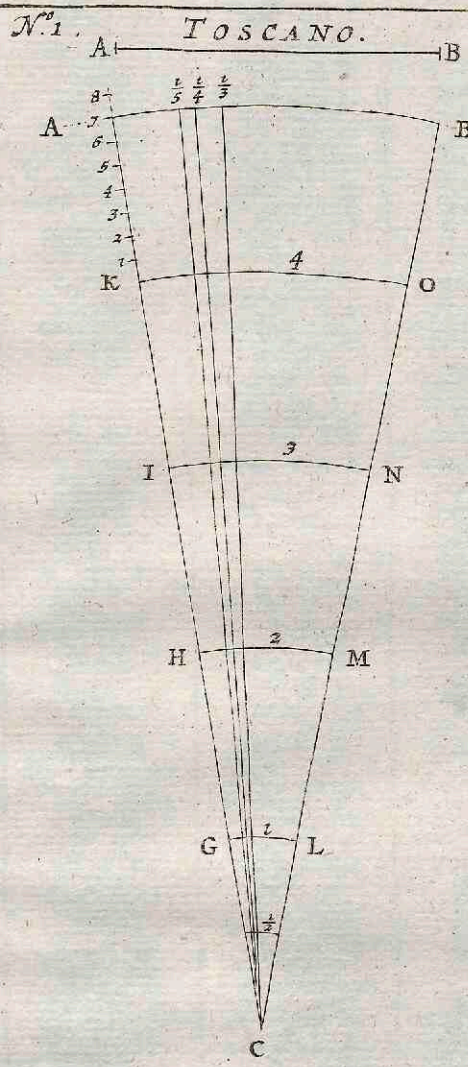

Unstige Lief-hebbers der Bouw-konst , hier komen u voor de tweede mael voor oogen , niet zonder merkelyke verbeteringe van Druk-fauten, de Gront-regulen der Algemeene Bouw-kunst van Vincent Scamozzi, vermaart Bouwmeester van Venetien, in onze Nederduitsche Tale uit den Italiaansche getrouwelyk overgeset. De Reden, die my daar toe bewogen heeft, is geweest de nootzakelykheid van de zake zelfs ; Want de eerste Exemplaren zijn met zoo grooten drift en toegenegentheit van alle Liefhebbers der Bouw-konst wegh-getrocken, en in ieders handen verspreit, dat van deselve by na genige overigh en zijn : En daarom wy zouden van groote on-dankbaarheid te beschuldigen zijn, indien wy, van de zelve noit-volprese Grontregulen, de overige en aankomende Liefhebbers souden fraudeeren, door gebreck van Exemplaren. Waarom wy de handt aan 't werk geslagen hebben, en de zelve in dusdanige wijze, als zienlyk is, doen te voorschijn komen. Maar misschien zullen eenige naauwkeurige Woorden-zifters hier te berde brengen, dat in de Overzettinge alle de onduitsche, Grieksche en Latijnsche woorden, de welke in de eerste druk zijn toegelaten, zonder verbeteringe alhier wederom gebruikt werden. Hier op antwoorden wy, dat ons verscheiden redenen daar toe gedrongen hebben en gaande gemaakt. Voor eerst om dat de Bouw-konst haar vaste grontregulen eerst van de Toscanen, Grieken, Romainen of Latynen verkregen heeft, en die derhalve ieder gedeelte van dien hunne eigene name gegeven hebben in haar eigen Tale, die wy ons niet hebben onderstaanderven daar af te beroven, als in haar begin en geboorte verkregen, en dieze onder de Bouw-lieden in alle landen zoo lange eeuwen behouden hebben, dat het zijn zoude als of men Grieks sprake, dezelve aan hun in onze Taale noemende, als by gelijkenisse een Colomme, Zuyle, en zoo voorts. Doet hier by, dat wy als tot overvloedt, en tot volkomen contentement van alle Lief-hebbers, als ook om de rykelykheit van onze Taal heerlyk te doen nyt-kijken, alle de onduitsche woorden, de Bouwkonst rakende, en in dit Boek gebruykt, in 't byzonder hebben doen vertaalen, en de vertaalinge der zelve, neffens de Italiaansche, in 4. byzondere Platen laten drukken en opstellen, daar by voegende de Figuren der selve : Op dat alzo alle de onduitsche Italiaansche woorden, den Boek-kunst rakende, voor alle naaukeurige Taalkundigers zouden open staan, om de zelve in 't lesen aldaar na te zoeken en op te vissen. Wat aangaat de Reden, waarom dat wy eigentlijk dit seste boek uit de Werken Scamozzi met hare schriften wederom in de Nederlantsche Tale laten te voorschijn komen, en niet liever eenige andere boeken van de zelve Autheur (alhoewel wy mede het Derde boeck in 't eerste Deel hebben uitgegeven met hare schriften) dat is geschiet, om dat daar alles in begrepen wort, dat tot de

vasle regulen der gantsche Bouw-konst behoort, latende de verstandige en Liefhebbers van deze wetenschap een vry open velt, om op deze Grontregulen, alzulke opstellen en konstige werken te maken, als 't haar goed zal dunken; de zelve biddende mijne kosten en arbeit dankbaarlijk aan te nemen, op dat wy alzo aangemoediget werden, tot uytgaving van alle Werken of Boeken Scamozzi, welke acht zijn in getale, waar van alleenigh ses, zelf in de Italiaansche Taale, zijn aan de man gekomen, de twee andere zijn vernietiget; hoe, is ons onbekent. Doch wy beloven alzo alle zijne overige Boeken uyt te geven, niet met hare beschrijvingen, maar alleenigh hare Platen, als zijnde het voornaamste in de zelve: want de beschryvinge van alle de Boeken over te zetten, zoude een al te groote moeite en arbeit en onkoste zijn, en zoude van de Liefhebbers zelve niet veel getrokken worden, dewyle de zelve zoo zeer van de Bouw-konst niet en handelen. Wy zouden nu eindigen, maar daar is iets dat ons tegenhoudt, om onze Autheur tegens eenige ongefondeerde bedenkingen te beweerden: namelijk dat hy duyster is, en dat daarom, om dat hy de verdeeling door parten heeft opgesteld, en niet door minuten, gelijk andere oordeelen klaarder te zijn. Maar om deze bedenkinge te beantwoorden, vragen wy, is dan de verdeeling door parten duyster? 't Is wel waar dat men daar meer gebroken talen in vindt dan in de minuten, maar daar uyt en volgt niet dat het duyster zy: Indien de verdeeling door parten duyster was, onze Autheur, die voor zoo uytstekende gehouden werd van alle Bouwmeesters door de geheele wereldt, dat de Wereldt zijns gelijke nauwelijks heeft gehad, en zou de zelve niet voor licht en helder geoordeelt hebben, en de verdeeling door minuten verworpen, als zoo zuiver en accuraat niet gaande (want dat de verdeeling door minuten zoo accuraat pertinent en net niet en gaat, en konnen of willen de beweerdens van de minuten zelfs niet lochenen.) Evenwel nochtans indien iemandt de verdeeling door parten in den beginne duyster moget schijnen, daar toe hebben wy een Tafel gestelt op een kopere Plaat, mede voor dit Boek, alwaar getoont werd, hoe dat de verdeeling in parten lichtelijk en zonder moeite kan geschieden. Dit is het gene wy u in deze Voorreden te waarschoonen hadden. Voorders, geniet onze arbeit tot u nut en vermaak, en vaart wel.

U E. Vriendt,

DANCKER DANCKERTSZ.

VERKLARINGE VAN DESE SCHAALEN; Waer door men de verdeelinghe der Parten, in de Colommen van VINCENT SCAMOZZI, lichtelyck kan uyt vinden: komende met de maat van dit Boeck over een.

N° 1. uyt de Toscaense Lijst genomen, is de hoogte vande bovenstaende Linie A.B. en is gedeelt in $4\frac{7}{8}$ parten.
 Haelt een linie recht op, zoo langh als ghij wilt, en deelt die in 5 gelijcke deelen, en het bovenste vijftē deel, deelt in 8 deelen, neemt daer af 7 deelen, en zet uw passier met de eene punt in t punt C. en de ander in t bovenste serende deelge, en haelt daer uyt vande 7 een circkel, zoo wijt dat de linie A.B. daer in staen kan, zoo haalt dan fuycks wijs toe, tot op t punt C. en haelt elck vijftē deel, met de passier dwars door de Fuyck. de onderste doorghaelde linie G.L. is een part. H.M. 2 parten. I.N. 3 parten. K.O. 4 parten. dan is de bovenstaende linie A.B. gedeelt in 4 en $\frac{7}{8}$ parten.
 Nu om parten uyt te deelen, zoo moet ghij sien wat breucken ghij in uw Lijst hebt, en deelt dan de bovenstaende linie A.B. in zoo veel deelen als u nommer van de breuck is. als in 3 deelen zoo haelt $\frac{1}{3}$ op t punt C. en deelt hem in 4 delen, haelt $\frac{1}{4}$ op t punt C. en dan in 5 deelen, en $\frac{1}{5}$ op t punt C. dan zoo steekt de lijst zijn kleyne leeden uyt, en zet uw passier op H. en op de linie $\frac{1}{5}$ t welck dan is $\frac{2}{5}$ deel. dan volghet $\frac{1}{6}$, zoo zet u passier op F. en de linie $\frac{1}{3}$, dan hebt ghij $\frac{1}{6}$ deel. Volghet parte 1 zoo zet u passier op G.L. t welck is 1 part. dan op G. en de linie $\frac{1}{5}$ t welck dan is $\frac{1}{5}$. dan zet u passier op F. en $\frac{1}{4}$ en zet dat op G.L. is t samen dan parte $1\frac{1}{8}$. Volghet dan twee deelen van $\frac{1}{3}$ deel dan zet u passier op I. en $\frac{1}{4}$ t welck is $\frac{3}{4}$ deel. dan op F. en $\frac{1}{3}$, is $\frac{5}{6}$ deel. dan op H. en $\frac{1}{3}$ is dan $\frac{2}{3}$ deel. en zoo voort met alle Lijsten, Bsfementen en Leeden.

N° 2.
 De Fuyck. P.Q.R. is op de Lijst van Composita, welke gedeelt wort in parten 7 en $\frac{11}{12}$ met een half twaelfden-deel --- $7\frac{11}{12}\frac{1}{2}$. en kan op dese zelfde manier geteeckent werden, als mede de Dorische Ionische en Corintische.
 Jochem Schuyt

DE SCHOONHEIT
OF TE
GRONT-REGULEN
Der algemeene
ARCHITECTURE
VAN
VINCENT SCAMOZZI,
ARCHITECT VAN VENETIEN.
HET SESTE BOEK.

C A P. I.

*Dat in alle natuurlijke saken een orden wesen moet : Mitsgaders hoe vele en
hoedanige d'ordens zijn in de Architecture.*

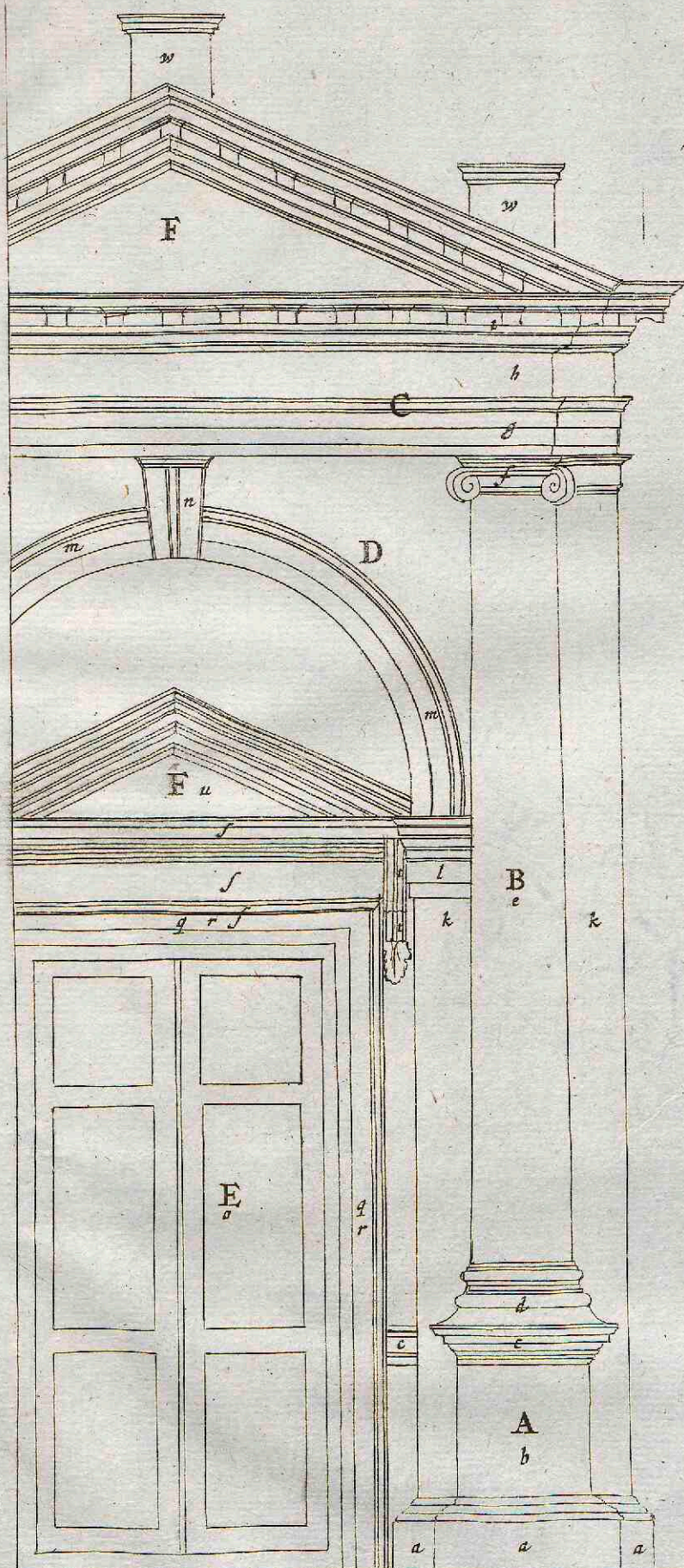

Ns tegenwoordig voornemen is te spreken van de Ordens der Architectu-
re, en ook by gevolge van de gieraden van allerhande edificien. Maar het
schijnt seer wel te voegen, datmen eerst ga ondersoeken, of de gebouwen
behooren geciert te worden, en wat haar orden zy; mitsgaders hoe vele en
hoedanige deselve zijn, met andere diergelijke saken, om daar door tot
meerder kennisse der selver te geraken; en daar na sullen wy spreken van
hare geslachten en soorten: En eindelijken van hare deelen en leden, met
sodanigen klaarheit als het mogelijk wesen sal; Lettende op 't gene Ari-
stoteles seic, *Sermo omnis tractari debet quasi per figuram non per exacta discus-
sionem.* En noch. *Omnis sermo si brevior fuerit quam oporteat obscurat intellectum, si longior difficilis erit
retentioni, & discipula oblivionem inducet.*

² Ethic.
c. 2.

En komende tot het eerste, also daar in allen dingen een orden wesen moet, anders souden een
verwerringe veroorzaakt, en alles gebracht worden tot het geimagineerde Chaos van Anaxagoras,
of 't gene de Poëten verciert hebben, so seggen wy, dat met reden d' Architecture, als een werkster
van een uitnemende wetenschap, een orden hebben moet: en dat sulks waar is, blijkt (soo men
daar toe Hemelsche dingen mach gebruiken) genoegsaam daar uit, dat hoewel de groote Ma-
jesteyt Godes alle dingen met een uitnemende volmaaktheid, overgroote nuttigheid, bequaam-
heid voor de wereld, en eindelijken met de hoogste schoonheid en aardigheid geschapen heeft,
soo heeft hyse evenwel vergeselschapt met een wonderlijke fraajigheid en orden, om (gelijk de
speculateurs gelooven) datse des te bequamer dienen souden het menschelijke geslachte, en met
des te meerder aangenaamheid souden verschijnen. Sulks dat deselve, sodanige als sy zijn, son-
der iet anders, dese wereld sonderlinge verciere, en maken eene onuitsprekelijke correspon-
dentie, gelijk wy aan de Hemelen hier boven, en aan de dingen die onder ons zijn, klaarlijken kunnen
bemerken; En zijn daarom de Hemelsche dingen soo veel te edelder geacht, om dat sy in haren
loop beter geordineert zijn en d'andere overteffen, en ook om datse haar vertoonen met meer-
der sterren verciert, en door der selver luister veel schoonder schijnen. En wat de aardsche din-
gen aanlangt, deselve zijn alsoo geschikt, dat de sonderlingste en edelste, soo wel in 't uitterlijke als
in 't innerlijke, door een natuurlijke dispositie, veel beter geschikt en veel schoonder zijn als d'an-
dere, en daarom elkanderen niet geheel gelijk, als men sien kan aan de volmaakte dieren, en son-
derlinge aan den Mensche, en van hand tot hand aan de andere, selfs tot de planten en steenen toe,
en daarom seic Plautus wel: *Nam ego hominem homini simillorem nunquam vidi alterum*, en 't gene
volgt. Daarom kan men noch door hooger, noch door krachtiger reden, als van Godt; nochte
ook door grooter noch edelder werken, als die van de nature voortgebracht zijn, bevestigen datter
een orden zy, en ook datter gieraden in alle dingen zijn; en sulks liet men mede klaar genoeg in
de

Ex Hes
nachm.

BENAAMINGE
der Pilaar, Voet styl, en Opperfieraets
Voorneempfte deelen, en der selver
kleene leeden.

Tot dienst van alle Liefhebbers der Bouwkonst
in 't licht gebracht, door

SALOMON DE BRAY
Bouwmeester tot Haerlem.

Piedestilo

A. Voet-styl.

Basamento

a. Voet stuk

Tronco o quadro

b. Block of vierkant

Cinacio

c. Kim, overkant

Colonna

B. Pylaar.

Baso

d. Voet

Plaflo

e. Schaght, Pyl

Capitello

f. Hoofst stuk

Ornamento

C. Opperfieraat.

Architrave

g. Over balk, Styl-bindt

Fregio

h. Friez

Cornice

i. Kroon-lyst

Arca o Arcado

D. Booge, Boogh-poort.

Pilastr

k. Post, Deur styl

Imposta

l. Styl-kop

Archibolto

m. Boogherwerck

Cuneo o Sarraglio

n. Neut of Slot stuk

Porta

E. Deur.

Luce del Porta

o. Light of dagh der Deur

Pilastrata

p. Deur post

Limitare o Superficie

q. Kalf of boven drempel

Antipagamento

r. Omverck

Orna^{te} sop. della Porta

s. Opperfieraet boven de deur

Cartella

t. Kroll, Krol neut

Frontespicio.

F. Kapp. Voor gevel.

Timpano

u. Gevel plat

Acroterio

w. Kap-styl, Kap-tinn.

Pilastr.

Pylaster, dit syn
de vierkante Pilaaren.

de wetenschappen en edele konsten, ſoo wel ſuyvere en ſimpele als in de min ſuivere en geſubalterneerde, en ook in de Artificiele dingen, dewelke in hare objecten haar voortgang en gevolge hebben, dat eindelijken niet anders is als d'Orden daar wy van ſpreken. En boven dien ſullen wy ſeer dikwils het gebruik van de Ordens en Ornamenten vinden by het meefstendeel van de civielſte en beſtlevende volkeren en natien. Het welke dewijle het ſeer klaar is, ſoo is het onnoodig ſulks met exempelen te bewijzen, en ſich buiten propooft moede te maken, maar wy ſullen tot de reſte komen, en daarom beginnen van de voornaamſte en edelſte dingen, en ſoo voort vervolgen van hand tot hand.

En moet dienvolgende in de heilige Tempelen buiten of binnen geen deel weſen, 't welke niet volkomelijken zy verciert en opgepronkt, ſo 't ſelve ſulks van doen heeft, want in deſe ſonderlinge alles uitmunt, en hier van komt datſe gepreſen of gelaakt worden. Voorts ſullen van de publike Edificien principalijken verciert worden die gene, die tot wooningen van Princen, van Raden of andere diergelijke doorluchtige ſaken gemaakt worden, vermits d'eene ſo wel als d'andere ſtrekken tot cieraat van de plaatſe, en de gantſche Stadt grootelijks vereerlijken.

Die gebouwen moeten minder verciert zijn, dewelke dienen tot Lant of Zee- Fortreſſen, als mede d'Amunitie-huiſen, de Munten, en endelijken de gevangeniffen, dewijle deſelve aan het geſichte wel behooren te vertoonen iet deſtigs en datſe ſterk zijn, maar niet datſe proper en en cierlijk zijn: (gelijk elders geſeit is) op dat gene des te ſekerder mogen zijn voor de moeilikheden van 't weder, en deſe voor 't geweld der Menſchen, na de voorchreve, worden de gebouwen van de Doorluchtige Edele en machtige luyden verciert, maar met dit onderſcheit dat die in de Stadt en andere diergelijke aanſienelijke plaatſen gemaakt worden, meerder verciert zijn, als die in de Voorſteden en omtrent andere bemuurde plaatſen en in de dorpen gemaakt worden, vermits ook in alle andere dingen de huis-houdinge in deſe plaatſen met veel meerder ſpaarſaamheit geſchiet.

d'Oude Architecten zijn metter waarheit in ontallijke dingen te prijſen, maar ſonderlingen dat ſy deſe Ordens en ſo vele manieren van Ornamenten, daar wy van handelen ſullen, gevonden en in 't gebruik gebracht hebben: En dewijle wy beter ſullen verſtaan worden gaande ordentelijk, (gelijk *Strabo* mede in de Geographie getuigt) en niet by gevalle, ſo ſullen wy alle hare lichamen beſchrijven, en daar na hare deelen en leden.

Dit woort Orden in 't generaal genomen betekent vele dingen, maar in de Architecture betekent het een 'tſamenvoeginge van verſcheiden geproportioneerde correſpondeerende en aan den anderen gehechte dingen; als daar zijn Pedestal, Columnen en d'Ornamenten daar op: want alle 'tſamen-geſtelt zijnde, maken een volkomen Orden en lichaam, met ſijn deelen en leden.

Door het lichaam ofte corpus wort verſtaan, 't gene dat deelen heeft, gelijk als by exempel den Pedestaal of de geheele Column, of 't geheele Ornament, en een yder van dien zijn deelen van de Orden; door de deelen worden verſtaan, als by exempel, de Baſementen en Cimacien van de Pedestal of Baſen, of Capiteelen van de Columnen: of ook wel d'Architraven, de Frieſen en de Cornicen van de Ornamenten. En door de leden moetmen verſtaan de portien van de voorchreven deelen, en diergelijke, men moet aanmerken dat alle de portien, leeden, deelen en lichamen, als ook de Ordens ſelfs kunnen grooter en kleinder, en mede min of meer verciert zijn.

De Ordens, daar wy tegenwoordig van handelen, in deſe plaatſe, en alle hare Ornamenten en deelen, zijn een ſekere ſoorte van uitnemenheit, dewelke grootelijks vermeerdert de heerlijkheit en fraajigheit van de gebouwen, ſo wel geestelijke als wereltlijke, ſulks datſe veel aanſienlijker en ſchoonder worden, en alle 't ſelve is gevonden om de werken tot hooger trap van volmaaktheit te brengen. Dien volgende ſietmen klaarlijken dat de oude de nature gevolgt hebben. De welke nimmermeer eenige overvloedige ſake voort-brengt, en blijft ook in geen gebrek, daar de noot ſulks vereiſcht, en verkieſt altijt het beſte, en maakt alle ſaken met ſekere particuliere onderſcheiden van gedaanten en Figuren, zijnde d'eene van d'andere in 't generaal verſcheiden, maar evenwel alle accorderende in 't ſubject dat ſy moeten dienen.

En kunnen overſulks d'Ordens niet alleenlijken met het geheele gebouw, maar ook met eenige principale deelen gevoegt en 'tſamen-gehecht worden, na dat ſulks den Architect bequaamſt dunken, en na dat de ſoorte en de qualiteit van 't werk vereiſchen ſal, wordende deſe rouwe en ſimpele materie door de kunſt, tot een veel heerlijker en aanſienlijker forme gebracht, en tot een veel edelder en beter einde, ſoo komt ſy by gevolge veel waardiger te zijn als ſy te vooren was.

Nu het onderſcheit van d'eene Orden met d'ander beſtaat in de eigenschap van de Modulen, en in de rechte verdeilinge van de deelen, en in de ſchoone formen en Figuren van hare leeden, door dewelke de vaſtigheit van de properheit onderſcheiden wort, die in d'eene meer te ſien is als in d'andere. Hier in kunnen wy ook een ſpeciaal exempel van de Nature nemen, dewelke den Man, geboren tot den arbeit, gegeven heeft ſterke en robuſte deelen en leden, en niet alſoo aan de Vrouwe, dewelke hoewel ſy in alle hare deelen ſchijnt geformeert te zijn, hebbende eenige

cor-

*Parti inferiori della Colonne
con loro Pedestili.*

Nederste deelen der Pilaaren
met haere Voetstylen.

beneden-leeden der Schachten.

Canali	a. Gooten of Strijen
Orlo di Canali	b. Kanten der Gooten of Strijen
Cimbria	c. Boordtje
Tondino	d. Stootrandt, of rondtje

leden van de voeten der Pilaaren

Thoro superiore	e. Opper bed
Astragalo o Tondino	f. Rondtjen
Lifello	g. Lijstjen
Cavetto o Schotia	h. Groeve of holrondt
Thoro o Thoro Inferior	i. Bedt, onderbedt
Plinto o Tavola	k. Tegel of Tafel

Leeden vande Kimmen, ofte
overkanten der voet-Stylen.

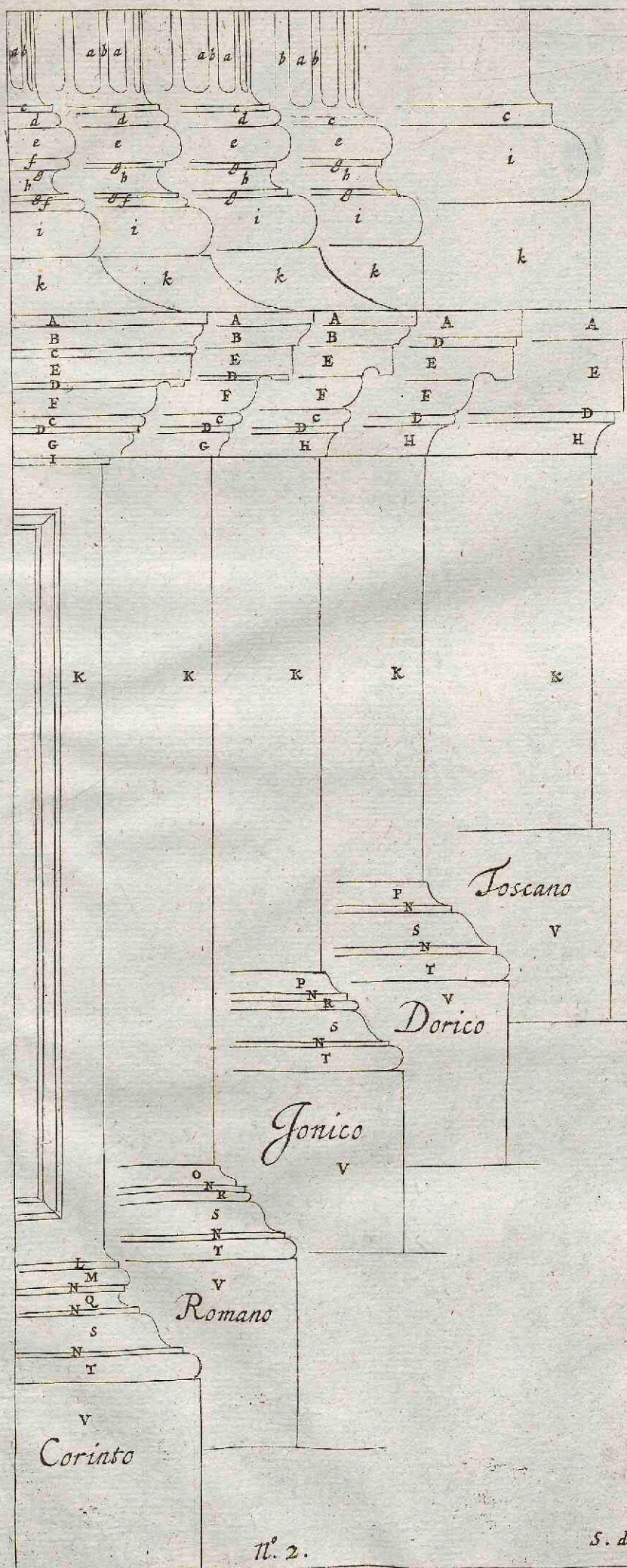
Orlo	A. uiterkant
Cimacio	B. Kim
Tondino	C. Rondtjen
Lifello o gradetto	D. Lijstjen of Trappjen
Fascia	E. Plaficht of Voorplat
Vovelo rostrato	F. Gebect ey rondt
Goletha o gola inferior	G. Keel of onderkeel
Cavetto	H. Groeve

Leeden vande Blocken
der Voet-Stylen.

Orlo	I. uiterkant
Tronco	K. Block
Cimbria	L. Boord
Tondino	M. Swet boord, rondtje

Leeden van de Voet-stucken
der Voet-Stylen.

Lifello o gradetto	N. Lijstjen of Trappjen
Goletha	O. Keelge
Cavetto	P. Groeve
Schotia	Q. Holrondt
Tondino	R. Rondtjen
Golazza	S. Keel of Odgijf
Thoro	T. Bedde
Zocco	V. Zool of klomp

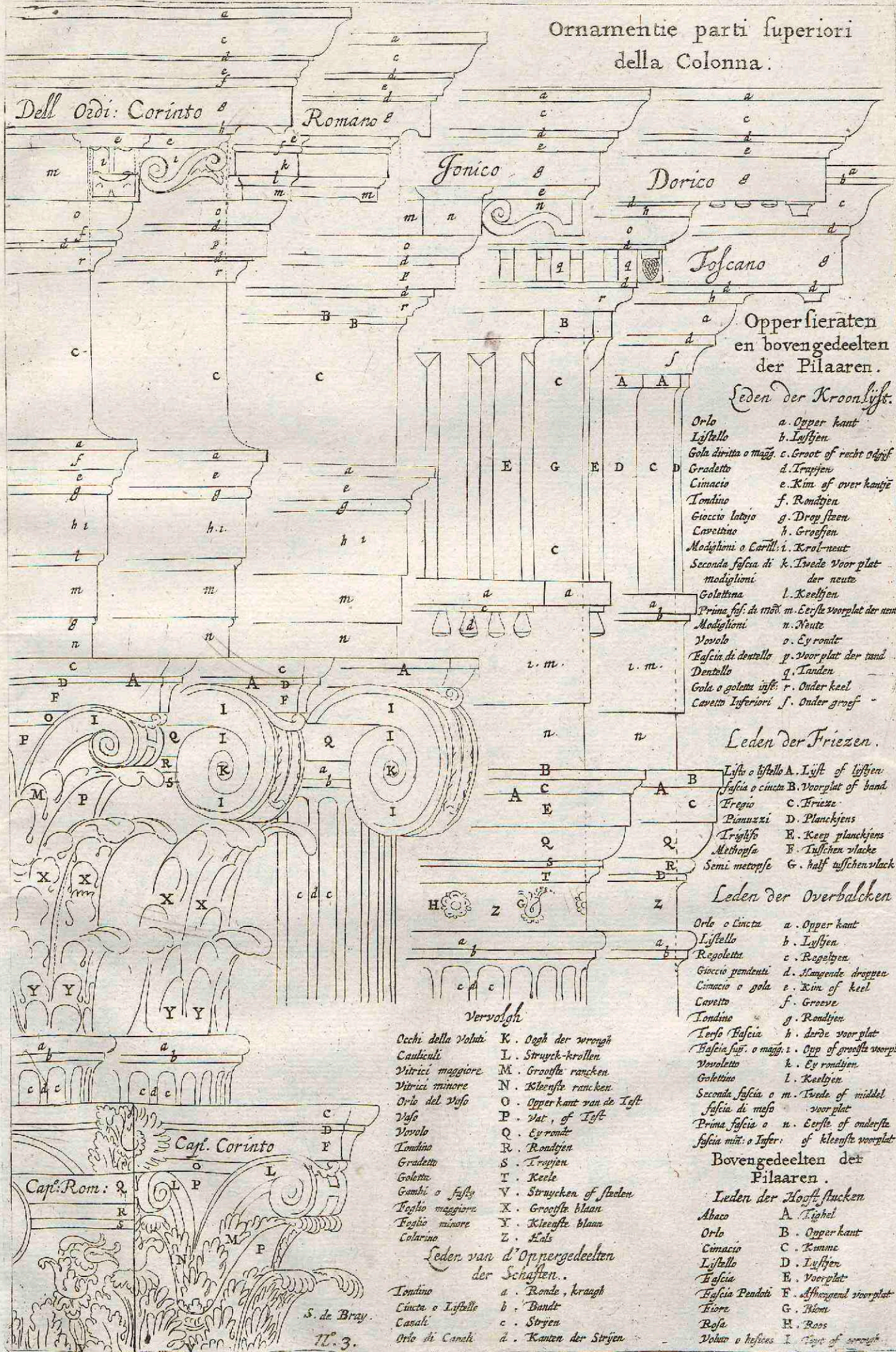
correspondentie met den Man : Nochtans is sy veel swakker en slapper om den arbeit te kunnen verdragen ; alsoo moeten wy sulks ook na-volgen in 't vergieren van de gebouwen soo wel geestelijke als wereltlike , en maken dat de vaste en deftige gebouwen geene propre en delicate Ornamenten hebben , nocht met eenige kleinigheden en gesnede werken vergiert zijn , gelijk sommige onbedachtelijken doen . En om te weten dat de Ordens een volkōmen over-een-kominge hebben met het geheele gebouw , en insgelijks dat de Ornamenten met de selve en met hare deelen en leden geproportioneert zijn : so sullen wy daar op letten , dat hare werken gemaakt worden met een sekere correspondentie en aardigheid , sulks datse schoon en aangenaam zijn in 't gesichte van alle de gene diese sien : en ons behaagt wonderlijken wel dat d'Ornamenten van de gebouwen foodanige zijn , als Plutarchus in de Vrouwen vereift , namelijk datse eerlijk , sedig , deftig , aangenaam en gratieus zijn , en ook foodanige als de saken van de nature voort-gebracht heeft , tot gieraat en op-pronkinge van de werelt .

Sulks datmen klaarlijken siet , wanneermen foodanige Ornamenten wegh neemt , ofte verandert in 't geheel ofte deel , door vele die in de plaatse gestelt worden , en datmen geene andere vint die daar beter passē en bequamer zijn als de eerste , so moetmen maken datse accordeeren met het gebouw , en datse met den staat en het vermogen van den patroon , en ook mette qualiteit van de materie van 't Lant en plaatse daarse gemaakt worden , over een komen . Wat het getal van de Ordens aangaat , om niet buiten propoost te gaan , soo hebben wy , na het gebruik van de ouden , vijf manieren van Ornamenten , diemen ordens noemt , en zijn de Toscaansche , Dorische , Ionische , Romainische en Corintische , (die andere , achterlatende de Romainische , noemen Corintische en Composita :) Dewelke hare proportien , noodige vormen en maten hebben , niet weinig verschillende d'eene van d'andere , gelijk men siet in de Pedestalen die verdeelt worden in Basament , quadro of Trunco en Cunacio , als mede de Colommen in Basi , Fusto en Capitello ; en eindelijk de Ornamenten boven de Columnen , die Gesubdivideert worden in *Architraven* , *Friesen* en *Cornicen* . Met welke Ordens d'oude Grieken en Romainen , alle hare manieren van gebouwen vergierden en op-pronkten , so wel geestelijke als wereltlike , applicerende dan dese en dan die maniere , na dat de selve eigentlijk en best te pas quamen , volgende ook hier in wijselijken de nature , alsoo onder de menschelijke lichamen sommige van gedaante en leden sterk en robuust zijn , andere aardig en teder , en onder deselve d'eene meer als d'andere , en daarom mogen de selve met d'Ordens , daar wy tegenwoordig van spreken , met reden seer wel worden vergeleken .

En eerst de Toscaansche , wesende soo wel in 't geheel , als mede in alle hare deelen en leden , heel grof en robuust , sulks datse haar bequaam thoont om alle sware lasten te dragen , die is dien-volgende geheel Reusachtig . Insgelijks ook de Dorische , wesende van lichaam , deelen en leden sterk en lustig , en met Triglisen , Metopen en diergelijke , heeft yet gelijkende met *Hercules* , en daarom hebben d'oude met reden dese Orden den selven haren Godt , die de sterkste van allen anderen geacht wiert , toegeëigent . Voorts d'Ionische Orden om datse is van deftige corporature deelen en leden met Voluten , Modiglions en diergelijke dingen , daarom isse geheel vrouwachtig en heeft groote matronale sympathie . En insgelijks soumen de Romainische Orden (die andere tot desen tijt toe gemengde of gecomponeerde genoemd hebben) door hare aardigheid , van Capiteelen , met Voluten en Eiken-bladen , ~~mitsgaders seer vergierde~~ *Cornicen* , met recht *Heros* mogen noemen . En eindelijk de Corintische Orden , zijnde wacker en seer gratieus , met Capiteelen en ook Cornicen van verwinende Olijf-bladen , betoonende iet maagdelijks , mach daarom met groote reden by ons gestelt worden boven alle de andere verhaalde Ordens . De Ordens worden niet oneigentlijken vergeleken met de nature der boomen , want gelijk deselve d'eene de andere in aangename aardigheid van ranken of stammen , en van takken en bladen te boven gaan , soo moeten ook d'ordens in alle hare , van trap tot trap , d'eene d'andere meer overtreffen en in heerlijkheit passeeren .

Wy sullen niet nalaten te seggen , dat sommige geloof en geseit hebben dat de Boersche banden ook een Orden op sijn selven zy , en deselve daar voor in hare werken beschreven hebben , maar sy en gedenken niet dat sy , so sprekende , een Orden maken , die in der daat niet anders hebben sal als den naam alleen , gelijk by de Poēten de spoken doen , alsoofse noch Colommen noch Pedestalen hebben sal , nochte ook een eigen forme van Ornamenten , welke dingen alle de andere , die hier vooren genoemd zijn , hebben . Voorts na onse meeninge staan de Boersche banden onder geen eigen Orden , maar zijn een sekere maniere van een rouw , slecht en simpel werk , om met gelijkheit de steenen op verscheiden wijsen aan den anderen te ketenen , de welke kunnen met de Ordens gaan en onder deselve gestelt worden , mits datmen altijd lette op de eigenschap van hare deelen ende leden , en dat dese Boersche soo gestelt zijn , dat in de grove of delicate Ordens , ook insgelijks de grofheit of delicaatheit gesien worden , gelijkmen doet in 't bereiden van de hoek-stenen , de selve makende na dat het werk vereischt , gelijk wy elders sullen verthoonen .

Ornamentie parti superiori
della Colonna.

Opperfieraten
en bovengedeelten
der Pilaaren.

Leden der Kroonlyst.

Orlo	a. Opper kant
Lijstello	b. Lijstjen
Gola diritta o magg.	c. Groot of recht oghif
Gradetto	d. Trappjen
Cimacio	e. Kim. of over kante
Tondino	f. Rondtjen
Gioccio largo	g. Drop steen
Cavettino	h. Groeffjen
Modiglioni o Carill. i.	i. Kroon-neut
Seconda fascia di k.	Twede Voor plat
modiglioni	der neut
Golettina	l. Keeltjen
Prima fas. di mod. m.	Eerste voorplat der neut
Modiglioni	n. Neute
Vovolo	o. Ey rondt
Fascia di dentello	p. Voor plat der tand
Dentello	q. Tandjen
Gola o gola inf. r.	Onder keel
Cavetto Inferiori	s. Onder groeff

Leden der Friezen.

Lijst o lijstello A.	Lijst of lijstjen
fascia o cimacio B.	Voorplat of band
Fregio	c. Friezen
Pianuzzi	D. Planckjens
Trighio	E. Keep planckjens
Metopie	F. Tusschen vlakke
Semi metopie	G. half tusschen vlak

Leden der Overbalcken

Orlo o cinta	a. Opper kant
Lijstello	b. Lijstjen
Regoletti	c. Regeltjen
Gioccio pendenti	d. Hangende droegen
Cimacio o gola	e. Kim of keel
Cavetto	f. Groeve
Tondino	g. Rondtjen
Tersa fascia	h. derde voor plat
Fascia sup. o magg. i.	Opp of grootste voorplat
Vovoletti	k. Ey rondtjen
Golettino	l. Keeltjen
Seconda fascia o	m. Twede of middel
fascia di meso	voor plat
Prima fascia o	n. Eerste of onderste
fascia inf. o infer.	of kleinste voorplat

Bovengedeelten der
Pilaaren.

Leden der Hoofstucken

Abaco	A. Tighel
Orlo	B. Opper kant
Cimacio	C. Keume
Lijstello	D. Lijstjen
Fascia	E. Voorplat
Fascia pendenti	F. Afhangend voorplat
Fiore	G. Blom
Rosa	H. Roos
Voluto o festone	I. Teyt of wrongh

Vervolgh

Occhi della Voluta	K. Oogh der wrongh
Cauliculi	L. Struyck-krollen
Vitrici maggiore	M. Grootste rancken
Vitrici minore	N. Kleinste rancken
Orlo del Vaso	O. Opper kant van de Teyt
Vaso	P. Vat, of Teyt
Vovolo	Q. Ey rondt
Tondino	R. Rondtjen
Gradetto	S. Trappjen
Goletti	T. Keele
Gambi o festi	V. Struycken of steden
Foglio maggiore	X. Grootste blaau
Foglio minore	Y. Kleinste blaau
Colarino	Z. Hals

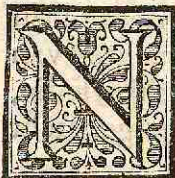
Leden van d'Opper gedeelten
der Schachten.

Tondino	a. Ronde, kraagh
Cincta o Lijstello	b. Buidt
Canali	c. Strijen
Orlo di Canali	d. Kanten der Strijen

CAP. II.

Van den Modulo en sijne deelen : De Etymologie en beschrijvinge van den Columnen en Pilastrén, en van hare Bases en Capiteelen, tot nut van de Edificien.

10 Me-
taph. 3.
5 Metaph.
12.
Aul. Gel.
lib. 1. cap.
3. 2.

Lib. 1. ca. 2.

A 't seggen der Wijsen, so isser in alle soorten een begin ofte principaal, 't welke de maat moet wesen van alle 't gene dat in deselve soorte werd gevonden, en hier door heeft *Pithagoras* van den wech en loop, die *Hercules* in de loopbaan geloopt hadde, gevonden de grootheit van sijnen voet, en daar na de stature van sijn natuurlijke lichaam. En dewijle het selden gebeurt, dat in de gebouwen geene Columnen gestelt worden, dewelke sonder dat de principale lichamen en groote Ornamenten van de Ordens zijn, soo dunkt het ons behoorlijk dat van de voet der selver (het welke *Vitruvius* uitdrukt, seggende: *Una pars habetur & ea erit Moduli, cuius Moduli cuius erit crassitudo Columnarum,*) als van een ware oorspronk en begin de Module genomen worde, en by gevolge mede de proportien en maten, niet alleenlijken van hare Bases en Capiteelen, maar ook de hoogten en deelen van de Pedestalen, en insgelijks die, dewelke tot de Ornamenten, die op deselve zijn, behooren.

Lib. 1. ca. 2.

Lib. 5. ca. 9.
Inl. ff. de
damno.
Lib. 11. cap.
37.
Lib. 7. cap.
56.
Serm. lib.
1. sat. 3.

En sulks wil *Vitruvius* verstaan met dese woorden. *Quantitas autem est modulorum ex ipsius operis sumptione, singulisque membrorum partibus universi operis conveniens effectus*, en elders, daar hy bykans het selve bevestigt; En in summa alle d'andere dingen die tot dese Ordens, gelijk wy hier na sullen seggen, eenigfins behooren. Behalven *Vitruvius*, soo handelt *Paulus* den Rechts-geleerden daar mede van, en *Ulpianus* in de water-leidingen, *Plinius* in de Arterien, en sprekende van de Vinders der Musijke, *Lidios Modulos Amphion*, *Dorios Thamirastrax*, *Phrygios Marsias Phryx invenit*. *Suetonius* roertse mede aan, sprekende van *Neroni* en *Horatius*.

*Cur non, Ponderibus Modulisque suis ratio utitur ac res
Ut quaque est ita suplicis delicta coercet.*

8 Phil.
text. com.
70. 71.

Om nu tot den Modulus te komen, dit is een Latijns woord, en word van de Grieken *Metros* ofte *Embate* genoemd, het welke een mate te seggen is, en word van *Vitruvio* en andere gebruikt, en is daarom dese wetenschap van Architecture eigen geworden, deselve en is altijd geen vaste en bepaalde mate, gelijk den Palm, de Voet, de Elle, en diergelijke zijn, als vele hebben willen seggen, maar een rationele portie, of een regul die overeen komt met de gereguleerde sake, nu grooter en dan kleiner, na 't oordeel en goet-vinden van den Architect, en daarom seide *Aristoteles*: *Mensura dividitur secundum mensurans & accipitur à Mathematico in Abstracto à naturali in concreto*, dat is gemengde.

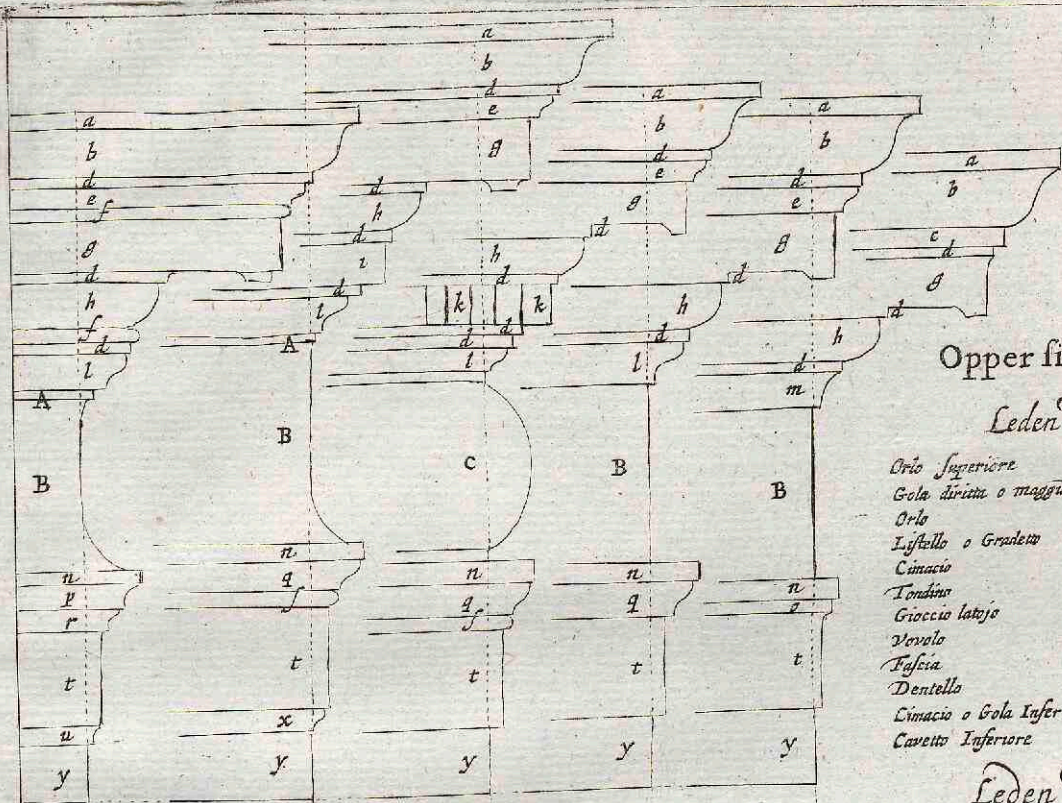
In dese verkiefinge moet men evenwel opzicht hebben op de qualiteit van de compartimenten, die men in de ontwerpen en Modellen maken wil, dewijle door desen Modulo niet alleenlijken de dikten en lengten van de Colommen gereguleert worden, maar ook de Cornissen op de selve, en de Pedestalen die daar onder zijn, na den aart van de ordre, en daar door worden ook de Intercolommen verdeelt en alle de andere, so wel uitterlijke als innerlijke deelen van de gebouwen, en eindelijken worden daar door bepaalt alle de Koninglijke en vaste werken, hoe groot die ook souden mogen wesen, en seker dese regul van de Grieken gevonden, en van alle de oude daar na altijd in de Architecture waargenomen heeft, een wonderlijke uitkomst gehad en een groote lichtigheid gegeven in 't comparteren, gelijk wy een weinig hier na sullen betoonen.

Lib. 3. ca. 3.
Lib. 4. ca. 3.

Den Modulo kan op vele manieren gedeelt worden, maar 't beste is dat men hem dele in 60 gelijke deelen; zijnde een rationeel getal voortgebracht van 6 en 10 beide perfect, en is daarom heel perfect, en begrijpt in sich thien geheele divisien, als 2. 3. 4. 5 en 6. van de kleine getalen, dewelke soo veel zijn als $\frac{1}{30}$ $\frac{1}{20}$ $\frac{1}{15}$ $\frac{1}{12}$ en $\frac{1}{10}$, en daar na 10. 12. 15. 20 en 30. van de groote getallen, dewelke betekenen $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$ en $\frac{1}{6}$, en worden altemaal verstaan te zijn portien van den Modulo, behalven dewelke men ook andere kan maken, als daar zijn $\frac{1}{7}$ $\frac{1}{8}$ en $\frac{1}{9}$ en diergelijke. Dese manieren van spreken van portien is ook van *Vitruvio* gebruikt geweest, daar hy handelt van de Compartimenten der leden van de Ornamenten, maar sy hebben hare breuken die van allen niet al te wel verstaan en verhandelt zijn.

Wy noemen dese divisien, om deselve met andere niet te confundeeren; minuten, volgende daar in de *Geographus* en *Astrologos*, dewelke de graden van den Hemel, van de Aarde, en van de *Horologien* alsoo verdeelen, en soo kunnen wy ook alle andere mate deelen, het zy een Palm, een Voet ofte een Elle wesende van 12 Oncen, en elke oncie wort gesubdivideert in 5 minuten, die het getal van 60 maken; en niet in 4 gelijk vele doen, om datse 48 maken, maar daar van hebben wy genoeg gesproken.

Om

Ornamenti della Porta

Oppersieraten der Deuren.

Leden der Kroonlijst.

Orlo Superiore	a. Opper-uyterkant
Gola diritta o maggio	b. Recht of groot Odgaf
Orlo	c. uiterkant
Lijstello o Gradeto	d. Lijstjen of Trappjen
Cimacio	e. Kimme
Tondino	f. Rondtjen
Gioccio latzo	g. Dropsteen drop trans
Vovolo	h. Eyrondt
Fascia	i. Voorplat
Dentello	k. Tandjen, Tanddeeringh
Cimacio o Gola Infer.	l. Keel of onderkeel
Cavetto Inferiore	m. Ondergroef

Leden der Friezen.

Lijstello o Orlo	A. Lijstjen of uiterkant
Fascia del fregio	B. t. plat der Frieze C. Bolle frieze

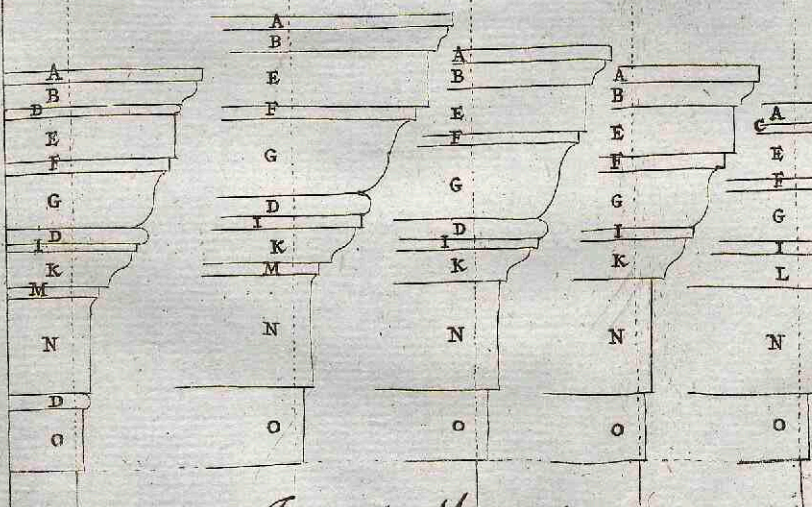
Leden der Overbalcken of boven drempels die oock de zelve sijn van de grootste en kleinste Bogghen.

Orlo	n. uiterkant
Lijstell	o. Lijstjen
Cavetto	p. Groeve
Cimacio	q. Kim, Kimme
Gola del Cimacio	r. Keel van de Kim
Tondino	s. Rondtjen
Fascia maggiore	t. t. Groefte Voorplat
Golettina	u. Keeltjen
Vovoletto	x. Eyrondtjen
Fascia minore	y. Kleinste Voorplat

Leden der grootste en kleinste Stijl-koppen.

Orlo Superiore	A. Opper uiterkant
Cimacio	B. Kimme
Lijstello	C. Lijstjen
Tondino	D. Rondtjen
Fascia o Gioccio latzo	E. Voorplat of drop trans
Orlo	F. uiterkant
Gola diritta o magg	G. Rechts of grootst odgaf
Vovolo	H. Eyrondt
Gradetto	I. Trappjen
Gola o Golettina	K. Keel of Keele
Cavetto	L. Holrondt
Cincta	M. Bandtjen
Fascia maggiore	N. Groefte Voorplat
Fascia minore	O. Kleinste Voorplat
Colarino	P. Hals

Imposti Minori

Imposti Maggiori.

Ordi.
Corinto. Romano. Jonico. Dorico. Toscano.

Om dat inder waarheid de Colommen, en insgelijks Statuen of Beelden, onder alle andere dingen tot een over-groot gieraat strekken, so sien wy dat d'oude Romeinen en veel eer de Grieken en andere natien, d'een en d'andere de selve so overvloedig in hare gebouwen gebruikt hebben, dat gelijk wy daar na hebben kunnen sien en bemerken, daar van bykans een oneindelijk getal geweest is. En ten desen propooste verhaalt *Plinius* in sijne natuurlijke Historie als voor een won-
Lib. 1. cap. 21.
der, dat t' sijnen tijde binnen Roomen soo vele Statuen waren, dat het daar door scheen of 'er
Lib. 36. cap. 3. Lib. 50. fac. 499.
nocheen ander machtig volk geweest hadde: en *Dion* seit, dat de Stadt ten tijde van den Keiser
Claudius, so veele Statuen en Schilderijen hadde, datse daar niet staan konden, en buiten moesten
gebracht worden.

En indien het soo was, hoe veel te grooter moest de verwonderinge zijn, soo het getal der Colommen, gelijk wy hebben kunnen bemerken, veel meerder was en van veel grooter kosten, vermits den arbeit de materie, en de swarigheid om de selve te vervoeren, en veel meer noch om so sware stukken op te rechten, en te stellen ter plaatse daarse wesen moesten. En daar uit kan men genoegsaam afmeten datter geen Markt, Kerke, Stadthuis, Badstove, Schou-plaatse ofte Amphitheatrum, geen Perk, ofte ook geen Galerije, boge, triumphaal, ofte ander groot werk, oyt geweest zy in de voorspoet van de Romeinsche grootheid, die niet te gelijk zy verciert geweest van een groot getal van seer hooge Colommen van Marber, en andere kostelijke steenen aldaar gebracht van de uitterste deelen der werelt, zijnde wel gewrocht, en dat met sonderlinge konst en uitnemende arbeit, fulks dat de menschelijke verstanden, die de selve sien, sich daar over verwonderen en verbaast staan, dewijle alle de gebouwen van binnen en van buiten met Colommen verciert waren.

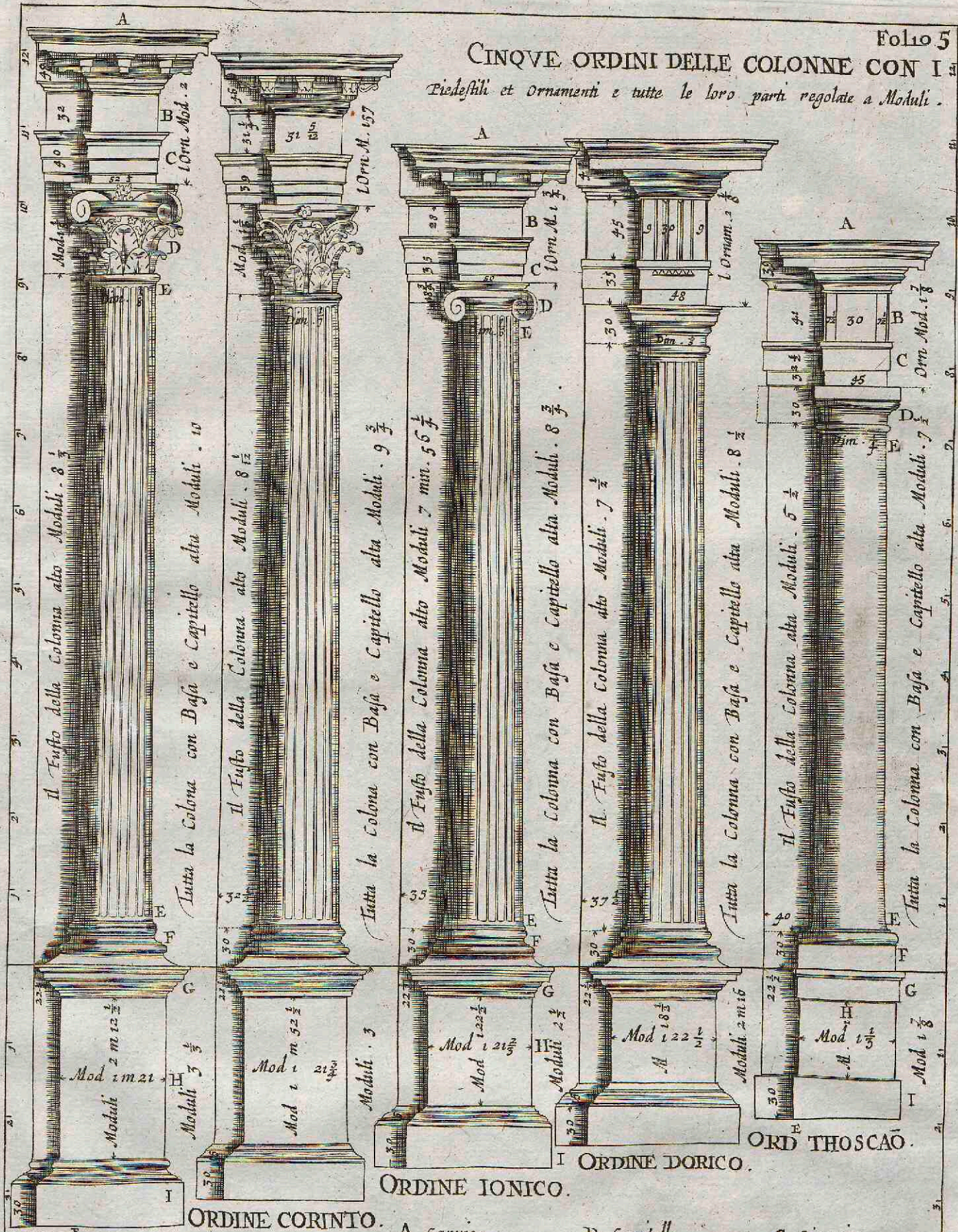
En om de sake wat nader in te sien, soo laat ons eensfulken overleg maken, indien den *Pantheo* (gelijk *Plinius* en *Dio Cassius* seggen) van *Marco Agrippa* gemaakt, gehadt heeft en op huden noch heeft meer als 150, so Colommen als Pilasters, die wonder groot van Marber en seer gieraalijk zijn, en evenwel noyt gerekent is geweest onder de principaalste, noch ook niet onder de rijkste, en meest met Colommen vercierte Tempelen die daar waren, wat souden wy dan seggen van den Tempel van *Iupiter Capitolinus*, en soo vele andere? Daarom magmen wel besluiten, dat het getal der Colommen met reden een groote verwonderinge en verbaastheit aanbrachten den genen die de selve bemerkten in de principaalste gebouwen, waar over wy veel liever, so het mogelijk waer, Roomen souden sien in den hoogsten stand van hare meeste grootheid en haren ouden luister, als alle de seven wonderen hier en daar door de werelt verspreit; want alsdan souden wy se ongetwijfelt versamelt sien in eene Stadt, en soude een wonderlijk ding zijn so wel 't begripende, als het daar in begrepen was. Maar wy sullen dit laten varen en komen 't particulier tot de Colommen, die de Grieken *Stilos* noemen, en by de Latijnen wordense *Columna*, en hare stijlen *Scapi* genoemd. En vermits de steel van de plant (na het seggen van *Aristoteles*) is het gene dat eerst voort komt en uit de aarde spruit, en den voet daar den mensche op rust van gelijken, so kunnen die Colommen na de gedaante van d'een en d'andere gemaakt zijn, de welke (gelijk *Festus* seit) also genaemt worden, om datse het bovenste van 't Huis, ofte ook van alle andere gebouwen, het welke in 't Latijn *Culmen* genaamt wort, onder-stutteden; nemende also het bovenste deel voor 't geheel. En *Plinius* houd het daar voor, dat de Colommen eerst gestelt zijn geweest in de kerken, om de
Plant. lib. 1. cap. 3. Fest. fac. 38.
doorgaande werken te regeeren en welc onderstutten, (gelijk *Vitruvius* mede te kennen geeft) en niet om tot gieraat te strekken, gelijcke daar na gedaan hebben: en dat d'eerste Marmere Colommen geweest zijn die van den Tempel van *Iupiter Olympius* tot Athenen, de welke eindelijk overgebragt zijnde door *Sylla*, gestrekt hebben tot gieraat van den Tempel van *Iupiter Capitolinus* tot Roomen. En voor so vele wy hebben kunnen vinden, so zijn de Colommen eerst, onder alle natien, gelien, zijnde door hare vastigheid seer bequaam om lasten te dragen, gelijk in den Labyrinth waren, ofte om daar op eenige gedenkwaardige op-schriften van eeuwige memorie te stellen, somtijdsom te kennen te geven de gevankenis van de verwonnen en ondergebrachte volkeren, somtijdsom om te betekenen de verwoestinge van de Steden, en tot schande en smaet van de verwonnene.

De Pilasters hebben ook een sekere gelijkenisse met de Colommen, behalven datse vier zijden hebben, gelijk de boomen die vierkant zijn. Van *Vitruvio* worden sy *Pila* genoemd, (het welke betekent een deel dat recht op sijn voeten staat) en ook *Parastutur*, om datse haar tegen stellen om d'opgeleide lasten te onderstutten; in manieren datmen door dese hare name tot kennis gera-
Lib. 36. cap. 6. Lib. 4. ca. 2.
ken kan, niet allene van hare forme ofte gedaante, maar ook van de werkinge diese doen.

De Basen, die van de Grieken en Latijnen by *Festus* en *Plinius* heel bequamelijker *Spira* genoemd worden, wesende half soo hoogh als de Voet van de Colomme (gelijk *Vitruvius* in verscheiden plaatzen betuigt) zijn alsoo geweest om datse eenigfins de kronkels, en de quasten van de boomen navolgen. En van *Servio* worden de opgevolde touwen *Spira* genaamt, en ook de Halsbanden die de vrouwen om den hals, ofte ook wel tot gieraat van hare hoofden dragen, gelijkmen in de antique Medalien sien kan. In onse tale wordense Basen genaamt, om datse juist onder het laagste
Lib. 5. ca. 1. Lib. 36. cap. 22. Lib. 3. ca. 5.

CINQUE ORDINI DELLE COLONNE CON I

Piedestilli et Ornamenti e tutte le loro parti regolate a Moduli.

- A Cornice.
B Fregio dell'Ornami.
C Architrave.
D Capitello.
E Fusto della Colonna.
F Basa.
G Cimacia.
H Tronco del Piedestilli.
I Basamento.

NB. Dese Plaet in welken de Coriathische de 4. en de Romeynsche de 5. order gestelt is, is tot een voorbeeldt. van sommige die t'alsoo gewilt hebben, maar van Scamozzy verworpen, gelyckmen in de plaet op folio 29 sien kan, alvaer de Romeynsche de 4. en niet de 5 is gestelt, en daarom nootnackelyck een andere proportie heeft, welken in dit boeck gebruyckt wort.

ste deel van de Colommen leggen; en sulks zy als nu genoeg voor so vele de Universele kennisse aangaat.

En om ook eenig verstant te geven van de particuliere dingen, so vele hare leden aangaat, soo mogen wy gelooven dat eenige der selver gemaakt zijn na de maniere van die sachte en tedere pluim-kussens, die, van *Vitruvius*, *Thori* genoemd werden: dewelke gestelt zijnde onder de stijlen van den Colommen, en van haren last seer geperst zijnde, komen uit te puylen als in een ronde forme, gelijk ook de *Listilli* schijnen te wesen banden of dunne riemen rondom de voorsz. pluim-kussens, dewelke somtijts d'cene op d'ander gestelt worden, en tusschen de voorsz. *Listilli* hebben sy die *Guccie* gemaakt, diese *Scotie* noemen, als tekens waar dat eerst de groote en naauwe bindingen gemaakt zijn.

Voorts die kleine *Tondini*, dewelke of alleene of met andere gekoppelt zijnde gemaakt, en van de Grieken en Latijnen (gelijk *Vitruvius* seit) *Astragaletti* genaamt worden, zijn als sijne en verweende bedde-deekkens, gelijk *Cicero* en *Iulius Pollux* seggen, en gestelt zijnde onder de voorsz. *Piumacetten*, kunnen ook vergeleken worden by eenige toutgens die rondom de voorsz. *Basen* gaan, gelijk de oude uitgedrukt hebben, snijdende daar inne eenige gedraaide vlechten. En de *Cemie*, die men maakt aan de voeten der Colommen, somtijts alleen, en somtijts met een *Tondino*, die zijn, seit *Vitruvius*, als de vouwen of boorden aan 't onderste van der Vrouwen en andere lange kleederen, en hy noemtse *Aphophigi*.

En eindelijken, de vierkante en tamelijke dikke Tafels, op de welke alle de voorsz. deelen zijn: de van een ronde forme rusten, zijn gelijk als Carcel-steenen, en worden van *Vitruvius* met een Grieks woort *Plinthus* genaamt; dienvolgende so wy op dese manier alles gingen onderzoeken, soo souden wy bevinden dat niet alleenliken de leden van de *Basi*, maar ook alle andere deelen der lichamen van de Ordens, niet by gevalle gemaakt zijn, maar dat daar in de nature met een sonderlinge gratie en aardigheid gevolgt is, of datse metter daat genomen zijn uit sodanige door kunst gemaakte werken, als haar aan d'eerste Vinders vertoont hebben.

Wat de Capiteelen aangaat, van de Grieken genaamt *Cephalion*, en van de Latijnen *Capitellum*, die komen seer over-een met de *Basi*, dewijle hare bovenste deelen, en insonderheit van de Toscaansche en Dorische, zijnde de helft van de voet der Colommen, en d'Ionische en Corintische, zijnde het derde, volgens *Vitruvius* en *Plinius*, een *Modulo* maken, d'cene en d'andere hebben gelijkenisse met eenige Tafels, die de Latijnen *Abaci* noemen, (en soo heeten wijs ook) dewelke plat en overal vierkantig zijn. Voorts de *Vovoli*, die de Grieken *Eucarpi*, en de Latijnen *Echini* of *Cimacy* noemen, zijn ook de pluim-kussens, ronde boorden en banden gelijk, en dese en diergelijke dingen zijn in de eerste eeuwen gestelt geweest op de stammen van de boomen, en ook wel op de hoofden van de slaven, en zijn alsoo van d'een en d'andere daar na overgebracht, en gepast op de deelen en leden van de Colommen, dese om te beter den last t'onderstutten, en d'andere om te dienen tot meerder aardigheid van de Capiteelen; het welke genoeg is voor dese tijt van de generale dingen, waar van eldets veel breeder sal gesproken worden.

C A P. I I I.

Van de Beschrijvinge der Ornamenten op de Colommen, en van de Frontespicien, Daken, Pedestalen, en Pedamenten der gebouwen.

Ewijle wy sullen spreken van de Ornamenten boven op de Colommen, so sal 't goet zijn, dat wy daar van eerst in 't generaal handelen, en daar na tot het particulier komen: en men moet weten, dat aan die deelen van de gebouwen, 'tzy publijke of privé, die van haar selven schoon zijn, gene of weinige Ornamenten passen, want soo men anders dede, soo soudemen in plaatse van deselve schoonder te doen schijnen, die leelijk en ongesien maken. En om daar van een exempel te hebben, so ist genoeg te seggen dat de nature in de wonderlijke forme van een Mensch (als ook in alle andere dieren) gelaten heeft sommige deelen so delicaat, en dienvolgende so gierlijk niet als d'andere, hebbende opzicht op de werkinge diese doen moeten. Even soo moet ook een Architect acht nemen op de Ornamenten, en deselve stellen op de bequaamste plaatsen van den gebouwe, sulks dat het principale opzichte van 't selve, gelijk mede in 't Menschelijke lichaam, meerder verciert zy als de deelen van de zijden, en 't achterste noch minder: welke leeringe by den ouden, gelijk wy in hare werken sien, wel waargenomen is.

En om hier van te beginnen, so hebben sy altijt daar op gelet, (gelijk *Vitruvius* seit) dat in 't generaal de manieren van d'Ordens in de Kerkelijke gebouwen van Robuster proportie geweest zijn, als die van andere wercken: en hier van hebben wy exempels in 't meeste deel van de oude Tempelen tot Romen en elders, en van de andere in de *Theatren*, *Amphitheatren*, *Triumphbogen*, en andere diergelijke gebouwen, also sy gemeent hebben (gelijk *Vitruvius* seit) dat den Tempels een deftigheid betaamde, en d'andere een sekere lichtigheid: maar evenwel moeten dese en gene betamelijken geciert zijn, volgens hare soorte. Maar daar van hebben wy elders onse

onze meninge genoegh verklaart. En om dese Ornamenten te appliceren, so moet den Architect d'een soorte van d'andere onderscheiden, sulks datse in geen deel vermengt en onder den anderen gesmolten worden, maar sy moeten geappliceert worden gelijk dat de soorte, en ook de gelegentheit van 't gebouw, en ook de behoorlijkheit van 't werk vereischt. Want het is klaer, dat in alle gebouwen deselve Ordens niet en passen, en dien volgende ook niet deselve Ornamenten, gelijk sommige onbedachtelijken doen: dewijle tot de publike gebouwen, onder dewelke de Kerkelijke seer verscheiden zijn van de wereltlike, andere vereischt worden als tot de privé.

Daar en boven so moeten de Ornamenten niet al te mild en overvloedig zijn, en ook niet al te spaarlijk en met eenige gierigheit: want dan sullen sy gepresen worden, wanneer se mer oordeel en matelijken gestelt worden, en insonderheit indien se schoon van gedaante en seer juist van proportie zijn: so wel in hare deelen als in hare particuliere leden, also de Ornamenten, diemen in de deelen van de gebouwen stelt, even eens zijn, gelijk de gesteenten, waar mede haar de Princen en Princeessen, de groote Heeren en Vrouwen vergieren; vermits de selve niet gepresen worden dan om datse op de soetste en schoonste natuurlijke deelen gestelt worden, en daarom sietmen ook dat daar mede de wangen, borsten en andere diergelijke leden vergiert worden.

En om tot andere exempels te komen, in sulker manieren als de nature de boomen en planten, met bloemen en bladen vergiert, en dat met sulken sonderlingen onderscheit dat die genen, die den Hysel, het Ys en het gewelt der Winden moeten uitstaan, veel sterker, en Robuster zijn als d'andere, so seggen wy dat den Architect d'Ornamenten, die van een vaste en sterke manier en niet so teder zijn, moet appliceren in die gebouwen, de welke, het ongelijk van 't weder, en andere accidenten, die soudens mogen voorkomen, moeten wederstaan; En moetmen hier op acht nemen van trap tot trap, datse of meer deestigheits of tederheits hebben, na dat sulks behoorlijk schijnen sal, nemende ook hier in een exempel van 't gene dat de beste en vermaerste Architecten gedaan hebben.

Behalven dat moetmen ook regard nemen op de qualiteit van de materie daarse van gemaakt sullen worden, dewelke men verdeelen moet, na dat sulks best over een komen sal met de deelen van 't gebouw, want daar men steenen heeft die van naturen rouw en niet soo suiver en zijn als andere, daar moeten de vormen van de Ornamenten grof zijn, en de leden slecht, maar als de steenen sijn en suiver zijn, gelijk die van *Hystria* en d'edele Marber-steenen, soo moeten se aardig gemaakt worden, en teder van leden, en somtijts ook met gehouwen werk: want soo doende salmen waarnemen, gelijk wy elders geset hebben, op de gesaitenheit en 't onderscheit van de materie, en op de correspondentie en aardigheit van de forme, en eindelijken d'Orden en welvoegentheit van 't gene daar toese gemaakt worden.

De gieraden boven op de Colommen, als daar zijn, Architraven, Friesen en Cornissen, dewijle sy in een seer kennelijke plaatse staan, daarse seer wel besien en bemerkt konnen worden, daarom is het datse van wegen hare uitstekenheit desen specialen naam van Ornamenten gekregen hebben, voorts soo wort ook 't Ornament en de Werelt selve van de Grieken *Cosmos* genaamt, dat is vergiert, schoon en volmaakt. En dienvolgende moeten ook de selve om alle dese redenen verrijkt en gierlijk zijn in alle hare soorten, en na deselve, boven alle andere deelen, de Capiteelen die daar op leggen; En onder dit woort van Ornament, soudemense (niet soo heel on-eigentlijken) *Coronastili* kunnen noemen, als een Ornament boven op de Colommen, en daar onder worden begrepen drie deelen, die d'een van d'andere seer verscheiden zijn, van plaatse, van gedaante en ook van leden; als daar zijn d'Architraven, de Frieze, en de Coronisse, conform het gene dat wy van de Colommen geset hebben, onder dewelke te samen begrepen worden de Basen, de Fusten en Capiteelen, en onder dit woort Pedestalen worden begrepen de Basamenten, hare tronken of vierkanten, en de Cimacien.

Voorts so moet selden, ofte nimmermeer in de reale werken, en die van eenige importantie zijn, een van dese drie, 't zy dan ook welke het zy, sonder de andere wesen, op dat het lichaam aan allen deelen volkomen en volmaakt zy, een sake die de Oude alijt betracht hebben in de werken van importantie, als mede de goede huyden-daaghscbe Architecten, en die ook nagekomen moet worden by die gene die op-merkers zijn van de wel geregelde dingen onses tijds: anders soude het een groote mis-slag en faute wesen, en de werken soudens daar door verminkt en gehouden worden, gemaakt te zijn van Menschen van klein verstand en kennisse, gelijkmen dagelijks siet.

De Architraven, die de Grieken en Latijnen *Epistili* noemen (gelijk wy uyt *Vitruvio* hebben) volgen in hare deelen die balken na, dewelke in de eerste eeuwen simpelijken over dwers geleid wierden, om de andere die eerst recht op gestelt waren in plaatse van Colommen, tot gebruik van hare slechte huisen, by een te houden, en daarom moeten de voorsz Architraven, in hare breeten, die na beneden zijn, de dikte van 't hoogste van hare Colommen niet excederen. Voort hare deelen en leden van banden, en andere dingen, hebben 't effect van die balken, die sy d'een op d'andere leiden en t'samen-voegden (de welke *Vitruvius* *Euerganee* noemt) met hare leden of Cimacien, en Tondini, en andere diergelijke. Architrave is een t'samen-

Lib. I. ca. 1.

Lib. I. ca. 2.

Lib. I. ca. 3.

t'samengevoegt woort van *Archos* en *Trabs*, een Griex woort, het welke beteikent de principale balk op de Colommen, en hier van is het dat het wel voegt datse robuust is, en ook een weinig afgaande, soo om de swaarte van den last te dragen, alsook om niet te benemen het gezicht van de dingen die daar op staan, die men na boven toe sien moet.

Op de Architraven stelt men de Friesen, de welke representeeren een sonderling Ornament dat alsof genoemd word van 't borduuren, dat die van *Phrygia* eerst gevonden hebben, gelijk *Plinius* ook seit; En de Grieken en Latijnen noemensse, nevens het getuigenisse van *Vitruvio*, *Zophori*: Dese moeten altijd staan waterpas met de hoogste dikte van hare Colommen, en ook met de eerste fascien van de Architrave. De Friese word van *Pausanius* Zona genaemt, als of het een riem waar, en wort tusschen de Architrave en Cornisse gestelt, als in een kennelijke plaatse. Want gelijk *Aristoteles* seit, *Medium est nobilius extremis*, en bequaam om de balken te leggen en de selve t'samen te voegen, en hier van zijn de Triglisi en Motopi in de Dorische orden gekomen, met Pek ofte Wasch bedekt, gelijk *Vitruvius* en ook *Pausanius* seit, van de gepekte Schilden in de Galderye van den Tempel van de Hemelsche *Venus* by die van Athenen, op datse te langer souden duuren.

De Friesen zijn somtijds suiwer en simpel gebleven: maar meesten tijd zijnse verciert geweest, sulks dat in de antique werken, niet alleene tot Roomen maar ook elders, weinige Friesen in Marber gevonden worden, die niet op 't hoogste verciert en zijn met ommetrekken van Loofwerken, en andere verscheiden dingen, die in der waarheit seer schoon maken. De Friese van het *Frontispicium* des Tempels van *Iupiter Olympius* by de Elei, is, gelijk *Pausanius* seit, verciert geweest met een-en-twintig vergulde Schilden, gestelt van *Lucio Mummi*, Overste van den tocht tegen de Grieken, doe *Corinthus* gedeftruceert wiert.

Eindelijk so wort boven aan de Friese de Coronisse gestelt, die de Grieken *Coronices* noemen, en de Latijnen noemensse ook na het seggen van *Vitruvio* *Corona*, die, gelijk het Boordak, d'andere deelen van 't edificie omringt, kroont en verciert. De Cornissen volgen de sporen na, die de daken van hout maken, dewijlse met hare deelen soo van *Echini* ofte *Vuovoli*, als *Cimacy* en rechte keele in haar bovenste deel altijd om hoog klimmen met een sonderlinge aardigheid en gracie. Tusschen de Cornissen worden al te met de Modillions gestelt onder den *Gocio Latojo*, die *Vitruvius* *Mutuli* noemt, om het kleine uitsteeksel datse na buiten hebben, en somtijts komen daar ook *Dentilli* in, die de daksperrren en planken gelijk zijn, de welke met verstant kruiswijs over den anderen staan moeten, en dese op gene.

Want gelijk *Vitruvius* verhaalt, het is een lesse geweest van de Grieksche Architecten, dat de Modillions en Dentelli niet moesten gesneden worden in eene selvige Cornisse, het welke men seer wel siet waargenomen te zijn in de Corintische Coronissen, binnen en buiten den *Pantheo* tot Roomen en eenige andere, de welke insgelijks voor een regel sal waargenomen worden in de Coronissen van onse Ordens, om dat vele graveringen in eene sekere Coronisse in der waarheit groote confusie maken, gelijk men siet aan den *Arcus* van de Wiffelaars, en sommige andere.

Daaromme, gelijk *Vitruvius* seidt en men wel denken kan, soo hebben d'oude eerste Vaders (bedwongen door de noot, om haar van den regen en andere moeylikheden des weders te bevryen,) de daken van hare huise nedergaande gemaakt, en hangende na achteren, en mogelijken wat hooger van 't gedeelte na het Zuiden; op dat het selve eerst de Son en soete lucht ontfangen soude: en ook mogense dese konst wel gebruikt hebben, op dat het water van dese kleine huizen na achteren vallen soude. Maar aan de groote gebouwen, en daar een groote vergaderinge van volk in kan, hebbense daar na de daaken hoog gemaakt, en de Vorsten op 't sop, sulks datse aan de rechteren linker zijde af-hingen met de Vorst in 't midden, en eindelijk soo hebben sy gooren gemaakt aan alle de vier deelen, van alle dese dingen hebben sy een exempel kunnen nemen van de natuur (de welke wy achten de rechte Meestersse te zijn van allen dingen,) want sy maakt de soppen van de bergen aan den anderen staande en lang, midtsgaders hangende ter rechter en ter linker zijde, soo om dat den regen te beter soude af-schieren, als om vele andere respecten, de welke wy niet verhalen, om datse tot onsen propooste niet en doen.

De Ouden maakten dese hangende werken, min ofte meer regard nemende op het Lant en op 't gene haar van nooden was. Gelijk ook anders geobserveert wordt in de getemperde Landen, als ons Italien is, en anders in die gene de welke 't geweld der winden onderworpen zijn, gelijk een goet deel van Vrankrijk en Duitlandt, dat de sneeuw onderworpen is, om niet te spreken van de noordelijker Landen, en die na den Polus leggen. De nature verthoont ons, gelijk al willens, verscheiden dingen: gelijk wy gesien hebben in de bergen van de Switsers, bykans tegen over Fain ofte Forne, een geproportioneert en groot frontispicie, staande in de Valeije, hangende ter rechteren ter linker zijde, sulks dat het is gelijk een fasiaat van een seer groot edificie: en tot meerder vercieringen zijnder eenige uitlooppingen van vallende wateren, die grof en schuim-achtig zijn, het eene en 't andere is in der waarheit seer schoon om sien.

Tot meerder Ornament en schoonheit van de daken, en van de faciaten der gebouwen, zijn van de Oude ingevoerd de frontespicien, dewelke niet alleene principaelijken voegen aan de faciaten

ten der Tempelen, en insonderheit soose rontom of voor panden of Galeryen hebben, gelijk de Rotonda tot Romen, en bykans alle de oude Tempels hadden, het welke men sien kan aan hare overblijffels, en ook aan de Medaliën; en dese waarheit is genoeg betoont van *Livius*, *Dion*, *Plinius*, *Plutarchus*; en soo veel andere schrijvers van de Roomsche dingen: insgelijks ook van *Pausanias* en *Strabo*, en niet weinig andere die van de Grieksche saken geschreven hebben; en d'een en d'andere door de beschrijvinge en Historien van de Ornamenten die daar verhaalt staan.

Daarom zijns van de Moderne Architecten met seer goede reden overgebracht tot de soppen van de Galeryen en Logien, en ook tot de faciaten van de andere publike en privé wereltsche gebouwen, want sekerlijken wanneer de frontispicien met verstant gemaakt zijn, soo geven sy een groote majesteit, en verçieren het werk met een sonderlinge gratie, behalven datse vertoonen het principaal aspect van 't gebouw, en verçiert konnen worden met Historien, wapenen, innemingen van plaatfen en andere dingen: En so vele zy geseit, tot inleidinge van dien.

Nu sullen wy spreken van de Pedestalen, die van *Vitruvius* en *Julius Pollux*, met een Grieks woort genaamt worden *Stylobata*, dese worden somtijts en niet altijd (en daarom handelen wy daar van in dese plaatse) gestelt onder de Colommen, om de selve met een aangenaamheit te verhoogen, hoewelse altemets, in de plaatfen van *Vitruvio* geallegeert, gestelt worden op de onderstutfels, en op het voorste van de Toneelen, en op de *Occi Corinthi*, tot onderscheit van de *Sterobathi*, dat is, van de deurgaans gecontinueerde Basamenten: daarom machmen met reden seggen dat de Pedestalen gemaakt zijn, in gevolge van dat heuvelken, het welke de Oude, des eersten tijts, leiden aen de voet van de stammen der boomen, waar mede sy haar (gelijk wy weinig te vooren geseit hebben) beholpen om de daken van hare hutten over eind te houden: op datse (gelijk het gelooflijk is) daar door des te langer bevrijt souden zijn van de vochtigheit des waters, en dienvolgende van de verrottinge, en om andere gemakken. En tot bevestinge van dien sien wy op de Dorpen en gehuchten, dat de simpele Huis-luiden, gelijk als op de selve maniere vele fulke heuvelkens maken, beset met eenige schoone en dicht getakte boomen, om daar op te sitten, en in tijt van ledigheid haar vermaak daar op te scheppen. In sulke maniere gaat het mogelijk ook met de Basamenten van de voeten der Pedestalen, die de Grieken *Plinthides*, en de Latijnen *Quadre Espira* noemen, gelijk *Vitruvius* aanraakt, en met de Cimatiën in hare soppen, die *Vitruvius Corona Cists* noemt, en dese en gene hebben haar forme genomen van seker byvoegsel of sporte, dese maakten buiten het heuvelken, of ander diergelijk ding by het vlak van hare huizen: Waar door daar na, uit diergelijke exempelen, het vernuft en verstant der Menschen gelegentheit genomen heeft, dewelke dagelijks van hant tot hant gewassen is, sulks datse eindelijk gekomen zijn tot die Oude en seer geprefene vormen, die wy sien in hare Basamenten, met den Thooren en *Gollaccien*; en de *Cavetti* en *Astralagetti* en *Gradets* tusschen dese en gene, en in de Cimacien of bovenste deelen van de Tronken, Tavolen, Cimacien, Planen, gebekte *Voroli* en Goletten, met hare Gradetten in 't midden.

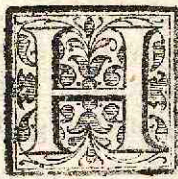
Die dingen die de Grieken en Latijnen *Stylolata* noemen, worden in onse tale Pedestalen genaamt, van de 'samenvoeginge deser twee woorden *Piede* en *Stilo*, waar van *Stilo* in 't Grieks een Colomme betekent; en in onse tale ist soo veel te seggen als de voet van een Colomme, of onder deselve, en *Cesar* gebruikt dit woort *Stilo* in sijne Commentarien, betekende daar mede eenige palen die aan d'overzijde van de gracht in de aarde vast stonden. Men soude ook kunnen seggen, dat het selve woort quam van twee Latijnsche woorden *Pede* en *Stilo*, dat is een voet op sijn loot of een rechter voet, want dese Pedestalen moeten aan alle zijden juist recht onder hare Colommen staan: En over sulks is het een seer groot abuys van vele Architecten en geleerde Mannen, behalven de Fabriek-meesters, dat syse Pedestalen noemen, daarom is 't seer noodig, so in alle wetenschap als konsten, te weten de eigenschap en den oorspronk der woorden.

De Pedamenten of Recinten, die *Vitruvius Stereobate* noemt, dewelke d'Oude dikwils gebruikten, en noch tot op huiden in 't meestendeel van hare Tempelen gevonden worden, gelijk wyse ook observeeren, om de nobele gebouwen te meer te verheffen van 't vlakke der aarden, en deselve soo veel te meeraanfiens en gratie te geven, volgden na de natuurlijke verheventheit van de plaatse daar sy timmerden, of de forme van dat heuvelken, waar mede de Oude van den eersten tijt haren wooningen van binnen op-vulden: want deselve onderstut zijnde van stammen van boomen, en op verscheiden manieren gevlochten, en met andere houten onderstut, en met Leem bekleet zijnde, en met Teenen en Riet gedekt, so wierden sy door sulken verheffinge bevrijt van de vochtigheit der aarde, en van 't bespatten des regens, en wierden daar deur de plaatfen des te gesonder, en ook 't gantsche werk des te aansienlijker. Andere hebben 't mogelijken gedaan om de vervallen aarde t'onderhouden, en sich te meerder te verskeren tegensden regen, dewelke, om 't werk wat schoonder te maken, daar by gedaan hebben buiten aan de voet van 't huis eenige heuvelkens of houten, op haar loot of ook wel als ondersteunfels; en hebben hier mede dese en andere diergelijke dingen daar na stof gegeven aan de nakomelingen, en insonderheit aan de opmerkende, om te ondersoeken,

en zijn also dese toegenomen zijnde, van dese swakke beginselen, allenxkens gebracht tot die seer loffelijke volmaaktheden, waar toe wy sien datse van de Ouden tot onse tijden toe gekomen zijn.

C A P. I V.

Wat saken de Intercolomnien navolgen, en d: Boogen en principale Poorten van de gebouwen, mitsgaders de Nicen en andere diergelijke dingen.

Et sal niet onbetamelijk zijn, dewijle wy tegenwoordig van de Intercolomnien sul-
len handelen, met eenen aan te roeren van de Compartimenten der Colommen, de-
wijle het een materie is soo seer t'samen-gevoegt en aan den anderen gehecht, datse
schijnt een selvige afhandeling te vereiffchen. Voorts gelijkmen in 't dragen en
t'onderstutten van sware lasten en werken, verkieft stammen van rechte en sterke
boomen, en niet van swakke en kromme, soo moeten ook insgelijks de Colommen in de gebou-
wen gemaakt worden in hare soorten van eene rechte forme, en van sterke en langdurige ma-
terie; want in effecte soo dragen sy 't geheele lichaam, de hoeken en andere deelen van 't ge-
bouw, geheel op die maniere gelijk de beenen de lichamen van de dieren dragen hoe groot
sy ook zijn.

Van dese natuurlijke exempelen sullen wy ook observeeren, dat in 't voorste van de gebouwen
de Colommen in haar aspect altijt gelijk van getal zijn, en van foodanigen dikte die met hare soor-
te over-een koomt; gelijk wy sien in de beenen der Menschen, Paerden, Oliphanten en van ande-
re dieren, die veel meer beenen hebben, dewijle sy met dese evenheit betoonen het beste getal, en
ook de waardigheid van de plaats, en daar nevens gelegenheit geven, en eenen toegang om in 't
midden van 't gebouw te komen.

En gelijk een swaar werk veel lichter kan gedragen worden van de een plaats tot d'ander, wan-
neer sy gelijkelijken verdeelt zijn, sulks dat twee en twee, vier en vier, ses en ses, aan d'een en d'an-
der zijde gaan; so moeten ook daarom de Colommen in 't voorste en achterste in de wandel-plaat-
sen en galleryen van de Edificien (gelijk ook *Vitruvius* seit) wesen, even van getal, namelijken vier,
Lib. 3. ca. 2. ses, acht, thien, en daarom en prijsen wy geen van die gebouwen, dewelke zijn van vijf, seven,
negen en meer zijden en hoeken; Want sy en maken niet dat den ingang voor met den uitgank
achter over-een komt, noch ook niet dat d'eene zijde met d'andere accordeere, veel min dat sulks
in 't kruisgeschiede.

Lib. 3. ca. 2. Het getal van min of meer Colommen hangt aan 't werk, en daarom maakt *Vitruvius* het voor-
Lib. 4. ca. 4. ste van de Kerken altemet van twee en vier, en somtijts van ses of acht, en ook van thien Colom-
men, in dewelke nochtans altijt in 't midden een grooter spacie of Intercolomnie komt als d'ande-
re zijn, en sulks sien wy waargenomen te zijn by d'oude Grieken, en by den Romainen, in hare
welgeregelde Edificien, gelijk wy uit *Pausania* verstaan kunnen in verscheiden plaatsen van de
beschrijvinge van Griekenlant.

Behalven 't gene voorschreven is, so hebben de Intercolomnien een gelijkenisse genomen (de-
welke niet weinig gewassen is door 't verstant van ervarenen Menschen) van de spatien die daar tus-
schen de boomen zijn, gelijk als daar zijn de Denne-boomen, de Pijn-boomen en andere dierge-
lijke, met hare stammen heel recht en hoog en sonder quasten, die op sekere maniere de Colom-
men navolgen, in 't sien van de welke met verscheiden distantien en wijden tusschen deselve, wy
dikwils grootvermaak geschept hebben in 't passeeren der bosschen van onse *Alpes* rontom Ita-
lien, en in die van Duytslant en Bohemen, en insonderheit in Frankenlant, en rontsom Neuren-
berg; en voorts in Vrankrijk, om niet verder te gaan, gelijk wy ook observeeren de voorschreve
Intercolomnien te maken met differente wijden en proportien, gelijk wy elders sullen aan-
wijfen.

Anno 1599 & 1600 cap. 13.
Lib. 2. ca. 1. De Oude, onse eerste Vaders, hebben met een weinig kosts (gelijk *Vitruvius* seit) leggende en
bindende aan d'een en d'ander van dese stammen, andere slechte dwershouten, boven bedekt,
eenige wijde en groote plaatsen gemaakt, om sich in de schaduwe te houden, en 't beste dat sy kon-
den te wachten voor de moejelijkheid van 't weder, in haar eerste boersheit, van hant tot hant, voc-
gende de konst met reden verselt tot hare werken, en hebben over sulks, daar geen boomen en wa-
ren, recht en overeint-staande houten geset, met andere dwersche daar op, en maakten alsoo de
Solders, leggende het een op het ander, en ook de daken van hare slechte woningen. Her welke
wy ook in onsen tijt sien geschieden, niet alleene by de arme volken van de *Alpes*, en andere Bos-
achtige plaatsen, maar ook by het meestendeel van de Duytsche Steden, die, door den overvloed
van 't hout, alle hare gebouwen van balken beginnen, soo wel van binnen als van buiten, en daar
na Metfelen syse tusschen beiden, en van dese slechte beginselen heeft het verdeelen van de Co-
lommen, van eeuwe tot eeuwe, in de wandel-plaatsen en diergelijke, haren oorspronk genomen, so
wel op 't vlakke, als d'eene orden op d'andere.

Lib. 3. ca. 2. Dewijle dan 't stellen van de Colommen een sake van grooten gewichte is, sulks dat de Colom-
Lib. 36. men
Cap. 22.

men gelijk *Vitruvius* ſeit en ook *Plinius* getuigt: Wanneerſe wijs en van den anderen geſtelt zijn, ſubtijsder lijken, en wanneerſe dicht op een ſtaan groover: Daarom moet het ſelve met groote opmerkinge en oordeel geſchieden; op dat ſy het geſichte een aangenaam aſpect ver- toonen, en voor het gebruik gemakkelijkheden mede brengen, en met eenen 't geheele werk vaſt maken. Want als de Colommen al te dicht zijn, en d'eene al te na by d'ander ſtaan, ſoo beletten de Baſen, inſonderheit ſoo ſy onder haar Pedestalen en de byvoegfels van hare Baſamenten hebben, het deurgaan, en zijn gelijk als dicht geplante boomen, en maken het geſichte al te vol en opgeblaſen, en worden daar deur de plaatſen van binnen melancholijk en donkker.

En ter contrarie wanneer de Colommen wijder zijn als het behoort, ſoo kunnen ſy den op- geleiden laſt niet wel dragen, en komen daar deur de Architraven, en de reſte van hare Orna- menten van ſteen lichtelijken te breken, en daar-en-boven maken ſy de Intercolonnien veel wijder, en over ſulks van quade proportie en onaangenaam aan ons geſichte; ook vertoonen ſich de Colommen als dan ſwak, en als onmachtige onder den laſt; en al 't geſichte wort dwergach- tig en ongeſien, en eindelijken ſo blijven de plaatſen van binnen van deſelve Colommen meer de ſtralen van de Son, den Regen, d'ongeſtuimigheid der Winden en ook Tempeeſten onder- worpen: alle welke dingen en andere die daar waarſchijnlijken ſouden kunnen toeflaan, en by gevolge elk een vanden ſouden genoeg zijn, om alderhande gebouw ongeſien te maken; en daarom moetenſe voorsichtelijken gaan in 't verdeelen van de Colommen, waar van wy onein- delijke voorbeelden nemen kunnen van de werken der Ouden, ſo wel tot Rome als in vele dee- len van Europa.

De Bogen en principale Poorten zijn (gelijk men wel denken kan) ſo niet by geval ingebracht; maar door navolginge van de openingen en ingangen der Spelonken en Holen in de Bergen, die van de nature gemaakt zijn met ſo grooten gelijkheit als wy in diergelijke plaatſen dikwils geſien hebben, ſulks datſe ſchijnen konſtelijk gemaakt te zijn, na een rechte linie, en ſomtjits Boogs oft ook beitelſ-wijſe, en als de boeren-hutten met vele of weinige verheffinge, en ſomtjits ook gepo- liſt, als of ſy gegraveert en met een konſtenaars hant gemaakt waren, hoewelſe alſoo ſimpeljk van de nature voortgebracht zijn.

En ſonder twijffel zijn hier van daan gekomen die openingen, dewelke in de eerſte tijden ge- maakt zijn geweest, in de eerſte oude hutten van de Harders en Arcaden, om die te gebruyken tot den deurgank van Menſchen en andere Dieren, als mede van andere dingen die ſy van nooden hadden, welke dingen daarna, door 't verſtant van den Architecten, hare geproportioneerde for- men gekregen hebben, en alle hare deelen geregelt en geſiert met de Ornamenten geſtelt aan de Architraven, en hare ſluitingen, en ook tuſſchen de Columnaten en hare Corniciamenten daar bo- ven, en van hant tot hant, gelijk men geſien heeft, zijns ſoo verre gekomen, dat d'eene en d'ande- re hebben kunnen dienen tot de Koninklijke en heerlijke gebouwen, ſoo wel geestelijke als we- reltlijke; van dewelke Griekenlant niet minder verſiert is geweest, als Rome daar van verrijkt is, en andere deelen, van dewelke wy genoeg geſproken hebben.

En eindelijken de venſters en Nicen diemen gemeenlijk in de gebouwen gebruikt, mogen ha- ren oorspronk gehad hebben, (en inſonderheit de eerſte) van die tocht-gaten en openingen, daar in men dikwils ſiet met een groote aangenaamheit in de holen van de Bergen, de locht en het licht inkomen; gelijk men ſiet aan den voet vande grotte van *Pausalippus* by Napels, de welke in de eerſte eeuwe ſoo in 't rouw gemaakt zijn, en in de ſlechte woningen uytgehooft in de zijden van de Bergen, ofte van hout gemaakt, gelijk doe de noot en hare gelegenheit mede bracht, en daar van en hoeft men niet te twijfelen, dewijle noch tot op huiden 't voorſz gebruik by de Alpiſche volken overig is, en Harders hutten: Daarom ſoo volgen wy dikwils (bedenkende met een boer- ſche maniere en diergelijke andere de konſt) deſe dingen in de ſteene-gebouwen met een groote verſparinge van koſten. Maar om tot de Zane ofte Nicen te komen, deſe hebben eenige gelij- kenisſe met ſommige beginſelen van uyt-hoolingen in de bergen, en noch veel meer met eenige kleine holligheden, dewelke men ſiet in 't klimmen en hangen van hare ſuperficiën van buiten, welke gedaanten mees uytgehooft zijnde in 't ronde, en zijn daar na genaamt Nicen, vermits eeni- ge gelijckenisſe dieſe hebben met de Nicen of Zee-ſchelpen, die met ſulken verwonderinge van ieder een voortgebracht zijn van de nature, ſoo verſcheiden van weſen en diverſche couleuren, ſo ſilvere als goude, en dat op duifenderley manieren, en ook ſoo edel verſiert, datſe verre te boven gaan alle meeſterlijke handen van uitnemende meeſters.

Waar uit men klaarlijken ſiet, gelijk wy in deſe weinige redenen vertoont hebben, dat de natu- re in de gantsche Architecture exempelen levert die met onſe werken heel over een komen: met welke beginſelen het Menſchelijke verſtant allenxkens door opmerkinge en naerſtigheit, meer en meer gevordert heeft, en alles gebracht tot een grooter bequaamheit, ſchoonheit en perfectie: En ſtrekken de geſeide dingen tot hiertoe voor een generale inleidinge tot de Ordens, en om te weten hoe vele en hoedanige die zijn, en ook om hare deelen te verſtaan en andere dingen, dewel- ke niet minder tot deſelve behooren als tot haar eigen Ornamenten.

Voorts sullen wy in de volgende Capiteelen voort-brengen de exempelen van de Architecten, die sonder iet anders, daar van geschreven hebben, en de desseins so verscheiden gestelt d'eene van d'andere, dat het een seer onbetamelijke sake is, en schadelijk aan dese professie: op dewelke, tot meerder verstant van deselve, wy stellen sullen eenige korte en klare consideratien, uit dewelke men lichtelijken sal kunnen bemerken vele en gewichtige tegenstellingen, die sy in 't geheel of in hare deelen hebben. Daarom sal het zijn als een verklaringe op de swaarste en seer verborgene saken van *Vitruvius* en andere Autheuren.

En daar na sullen wy voort-brengen de seltsaamste en uitnemenste exempelen die wy met groote studie en arbeit in de gedenkwaardigste dingen, die van d'Oude gemaakt zijn, gevonden hebben, en eindelijken sullen wy in een dessein voorstellen de forme van de Ordens selfs, en insgelijks alle hare deelen met hare Compartimenten en Modulen, seer schoon en wel geregelt; met alle welke dingen men hem onbekommert sal mogen behelpen, soo in de publieke als privé werken, sonder dat men hoeft te denken dat men eenigen mislag sal begaan; En daarom schrijvende soogroote en soo gewichtige saken, kunnen wy met recht niet overeenige prolixiteit of langheit beschuldigt worden; gemerkt 't gene *Plato* seit: *Non enim dederet bis dicere, quod bene dicitur.*

C A P. V.

Van sommige, die, na Vitruvius, verscheidelijken van de Ordens gehandelt hebben, die vijf moeten wesen en niet meer.

Als men wil verhandelen de wetenschappen en schoone konsten, die niet soo licht en zijn, datse van ons verstant begrepen, en in 't werk gestelt kunnen worden, soo moet men, volgens sekere geprefene en waarachtige sluit-reden, komen tot de beginfelen die seer klaar en openbaar zijn voor het Menschelijke verstant; En alsoo wy voorgenomen hebben in dit Capittel t'ondersoeken geheel particulierlijken, soo wel de Ordens, als hare Ornamenten en andere saken die daar van dependeeren; soo dunkt het ons seer wel te voegen, dat wy naerstelijk spreken van de opinien der gener, die van tijt tot tijt op dese ure toe beschreven, en in 't werk gestelt hebben, deselve Ordens en ook hare Ornamenten: om te betoonen met seer krachtige redenen en vaste fundamenten, wat onse meeninge zy van foodanigen subject. En hoewel, gelijk wy geseit hebben, ons voornemen is t'ondersoeken de waarheit van de voorgestelde materie, soo en is evenwel de meeninge niet, om te disputeeren en d'opinie van yder een tegen te spreken, want men soude daar toe d'oogen van *Linceus* van doen hebben, die, na 't seggen van *Pausanias*, een sone van *Alphareus* was; maar verby gaande het meerendeel van de selve, en verhandelende de gewichtighste saken, sullen wy op d'andere acht nemen. Wy en sullen ook niet van deselve ware en goede redenen afwijken, die wy tot ons fundament hebben, om eenige autoriteit, of ongeregelde gewoonte, die ons anders soude willen wijs maken, want in 't weder-leggen van de opinien en moet d'autoriteit van iemant niet d'overhant hebben, dewijle de twijfelachtigheden niet met inconvenienten, maar met redenen en met goede exempelen moeten wechgenomen worden, also dese de sinnen en gene het verstant te vreden stellen.

En hoewel genoeg blijkt, dat vele de manieren van d'Ordens der Architecture verhandelt hebben, gelijk boven ook aangeroert is, so heeft evenwel het meestendeel der selver de saken ver-toont sonder eenich vast fundament, en de desseinen gemaakt met weinige of lichte onderwij-singen, *quasi extremus digitis attingere, & serpenta manu*, of gelijk *Virgilius* seit: *In tenui labor, at tenuis non gloria*. Behalven dat vele van deselve die nooit in 't werk gestelt hebben, en hebben over sulks veel eergedaan, gelijk de Schilders doen, en andere slechte Menschen die van klein verstant zijn, dewelke willende komen aan 't herte van de sware en gewichtige saken, gelijk ook de materie vereischt, soo behelpen sy haar, daar toe niet konnende geraken, met de dingen van een ander, deselve wel of qualijk te passie brengende, als of het haar eigen dingen waren.

En op dat het niet en schijne dat wy met passie spreken of sonder reden, soo moetmen weten so vele *Vitruvius* aangaat, dat hy (gelijk wy uit zijn eigen schriften kunnen oordeelen) niet en heeft gesien gehadt de werken van de oude Grieken, die in seer grooten fleur waren, en ook, wanneer hy schreef ten tijde des gelukkigen Keisers *Augusti*, dat doe ter tijt d'Architecture als een nieu-weplante eerst te Rom en begon macht en sterkte te krijgen, sulks datse van die tijt af dagelijks meer en meer gewassen is in perfectie, alsoo voortgaande tot den hoogsten trap toe van de grootheid des Roomschen Rijks; en daarom en heeft hy niet kunnen sien noch smaken soo vele wonderheden, die na hem gevolgt zijn, een deel van dewelke, in spijt van den tijt, op huden noch over-righ zijn, tot verwonderinge van de aanschouwers.

En dat sulks waar is kan men bemerken aan d'Ordens, en aan d'andere deelen die hy beschrijft in sijne werken, en daar van hy de desseins stelt; dewelke met de Oude vergeleken zijnde in pro-

proportie en schoonheit te kort komen, en daarom is het meestendeel der selver niet gepresen, en ook niet gevolgt geweest van de verstandige Architecten; En moeten evenwel alle die professie doen van de Architecture, niet meenen datse niet op het hoogste gehouden zijn aan desen Autheur, gelijk wy ook zijn voor ons particulier, dewijle hy de eenige geweest is die onder soo vele Oude Architecten ons nagelaten heeft een groot deel der fundamente van de selve seer edele konste, en dewijle de uitnemende Mannen, en die met een vaste kennisse geschreven hebben, eeniger maten waardig sijn, dat men hun hare autoriteits halven, in vele dingen geloove, sonder so heel subtiel over haar te disputeren, gelijk wy wel kunnen doen over die van kleinen name.

En dewijle alle d'Ordens en Ornamenten kunnen wijd-loopig aangemerkt worden, als in 't generaal, en ook kort als in 't speciaal; soo sullen wy daar van eerst in 't generaal, en daarna in 't speciaal handelen. En voor eerst so wierden onder d'Oude eenige natien gevonden (gelijk ook t'onzen tijden sodanige volken te vinden zijn) die verstonden dat de gebouwen in alle hare deelen behooren rouw en slecht te zijn met enkele muuren, sonder eenige Orden en ook sonder eenige soorte van Ornamenten, bykans gelijk als *Plinius* en *Strabo* verhalen van de hollen der *Trogloditen* in Ethiopien, en van de spelonken der redeloose en wilde dieren. Alsoo sy haar laten voorstaan dat sodanige dingen in 't minste niet nootsakelijk zijn, dewijle de nature selfs, gelijk sy mede souden kunnen seggen, haar met het slechte en weinige te vreden houdt, en ook dat wy Menschen en geen Goden zijn, en dat sich de werelt met soodanige Ornamenten al te dertel en te weits maakt, en de Mannen daar door Vervrouwen, en haar hoogste goet stellen op dese wereltsche dingen, en eindelijk dat op dese wijze de Eygenaars, die de gebouwen maken, haar selven op grooter kosten brengen, met vernielinge van stoffen en verlies van tijdt, en andere diergelijke dingen, die daar uit, na haar seggen, by gevolge voortkomen.

Lib. 5. ca. 9.
Lib. 16.
fac. 263.

En om in dese ondersoeking met eenige methode te gaan, soo sullen wy den genen antwoorden, die d'Ordens en hare Ornamenten geheelijken tegen-spreken, (alseen sake die het alles begrijpt) en sullen voor eerst seggen, soo vele de publike en privé gebouwen aangaat, hoe slecht die ook zijn, welke kunnen daar zijn, al hoe wel alle haare vormen by haar selven schoon en aansienlijk zijn, die niet met eenen in eenig deel en souden behooren min of meer geciert te zijn?

Maar wat kan men meer tot onsen voordeel seggen, als dat de Goddelijke Majesteit selfs, behalven datse de geheele werelt vergiert heeft, gelijkmen siet in de Heilige Schrift, en hoewelse aan *Moses* niet belast en heeft so groote en so heerlijke en gewichtige Ornamenten te maken, doe het verlorene volk in de woestijne en elders was, so weten wy evenwel hoe groot en hoedanige soorten van edele heerlijkheit *Salomon*, als door de mont *Godes*, gestelt heeft in den Tempel van *Ierusalem*, en in zijn eigen paleis.

Genes.
lib. 1.

Voorts soo wy een exempel nemen van de nature, De redelijke creaturen (om niet te komen tot de Hemelsche) en selfs ook de redeloose dieren, hebben vele en verscheiden deelen die haar grootelijks vergieren, sonder de welke hare schoonheit en aangenaamheit niet weinig soude verminderen, en soo wy de sake wat naarder insien, selfs tot de boomen, planten en steenen, en ook alle de deelen der aarden toe, soo sullen wy bevinden dat alle deselve, tegens d'opinie van die gene de welke dese waarheit tegen-spreken, geseit kunnen worden, op 't hoogste vergiert te zijn. In manieren dat wy vastelijken mogen besluiten, dat wy dankende den goeden God, geveraller dingen, en de nature nabootsende, niet en kunnen wesen overtollig in gieraden, en dat wy ook niet en sullen al te groote kosten doen, of al te seer vervrouwen, of anders in gebreke zijn, gelijk wy seggen; maar in het tegendeel so zijn sy te meerder te berispen datse, de natuurlijke orden geheel weghnemende, gaan buiten alle reden, en mogen dien-volgende met recht belacht, en van de gantsche werelt gelastert worden voor monsters, onder de Menschen van vasten begripe en oordeel.

Wyders zijn daar andere geweest so onverstandig, datse gewilt hebben datmen nieuwe Ordens soude formeeren, of datmen by de gene die wy alreede hebben andere soude voegen, en hebben daar door onbedachtelijken de groote Ordens met de tedere vermengt, gelijk ook die gene geen kleinen mislag begaan, de welke de Pedestalen en Basen van de Colommen en d'Ornamenten daarop alijt op eene maniere maken, seggende de selve van een ander Orden te zijn, alleene om dat de Capiteelen verscheiden zijn. Waar van d'een en d'andere haar laten voorstaan dat het so goet en so loffelijken niet en iste volgen, 't gene d'Oude Grieken en Romainen, met so heerlijke op-merkingen gedaan hebben; als het wel is op nieuwe dingen, en die op andere manieren gemaakt zijn, acht te nemen. Gelijk als of men de proportien en modulen der Ordens van tijt tot tijt moeste veranderen, en dat men dagelijks moeste vernieuwen, gelijk de spraken van volken en steden doen, of als offe waren gelijk de kleederen der volckeren van verscheiden natien, de fatsoenen van de welke noit lang geduurt hebben, maar dese en gene veranderen na den wille en welgevallen van de Menschen; het welke in de Ordens soude wesen tegens alle reden, en moet daarom noit toegestaan worden.

Daarom kan men met so veel klare exempelen tegens den sulken seggen, dat de nature selfs van den beginne der werelt, tot op onse tijden toe, alijt gehouden heeft een selve Orden, die in

Lib. 4. ca. 7.
& cap. 4.
Lib. 4. ca. 1.

gestelt is in de scheppinge en voortteeling der dingen, en alsoo gecontinueert heeft; En soo vele de volken aangaat (gelijk ook *Vitruvius* betuigt, en wy wijtloopig sullen bewijzen) in d'eerste eeuw na den Universalen Sontvloet was Italien met eene Orden alleen te vreden, het welke de Toscaansche was. Daar na hebben haar de Grieken, gelijk deselve verhaalt, een tijd lang gehouden by de Dorische Orden, en by lankheit van tijd is daar d'Ionische en Corintische bygekomen, verscheelende alleen in 't Capiteel: En eindelijk zijn de Romainen, die met hare dapperheit en macht de geheele werelt t'ondergebracht hebben, gekomen tot het getal van vijf Ordens, diese nooit te buiten gegaan zijn.

En hoewel so vele vreemde en Barbarische natien gekomen zijn van d'uitterste deelen deraarden, en van d'een en d'ander Pool, om den Roomschen naam en grootheit te vernietigen, en nieuwe heerschappyen, Werten en Ordens in alle dingen in te voeren, soo zijnse evenwel eindelijk verdreven, en hebben niet nagelaten als belachelijke en monstreuse exempelen. Waar uit wy vastelijken besluiten, dat d'Ordens geensins en moeten werden verandert; maar men mach wel benaerstigen om deselve beter te maken, en tot meerder perfectie te brengen als te genwoordig zijn. Sulks dat hoewel de Ordens vijf in getale zijn, soo konnense evenwel by gelegtheden van tijden en plaatsen voor vele verstreken, en d'eene van d'andere seer verscheiden zijn, na datse min of meer verrijkt zijn in hare deelen en leden, en verciert met gesneden werken en andere diergelijke dingen, die deselve seer veranderen; navolgende 't gene d'Oude gedaan hebben in hare beroemde werken, en gelijk wy in de volgende Capittelen van stuk tot stuk sullen aanwijzen.

En op dese maniere kunnen sy ook dienen tot de publike en privé gebouwen, soo wel Kerkelijke als Wereltlijke, alwaar 't schoon dat die drie, vier of vijf Ordens hoog waren de eene boven d'ander; het welke selden of nimmermeer kan gebeuren; behalven dat, soo worden dese Ordens seer bequamenlijk gemaakt op de vijf manieren van Intercolonnien van *Vitruvio* aangeroert, en van ons veel beter geregelt en vermeerderd, gelijk men sien kan in 't volgende Capittel, welke alle sullen kunnen dienen tot alle de vijf Ordens van 't meeste tot het minste, in verscheiden graden van wijde.

C A P. V I.

Van de enkele Colommen, en van verscheide Ordens, d'eene boven d'andere, en van hare verkleiningen op verscheiden manieren, mitsgaders van qualijk-geproportioneerde Basen en Capiteelen.

Lib. 4. ca. 7.
Lib. 4. ca. 3.
Lib. 5. ca. 9.
Lib. 3. ca. 3.
Lib. 4. ca. 1.

EN so vele de Colommen aangaat; *Vitruvius* maakte die van de Toscaansche Orde, met Basen en Capiteel van seven Modulen; de Dorische met het Capiteel en Fuste sonder Base, van seven Modulen, hoewel hyse elders maakt van seven en een half. Voorts de Ionische met Basen en Capiteel van acht Modulen, en een half, en van negen en een half, tot thien Modulen toe: en eindelijk de Corintische, soo hoog als de Ionische, en ook gelijk van Fusten en Basis, maar moeten een hooger Capiteel hebben.

Albert. lib.
9. cap. 7.
Ser. cap. 4.

Hier in hebben de huidendaagsche op een ander wijze gegaan; want sommige van haar hebben de Toscaansche, Dorische, Ionische, Corintische en (gelijk sy seggen) de Composite Colommen van 6, 7, 8, 9 en 10, Modulen beschreven; en andere daar na als *Vignola* en *Palladius* van seer verscheiden maten, namelijk van 7, 8, 9, 9 en een half en 10 Modulen, maar dese en gene sonder eenige opmerkinge te nemen op de hoogten van de Capiteelen; dewelke seer verscheiden zijn d'eene van d'andere, gelijkmen siet de Dorische van de Ionische te verscheelen, en dese van de Roomsche en Corintische, sulks dat beide d'eerste Ordens altijt dwergachtig en laag vallen souden.

Lib. 4. ca. 7.

En indien wy alles in 't generaal wel onderzoeken, soo sullen wy bevinden datse gelooft en bevestigt hebben d'opinionen van *Vitruvius*, waar van seer weinige afgeweken zijn, sulks datmen seggen mach dat het meestendeel de proportien van de oude werken niet gesmaakt hebben, en dat sy mogelijken in der daat deselve niet gesien nochte aangemerkt hebben, insonderheit die gene dewelke boven d'andere uitsteken, van dewelke, als uit levende en klare Fonteynen, alle de forme van de volmaakte Ornamenten haren oorspronk hebben.

Lib. 3. 6.
cap. 23.

Maar om weder te keeren tot de Colommen, soo en voegen tot de Toscaansche ordre die niet dewelke ses Modulen hoog zijn, gelijk de Moderne seggen willen, of van seven die *Vitruvius* beschrijft, en gelijk ook *Plinius* seit, dewelke verhaalt van de Toscaansche datse van seven Modulen zijn, en voegt daar by de Dorische van ses, en daar na d'Ionische en Corintische te zijn van negen Modulen: Hoewel de Ionische van den Tempel van *Diana* van Ephesen van acht Modulen geweest zijn; En beide hebben sy de Romainische Orden overgesslagen, die nochtans t'haren tijden in 't

in 't gebruik was. Sulks dat d'een en d'ander dwerg-achtig en bekrompen uit-komen, wanneerſe vergeleken worden met d'ander Ordens, inſonderheit wanneerſe aangemerkt worden ſonder Baſus en Capiteelen, want de Fuſten van die Colommen en waſſen ſoo niet alſe behoorden by d'andere van de Ordens die van hant tot hant volgen; En ook ſo ſtellen de Moderne ſomtijts grove Fuſten van Colommen in die Ordens de welke teer en ſwak zijn, gelijk in de Corintiſche en andere diergelijke.

Sello en
Vignola en
Palladio.

En ſoo veel te grooter is de dwalinge van *Vitruvius*, om dat hy in een ſelvige Orden (gelijk wy van de Ioniſche geſeit hebben) de Colommen maakt van verſcheiden hoogten, welke miſſlagen de moderne ook gevolgt hebben; en behalven dat ſoo en maakt ſy en andere ook aan ſommige Colomme gene Baſes gelijk aan de Dorifche, en blijven daar door de Colommen te kort, welke alle dingen zijn die tegens de reden ſtrijden, en de werken die de ſeer gereſene Oude gemaakt hebben.

Lib. 3. ca. 21

En vele hebben de Faciaten van de Stadthuizen of andere dingen met de Colommen en Pilaſtren heel hoog gemaakt, of by haar ſelven alleen, of met de Peſteſtijlen daar onder ſulx dat ſe twee Ordens maaken, van 't welke geen goede werkingen voort komen, en het eene is dat de Pilaſtres ſtaan als Reuſen, en het ander werk tuſſchen beiden ſtaat als Dwergen en Pijsmeen ſondereenige proportie met den anderen te hebben. Maar om de Colommen te vervolgen, *Vitruvius* wijſt aan dat die van de tweede Orden moeten een vierde-part lager zijn als die van de eerſte, beſchrijvende de Markt, het Stadthuis, de Salen, en Kamers met twee Ordens van Colommen d'eene op d'andere, en in het Tonneel van de ſchou-plaatſe, dat ook die van de derde Orden een vierde-part lager moeten zijn als die van de tweede, een ſaake die gevolgt is geweest van vele Architecten in hare Schriften, en ook in de werken ſelve, ſonder eenige conſideratie te hebben dat die een ſeer quade proportie maaken tot klein-achtige van ſodanigen Autheur, de welke, gelijk wy bethoont hebben, vele groote Grieken en andere lof-waerdige ſchrijvers berispt over ſaken van minder gewichte.

Lib. 4. ca. 76

Palladio

Lib. 1. cap. 15.

Lib. 5. cap. 1. & 7.

Lib. 6. ca. 51

Lib. 5. ca. 7.

Serl. Lib. 34

Err. 1.

Palladio

Lib. 2. cap. 2. 7. 10.

Lib. 20. 31

cap. 17. 19.

Brand. in

Belvedere.

Uit alle welke dingen drie effecten ſpruiten, d'eene arger als d'andere, en ſo veel te meer hy aan d'een en d'andere Peſteſtijlen ſtelt: Het eerſte is dat de Colommen en ook d'Ornamenten van boven veel te klein zijn, dewijſe hooger geſtelt worden als de eerſte; het tweede dat de bovenſte Intercolomniën wijder en grooter zijn als die van beneden, vermits hare Colommen ſoo dun zijn, en eindelijk zijdeſe laag om appartamenten, en woon-plaatſen te maken in publique en privé gebouwen: welke dingen buiten alle reden zijn, en ſeer oncierlijk voor het ooge, en onbequaam tot de woninge.

Lib. 4. ca. 76

Vitruvius elders ſprekende van de Galerye achter 't Tonneel, ordineert de Colommen van binnen van Ionifche of Corintiſche Orden, en het vijfde deel grooter als de Dorifche, de welke na buiten toe ſtonden, mogelijken om dat ſe onder geen Peſteſtijlen hebben, of om 't binnenſte ſo veel meer om hoog te brengen; ſonder te letten op de ongelijkheit die daar veroorſaak wort wanneerſe van hoogte en Ordens verſcheiden zijn. En ſoo veel d'Orden aangaat die van de huiden-daagſche on-eigentlijk Compoſita genaamt, en boven d'andere geſtelt wort, die ſullen elders niet vele reden bewijſen, dat Romainſche behoort genaamt te worden, en alſoſe van gedaante en dikte van Voluten groote gemeenſchap heeft met de Ionifche Orden, machſe met recht tuſſchen de Ionifche en Corintiſche geſtelt worden.

Om van de verminderingen te ſpreken, *Vitruvius* wil (daar hy van de Tempels ſpreekt) dat de Colommen op de hoeken een vijftigſte deel dikker zijn als d'andere, en van binnen niet vermindert, op dat ſe niet (om ſo te ſeggen) van de locht die daar rontom is, opgegeven worden; 't welke niet wel en komt om de Architraven 'onderſtutten. En elders ſeit hy, dat de Colommen van binnen de Galeryen niet moeten vermindert zijn tegens de muuren van de ſelve, om ſekere reſpecten, en ſaken die weinig importeerē; en daarom obſerveeren wy in de hoeken en andere diergelijke plaatſen, Pilaſters te ſtellen, en nimmermeer Colommen, gelijk men ſien kan in alle onſe Colomnaten, na het exempel van binnen en van buiten van de Rotonda en andere edele gebouwen.

Lib. 3. ca. 22

Lib. 3. ca. 24

Elders ordineert hy inſgelijks, dat de Colommen onder de Galeryen van de Tempels moeten het negende of thiende-deel dunder zijn als die van buiten, en met meerder groeven; zijnde het eene en het andere, om de waarheit te ſeggen, een groot abuys, en noit by de Oude gepractiſceert. De Stijlen van de Colommen (gelijk meermaals geſeit is) verkleinen na boven toe, gelijk ook de boomen doen, die boven dunder zijn alſonder: deſe verkleininge is verſcheidelijk gemaakt geweest, ſo in quantiteit als in maniere van verkleininge. *Vitruvius* reguleert ſe na dat de Stijlen kort of lang zijn, en ſeit in de Ionifche Orden, ſooſe 15 voeten lang zijn dat ſe een ſeſtepart dunder worden als beneden: en van 16 tot 20 een ſeſtepart en een half: en van 20 tot 30 een ſevendepart, alſo ook van 30 tot 40 een ſevende en een half, van 40 tot 50 een achtſte, en eindelijk ſooſe hooger zijn, ſoo verkleinen ſy na advenant van deſe; het welke ook van andere Architecten gevolgt is; behalven dat ſommige van haar de Stijlen van een vaſte orden alſo ſeer verkleint hebben als die van een tedere; behalven de Stijlen van de Toſcaanſche Orden, die *Vitruvius* en bykans alle de volgende Architecten een vierde kleinder maken.

Lib. 4. ca. 4.

Lib. 3. ca. 21

Lib. 4. ca. 3.
Lib. 3. cap.
2. & 1.
Lib. 5. ca. 1.
Voorts soo vele den regel van verkleinen aangaat, *Vitruvius* raakt die seer kort aan in 't einde van de Dorische en Ionische Orden; hoewel wy wel vermoeden dat hy wil datse betamelijken en soetelijken gemaakt zy. Sommige Moderne Architecten hebben hare Stijlen als op een rechte linie gemaakt van boven tot beneden, het welke noit de meeninge van den Autheur geweest is. Andere en die het meestendeel laten het derde van den stijl der Colomme van beneden recht op zijn Loot, en van daar verminderen sy so wel de groote als tedere Colommen, en andere maakense eindelijk op sommige plaatsen geswollen en opgeblazen.

Maar dese en gene maken hare verdunningen, of door sekere practijk, of door andere wegen heel lang en laborieus: sulks dat naar ons advijs, geene van de verhaalde dingen te prijzen zijn; vermits men, in 't min of meer verdunnen der Stijlen van de Colommen, veel eer moet letten op d'Orden, of se vast of teder sy, als op de langte. Ook soo hebben sodanige telle quelle verkleiningen, groote en gewichtige defecten, waar door de voorz Stijlen weinig gratie hebben, en het gesichte onaangenaam zijn.

En daarom geheelijken achter-latende alle dese manieren, die niet vast gaan, en ten eersten kunnen verschelen, gelijk daar zijn van de linie, regule of lijste van bovenen, datmen die na binnen toe buige; of dat men eenige bepalingen als met de hant tekene, gelijk vele observeren; het welke alle dingen zijn die men voor de onverstandige en slechte Meesters laten moet. Wy en prijzen ook die manieren niet, de welke in grooten arbeit van getallen of in een groote qualiteit van linien bestaan, maarelders sullen wy van Orden tot Orden verthoonen, hoe veele de voorz Colommen moeten werden verdunt, en ook hoe sulke verkleininge met reden en met eenen vasten en theoricalen regel gemaakt wort: op datse wel uitvalle en aangenaam zijn voor 't gesichte.

Nadat wy in 't generaal en ook in 't particulier van de Colommen gesproken hebben, so dunkt het ons seer betamelijken, ook een weinig aan te raaken de proportien der Basen, die de Grieken (soo wy geseit hebben) Spiren noemen, en de Latijnen Bases, beschreven van *Vitruvio*, en gevolgt van niet weinige moderne Architecten, en daar op eenige aanmerkingen te maaken; op dat de lief-hebbers wel onderrecht worden van 't gene sy moeten waarnemen. *Vitruvius* schrijft dat de Base Toscane moet hoog zijn de helfte van de dikte der Colomme, in welke hoogte hy ook de Cimbria begrijpt: waar door den voet van de Colomme sonder de selve wesen soude, en maakt insgelijks den Plinthus ront; welke beide dingen wy niet en prijzen, om dat daar geen reden met allen in en is, en dat men ook geen out exempel vint, het welke sulx bethoont, behalven dat de materie en de konst van den Meester niet en souden over een komen, indien de Basis van den stijl der Colommen af-gescheiden waar.

Daarom moetmen sich seer verwonderen over de Moderne Architecten, die sulken abuysgevolgt hebben; dewijle men siet dat in de Colomme Trajana en Adriana, behalven de Basen de Stijlen hare Cimbien hebben, en ook dat in alle Ordens de Cimbien deelen zijn van de Colommen en niet van de Basen, en dat de Plinthen of Tafels vierkant gemaakt worden, en niet ront, want so werdense beter op d'aarde of Pedestalen gestelt; hoewel se al te met wel souden kunnen toe-gelaten worden, als daar eenige nauwigheit en beltselen tusschen de Colommen zijn; den Sporto van dese Base is een seste van den voet der Colomme, het welke van desen Autheur niet en is bepaalt geweest.

Lib. 4. cap.
13.
Lib. 5. ca. 9.
Palladini
Lib. 1. cap.
15.
Insgelijks beschrijft hy de Stijlen van de Dorische Colommen op veele plaatsen sonder Basen, en andere sonder Cimbien, en sommige van de Moderne Architecten (die seker andersins eenigen lof waardig zijn) en hebbense niet gestelt, allegerende eenige exempelen van het Theatrum van *Marcellus*; en van dat Tempeltjen met ses Colommen voor aan in *Carceri Tulliano*, en andere plaatsen te Roomen: het welke sy mogelijken gedaan hebben om de occasien van onreinigheden wegh te nemen, als mede in den Arco Lateritio van *Verona*: Nochtans soo wortse gevonden in vele principale oude gebouwen, als in d'eerste orden van den Coliseo, en in den Tempel op den hoek van *Sant Adriano in tre fori*, en in den Tempel van *Antonino en Faustina*, en vele vermaarde Basen, die van dese Orden onder d'aarde gevonden zijn, welke saken behoorden genoeg te zijn om sodanigen misbruik wech te nemen.

Maar om in onse sake overvloedig te zijn in reden, so moet dit alleene genoeg zijn tegens hare exempelen en d'authoriteit van *Vitruvius*, dat wy sien dat alle de Colommen van de andere ordens hare eigen Basen hebben, dewelke zijn (gelijk wy geseit hebben) al een begin van de wassende plante, en den voet van den Mensch of eenig ander dier: En, ey lieve! wat sake soude ons doch raden om dese Colommen van de Dorische orden alleen sonder Basen te maken, en deselve daar van geheelijken te berooven? want sy geensins en kunnen bestaan, dewijle de Colommen op de Pedestalen rusten, gelijk sy zelfs aan hare bogen betonen, sulks datse, eindelijk overwonnen zijnde, bekennen datmense nootshalven stellen moet.

Lib. 3. ca. 3.
Lib. 12.
dell'rat.
De Basis, die *Vitruvius* beschrijft, verstaan wy te wesen de simpele en slechte, die d'Ionische in 't gebiet en 't Hertogdom van Athenen gebruikt hebben, (dewelke, gelijk *Quintilianus* getuigt, de beste spraak hadden onder de Grieken) om die t'onderscheiden van d'andere meer gecierde, die

d'ie daar na in de selve orden voort quamen; also *Vitruvius* in die plaatse alleenlijken van de Ionische orden spreekt, gelijk hy elders betuigt: En so vele de hoogte en de rest aangaat, soude het kunnen bestaan, ten waar de Scotia en hare lijsten te hoog quamen, en dat met een seer groote uitspronk, wesende een vierde van een Modulo, ofte van de dikte van een Colomme apart; en daarom isse seer defectueux. En *Plinius*, sprekende van de Attische Colommen, dat is van de Pilasters met vier zijden, seir datse gevonden zijn geweest van de selve volken.

Voorts d' Ionische Basis, die hy beschrijft een halve Modulus hoog, en overal hebbende de dikte van de Colommen, en drie Oostaven voor de twee uitsprongen, is een seer bequame sake; maar in de reste isse geheel on-geproportioneert, voor eerst om datse geen benedenste Thoris heeft, en voorts so zijn de twee Scotie en insgelijx d' Astragalotten, en ook hare Lijsten veel te klein, evenwel hebbende de Modernen niet weinig in hare werken waargenomen; En dese waarheit wort bevestiget met vele oude Bases, de welke meestendeel twee Thoros hebben, en twee Scotien, gelijk mede also de Bases dubbelt gemaakt moeten worden.

So vele de Capiteelen aangaat, *Vitruvius* beschrijft de Toscaansche hoog een halve Modulo, en breekt over al een Modulo; en om dat hy (gelijk geseit is) dese Colommen boven een vierde kleinder maakt als sy onder zijn; so sal den uitspronk van 't Capiteel effen wesen een achtste van een Modulo apart; het, welke soude kunnen bestaan; maar om dat den Vovolo veel te hoog komt, en den halsbant al te laag en nederig, daar deur wort het Capiteel defectueux. Op dese plaatse en handelen wy niet van zijn Dorische en Ionische Capiteel, om dat wy daar elders met sijnen grooten lof van spreken sullen.

De Voluten van 't Ionische Capiteel, die de Grieken Elici noemen, zijn, volgens d' opinie van *Vitruvius*, gemaakt na het gekrolde hair, daar mede haar in ouden tijden de Joffrouwen aan d' een en d' ander zijde des voorhoofs vergierden: gelijk men sien kan uit de medalien, en uit de oude Grieksche en Romainche Beelden, en gelijk ook noch huidendaags de Fransche, en een goet deel van de Italiaansche Joffrouwen de selve gebruiken; evenwel en gevalt ons die opinie niet wel, om datse geheel verre is van de ware gelijkenisse en gedaante van die Voluten, dewijle noch het Ionische Capiteel, noch eenig ander Capiteel, hoedaanig het ook zy, heeft of hebben kan eenig deel, dat sy suiver of gesneden, het welke met eenige reden met het Menschelijke aangesichte ofte diergelijke sake, soude kunnen werden vergeleken.

Maar veel eer met eenige bedde-kussens (gelijk wy elders geseit hebben) ofte bedde-dekens, die wy veel eigentlijker kusskens stonden noemen, en *Vitruvius* zelfs noemt dese Capiteelen kussens, namelijk om datse gemaakt zijn op de maniere van pluim-kussens: en om datse niet welen schenen te staan al hangende, so zijnse om te meerder aangenaamheit te hebben na binnen toe getrokken, en ingebonden met banden, in 't midden en aan de hoofden, gelijk men sien kan in het meeste deel van de oude Capiteelen, van dese en ook van de Roomsche orden. *Vitruvius* in de geallegeerde plaatsen, en *Plinius* seggen, dat het Ionische Capiteel hoog is een derde deel van de dikte van den voet der Colomme, en so bevinden wy ook het meeste deel van de oude Capiteelen te wesen, en over sulks begaan die een grooten misflag, die het bovenste van de Colomme onder de Voluten stellen, dewijle sy twee Tondinen en twee Cimbien stellen, daar de bovenste meer als genoeg is.

En om weder te keeren tot *Vitruvius*, hy beschrijft het Corinthische Capiteel heel kort, en in manieren, dat de plant van den Abacus moet komen aan 't uitterste van de Horens twee dikten van de Colomme, en seir dat het over al wel komt. Van de voet wil hy, datse so dik zy als het bovenste van de Colomme, het welke verstaan moet worden met de bladen, en hebben voorts *Vitruvius*, *Leo Baptista*, en bykans alle die van den voorleden tijt de hoogte van 't selve Capiteel gemaakt gelijk de dikte des voets van de Colomme, en den Abacus het zevende deel so dik alsse hoog is. De reste verdeelt hy in drie gelijke deelen; namelijk het eene aan de eerste bladen, het andere aan de tweede, en het derde voor de steeltjens, waar uit de bladen en Voluten wassen, die haar voor uit spreiden, en haar inwikkelen onder de hoeken van den Abacus, en de kleine Elicen ofte Volutinen, en de bloemen moeten gemaakt worden in 't midden van 't lof: En eindelijk moeten de bloemen het vierde part van den Abacus dik zijn; en dit is al het gene *Vitruvius* seir van het Corinthische Capiteel.

Daarom vergeleken zijnde met de Oude Capiteelen, die meestendeel een seste part hooger zijn, so is het heel laag en dwergachtig, en den Abacus heel breed, en de bloemen klein; behalven dat hy geen reden geeft van 't verspreiden der bladen en andere dingen, sulks dat men zich grootelijks moet verwonderen over de Meesters van dese konste, dewelke, niet tegenstaande dese gebreken, hare Capiteelen op die maniere gemaakt hebben, en met eiken bladen, het welk d' Oude niet gedaan hebben, en evenwel prijzen sy seer die van de Rotonda en andere drie Colommen in *Campo Vacino*, en in den Arcus van *Tito*, en die van *Nerva* op de haven van Ancona, en die van den *Arco di Pola*, en andere, gelijk wy t' zijnder plaatse sullen vertoonen, beschrijvende het voorz. Capiteel.

C A P. V I I.

*Van de principale Ornamenten boven op de Colommen en hare verscheidene deelen,
en van de daken en frontispiciën, ofte Gezevels, op verscheiden
manieren gebruikt.*

Vignolt en
Santorio.

N om te gaan tot faken van meerder importantie, vele hebben, sonder eenige reden te geven, geprefen en beschreven d'Ornamenten boven op de Colommen, die heel groot zijn en van een ongematigde hoogte, assigneerende daar toe generalijken een vierdepart van de hoogte der Colommen, om niet te spreken van die gene, diefe van een derde, ja ook van de helfte gemaakt hebben, fulks dat het schijnen Walsche hoeden te zijn. Sonder dat de eerste de Dorische Orden, in hoogte van Metopen en Triglifen, onderscheiden van d'andere Ordens die veel teerder zijn, fulks dat in de vaste Ordens, gelijk de Dorische, de Corniffen veel swakker vallen, als in de lichte Ordens, en hebben daarom door dese volheit in hare werken, vele inconvenienten veroorzaakt, gelijk wy sullen betoonen.

De principale is, dat de werken alte dik en massijf vallen, en dat de Colommen haar vertoonen seer gedrukt en beswaart van den last; Sulks datse sonder gratie en aardigheid zijn, insonderheit so de Corniffen extraordinarise uitsprongen hebben, om datse als dan ongebonden schijnen, en los gelijk offe van boven neêr vallen souden; en wanneerse tusschen d'een en d'ander Orden zijn, soo benemen se aan die gene die na boven sien 't gesichte van 't gene daar op is, en aan die gene die van boven na beneden sien, beletten sy om wel te sien 't gene onder is, en boven dien so verdonkeren sy de locht en 't licht, die andersins binnen in 't huis komen souden; fulks datse het gebouw ongemakkelijk en doncker maken met vermeerderinge van kosten.

Boven dien brengen sy groote inconvenienten mede om de Triglifen en de Metopen in de Dorische Orden te vergelijken, en in de andere Ordens de Compartimenten van de Modilions; fulks datse dikwils niet en vallen in 't midden van de Colommen of Pilasters, en dat de spatien tusschen deselve tot de Roosen niet vierkant zijn, en insonderheit in 't keeren van de Cantonaten, welke dingen voorgevallen zijn in een goet deel van de Corniciamenten van de oude gebouwen tot Rome en elders. En daarom hebben de Moderne, die sulke modulatiën en compartimenten op hare Cantonaten gevolgt hebben, de Pilasters moeten maken met vleugelkens en diergelijke lappen; gelijk men siet in de Dorische en Ionische Orden van de publique Librarie van Sint Marco hier tot Venetien; waarom wy ook het selve hebben moeten doen, om de nieuwe Procuratus met Cantonaten van onsen Orden te voorzien, die na de plaatse en na de Laguna toefien.

En alle dese dingen zijn veroorzaakt, om dat het Ornament van de Dorische Orden, het welke by *Sanfovino* gemaakt is, een derde van de hoogte der Colommen veel te groot en te rijk was, zijnde de Methopen en Triglifen ongeproportionceert; fulks dat hy willende in 't Cantonal maken een halve Methope met een gebogen bekenntje (een fake die daar by quam en weinig importeerde) soo heeft hy een vleugelken moeten maken aan dese en gene zijde der Pilasters van dese Orden, en ook boven op die van de Ionische Orden, om het compartiment van de Modilions midden in de Colommen en Pilasters te brengen; en daarom heeft hy daar na de hoogte van 't geheele bovenste Ornament meer als de helfte van de Colommen gemaakt; het welke alle dingen zijn die noch van de Oude in hare uitnemende werken gedaan zijn, noch van de verstandige huidendaagsche Architecten, fulks dat van de eerste dwalinge, dat de Ornamenten al te groot zijn, vele andere gewichtige veroorzaakt worden, die niet en dienen gevolgt van verstandige personen die liefhebbers zijn om iet goets en schoons te maken. En op dat dese quade werkingen niet en souden veroorzaakt worden in de faciate van de fabrique gemaakt tot de wooninge van de Doorluchtige Heeren Procuratores, nevens de breedte van de voorsz Librarie (dat is langs de groote plaatse van Sint Marco) soo hebben wy sulken groote hoogte van Ornament gereformeert, in de tweede en derde Orden van onse inventie, gelijk men sien kan in de desseins en publique Modellen, en de bepalingen van de raads-plaatse der Pregaden, en van 't gene in 't werk selfs van onse ordre en tegenstant soude mogen blijken.

Lib. 3. ca. 3.

En om weder te keeren tot ons propooft, so hebben sommige van de Ouden en onder deselve *Vitruvius*, als van een contrarie opinie geweest dan de boven-geschrevene, makende deselve Ornamenten klein en laeg, en met seer bekrompen Friesen, gelijk men siet in den Arcus van Trajanus op de haven van Ancona, in dewelke het Ornament alleenlijken is een seste van de hoogte der Colommen, zijnde een swak en ellendig ding, dat evenwel van sommige geprefen is. En daar door hebben d'een en d'andere de compartimenten van de Modilions of de spatien tusschen deselve, soodanig gemaakt datse in de Colonnaten en ook de Faciaten van de bogen niet wel en komen om de frontispitien te maken, veel min de vleugelkens van de Cantonaten, behalven dat de voorsz Modilions niet recht in 't midden vallen van hare Colommen, het welke alle dingen zijn seer onaardig om van den verstandigen gesien te worden.

Wanneer

Wanneer de Ornamenten boven op de Colommen swakker en lager zijn als wel behoort, soo schijnen de werken arm en ellendig te zijn, en sonder aangenaamheit, behalven datse voor het gebouw eenig gevaar mede brengen, en dat de Architraven op de Colommen lichtelijken breken, en de Corniciamenten klein en verminkt vallen, waar door het oog na boven siende sich stoort aan alle dese onordentlijkheden. Maar behalven 't voorgaande, so hebben vele van haar gemaakt sommige leden onder de Modilions van hare Cornissen van de tederste Ordens, en de compartimenten van de Modilions somtijts al te eng, en somtijts al te wijd, en dat infonderheit in de Corinthische Orden; En insgelijks hebben sy ook de Friesen klein gemaakt, en somtijts hangende na boven toe, en diergelijke mislagen, sulks dat meestendeel hare dingen swak zijn, en gestelt buiten hare plaatsen, en dienvolgende haren naam niet waardig.

Palladio
Lib. 1. cap.
16.

En op dat men kome tot een volkomen kennisse van dese materie, so moetmen acht nemen, na 't gene wy aangemerkt hebben, dat d'Oude d'Ornamenten seer verscheiden gestelt hebben; also men se op sommige plaatsen middelmatig siet, en somtijts wat gedrongen, en altemers ook wel heel groot en rijk: en hier door is dat de sinnen van de Moderne Architecten soo verscheiden zijn. En hier uit zijn sonder twijffel gesproten, soo vele en so verscheidene manieren in de Ordens, en de ongelijkheit van maten in hare Ornamenten. En dit geschiet mogelijken ook vermits sekere correspondentie en sympathie die de ziele met het lichaam selfs heeft; dewelke d'innerlijke machten met de uitterlijke vereenigt. Hier door komt het dat de manieren van de Ordens, als mede d'andere actien meestendeel met de qualiteiten van 't gemoet, en lichaam van de inventeurs selfs over-een-komen, dewelke voorts gaande van 't eene lant in 't ander ook aldaar verspreit worden. Maar de principale reden is, om dat dese navolgers de schoone, om niet te seggen de beste en volmaakte dingen, niet en hebben onderscheiden van de minder schoone en meerder onvolmaakte. En ook om datse daar op geen acht geslagen hebben, dat foodanige Ornamenten meestendeel van elders genomen waren, en infonderheit aldaar in Griekenlant (gelijk wy hebben uit *Pausania*, *Plinio* en andere Schrijvers) en elders gebracht, en daar dooren heeft men soo effen geen gelegenheit en plaats kunnen vinden, om se te stellen op Colommen die van deselve hoogte waren, alsde eerste: welke sake men niet en hoeft wijder te bewijzen, dewijle men in der daat siet, dat de meestendeel van de oude gebouwen vergiert zijn met den roof en stukken van eenige andere.

En om ook eenig verhaalt te doen van de proportien der deelen van de Ornamenten, die *Vitruvius* verhandelt, dewijle hy van de Dorische Orden spreekt, stellende voor een generale regel dat de hoogte van de Architrave moet wesen de helfte van de dikte van den voet der Colomme: Het welke hy in dese compartimenten noemt Modulo. Soo is dese hoogte weinig; behalven datse heel slecht valt met een vlakke gront; waar door die gene die dese maten hebben nagevolgt, swakke Architraven gehad hebben; en daarom maakten d'Oude de hoogte grooter, gelijk in den Theatro van *Marcello*, en den *Coliseo* en vele andere die men onder d'aarde gevonden heeft, en ook met twee facien van Giocciën na beneden.

Daarna beschrijft hy de Friese hoogte een Modulo en een half, en soo ook de Methope aan allen zijden, als mede de hoogte van de Triglifen; maar hare breedte moet zijn de helfte van de dikte der Colommen; in manieren dat de Methopen vierkant zijn, en de Triglifen een vierkant en een half hoog; welke proportien te prijzen en te volgen zijn: maar in der waarheit soo en kan op de Cantonaten (gelijk het schijnt dat hy seggen wil) geen halve Methope komen. Want so men de Colomme een vijfde-deel van hare dikte verkleint, gelijk het schijnt reden te wesen na hare dikte, soo resteert van den Triglifon na buiten minder als een derde van sijne breedte, daar tot de halve Methope drie achtsten van de Modulo vereischt souden worden, het welke onderscheits genoeg is: en men moet hier daar op letten dat hyse Semimethope noemt, vermits eenige gelijkenisse die dese spatien met de heele Methopen hebben. Waar door eenige (veel eer toegedaan den naam van *Vitruvius*, als lettende op de redenen en het oogmerk, waarom de saken gemaakt zijn) gevolgt hebben dese rigeur van Triglifen, Methopen, en hooge Friesen, sulcx datse in hare schriften en ook in hare publike en privé werken de principale bogen heel dwergachtig en laag gemaakt hebben, gelijk in de libratie hier tot Venetien en in het Paleis van *Vincenza* een werk, om de waarheit te seggen, van grooten gewichte, en andere plaatsen die wy niet verhalen.

Lib. 4. ca. 3.

En om tot *Vitruvius* te keeren, boven op de Friesen, of om soo te seggen aan de Methopen en Triglifen, stelt hy sijnen bandt of Capiteel, en daar na stelt hy de Dorische Cornice, met dese leden den Giocciolatojo, de Goletta of Cimacio boven, en een ander Cimacio of Cavetto onder, maar het eene en het ander moet zijn trapien hebben, en tot de hoogte van dese drie leden assigneert hy die halve dikte van de Colomme: de welke, soo vele de Cornicie aangaat, op haar pas-loot is: daar voegt hy op het frontispicium, tot d'andere de rechte keele en haren bovensten rant; en also komt de geheele Cornicie met dese maten hoog vijf-seste van een Modulo, of vijf-twaafde van de dikte van de Colomme, en springt drie-vijfde van een Modulo uit. Waar door de Cornice heel klein en arm van leden valt, in reguard van 't gene sodanigen Orden soude vereisichen, en van 't gene de Oude in hare werken gedaan hebben; maar dit isser weder goet, dat het geheele Ornament

Lib. 4. ca. 3.

na onse rekeninge een vierde uit valt van de hoogte van zijne Colommen van seven Modulen, en sonder Base: alle dingen die niet wel van de professoren zijn aangemerkt.

Lib. 3. ca. 3. En om voort te gaan in 't beschrijven van de Ornamenten op de Ionische Colommen van 12 tot 30 Roomsche voeten; hy ordineert dat d' Architraven van de kleine moeten gemaakt worden half so dik als den voet van de Colomme, en de groote een twaalfde-deel van hare hoogte, het welke acht twaalfde van een Modulo wesen souden: maar na onse meeninge so en gaan dese regulen niet vast, en zijn ook seer verschelende; vermits in de eerste d' Architraven leeg en swak vallen, gelijk mede in de Dorische Orden, en in de leste vallen de Colommen heel hoog en dik, en hebben in hare compartimenten gene correspondentie met den anderen, om dat het Aggetto van de Architrave binnen en buiten geheel pover valt, en zijn Cimacio ellendig; en voorts so en vallen de drie banden van drie, vier en vijf delen niet wel, om dat alles buiten reden gaat, en buiten 't gene d'Oude gedaan hebben, en 't gene wy een weinig hier na sullen betoonen. En daarom verwonderen wy ons met reden over so vele Architecten, die dese inconvenientien so onbedachtelijk gevolgt hebben, sonder eenige op-merkinge oft verbeteringe.

Cap. 12. Hy wil insgelijks, dat de Friesen van 't Ionische Ornament, de welke suiver en slecht is, een vierde-part minder hoog zy, als de Architrave; maar hy doet 'er dese schoone leeringe by, so daar gesneden werk in komt datse een vierde-part hooger moet zijn als de selve Architrave, op dat de gesneden figuren te meerder toonen souden. Sommige hebben seer gaerne de eerste maten geobserveert in de slechte, en ook in de gesneden Friesen: en daar door zijn hare Friesen in de Schriften, en in de werken selfs klein gebleven: En dewijl men dan in het meestendeel der oude werken van goeden farsoene, siet dat de Friesen so wel slechte als die met bladen en andere gesneden werken verciert zijn, van meerder hoogte zijn, so sullen wy sulks ook doen, om datse also veel aangenamer voor 't gesicht vallen, en niet verhindert en worden van den uit-sprongen der Architraven.

Palladio Lib. 1. cap. 16. 17. 18. En om dese dingen die *Vitruvius* beschreven heeft 't overwegen, soo men de mate neemt tusschen het meerder en minder, so wel van de Architraven als Friesen, so sal de hoogte van de Ionische Cornissen (zijnde op de Friese van de Colommen van middelbare hoogte, als om so te seggen van 20 voeten, en acht Modulen en een half hoog met Basen en Capiteelen) wat hooger komen als den Architrave en sijnen uitsprong. Sulks dat alle sijne leden ongeproportioneert zijn, want sonder andere dingen aan te merken, so valt zijnen Dentello heel groot, en alle andere vallen in gelijkenisse van deselve klein; sulks dat de geheel Cornice swak, ellendig en droog valt, 't welke alle dingen zijn die met de reden strijden, en met het gebruik van de Oude, gelijk men aan hare Cornissen sien kan, die schoon en wel geproportioneert zijn, en ook aan 't gene wy sullen doen in alle de Cornissen van onse Orden.

Cap. 12. & 25. Maar 't gene in der waarheit te prijzen en te volgen is in *Vitruvio*, is dit, dat alle het Ornament Lib. 3. ca. 3. cap. 12. boven op dese Colommen, namelijk d' Architrave, Friese en Cornisse, essen een vijfdepart is van deselve Colommen; van welke proportie noch d'eene noch d'andere verstaen is geweest van die genen die op hem geschreven hebben, nochte ook geobserveert van de Moderne Architecten, van dewelke wy ons seer wel kunnen dienen, gelijk wy elders vertoonen sullen. Ook sullen wy niet nalaten te seggen, dat *Vitruvius*, na dat hy de deelen en leden van de Ionische Ornamenten beschreven heeft, ernstelijk vermaant, dat alle de Ornamenten van de Capiteelen der Colommen na boven toe moeten gebogen gemaakt worden, en hangende een twaalfdedeel van hare hoogte na buiten, op datse (soo hy seit) met een grooten hoek na boven gesien worden, en niet soo vele van haar eigen hoogte komen te verliezen, alsse doen souden indiense recht op 't loot stonden.

Dit is een subtiliteit van de perspective, en kan sulks veel eer geseit, als in 't werk gestelt worden; en men siet niet datse d'Oude in eenige plaats gepractiseert hebben, hoewelse van sommige Moderne geprefen wort, en soo men se in 't werk stelde, soude ongetwijfelt vele en groote inconvenientien mede brengen. Eerst om dat alle de bovenste dingen valschelijken d'eene op d'andere rusten souden, het welke niet naturel nochte ook niet redelijk en is, en soude ook het werk niet seker maken, behalven dat het ook onaangenaam voor het gesichte is, gelijk wy klaarlijken betoonen sullen. En om te toonen dat sulks waar is, sullen wy daar van een exempel nemen van een frontispicium, gelijk dat van de Rotonda tot Romen; waar van het bovenste deel soude moeten ontrent twee voeten na buiten hangen, en de Cornisse op 't hoogste van 't selve frontispicium soude meestendeel in de lucht staan, en buiten de rechte plaats van 't pas-loot.

Daarom laten wy, van dese en andere verhaalde dingen, alle discrete en verstandige personen oordeelen, of men daar in prijzen en volgen moet de meeninge van *Vitruvio*, of dat men de selve verwerpen en aan een zijde stellen sal; en dit zy tot een besluit van 't gene wy van sijne ordonnancien in 't begin van 't Capiteel geseit hebben, en laat ons nu voortgaan tot iet anders.

En om iet te seggen van de daken en frontispicien, *Vitruvius* na dat hy gesproken heeft gehad van de Ornamenten op de Ionische Colommen, so beschrijft hy ook den Timpaan; het welke is die driehoekige spacie die daar is tusschen de Cornissen van 't frontispicium, en wil dat sijne hoogte zy een negende deel van de lengte van de vlakke Cornisse, of die op haar water-pas is; en om dat

dat dese proportien laag vallen, en niet wel en passen op 't gebruik van onsen tijt, en ook niet in de oude werken bevonden worden geobserveert te zijn; hoewel dat die van den Tempel van *Aurelianus*, dewelke staat boven die van de H. Apostelen, een sevendende van sijne lengte is. Maar sulks sal hy mogelijken verstaan hebben van een afdak, het welke met Metale Tegels of diergelijke moest gedeckt worden, gelijk men in ouden tijden pleegt te doen, en insonderheit in de Tempels, het welke ook somtijts by ons in de publijke werken van Kooper of Loot geschiet, en men ook tot onsen tijden toe siet aan 't dak van de Oude Kerke van Sint Pieter Maggiore tot Romen: anders soude den text van *Vitruvius* bedorven zijn, en daar hy seit een deel van negen soude hy behooren te seggen twee deelen van negen, en soo soude het seer wel kunnen bestaan, gelijk wy in 't volgende Capittel betoonen sullen.

En een weinig daar na in deselve plaats voegt hy daar by, dat de hoogte van de Acroterien, dat is Canteelen, moet wesen de helfte van de hoogte van den voorz Timpaan: gevende daar na een achtste deel meerder aan den Acroterio in 't midden. Welken regel verre buiten de reden gaet, en ook van 't gene de Oude altijd gedaan hebben, gelijk men in hare werken sien kan. Sulks datse heel onseker en verscheiden is, dan min dan meer, na de hoogte van de frontispicien zijn daar meer of min Colommen, en is een Colomnaat van vier, van ses, of van acht Colommen; alhoewel de Colommen van 't een en 't ander Colomnaat even hoog zijn, soo zijn evenwel d' Acrotenien van verscheiden hoogten, en souden daarom door dese regel van *Vitruvius* heel onaangenaam voor het gesichte komen. En evenwel isser niemant geweest die daar op heeft gelet gehad, gelijk mede de Moderne Architecten geen regel gegeven hebben, om deselve wel en geproportioneert te maken; en daarom sullen wy in 't volgende Capittel de proportien geven, die ons dunkt daar toe te behooren, en veel andere dingen die daar aan raken by gevolge.

C A P. V I I I.

Van verscheiden soorten van Pedestijlen onder de Colommen, van de Intercolumnien, Galeryen, en principale Bogen seer verscheiden.

Einige zijn die gene geweest, die alle de deelen der Ordens met hare proportien en geregleerde maten vertoont hebben; En onder deselve (gelijk men sien kan) hebben ook vele de Pedestijlen ingevoert, die in 't geheel en in hare deelen van ronde forme zijn, of van vele gedaanten, beschrijvende deselve leeg en dwergachtig, en gelijk als Klompen onder de Colommen. Andere daar-en-tegen makense veel te hoog met grooten mistant, behalven dat sommige van haar de hoogten nemen van de breedten der lichten van de Bogen: soo wel van 't quadrat, als van 't Diagonaal van den tronk der Pedestijlen, en diergelijke niet wel-voegende manieren; En op dese wijze wijken sy van de proportien, sonder te denken datse bequamelijken uit de oude werken kunnen genomen worden.

In manieren dat sy dikwils onder de Colommen van de redere en lichte Ordens, gelijk de Corintische is, Pedestijlen stellen van een vierde van de hoogte der Colommen, waar doorsse heel dwergachtig, en in hare deelen bekrompen zijn, gelijkse niet en doen onder de dikke en vaste Colommen van de Ionische Orden; behalven datse geen mate met allen en houden, om de hoogten van de Cimacien en van de Basamenten der selver Pedestijlen, dewelke dikwils swak en slap zijn met slechte leden, en somtijts dubbelt en qualijk daar op passende. Waar door men siet, dat sy in 't eerste haar vergripen in de Ordre en regule om hare hoogten te nemen, en sulks is klaar, dewijle somtijts hare Pedestijlen niet en komen tot de hoogte van de Ornamenten, op de Colommen, en somtijts soo leeg worden als de Dadi of Socoli, die men pleegt onder te setten om de Colommen te verhoogen. In manieren dat noch d' een noch d' andere wel uitvallen, en eenige aardigheid geven aan 't werk, daar sy onder staan.

Voorts die Architecten, dewelke hare Pedestijlen al te hoog maken, geven ten eersten een on-aangenaamheit aan 't gesichte, en zijn die van de Toscaanische Orden, weinig verscheelende van die van de Corintische en Composito. En soo vele d' Oude aangaat, de Pedestijlen van den *arco di Constantino*, zijn twee vijfde deelen, van de hoogte van hare Colommen; maar dese en gene zijn tegen de natuurlijke Ordre: dewelke vereischt dat het dikke zy by het dikke en vaste, en 't licht en tedere by het aardige en ranke; en daarom zijns bevende een swak onder hare Colommen. En eindelijken dese soo groote hoogte brengt een groot ongemak mede, om de Puyen of Balien te maken en anders, en somtijts rusten in de tweede Ordens de Basamenten van de Pedestijlen, op het vlakke; waar door de waters van binnen smooren: behalven datse in de deelen en leden van hare Basamenten en Cimacien van verscheiden hoogten geen sekere regel geven, en daarom vallen se pover, ellendig en sonder eenige welstant, nochte by haar selven, nochte ook andersins met hare Colommen vergeleken zijnde.

Lib. 3. ca. 3. Wyders leit *Vitruvius*, in de beschrijvinge die hy doet van de Tempels met de Colomnaten die hare Pedestijlen onder hebben: wanneer de Balie van drie deelen gemaakt wort, dat is van twee zijden, en 't achterste, (want het voorste wiert altyt vry gelaten voor het inkomen en uitgaan) als dan worden de Dadi en de leden van de Basamenten, en de Tronken en de Cimacien met hare leden (die alle van de Pedestijlen zijn) t'samen-gevoegt; *in modum uti habeat per medium adjectionem per scamillos impares*; dat is, dat sy door het midden hebben een byvoeginge van onevene Scamillen, sulks dat den Poggio, soomense recht sien sal, een weinig hol zy na binnen toe, het welke hy bevestigt in de Galerye achter de Scene.

Lib. 5. ca. 9. Filandro. Barbaro. Pectano. Palladio. Lib. 4. cap. 23. Lib. 5. fac. 345. Lib. 6. fac. 414. Lib. 5. ca. 9. Welke swarigheden vele geleerde luiden niet weinig bedenkensgegeven hebben, en zijn daar over vele disputen gevallen, om niet te spreken van diegene, dewelke duisent ongefondeerde dingen voortgebracht hebben, als banden aan de Tronken van de Pedestijlen, en trappen boven op de Cimacien, en diergelijke monstrueuse dingen, die niet ten propooste en doen; sonder dat nochtans eenige van haar de waarheit getroffen hebben. En tot verlichtinge van dese twijffelachtigheit, so vinden wy by de Grieken, en insonderheit by *Pausanias*, daar hy van 't Beelt spreekt, en in den ingang van den Tempel van *Jupiter Olympius*, en van de groote moeder van *Arcadien*, dikwils, dat de statuen stonden op Scamillen, die of vierkant of ront waren; dewelke niet anders waren als Pedestijlen; *Vitruvius* leit datse oneven waren, om datse gemaakt wierden aan de zijden van de Tempels, en ook aan de zijden van de Galeryen achter de Scene van den Theatro, alwaar de Intercolomnien altyt even waren; maar de Colommen en de Pedestijlen quamen altyt oneven van getal.

En dit woort Scamillo komt, na 't seggen van *Priscianus*, van *Scamno*, gelijk van *Mamma Mammilla*, en diergelijke: en wy hebben daar van een schoone oude opschrift gevonden tot Spoleto in Umbrien, dewelke mentie maakt van den Oversten der Meesters tot Rome, die in 't Grieks *Protomastro* genoemd wort, soo wel van de Scamilli als van de Scena, die hier seer wel te pas komt, en luit als volgt:

M. Septimio.

M. Fil. Hor.

Septimano.

Equo Pub. IIII. VIR. I. D.

Præf. Fabr. Romæ.

Dec. IIII. Scamillar.

Opera Veteres.

A Scena Patrono ob

Merita ejus L. D. D. D.

Lib. 3. cap. 3. Om voort te gaan tot de Intercolomnien, of spatien tusschen de Colommen, sommige hebben behagen gehad datse heel wijd, sommige datse eng waren, en andere, die wel het meestedeel zijn, hebben alleene, sonder verder te zoeken, te vreden geweest met het gene *Vitruvius*, hoe wel seer kort (gelijk sijne manieris) daar van schrijft in de Ionische Orden, alwaar hy betoont datse van vijf manieren waren, noemende deselve met Grieksche namen, *Picrostilos*, het welke te seggen is heel dicht: *Sistilos*, een weinig naauw, *Eustilos*, heel bequaam, *Diastilos*, wijd genoeg, en *Areostilos* heel wijd van den anderen; en dese woorden hebben hare betekeninge van de wijdte van hare spacie en van de Colomme, om dat *Stilos* eigenlijk in 't Griekse een Colomme beteikent.

Vignola Palladio. Lib. 4. ca. 6. De eerste maniere van Intercolomnien beschrijft hy van een Modulo en een half, de tweede van twee, en de derde van twee en een vierendeel; maar aan de middelste Intercolomnie geeft hy drie Modulen, het welke van de Modernen niet en is aangemerkt geweest, die hare Colomnaten van egale Intercolomnien maken: de vierde maniere beschrijft hy van twee Modulen en drie-vierden, en de vijfde, gelijk men goet vinden sal, hoewel hyse elders beschrijft van drie of vier Modulen of dikten van de Colomme, alwaar men aanmerken moet, dat hy van alle dese manieren die alleen prijst dewelke van twee Modulen en een quart is; om dat die van een Module en een half, als ook die van twee Modulen veel te dicht komen, en dat men kommerlijken daar kan doorgaan, en die van twee Modulen en drie quaarten, beneffens die van drie en vier Modulen, komen in der waarheit veel te wijd, sulks datse d' Architraven van steen niet en kunnen dragen, en elders noemt hy alleenlijken drie soorten van Intercolomnien, namelijk *Sistili*, *Eustili* en *Diastili*, gelijk hy ook in de Dorische Orden aanroert.

Lib. 4. proe. Sc. cap. 3. Vignola Palladio. Maar hoewel *Vitruvius* soo merkelyke tegenstellingen van manieren der Intercolomnien maakt, en het meestedeel van dien verwerpt, evenwel soo zijn de Moderne Architecten (dewelke in andere dingen waardig zijn gepresen te worden) in dese manieren en vormen achterwaarts gegaan; stellende deselve in hare ordens, en de Colommen op de vlakke aarde, sonder acht

acht te nemen dat *Vitruvius* die op hare Pedestijlen gestelt heeft, en ook datse in de Ionische Or-

Lib. 3. ca. 3.
Lib. 4.
proe.

den te pas komen, gelijk hy in 't einde en elders seit; en ook so geven zy genen regel van hare Intercolonnien in 't midden, die met alle reden grooter wesen moeten. En uit alle dese disorden moeten by consequentie groote inconvenienten volgen, de welke grote verbeteringe waardig zijn.

Het eerste is, dat sodanige soorten van Intercolonnien niet en gaan wassende d'een na d'ander met proportie, behalven dat de Moderne gebleven zijn by dit arme en spaarlijke getal, daar de Oude noch andere seer geproportioneerde maniere gebruikt hebben: (gelijk wy weinig hier na sullen betoonen) Voorts moet men daar op letten, hoewel sodanige maten wel komen in de compartimenten van de Triglifen, Modilions, en vleugels van de contonaten, mitsgaders vele andere diergelijke voorvallende dingen, als 'er seer groote en hooge Colommen zijn, so en passense evenwel niet op de woningen, en vertrek-plaatsen, na den staat van desen tegenwoordigen tijt, en wierden bequamelijken gemaakt aan de Zalen en Peristijlen, ten tijde van *Lucullus*, *Sylla* en *Scaurus*, en aan de Tempels en Stadhuisen, en andere diergelijke gebouwen van de Grieken, en van de Roomsche grootheit, gelijk wy geseyt hebben.

Lib. 1. cap.
19. & 20.

En daarom moet men niet al prijzen wat de Historischrijvers geseyt, en de Oude gedaan hebben, maar men moet wel overwegen de reden die voor en tegen zijn, en onderzoeken en uitvinden d'oorfaken, mitsgaders waarom, tot wat tijden, waaren tot wat einde sodanige dingen gemaakt zijn; want wy sullen bevinden, dat de Grieken uit magnificentie en daar na de Romainen, en mogelijk geen andere volkeren sulks hebben kunnen doen, om datse de heerschappye der werelt gehad hebben. Nu sullen wy van de Galeryen spreken, en op dat men de meeninge van *Vitruvius* versta in verscheiden plaats en specialijken in de Tempels, beschrijft hy verscheiden wijden van een Intercolomie, het zy die enkel of dubbelt zijn, maar aan de Galeryen van de Stadhuisen ordineert hy datse effen soo wijd zijn als de Colommen hoog zijn met Basis en Capiteel, en soo ook de dubbelde Galeryen achter de Scena: het schijnt ook dat hy sulks mede verstaat van de binnenste Galeryen van de Palestra, en ook van de drie deelen van den Xysto, en van de Peristijlen des Grieksch en gebouws; waar door d'eerste heel eng vallen, sulks dat men daar steenen-stutfels maken kan, gelijk men in den meestendeel der oude Tempelen siet, maar de andere vallen heel wijd, en dienvolgende seer leeg, waar door de houte stutfels het qualijk houden kunnen, insonderheit soose verwulft zijn.

Lib. 1. cap.
4. 19. & 20.

Lib. 3. ca. 1.
Lib. 5. ca. 14
Lib. 5. cap.
11.
Lib. 6. cap.
10.

En soo vele de principale bogen aangaat, die men aan de Galeryen en andere plaats maakt, vergiert met simple Colommen, of ook wel met sodanige die Pedestijlen hebben, *Vitruvius* en andere oude Autheuren en hebben daar niet met allen van verhandelt, en de Moderne Autheuren hebben se eerst al te dwergachtigen laag geordonneert, en andere daar na al te licht op, en hooger als het behoorde; niet alleenlijken in de Lantarens, maar ook in de reste van hare deelen. Daarom maken dese en gene de principale Pilasters tusschen de bogen, en daar de Colommen rusten, sonder eenige bepaalde dikte ofte zijden, behalven dat de wijtten voor aan niet met allen geproportioneert, en over-een-komende zijn met de grofheit of tederheit van hare Ordens, makende die verscheiden en als na believen, en dikwils al te swak om te dragen d'opstaande lasten van haar eigen werken, ik late staan van andere Ordens die daar soud en mogen opstaan, gelijk men trekken kan uit den Theatro van Marcello en van den Colifco, en van soo vele triumphale bogen, dewelke schijnen niet nagekomen te zijn van dese excellente Architecten.

Serlio
Vignola;
Palladio;

De Vleugelkens of Ledekens die ter rechter en linker zijde van de Colommen staan, worden by sommige Architecten alleenlijk een vierde breed gemaakt, somtijts de helft, en ook wel tweederde van een Modulo, en alles sonder onderscheit, soo wel aan de grove als aan de tedere Ordens, en dat noch het slimste van allen is, so maken se de vleugelkens veel grooter aan de tedere als aan de andere Ordens. Sulks dat door dese ongeregelde maten de Vleugelkens swak worden, en 't werk sober; hoewelse aan de Cantonaten veel massiver gemaakt worden, en aan de compartimenten van de Modilions; in dewelke hoewel yder een meent dat hy de juiste compartimenten en d'observatien van de schoone outhet volgt, soo soudense evenwel valsch komen in de Cornissen van alle hare Cantonaten, en soud en daarom genootsaakt zijn om stukken te maken aan alle de werken daarse gestelt zijn.

Vignola;
Palladio;

Palladio
Lib. 1. cap.
13.

Van 't gene daar op gestelt wort, en geeft niemant onder soo veel Architecten eenen sekeren regel, hoe men sulks na proportie van de bogen doen sal, en op dat het met de Vleugelkens accordeere, om niet te spreken van eenige plompaarts, die in hare werken somtijts geene Imposten gemaakt hebben, doende de voeten van den bogen rusten boven op de Capiteelen: Maar om tot de eerste weder te komen, sy hebben in deselve Imposten, gebracht sekere leden die Dorische Capiteelen hebben, of andere formen die niet ten propooste doen, om gestelt te worden in de Ornamenten der Poorten en Tabernakulen, gelijk wy t'zijnder plaats en roonen sullen.

Cap. 13.
16. 19. 22.
23. & 24.

Daar-en-boven maken sy de Modons, die wy veele eigentlijker Archivolti noemen, en insgelijks de Cunei of Serragli van alle hare Bogen, veel eer na haar welbehagen, als met eene geregelde mate; ook soo confundeeren sy dikwils die gene die op een grove Ordre passen, en stellen

len deselve in een tedere, en maken datse noch op d'eene noch op d'ander passen of geproportioneer zijn, in dikte of in hoogte, gelijk hare Ordens vereiffchen.

Alle welke dingen voortgekomen zijn door een sekere eigenschap en onbedachte vryigheit, die sy by haar selven genomen hebben, en ook om datse haar wijs maakten datse veel wisten, en insonderheit in dese sake, en van de valsche Modulationen van de wijden in 't midden van de Colommen, en van de principale Pilastrén en de hoogte van hare Pedestijlen en Colommen, somtijts dwergachtig, en somtijts ook wel te hoog, en eindelijken van de kleine over-een-komste die hare Ornamenten boven op de voorschreve bogen hebben.

C A P. I X.

Van de principale Poorten, en hare Ornamenten op verscheiden manieren, en van de onderscheidene Modonaturen, en een besluitreden van dese saken.

Serl. lib. 4.
cap. 6.
Barbaro
Lib. 4. ca. 6.
Barb. con.

Et waarheit machmen seggen, dat de Moderne Architecten in hare schriften of niet, of weinig gehandelt hebben van de proportien en maten van de principale poorten en vensteren van de gebouwen: Het zy om de swarigheit, die sy in dese materie gevonden hebben, of om andere respecten, en ook soo hebben de uitleggingen weinig klarigheitsgebracht, om te verstaan en wel te stellen de Dorische en Ionische poorte van *Vitruvio*, en sulks geschiet om vele redenen; De eerste is om datse nemen, *Si erit lumen ab imo sexdecim pedes*, van de wijde, het welke eigentlijken moet verstaan worden van de hoogte der selver poorten: en vermits dit een seer geachte sake is, so sullen wy daar van iets ten propooste seggen.

Barbaro.
Palladio
Lib. 1. cap.
2.
Bertano.

Voorts en maken sy de Dorische en Ionische Colommen, en ook de Intercolomniën, midden tegens over de selve poorten, niet van die hoogte en wijde dieden Autheur hebben wil; en dan noch en kunnen sy niet vinden de rechte hoogte van de gespannen van de Galerye, geloovende datse is aan 't opperste van de Cornisse na buiten of van de solderinge: of, gelijk andere meenen, van 't gewelf van den Tempel; het welke niet bestaan kan, om dat *Vitruvius* van sodanige *Lacunarii* of gespannen soude gesproken hebben met het woort van minder, en niet met het woort van meerder, gelijk hy doet.

Dit woort *Lacunarii* is een Latijns woort, en wort daar door verstaan 't gene men te Boulonien *requadri* en *sfondri* van de *soffitti* noemt, en tot Florencen Tasselli, waar op men Schilderyen en andere Ornamenten maakt, gelijk wy tot een recht voorbeeld daar van, tot onse tijden toe, gesien hebben de *Lacunarii* (die men tot Romen Sopalchi noemt) van 't *Septizonium* van *Severus*, en die van 't gebouw tot Pantano achter de Catechumeni, zijnde beide van sijnen Marber met *requadri* en seer lieffelijk gesneden werk.

Serlio &
Barbaro
Lib. 3. ca. 3.

Lib. 7. ca. 2.
Serlio &
Barbaro.
Lib. 3. ca. 3.

Voorts aangaande d' Ornamenten van de Dorische poorte, het meestendeel heeft gewilt, dat een seer hooge forme, gelijk als een vlakke Tafel, om daar op eenige inscriptie te maken, de Cornisse zy, om dat *Vitruvius* seit: *Corona deinde plana fiat cum cymatio*, namelijk op sijn pas-loot, tot onderscheit van de Cornisse van 't frontispicium, die hy te voren *Summa* noemt, dewelke ook heeft de rechte keel en den boort, die hy elders *Sima* noemt, en so sal de hoogte van deselve te eenemaal over-een komen met de Capiteelen van de Dorische Colommen na buiten; en dit abuys komt daar van, om datse het woort *plana* nemen voor de forme van de Cornisse, daar men de plaats verstaan moet, waar, en hoese gestelt is, en ook, *uti Corona summa*; dat is om hoog, dat het frontispicium maakt, voor *Sima* en niet seer verheven.

Filandro.
Ruferti
lib. 4. cap. 6.

Andere, om de Cornisse te vergelijken met de Capiteelen van de Galerye, hebben geloofd, dat *Vitruvius* twee deelen hebben wilde tot de hoogte van 't licht, het welke drie, of drie en een half in alles hoog was, tot onder de *Lacunarii* toe, en hebben de poorte gemaakt van twee en een half, in plaats van twee: Waardoorse ongeschikt groot valt, en met soo grove en massive Ornamenten, dat d' Architrave van deselve poorte over-een komt met het gene dat boven op de principale Colommen is, en na buiten in meerder hoogte gestelt is.

Lib. 3. cap.
2. 3.
cap. 14. &
25.
Alb. lib. 7.
cap. 12.
Pal. Lib. 1.
cap. 11.

Van 't verkorten en intrekken na boven der lichten van deselve poorten en ook van de Pilastraten; het welke *Vitruvius* observeert (gelijk in 't verminderen van de Colommen, en 't aanwijzen van de hoogte in de Ionische orden) en heeft men niet verstaan d'oorfake van sodanige verminderingen, nochte ook daar van eenige krachtige reden gegeven waarom datse gemaakt worden, gelijk wy elders sullen bewijzen, hoewel dat sommige meenen dat het zy om eenige fortresse te maken, en dat het aangenaam is datse beneden wijt zy, of om datse beter gesien kunnen worden, en diergelijke dingen, dewelke niet te paskomen, en dese geleerde uitleggers en excellente Architecten hebben bykans in alle dingen qualijken gestelt de maten en vormen van dese poorten.

Lib. 4. ca. 3.

En voortgaande tot de particuliere Ornamenten der selver, soo verscheelt voor eerst *Vitruvius* niet weinig van d'Oude: makende aan de Pilastraten en bovendremfels ofte Architraven een swakke *Cimatium*, en voorts alleenlijken met eenen bant, en daar na de Cornisse alleenlijken met den *Gocciolatojo* en *Cimacio*; waar door alle het selve Ornament heel sober van leden uitvalt,

uitval, gelijk het ook in de reſte doet van de Dorifche Orden.

En ſo veele d'Ionifche poorte aangaat, moetmen daar op letten dat de ſelve Galeryen (gelijk wy een weinig te voren geſeid hebben) de Pedeftijlen onder de Colommen hebben. Men mach gelooven dat in de beſchrijvinge van de ſelve den text van *Vitruvius* gecorrompeert is, daar hy ſeit, dat hare hoogte gedeelt wort in twee deelen en een half, en dat van de ſelve een en een half gegeven wort tot het licht van de voeten; want ſoo daar geen ander quaat van en quame, het ſoude veel te wijd zijn voor de Dorifche; het welke een ſake is verre van de reden, en qualijk voegende met de gracelijkheden, die een poorte van ſodanigen Orden vereiſcht, behalven dat ſe onaangenaam ſoude zijn aan 't geſichte van de aanschouwers, en daar-en-boven noch ſoude het vreemt zijn van de formen der poorten, die ons de Oude nagelaten hebben, de welke hooger zijn als twee wijdden, waar van wy elders verſcheiden exempelen ſullen by brengen.

Of, ſoo dan text niet in der daat gecorrompeert en is, ſo moet men verſtaan, dat de hoogte van de Colommen tot onder de *Lacunarii* toe, gedeelt is in drie deelen en een half, gelijk hy gedaan heeft in Dorica, aſſigneerende twee tot de hoogte van het licht, en de wijdre wort geſtelt alſmen van nieuws de twee voorgeſchreven deelen in twee en een half verdeelt, en dat men van een deel en een half de wijdre van den voet der poorte maakt, en daar na daar by doet de hoogte van de Pedeftijlen, dieſe onder de Ionifche Colomnaten hadden, en alſdan ſal de hoogte van die poorte na proportie weſen, om datſe wat hooger komen ſal als twee vierkanten en dat is genoeg.

En om te komen tot de beweeglijke compartimenten van de poorten, die *Vitruvius* ſeer kortelijken aanraakt: ſommige zijn genaamt geweest *Fores*, om datſe na buiten toe opgaan, volgens het gebruik van d'eerſte tijden by de Grieken, en ook by de Romeinen; het welke eerſt in de Tempels gebruykt wiert, is daar na om dereeren willen, volgens *Plinius*, *Plutarchus* en *Dionysius*, tot Romen voor d'eerſte reize toegelaten, aan *L. Valerius Publicola*, om de deuren na binnen toe van ſijn huize te openen. Sommige andere waren genaamt *Biſores*, om datſe ten deele vaſt ſtonden, die by ons genaamt worden à Poſterla, en ten deele beweeglijk; en deſe wierden gemaakt aan de groote poorten.

Sommige andere wierden genaamt *Quadrifores*, om datſe in vier deelen geopen werden, namelijk ordinariſ twee deelen beneden, en ſomtjits ook twee deelen na boven, daarom ſo gelooven wy dat de ſelve, om de ſwaarte, niet en moeten weſen van Metaal, maar veel eer van edelen uitgeleſen hout. In de Antiquen ſiet men bykans alle deſe manieren van poorten; en de meeft geëierde zijn die van de Rotonde tot Romen.

d'Atheniſſche poorten wierden alſoo genaamt, om datſe eerſt gevonden en gebruikt zijn geweest van die van Ionien, de welke in Attica woonden, gelijk wy geſeid hebben van de Baſen der der Colommen, welke poorten hadden hare hangſels en drempels, verciert niet ſo grof, mer eene ſalcie alleen gelijk die van de Dorifche poorte, nochte ook niet ſoo teder met drie ſalcien gelijk de Iouiſche; maar met twee, en in 't openen wierden de ſelve beweeglijke poorten na buiten geopen, en andere diergelijke manieren.

Alle de principale poorten, beſchreven van *Vitruvio*, moeten verſtaan worden ſoo alſſe in haar gewichte hangen op hare hengſels, ten minſten in twee deelen, d'eene aan deſe en d'andere aan d'andere zijde, en daar na moet elk eene van de ſelve verdeelt worden in twee, en ook in meer vierkanten in de hoogte, gelijk wy ſien tot op huyden toe d'oude poorten van Roomen en elders, de welke nimmermeer zijn van een deel alleen en geheel van een ſtuk; gelijk ſommige uitleggers van *Vitruvius* voorgegeven hebben, om datſe, vermits de grootheit en ſwaarte van haar gewichte, zijnde van Metaal, gelijk *Plinius* ſeit, ſeer ſwaarlijken en bykans als onmogelijk ſouden geweest zijn om te draeyen en te bewegen, behalven de verhindeeringe en ongeſchiktheit voor het geſichte, en ook het perikel dat het gebouw daar door ſoude komen te lijden.

En ſo veele de compartimenten van de beweeglijke deelen der poorten aangaat, de ſelve worden ſoo verſcheidelijken by de geleerde uitgeleit, en ſoo verre buiten de meeninge van *Vitruvius*, gelijk wy verſtaan dat het ſeker een ſake is om te verwonderen. Daar door ſietmen klaarlijken, dat bykans alle de Moderne, deſe ſchoone en nutte difficulteiten niet verſtaan hebben, overſlaande de ſaken van gewichte, en uitleggende ſulke woorden, die weinig helpen tot het gene nootſakelijkt dient geweten, om de ſelve poorte wel te bouwen. Daarom achten ſy dikwils de kortheit van *Vitruvio* voor een gebrek en miſlag; het welke veel eer daar deur komt, of dat deſen Autheur door ſeer geleerde Mannen geleſen is, doch ſonder kenniſſe te hebben van de manieren van ſpreken der Architecten, of ter contrarie van die gene, die wel eenige ervarenheit en wiſſenſchap hebben, doch ſonder kenniſſe van de Latijnsche tale en van de Mathematifche termen of manieren van ſpreken.

Derhalven ſullen wy in de volgende Capittelen, als veel bequamer plaatſen, deſe gantsche materie verhandelen, het welke ſal kunnen dienen, als vooreen uitlegginge van de poorten van *Vitruvius*, behalven dat wyſe ſeer wel ſullen paſſen op onſe vijf Ordens, en daar-en-boven noch ons gevoelen ſeggen van 't inbinden van de lichten der ſelver om hoog, van hare Poſten en Pilaſtraten.

Anno 1579
Lib. 4. ca. 6.

Uit een seer oude Wet van Pozzolo in Marmer gesneden, die wy tot Napels gezien hebben, heeftmen vele woorden van *Vitruvio* in 't onderscheiden van de poorten en van hare Ornamenten gebruikt, en vele andere de welke groote klaarheit geven in dese materie; welke Tafel, alsoofse geregistreert is geweest van den hoog-geleerden *Philandro* in sijne annotatien, en van *Georgio Fabricio* en andere curieuse Antiquarisen; so sullen wy hier alleene aan-tekenen dese principale.

Lib. 6. ca. 9.

Lumen, het welke *Vitruvius* noemt *Hypertyrum*, is het licht van de poorte.

Limen, dat is den drempel, of het bovenste van de poorte, het welke hy *Supercilium* noemt, of elders *Limen*.

Anta, *Pilastraten*, stijlen, posten of uiterlijke dingen.

Sima picta, Cornisse die laag verheven, en gefingeert is.

Antepagmenta abieginea, Ornamenten van hout rondom de poorten vast gemaakt.

Cymacium, Cimacie, of keeltgen ofte eytgen een klein Ornament.

Fores, *Clatratas* II. *cum postibus esculinis*. Getralyde poorten, en in twee deelen gesloten met eyken posten, en vele andere woorden die wy al hier verby gaan.

De Moderne hebben insgelijks nagelaten te beschrijven en voor te stellen de proportien van de Vensters, en *Nicchi*, en van de Schoorsteen, en diergelijke dingen, en als al schoon yemant de selve aangeroot heeft, so is evenwel sulx meest van kleine importantie, en gelijk een schets geheel in 't rouw gemaakt, sulcks datse van heel verstandige personen qualijken kan in 't werk gestelt worden, en daarom van middel-matige seer swaarijken kan verstaan worden, ik late staan van Idioten, daarom sullen wy in de volgende Capittelen van d'eene en d'andere handelen.

Cap. 14.

De manieren van de Modonaturen of Sacomen, die tot dese ure toe gevolgt zijn, so wel van *Vitruvio* als van de Modernen, om niet te spreken van eenige, die deselve door enkele practijken maken, als de Schilders en diergelijke, als se wel ondersocht worden, so salmen bevinden datse vele en wichtige strijdigheden hebben. Want de gantsche hoogte te deelen, 't zy Bafa of Capiteel, en van stuk tot stuk hare leden weder te deelen, gelijk *Vitruvius* d'eerste van allen in de Toscaansche en Dorische, en ook in de Ionische Orden gedaan heeft, en daar na *Alberti*, *Serlio*, *Cataneo*, *Palladio* en andere Moderne Architecten, en komt niet wel. Als mede de maniere die *Philibert dell' Orme* gebruikt, en weinige andere, met palmen, minuten en onciën, verdeelende deselve aan het een en het ander lit. Insgelijks *Vignola*, en mogelijken noch andere, die hen volgen in 't verdeelen van den Modulo, so verscheiden aan de Toscaansche en Dorische Orden in twaalf deelen, en daar na in de Ionische, Corintische en Composite Orden (om op haar maniere te spreken) in achteen deelen, hoe wel de selve wel gebruikt is van *Vitruvio*, daar hy spreekt van 't Ionische Capiteel, maar sy verstaan dat de dikte van hare Colommen moet wesen van twee Modulen. Alle dese manieren zijn swaar en verdrietig, en hebben geene sekerheit, behalven datse eenen verbinden, om altijd de selve modonaturen te maken, en evenwel behooren die van de publieke edificien, van d'andere voorde privé, onderscheiden te worden. Voorts brengense ook gene sekerheit in de proportien en correspondentie van de leden, diemen behoort te maken; en eindelijken so zijn dese hare Sacomen met weinig aardigheid en gratie verciert.

Lib. 5. cap.

30.

Lib. 1. cap.

14. cap. 2.

En eindelijk de selve te deelen in minuten, gelijk den selven *Philibert* en *Palladius* elders doen, en een ander in 60, schijnt een goede sake te zijn, om dat dit getal vele deelingen heeft (gelijk gefeit is) behalven dat alle de Sacomen kunnen gemaakt worden, die tot een selve Orden behooren; hoewel, om de waarheit te seggen, so grooten getal en breuken velen verbijstert, behalven dat dese minuten niet en kunnen dienen, om te maken de Sacomen van de bogen, poorten, Vensters en andere innerlijke deelen.

Maar 't gene, het welke wy het hoogste achten, is, dat wy noch van dese, noch van die, de welke van andere verhaalt worden, niet kunnen trecken eenig nut voor die gene, die gaerne volkome kennisse van de Theorie, en van dese materie van Modonaturen hadden, welke seer important en nootsakelijk is, en niet en moet gestelt worden beneden eenige andere. En daarom so hebben wy, door grote naerstigheid, een nieuwen weg gevonden, en gantsch verscheiden van dese, de welke behalven de lichtigheid, die de lief-hebbers na desen daar in sullen speuren, meerder nut mede brengen sal, gelijk wy klaarlijken 't sijner plaatsen sullen toonen en observeeren in 't maken van alle onse Modunaturen.

Cap. 14.

En om te gedenken 't gene wy tot hier toe hebben aangemerkt, soo sietmen ongetwijffelt wel, dat dese uitstekende mannen een goet deel van de gewichtige saken, over dese materie der Ordens, hebben overslagen, en dat die gene selfs, daarse van hebben willen spreken, seer donker zijn, en andere niet bequamelijken gehandelt. Daarom indien men over al, soo wel in formen als in de maten van hare principale lichamen, als Pedestijlen, Colommen en boven-Ornamenten, insgelijks mede in de bogen en poorten en andere saken, die sy voorstellen te willen verhandelen, siet hoe vele sy in meriten en ordre van den andere verschillen, en hoe verscheiden sy van d'Oude zijn (gelijk wy wijtloopig verthoont hebben,) soo machmen met reden seggen, dat dese hare opinien geheelijken niet kunnen worden gedefendeert, dewijle het een waarachtigen regel is, dat die gene die gebrekig zijn en dwalen in de generale dingen en beginfelen van een sake, ongetwijffelt

twijfelt ook gebrekkig zijn moeten in de speciale dingen, en in de deelen van de selve, dewijle men ziet dat d'effecten die van contrarie oorsaken voortkomen, ook insgelijks tusschen haar selven altijts strijdig en contrarie zijn.

Sulks datmen in gevolge van de geseide saken vastelijken besluiten mach, dat, dewijle sy soo vele en verscheidene opinien, gedreven van het meestendeel van hare Professoren, bloot van redenen en goede exempelen gehadt hebben, dat daarom een alleen in de selve sake onder soo vele, voor alle d'andere moet gestelt worden, vermits eene opinie alleen, en niet meerder, kan waar zijn, en daarom mach de reste van hare voorgestelde regels, die sy tot een voorbeeld van d'Ordens in de Architecture gestelt hebben, wel gehouden worden voor een onordentelijke sake, en weinig profijtelijk aan de liefhebbers van dese professie.

Maar dewijle wy eerbaarheids halven, als geïntereſſeert zijnde in dese sake, en ook om niet presumptueuse te schijnen, by ons selven niet en willen oordeelen, welke onder soo vele de beste opinie zy aan dese of aan gene zijde, vermits de schoone spreuke, *Ne Iupiter quidem omnibus placeat*. Soo willen wy seer gaerne, na dat wy onse redenen sullen verhaalt en by gebracht hebben, d'oude exempelen met de beste autoriteiten, alles verblijven aan wijse luiden, die de sake verstaan, en sonder passie willen oordeelen, en ten dien einde sullen wy in de volgende Capittelen aanwijſen de redenen en principale fundamenten van 't geheele gebouw, en sullen het met vele bewijſen vertoonen, gelijk de sake sal vereischen, en sullen de proportien en Modulen voorstellen van ons gereformceert, so wel in alle d'Ordens, als in alle hare deelen en leden, en stellen andere schetzen, het welke alle saken sullen zijn van seer grooten profijte.

C A P. X.

Van den lof der Ouden in 't verſieren van de gebouwen; van alle Ordens in 't generaal, datse niet moeten verandert worden, en van hare proportien.

Aar is niet aan te twijffelen, of (gelijk wy geseit hebben) het edelste deel van de Architecture is dat gene, het welke besig is ontrent de formen van heilige gebouwen; om datse principalijken gerecht zijn ter eeren Godes, en dat daar na het nutte is, dat gene dat besig is ontrent de wereltlike edificien, tot gebruik van de Menschen, en dat ook also 't schoonste en principaalste deel van de selve is, te letten op de proportien van de Ordens en van hare deelen en Ornamenten, dewijle deselve gedestineert zijn tot seer heerlijke einden, als daar is 't verſieren van alle soorte van gebouwen, het sy heilige, wereltlike, publike of privé, en daarom moet het niet vreemt zijn van dese materie dikwils te horen, want, *Quod bene dicitur, non nocet bis dicere*, en noch: *Qua sunt egregia, bis acter recte repeti possunt*. Voorts moeten deselve ook grootelijken geacht worden, om dat hare t'samenvoegingen moeten wesen van uitnemende en selfsame schoonheit, en van sonderlinge qualiteit, gelijk als de kostelijke steenen, en een strijt, als tusschen de kunst en de nature, en daarom kunnen sy seer swaarijken met den anderen over een gebracht worden, en moeten dieswegen d'Architecten sonderlinge naerstigheit en vlijt aanwenden, op datse in 't geheel en in hare deelen accordeeren, met de soorte van 't gebouw, en van de plaetsen daarse staan moeten.

En dewijle het een seer sware sake is, om te weten welke d'uitnemenste, rechte en waarachtige zy, onder so vele waarschijnlijke en ook valsche, soo moet den mensche, als een redelijk dier, wiens verstant de waarheit tot een eigen object heeft, alle naerstigheit aanwenden om de selve te vinden, en daar na de selvige volgen, sonder eenig reguard te nemen op het gebruik en op de autoriteit van iemanden, die daar van afgeweken is. En derhalven, also daar in de volgende Capittelen sal gehandelt worden van de Ordens en Ornamenten, en van haar best gereguleerde deelen, so dunkt het ons seer wel te passen, dat men eerst aanwijſe, hoe seer dat d'oude Grieken en Romainen daar oplettende, om hare gebouwen heel wel te verſieren; en sullen also van hant tot hant tot d'andere saken gaan.

Eerst so sien wy, dat de nature, als een tweede oorsake, niet alleenlijke in onse lichamen, maar ook in de onredelijke dieren, in de plante en in de steenen selfs, t'onſen dienste alles suiver en simpelijken maakt en voort-brengt, met een seer groote lichtigheit, gelijk wy ook trachten moeten te doen; sulks dat men ziet, soo wel in groote als in kleine dingen, (elk nochtans volgens sijne soorte en geslacht) dat sy let op de verklaringe en verdeeling van de gelegentheit, en dat sy se maakt van bequame materie en substantie, de welke bequaam zijn om hare werkinge te doen, en die ter bequamer tijt doet komen. Voorts onderhoutse alijt de correspondentie en beste ordre, en als volmaakt en onveranderlijk in hare specien, sulks al ist schoon dat de deelen ongelijk zijn, soo hebbense evenwel een opsicht tot het geheel, en behouden onder haar de voortocht en 't gevolg, en worden nimmermeer d'eene met d'andere geconfundeert. En eindelijken soo komen alle saken in hare geslachte met een sonderlinge frayigheit en aardigheit, sulks datse het aansien van 't lichaam seer aangenaam maken, en het ooge een groote Majesteit

geven, en deselve bequaam maken om te kunnen doen 't gene daar toese voortgebracht zijn. En so vele de Oude aangaat, hoewel wy in hare werken sien datse een sonderlinge wel-gevallen hadden om hare werken verscheiden te maken, en 't gesichte te behagen; (also het allen Menschen aangebooren is altijd na nieuwe en schoone dingen te verlangen) evenwel en lieten sy, in de meest geprefene tijden, nimmermeer toe eenige sake die buyten reden en de natuurlijke orden was, en ook buiten te goede geleden van de kunst, en soo moeten d'uitstekende Architecten doen, en de luiden van een edel verstant.

Wy zijn gewoon te prijzen, en grootelijks te verheffen, de werken by d'Oude gemaakt, en insonderheit die gene, die in de beste tijden gemaakt zijn, om datse veel heerlijker zijn als d'andere. De reden is, om datter van den beginne af, ten tijde van de Koningen, en in de fleur van de Republique van Rome, en daar na ten tijde van de goede Keisers, een grooten yver en lust geweest is, om alle dingen seer heroik te bouwen en vol van magnificentie, sulks dat men seggen mach, datse principaelijken d'eeuwigheit toe-geëigent zijn, en door de groote verkregene rijkdom, die sy alle dagen overwonnen, soo wel voor het publijk als voor het privé, en ook om dat men niet ontkennen kan, datse groote helden geweest zijn, ik late staan mannen vol moedts en overgoten van genereusheit.

Lib. 10.
Procl.

En also daar van alle de deelen des Rijks luiden na toe vloeiden, in alle wetenschappen en schoone konsten des verstants seer uitnemende en excellent, dewelke gelijk men by *Vitruvius* leeft, grootelijks geacht en beloont wierden, om dat d'Oude nergens in iet spaarden, en genegen waren om in alle hare actien volkomen te wesen, het welke seer nootsakelijke saken waren, en van groote macht, om gewichtige en groote saken uit te voeren. Ten desen propooste so beschrijft *Pausanias*, in de verhalinge die hy van 't oude Grieken doet, en wijst aan de wonderheden van de Ornamenten der statuen, en ook van de Colommen en Corniciamenten, dewelke (gelijk wy uit den selven Autheur hebben) gestelt en te passe gebracht waren in de gebouwen, soo wel geestelijke als wereltlijke, van de principale Steden en plaatsen van die seer edele Provintien, en insonderheit in de Tempels.

Lib. 8.
fac. 594.

Lib. 7. fac.
486.
Lib. 7. fac.

En daar van geven de Historien van de Achæen, Atheniensers, van die van Corinthen, Delos, van de Eleen, en de Megapolitanen, van die van Micenen en Theben, die over geheel Griekenlant domineeren, getuigenisse, dewelke (gelijk *Pausanias* seit) een einde hadden: als de principaelste Steden van Grieken, ten tijde van *Philippus Amintas*, haar moesten overgeven, door het beleit van *Metellus*, *Lucius*, *Mummius*, *Sylla*, en soo vele andere Burgermeesters, die d'eene na den anderen Griekenlant ruineerden, aan die van Rome; en zijn als doen alle saken in een triumph en spectakel tot Rome gebracht. Waar over het seker een seer verwonderlijke sake is, dat in dese Stadt alleen, soo grooten magnificentie en ordre om te bouwen gesien is geweest, en soo ontallijken getal en verscheidenheit van Ornamenten, van dewelke in spijt van so veel eeuwen en verslijtende tijden noch eenige tekens overgebleven zijn, sulks dat wy met dese vaersen seggen mogen:

Roma quanta fuit magna ruina docet.

Lib. 1. cap.
20.

De manieren van de Ordens by d'Oude in 't werk gestelt, indien wy op hare vindere sien willen, (gelijk wy ter gelegener plaats sullen seggen) moeten onderhouden worden, als wetten by de verstandige van die eeuwen goet gevonden, gestelt en bevestigd door het lange gebruik van duizenden van jaren, in de veelvoudige en groote occasien, die sy hadden om te bouwen, en om soo vele soorten van gebouwen te vercierren, gelijk wy elders vertoont hebben.

Lib. 7. fac.
458.

Daar van is het, dat alle vaste oordeelen, die in dese konste wel gevordert hebben, deselve moeten omhelsen en navolgen, en dat daarom te meer, om datse bevestigd worden door d'exempelen van so vele vermaarde en beroemde werken, so wel in Griekenlant, hoewel die in d'assche geraakt zijn, als ook in ons Italien, en om het in een woort te seggen, verspreit door de geheele werelt: En hoewel de Romainen alle natien t'onderbrachten, en evenwel in 't overwinnen de Tempels en andere gebouwen, in haar geheel lieten, gelijk *Metellus* tot Theben gedaan heeft, volgens het getuigenisse van *Pausanias*, vernielende ondertusschen alle andere uitterlijke grootheit, evenwel so namensse overal inachtinge, d'Ordens en d'Ornamenten van de vreemdelingen; het welke een seker teken is, dat in hare onverwinnelijke gemoeden de reden en de merite van de sake meer vermochten, als de publique vyantschap of particulieren haat, het welke alle dingen zijn die de waarheit, hier vooren gestelt, bevestigen.

En gelijk de nature van den beginne des werelts af, tot nu toe, altijd een selvige ordre gevolgt heeft, soo wel in de essentien van den formen, als in de qualiteiten van de materien van alle dingen, en gelijk mede, de wetten van *Licurgus* vele eeuwen en honderden jaren by die van Lacedomien, voor seer profijtelijke en goet voor hare Republique erkent zijn geweest, sonder die te veranderen, of eenige nieuwe te willen aannemen; soo dunkt het ons ook, een seer betamelijke sake te zijn, dat men geheelijken soodanige oude Ordens volgt, en dat men hare deelen niet verandert, op dat men op het leste niet en bevindt eene sake, die mogelijken erger wesen soude,

foude, en men hoeft daar niet aan te twijffelen dat in dese wetenschap ingevoerd zijn, de schoonste en aangenaamste formen, die men foude kunnen wenschen, en particulierlijken in de Ordens, aanmerkende niet so seer de principale lichamen, als ook wel hare principale deelen en leden.

En dewijle volgens onse meeninge, de konste een rechte reden is van de saken die men maken wil, en de nature soo vele als mogelijken is, na volgt, en daar na, door vele proeven en ondersoekingen, hoe langer hoe volmaakter worden, en door het nabootsen van de nature, somtijts wel beter, of gelijk, en ook wel slimmer uitvalt, soo moeten wy altijt socken het beste na te volgen, als het edelste en volmaakste zijnde. En eindelijken soo is de autoriteit, een goet-vindinge van 't gene langen tijdt gedaan is geweest, of van de uitnemenheit van die gene die het gemaakt heeft, of ook van de merite der sake selfs, en daarom hebben de oude dingen groote autoriteit, om datse dese drie deelen hebben, en daarom moeten wy hare beste en uitnemenste dingen navolgen.

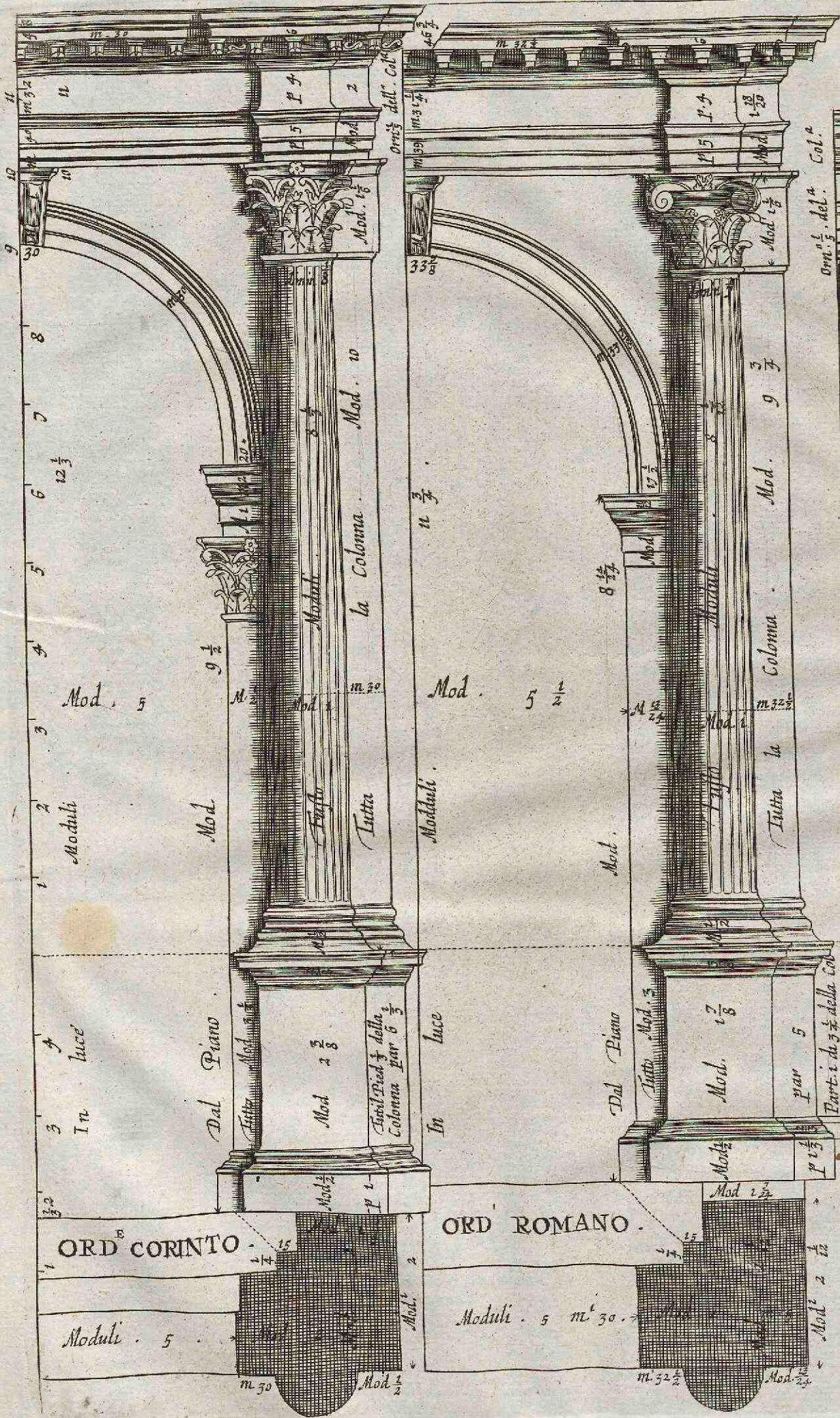
Evenwel so verhindert sulks niet, dat een wel-geoeffent Architect, die goet van oordeel is, sommige dingen verbeter, insonderheit wanneer hy vermerkt, dat hy met groote naerstigheit by andere, die kennisse van saken hebben, den name van sonderlinge wijsheit, autoriteit en uitspekentheit verkregen heeft, het welke wy ook, met veele wakens en opmerkinge, hebben gesocht te doen, in de publijke en privé werken van onse ordre en inventie, en hebben de selve daar door ook sulken beterschap gehadt, dat wy daar van wel eenige gunste mogen verhoopen, by die gene, de welke eenige smaak hebben in 't schoone en het volmaakte van dese konst, en indien sulks geschiet, so sullen wy daar over drie dubbelden dank weten aan de Goddelijke Majesteit, Autheur en gever van alle waarheit en goede kennisse, of dat de werelt sie dat wy meerder staan na een rechtvaardige lof, als na eenige andere belooninge.

Daarom sullen wy in 't stellen van de leeringen der Ordens observeeren, soo wel in 't geheel van hare lichamen, als in hare deelen en leden, datse van d'een tot d'andere by trappen gaan, beginnende van de dikte van de Toscaansche Orden, en voortgaande tot d'andere, tot datmen come tot de rederheit en aardigheit van de Corintische Orden, volgende daar in de nature dewelke soo wel in de levendige lichamen, als in de planten, van trap tot trap d'eigen specie onderhoudt, veranderende nimmermeer op een oogenblik de forme, of het getal, of de plaatse, of de materie van de essentiele deelen, want dat foude gewelt wesen; maar sy gaat ongevoelijken in 't veranderen van eenige deelen der selver, de welke van tijt tot tijt d'andere sterker en kloeker maken, en ook wel swakker en tederer, en eindelijk veel aardiger en schoon om aan te schouwen, het welke wy ook ongetwijffelt doen moeten in de Ordens van de Architecture.

Daarom de saken sulks zijnde, soo is het van nooden, dat d'Ordens en alle hare deelen en leden, gemaakt worden met groote opmerk van redenen, en niet simpelijken en by geval, gelijk vele gedaan hebben; want alsdan sullen se gepresen en geapprobeert worden van verstandige Menschen, en behalven dat, salmen sien, dat in de selve de rechte soorte waargenomen is, volgens de gewoonte der Ouden, en datmen d'een specie met d'andere niet en confundeere, en insgelijks, datmen lette op het gene dat de sake eigentlijken vereischt, daar toese dienen sullen; en dat is genoeg.

En komende nu particulierlijken tot de hoogten der Colommen, daar alle d'andere deelen van d'Ordens aan hangen. soo hebben wy geobserveert, in de edelste en voornaamste oude gebouwen, dat onder de grootste hoogten, de best geproportioneerde zijn, die van thien Modulen, of dikten van den voet van den Stijl, het welke op een uitkomt, van de welke ook *Vitruvius* in verscheiden plaatsen particulierlijken handelt, en hoewelse in verscheiden werken, dese hoogten excedeeren gelijk de Corintische Colommen van den ronden Tempel van Sint Steven, by den Tyber, alsof van elf Modulen zijn, en andere, die wy niet verhalen, nochtans so sietmen datse het oog van den aanschouwers misvallen, gelijk mede doet de al te groote langheit van qualijk-geformeerde Menschen, de welke swak schijnen, en beven om haar selven overeint te houden, ik late staan datse eenigen anderen last souden kunnen dragen. Maar dat de voorsz proportien also wel voegen, sullen wy lichtelijken bewijzen; eerst om dat de thien van de Ouden onderan-
deren gehouden is voor een van de volmaaktste getallen van *Pythagoras*, gelijk *Vitruvius* verhaalt, en *Diogenes*, *Laërtius*, *Plato* en vele Mathematici, die wy verby gaan, en dat meer is, so seggen wy (het welke hier ten propooste dient) dat het de fonteyne is van de getalen, dewijlse daar uit spruiten, en is insgelijks het begin en het hooft in alle saken. En over sulks wort het gemaakt, als men de vier eerste getalen t'samen vergadert, 1, 2, 3, 4, dewijlse tien maken, welke getalen representceeren het *punctum* de *linea*, de *Superficies* en het *Corpus*, waar van alle de reguliere en irreguliere formen dependceeren, gelijk wy elders geseit hebben. Voorts so zijn de figuren van 't getal negen, na-
melijk 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, van de welke so men een en negen neemt, ende so voort van hant tot hant twee en acht, drie en seven, vier en ses, en eindelijken tweemaal vijf, soo maken alle dese altijt thien.

Maar wijders sprekende van dit getal, so hebben wy gevonden dat men den Mensche tot den halven aangesichte toe, en so voort van vooren tot achteren, tot het halve lichaam toe, en voort tot

Methamor
Lib. 4. ca. 1. de halve heupen (dewelke alle gelijk zijn) altijd de dikte heeft, een thiendedeel van sijne hoogte, en de langte van de hant e. van 't aangesichte tot de haren toe is, effen ook soo groot. Sulks dat men klaarlijken ziet, dat de nature van onsen lichame de Modulo genomen heeft, om alle de deelen van 't selve te meeten, en daarom seide *Protagorus*, dat de Mensch de mate van alle dingen was; en daarom hebben d'Oude (gelijk *Vitruvius* seit) in 't maken van de Colommen, 's Menschen lichaam nagevolgt: en vele andere dingen souden wy kunnen seggen van dit volmaakte getal.

En daarom en heeft het geen sekere waarschijnlijkheit, dat die gene, die niet en weten de proportien van de deelen haarder lichamen, dewelke men seer kleine en klare deelen noemen mach, dat die souden kunnen weten de correspondentien en de proportien aan de Ordens te geven, en aan soo vele andere saken, die tot de Architecture behooren.

Cap. 6. En om voort te gaan, de hoogte van de kleinste Colommen, als dikker en beter geproportioneert zijnde, om de sware lasten te dragen, hebben wy geoordeelt bequaam te komen van seven Moduli en een halve; en of 'er wel eenige, by de huidendaagsche Architecten, gemaakt zijn van ses en seven Modulen, (gelijk wy elders geseit hebben) soo moeten se evenwel niet gepresen worden: gelijk mede de stature van een Mensch die te klein of dwergachtig is, want se daar in sekerlijken geene gelijkheit, proportie of simpatie hebben met de menschelijke stature; en dat het slimste is, soo en hebben se ook geen correspondentie met d'andere Ordens, die met redenen moeten grooter wesen, en daarom maken se de gebouwen laag en gedrongen, gelijk wy
Cap. 6. een weinig te vooren geseit hebben. Daarom soo komt seven en een half in proportie by thien, als drie by vier, en als, om soo te seggen *di sesque-altera* vergeleken by de proportie *dupla*. Voorts de twee getalen van de grootste en laatste hoogte der Colommen gestelt zijnde, soo sal het seer licht zijn om de proportien en hoogten van d'andere te vinden. En daarom hebben wy voor eerst de Toscaansche ordre gemaakt robuust en reusachtig, om niet Cyclopisch te seggen, en dat hare Colommen met Base en Capiteel van seven Moduli en een half wesen moeten.

Lib. 4. ca. 7. En 't Ornament, namelijk d' Architrave, de Friese en Cornisse op deselve, moet een vierdepart van hare hoogte wesen, en dat past seer wel op dese Orden, door d'alteratie van de Friese, met die verhevenheden, dewelke d' uitterste van de simpele balken volgen; insgelijks wort de hoogte van den Pedestijl van een vierdepart gemaakt, daar onder begrepen den blooten Zoccolo, die voor Basament strekt, en de Cimacia, d'een en d'andere wat grof zijnde; en sulks alles hebben wy gedaan na het exempel van de Colomme Trajana en Antonina, geheel op de Toscaansche ordre gemaakt, en ook op de Authoriteit van *Vitruvius*, dewelke de Pedestijlen aan de Toscaansche Tempels maakt, en daarom moeten die gene niet navolgen, dewelke eenige leeringen voorgestelt hebben, om dese Ordens sonder eenigen Pedestijl te maken.

Lib. 3. ca. 2. De Dorische Orden, dewelke alsoo hy sterken *Herculisch* is, soo assigneeren wy tot de Colommen, met Basen en Capiteelen, de hoogte van acht Modulen en een half, en van dese proportie zijns ook gestelt geweest van *Vitruvius* met Intercolomnien diastili. d'Ornamenten boven op dese Colommen, en voor het vierde van hare hoogten, namelijk d' Architrave en Friese, alwaar sich de Triglifen en Methopen verdeelen, en daar op de Cornissen, en de Pedestijlen onder dese Colommen met de Basamenten en Cimacien, zijn hoog een derdepart en drie quaerten van de hoogte der Colommen, of vier deelen van derthien, het welke het selve is. Welke proportien wy ten meestendeele getrokken hebben uit de beste werken en stukken, onder d'oude dingen gevonden, soo wel tot Romen als elders.

Lib. 4. ca. 1. Wijders hebben wy aan de Ionische Orden, als vrouwelijk en aangenaam voor het gesichte geassigneert, dat de Colommen met hare Basen en Capiteelen, acht Modulen en drie-vierde hoog zijn, welke proportie effen valt (gelijk wy straks geseit hebben) tusschen seven en een half van de minste Colommen, en thien van de meeste, behalven dat se na het getuigenisse van *Vitruvius* seer gelijk zijn, met de Colommen van den Tempel van *Diana* van Ephesen, by de Grieken van klein Asien.

Voorts soo moet het Ornament van de Architrave, en Friese, en Cornisse, een vijfde van hare hoogte wesen, gelijk als van den sop van 't hooft af tot de schouderen, en tot het midden van de keel toe, van een wel-geformeert lichaam; en dese proportie en hoogte past seer wel op desen Orden, als ook op de twee volgende, het welke wy een weinig hier na bewijzen sullen. Aan de Pedestijlen hebben wy voor hare hoogte geassigneert, of met de Basamenten en Cimacien, een deel van drie en een half, twee-sevende deelen van de hoogte van deselve Colommen.

Cap. 7. Maar soo vele die van de Romainische Order aangaat, als zijnde een schoone en heroike Order, soo hebben wy die (tegen de gemeene opinie van den Bouw-meesters, welke deselve de Gecomposeerde Orden noemen, en boven de Corintische Order setten) tusschen de Ionische en Corintische Order gestelt, gelijk elders sal betoont worden, om dat hy een weinig robuster is, principalijk in de Capiteelen: om dese redene geven wy hun Colommen van 9 Moduli, en $\frac{1}{2}$ met hare Basen en Capiteelen, en wy hebben ook in de werken der Ouden, exempelen van foodanigen hoog-

hoogten, in de plaatse daar van wy een weinig te vooren gesproken hebben: En die Order, en de Corintische insgelijks hebben hare Capiteelen een weinig hooger dan die van de Ordens. Het Ornament boven op de Colommen, namelijk de Architrave, het Fregio, en de Cornice moeten op het minste het vijfde deel van hare hoogte hebben. De Pedestalen van dit Order worden een derdedeel hoog gemaakt, en een vierdedeel van den Colommen, de Basamenten en Cimacien daar in begrepen, gelijk in den voorgaande.

En eindelijk geven wy voor de Corintische Order, (als zijnde teederder of Jonkvrouwachtig van gestalte, om welke oorzaak wy hem boven allen den anderen Ordens geset hebben) de Colommen van thien Moduli met den Basen en Capiteelen, diergelijken veel binnen Romen zijn, en gelijk die zijn in de Arco binnen Pola, en *Vitruvius* selver maakt de Colommen van dese hoogte, gelijk wy een weinig te vooren geset hebben: en als *Plinius* betuigt, soo is de Obelisco van Smeralt binnen de Tempel van *Iupiter* in Egypten, van foodaniger proportie geweest. Het Ornament van de Architrave en Fregio, en van de Cornice moet insgelijke van 't vijfdedeel van de hoogte van den Colommen zijn, volgende de exempels van den Corintischen Order van *Settizonius*, van *Severus* de Kaifer binnen Romen, en elders: en dit is de groote hoogte van de geproportioneerden Pedestalen.

Lib. 3. ca. 22
Lib. 4. ca. 7.
Lib. 37. ca. 1.

En om dat de proportien van desen onsen Ordens, van ons na voorbetoonde wijze voorgestelt, te beter mogen verstaan en begrepen worden; om dese redenen hebben wy hare vijf manieren eene aan de kant van de andere gestelt, en hebben insgelijke in hare deelen en leden de maten der Moduligemaakt en getekent; tot dien einde datter niet aan ontbreken soude. Nu sullen wy de particulariteiten van dese dingen voor de hant nemen.

C A P. X I.

Van den Modulation ofte verdeelingen door de Colommen of Suilen, en van de simpele Pilasters, als mede van d'eene boven de andere, van de diminueeringe of verminderinge der selve, en hoe mense moet canneleeren; mitsgaders van de specien of verscheiden soorten, en maten van de Basen en Capiteelen.

DE Colommen of Suilen zijn (als wy alreede geset hebben) die dingen welke boven alle deelen van den Orders, de gebouwen, also wel publijk als private, de aldermeeste cieraat en majesteit geven, want hare effene en bloote Fusti of Stokken, imiteeren de Boomen welke hart en vast zijn, en somrijts als se gecanneleert zijn, en gratieuselijken gebogen of gevouwen, mogense wel vergeleken worden by der vrouwen kleederen, alhoewelse eigentlijk te spreken geene van beiden zijn, maareene derde specie of soorte gevonden van de verstandige Bouwmeesters, waar door het gewicht en swaarte der bovenstaanden gebouwen met groote kunst en lustigheit geregeert en opgehouden wort, soo dat van wegen de schoonte van hare vormen, der Basen en Capiteelen so veranderlijk aangenaam en onderscheiden, maken de plaatse waar se staan heel schoon en groots.

Cap. 21

En om tot de bysonderheit te komen, de Colommen of Suilen behooren voor't eerste in geene andere forme gemaakt te zijn dan cirkelront en perfect, om datse juist imiteeren de stammen van de boomen, welke door haar eigen nature heel hoog en recht wassen, ook sonder knodden als de Dennen of Cypres Boomen, en diergelijken, als *Vitruvius* het selve betuigt, welke beginnende beneden by haar voeten, wassen al sachtlik dat men het niet merken kan, en worden allenkens kleiner en subtyler tot hare toppen toe, en daarom moeten de Colommen gelijk en recht op van een stuk gemaakt zijn, rein en effen van stok, of moeten voor't meeste gecanneleert zijn van boven tot beneden toe, en boven dat, datse van d'eene Order also wel als de andere na hare grootte geproportioneert zijn, en van bequame lengte, als geset is, en ook een weinig na boven verminderende, also dat men in al dese proportien respect hebben tot de swaarte welke die dragen moeten. Al't welk de Ouden gesocht hebben te maken met vele gratie, als wy in hare voornaamste werken kunnen sien, en behooren de onse geappropriert te werden na hare manieren en Ordens, en de sterkte van den schacht van de Zuilen van een vaste Order, behooren nooit boven een ander delicates Order geestimeert te worden.

Lib. 5. ca. 26

Wy prijsen en approbeeren onder allen anderen formen de cirkelronde gestalte van de Zuilen, en dat om veel redenen van welke de eerste is, dat dese forme de bequaamste is om gewicht of swaarte te dragen, en datse bestendig en gelijk is, en konnen by reden van haar sterkte alle lasten wel uitstaan; de ander reden is datse van allen zyden waar mense aansiet, 't zy van vooren of achter, betoonen stadig haar natuurlijke grootte, en varieeren nooit, gelijk de sommige doen, dewelke verscheiden kanten of hoeken hebben, en boven dat zijn die licht om by te komen, en licht in te brengen.

Daar

2 Coelo. 22.
13. 34.
2 Phyl.
com. 4. 1.

Daar benevens soo is ook de cirkel-ronde form, gelijk als *Aristoteles* het selfde betuygt, de lustigste aan te sien, de bequaamste en volmaakste, en eindelijk ook het meest in haar ronde begripende, en de nature self betuygt, sulks in al hare werken voor aldervolmaakt, daarom heeftse niet alleen het verstandige gedierte, maar ook d'onverstandige, als de boomen en deelen van den boomen van Cilindrische of cirkel-ronde forme gemaakt, ten deele om meerder perfectie, als ook om datse te beter en gelijker souden mogen gevoet en opgetogen worden, en om datse ront zijnde te min van 't onweder souden beschadigt worden.

Soo dan concludeeren wy heel wel dat de forme gedirigeert en gericht zijnde na de hoogte en cirkel-ront in hare breedte, gelijk wy in de Colommen voorgesteld hebben, behoort boven allen anderen formen geacht te worden; en daarom zijn de uitlandische in dat punt heel lichtvaerdig geweest, datse de Zuilen driekantig gemaakt hebben, en van verscheide gedaanten, en gekromt als wijnranken, ook met kransen verciert en andere dingen, 't welk de wijze en verstandige Grieken of Romainen nooit in hare gebouwen hebben gedaan.

En dienvolgens aangaande hare dispositie, de Colommen mogen geset worden of alleene, met Beelden, en andre monumenten, als de Trajanische of Anthoninische Zuile: of Eilantswijze, gelijke, 4, 6, 8, 10, of meer gelijk als de Ouden gedaan hebben in de Galeryen van hare Tempels, of met Contrapilasters van achter, en sodanige sietmen aan de triumphale Archen of boogen van *Severus*, *Constantinus* en veel andren meer, of aangellent zijnde, also wel simpeljk aan de muren en binnen-hoeken, gelijk men siet in de Tempel des vredes, in den warmen baden, en in de Stadt van *Adrianus*: of datse bykans heel uitgaan van de mure of buiten-hoeken, en binnen-hoeken van de Galeryen en andere gebouwen, of datse uitgeholt zijn rontsom de muur, soo datse schijnen gantsch vry en los te staan, alhoewel sulks maar ten deele is, of datse meer dan de helft voor uitgaan, en flanken hebben, en Pilastres hebben op de rechter en linker zijde, of eindelijk datse een weinig meer dan de helft van de mure uitgaan, als van de Pilastri in de Boogen van *Titus* te sien is, en van *Nerva* en andere; en insgelijks in de deelen na buiten aan de Pilasters van de Theaters of Speel-tonneelen, en aan de Amphitheatren, dat is te seggen cirkel-ronde Speel-tonneelen, en andere diergelijken, welke alle hier mogen plaatse hebben, en maken 't werk heel gracieus en aangenaam.

Maar alhoewel (gelijk wy geseit hebben) de Colommen groots, seer lofwaardig zijn in de gebouwen, nochtans sal het niet ontamelijke staan, so men op sommige tijden Pilasters aan haar plaats stelt, gelijk de Ouden die dikmalen gebruikt hebben; en setteden in 't contrary Colommen aan de triumphale Archen of Boogen, en aan 't buitenste van de Colomnaten als ook binnen de kanten of hoeken der gebouwen, gelijk als *Vitruvius* selfs gedaan heeft op de hoek-werken der muren en vleugels van de Kerken, en in de ingang in de private huizen van Griekenlant, de Pilastri kunnen ook geset worden aan den hoek van de Bogen in de ingangen, en de voornaamste Poorten, als ook aan de Vensteren en Beelt-gaten of diergelijke plaatsen; want alsse in behoorlijke plaatsen geset zijn, verrijkense het werk, en maken het gracieus.

Insgelijk alsse na behoorlijke maniere uitgedeelt zijn, dan zijns bequaam van buiten en van binnen geset te worden in het ooge, ook in de Galeryen en Logien, en datse een weinig voor uit gaan van de mure, als ik gedaan hebbe in drie Ordens, d'eene boven de andere, rontsom de Hoven en binnen de werken der deurluchtigsten Heeren Procurateuren, in al welken geseide plaatsen, de Architravi en Corniciamenten staan realijk boven de sterkte en kracht van deselve plaatsen, en maken daarom het werk te sterker, 't welk nimmer geschieden kan alsse onder Zuilen hebben, en laten de Pilastri geset zijn op eenige van de geseiden wijzen, 't zy welke ghy wilt, so helpense altijd evenveel en vermeerderen de schoonheit, en onderhouden des selfs geslacht van de Order, en met veel min onkonsten dan die van de Suilen, boven dat, soo makense het gebouw veel sterker en sekerder alsse geset zijn aan de mure, en aan des selfde gelijksaam vereenigt.

Neemt dit voor een generale regel als de Pilastri tegen aan de muren aanleenen, soo moetense $\frac{1}{2}$ van haar breedte voor uit gaan, want op die manier gevense een schoon aansien, en begripen ook de byvoegingen van de Ornament der Poorten, Vensteren, Beelt-gaten of Tabernaklen, welke tusschen deselve zijn, welke behooren nooit voor uit te gaan, tegen over van buiten van den Pilastren, en de Ouden hebben dese fouten veel vermijet. En indien wy sulks niet willen aansien, behoorense in 't minst $\frac{1}{2}$ van haar breedte voor uit te gaan, maar indien het soo gelegen quam, dat even in des selfde gedaanten of gesichten of Colommen waren, dan behoorense een weinig meer dan de helft voor uit te gaan, soo dat d'eene en de andere eene linie maken.

Naar dat wy nu met redenen en exempelen der Ouden bevestigt en geconfermeert hebben, desse principale termijnen of punten, dat wy nooit behooren ons af te scheiden van de proportien en Modulation welke wy gegeven hebben, ten zy dat het de noot vereischt, en de haastigheid van 't werk, want de termijnen van den scientien en wetenschap der schoone konsten behooren niet 't allen tijden en oogenblikken alteratie of veranderinge te lijden, moeten ook niet aan een zijde gestelt worden, om alle kleine voorvallen; want indien dat so ware dan soude nootzakelijk volgen, dat in dese onse professie geene bestandigheid nooh sekerheit is, het welke contrarie de waarheit onses voornemen soude zijn.

Alhoewel wy fomtijden by den Ouden gevonden hebben dese navolgende Orders, zijnde de een tusschen de andere geset, gelijk als *Pausanias* betoont in de Tempel van *Minerva Elea* de Corinthische Order, zijnde boven de Dorische geset, nochtans prijzen wy veel meer met redene de exempels van de Theatre van *Marcellus*, *Colisens*, en andere gebouwen, datse ordentlijk geset zijn d'een op de andere opgaande, als wy de selfde onlangst gedisponeert hebben, daar na aangaande de makinge der Zuilen van de een Orden op de andere, als *Vitruvius* in veel plaatsen betoont heeft, $\frac{1}{2}$ min hooge, dan de benedenste, en ook de huidendaagsche Bouw-meesters hebbense beschreven sonder eenige redenen, of voorbeeld van de Ouden, uitgenomen die het so gemaakt hebben, als dat van de Vont of Doopsteen van *Constantinus* by Sint *Iean Lateranus*, en in 't tegendeel vinden wy het Theater van *Marcellus* van twee Orders gemaakt, en het Setizomo van *Severus* mede van drie, en het *Colisens* mede van vier, en veel andere werken meer gemaakt van verscheiden Orders d'een boven de andere, en zijnde niet verkleent of vermindert op de voorverhaalde manier.

Lib. 8. fac.
617.
Lib. 5. cap.
1. 7.
Lib. 6. ca. 5.
Palladio.
Lib. 2. cap.
10.
Lib. 3. cap.
19.

Daarom besluiten wy dat het veel beter met redenen overeen komt, en komt veel beter te passe, als zijnde meer behaaglijk aan het oog, de een Colomme kleender te maken als de andere, so veel haar eigen verkleeninge verdragen mag, in sulker voegen dat de grootte van het opperdeel van 't eerste justement de grootte zy van de andere, en so van hant tot hant, 't welk wy sien dat geobserveert is in de Ionische Orden van het Theater van *Marcellus* en andere gebouwen, en diris de reden en natuurlijk termijn-besluit, gelijk als aan een langen boom eenige lange stokken komen d'een achter de andere, en is even het selve als wy $\frac{1}{2}$ verkleinen tot $\frac{1}{2}$ toe, de een Order op de andere, 't welk veellichter sal zijn, en kan ook beter verstaan worden van de sommige welke de getalen niet op-rekenen en kunnen, maar van de materie der Zuilen, aangaande hare vormen, verdeelingen en meetinge der selfden, daar van sullen wy spreken van de een order achter de andere in den volgende Capittelen, als zijnde de eigentlijke plaats daar van te spreken.

Hier naar moeten de Colommen van elk Order of maniere wel verstaan worden, niet alleen alsse haar Basis en Capiteelen alreede hebben, maar ook alsse noch simpele Schachten zijn, soo dat men altijd d'een species van de andere verscheiden kan, want het is klaar en seker, dat de verstandige ook alleen uit den stammen der boomen hare lengte en vastigheit weten kunnen van wat geslachte van bomen de selfde zijn, en insgelijks de Beelden alhoewelse berooft zijn van hare Ornamenten, armen en beenen verloren hebben, so kunnen de verstandige Anatomisten en Beelt-houwers evenwel uit den Romp alleende selfde na behooren weder herstellen, en repareren na haren aart, ouderdom en gestalte.

En daarom de Zuilen welke wy ontworpen hebben met dese Moduli of Maten, hebben dat in sich, indien se vergeleken worden met malkanderen, het zy met de simple of bloote schachten als met haar Basen en Capiteelen, insonderheit de Toscanische en voornaamste als Robuster dan de andere, welke volgen d'een na de andere tot de Corinthische toe, 't welk van so groote importantie is, als men by haare effecten of uitkomsten leeren kan, al hoe wel de huidendaagsche werk-meesters weinig daar op letten, tegen alle reden, aangesien dat het vernuft selve en de nature in de creaturen (als wy bewezen hebben) en insgelijk de reliquien van de Oude schoone gebouwen dat bethoonen, en *Vitruvius* selve doet van sulks klaar genoeg bewijs.

Daarom aangaande de reden en de nature die de heere *Vitruvius* wel moet dragen en ophouden, moet ook sterker, gemaakter en lustiger zijn dan een andere, en voor het sterkste neemt men het kortste meer in acht, want gelijk als men in de boomen siet de Eike-boomen en andere, korte boomen zijn de sterkste, en hartste, en daar en tegen de dunste, als Dennen, Cypressen en Sparre-boomen zijn ook de swakste en langste, so van gelijk in de oude Zuil-werken siet men dat de Colommen van de sterkste Orders, zijn ook korter en lager dan de andere, 't welk in 't toekomende sal van verstandige Meesters geobserveert en gepresen worden.

Lib. 5. ca. 12

De Colommen sullen in haar vermindering de boomen gelijken, de welke gelijk als men siet by de voeten altijd dikker zijn, en worden allenxkens dunder en kleender na boven toe, en dat geschied door 't gebrek van voetsel, en om datse der Sonnen hette naarder komen, en om dese redenen kunnen de Colommen met den boomen niet als by exempels vergeleken worden, ten zy dat men haar extremitet van buiten considereert, en daarom behooren alle beide door gelijke linien van malkander verscheiden te worden.

De verkleininge van de Colommen ('t welk van de huidendaagsche werk-meesteren niet wel geobserveert en in acht genomen wort) behooren na onser meininge verscheiden te zijn naar de qualiteit van de Orders, welke robuster of delicateser zijn, daarom worden de Colommen van de Toscanische Order in hare opperdeel $\frac{1}{2}$ van een Modul verkleent, of het zy van de grootte van haar voeten in 't exempel van de oude werken, en met de autoriteit van *Vitruvius* 't welk in ider voor een deele zijn sal, en de vermindering begint van het vierdepart van haar schacht na boven toe, en de Dorische verkleenen $\frac{1}{3}$ en de Ionische $\frac{1}{4}$, beginnende te verminderen tusschen het derde en vierdedeel, van hare schachten, insgelijks de Romainchen, en eindelijk de Corinthische, en *Vitruvius* verkleint sijn grootste Colommen op dese maniere, en dese verminderinge begint van 't derde-deel van haar schachten na boven toe.

Lib. 4. ca. 91

Lib. 3. ca. 2.

Op de wijze worden sonder twijffel de schachten van de Colommen veel schoonder, en hebben aangemerkt, dat de Colommen van de Portico of Galerye in de Kerke Pantheon genaamt, diminueren of verkleent van haar grootte in de voeten, en daarom zijns voor het gesichte niet onaangenaam, want haar hoogte is meer dan 40 van onse voeten, soo dat haar hoogste spits veer genoeg af is van het ooge, daarom schijnt het aan die welke buiten zijn, wegen de interpositie of tusschen-kominge van de locht, datse een weinig meer verkleinen.

Cap. 10.

Maar om weder te keren daar wy van gegaan zijn, de diminutien by ons geassigneert komen heel wel over een met de verdeelingen van de Modiglionen of gedeelten, de welke men in den Refaliten alsook de vleugelkens op de rechte en linker-zijde der Colommen, en insgelijks de kantige in de Boogen, houden justament op het welfsel van de Cornici, als wy datelijk toonen sullen, ook in de proper of eigen Ordens. En op dat wy ons niet meermalen en moeten te rugge keren, willen wy van de Sacome, of gelijk als men te Romen seit, de centine spraken, of van den Valangini, om de verdeelingen en schone gedaanten van den Colommen in verscheiden manieren te maken.

En om te schryven tot de Cannellaturen van de Colommen, behoorense meer of min verciert gemaakt te worden als de gelegenheit lijden mag, en de aart van 't gebouw en materie daar van het moet gemaakt worden, en 't is klaar en openbaar dat in de harde en sware werken bloote en effene Colommen behoren geset te zijn, wiens schachten, indiens van steen zijn, wy prijzen en wenschen datse van een stuk in de lengte gemaakt zijn, en niet van velen, settende 't eene stuk aan het ander over dwars, gelijk als veel gemaakt hebben, maar in den meer delicate werken behooren de Colommen streepachtig te zijn van boven naar beneden toe, maar noit streepachtig in de ronte, gelijk Wijn-ranken en met bladers en diergelijke dingen, gelijk in het Kerkjen dicht by Trier te sien is, welke van vreemden zijn ingebracht, want eindelijk toonense weinig gratie en veel swakheit.

Lib. 4. ling.
Lib. 3. ca. 3.
Lib. 4. ca. 4.

De Cannelature of Geut-werken, dat is de strepen van de Colommen, Striges genaamt van 't Latijnsche woort *stingere*, van datse (gelijk als *Varro* seit) in een continual of stadig Order geset zijn, behooren niet min te zijn dan 20, ook niet meer dan 28, maar ook in der waarheit (gelijk ook *Vitruvius* selver schrijft) het getal van 24 is d'allerbeste, want soo zijns niet te weinig noch te veel, en so sien wy ook dat de Ouden in hare Colommen geobserveert hebben. *Vitruvius* disputeert van dese drie soorten of manieren van Striges, alhoewel hy selfs de 32 gemaakt heeft, daarom in dese verscheidenheit van de getalen kan geobserveert worden, dat de Dorische Colommen (want de Toscanische worden selden of noit gecanneleert) behooren het geringer getal van geutkens te hebben, om dat de tusschen-deelen harder en vaster zijn, en dilicater Colommen kunnen meer Cannalen in getal hebben, en insgelijks hare afdeelingen meer restrikt of getoomt, principalijke als de Colommen selve heel groot zijn.

Lib. 4. ca. 4.

De formen en Sacomen van de meest-vaardigen Cannalen zijn gemaakt in verscheiden manieren, maarse behooren niet gemaakt te worden na de deelen van den passer, en datse in de hoeken malkanderen aan-raken, alhoewelse gesien worden in sommige schachten van oude Colommen, naar de Dorische Order gemaakt, en alhoewel *Vitruvius* de selfde beschrijft, wantse consumeeren of slokken d'een d'ander op, en geven niet veel gratie van haar, naar dat hebbense sommige gemaakt, de welke een voor een uirgeholt worden, en hebben het onderste vlak tot het derde-deel van 't bovenste van de schacht, veel licht om meerdere sterkte wille, en van daar naar boven toe zijns hol tot het sesste deel, en d'eene en d'andere zijnde orli of randen onder haar van boven tot beneden toe. Na dese maniere exempels-wijse te spreken zijn de twee Colommen of de kanten van de grote Capelle in de Rotonda genaamt binnen Romen, de welke seker vele gratie betoonen.

Lib. 3. ca. 3.

Andere daarna hoolen 't so uit dat de rechte Triangel van 't Esquadre komt tot op de gront, en raakt met sijnen arme de uiterste randen van den Orli aan, en dese maniere van Canellaturen is gelijk als men siet by den Ouden heel gebruikelijk geweest, al soo wel in Roomen als andere plaatsen, van welken ook *Vitruvius* selver spreekt, makende ook noch andere Cannellaturen meer, welke om meer Ornaments wegen een Astragalo of Bikkelken hebben, of een Tondino in de midde van de vlakke, welke tusschen een en de andere Cannal is, en sulke zijn in 't particulier binnen de Kerke van *Sint Agnes* buiten Roomen, de welke evenwel sich niet bequamelijk schikken, dan alleen voor de heel veel vercierten werken, en welke van de beste Marbergemaakt zijn. Het effene of geheele tusschen den Canalen behoort niet veel meer te zijn dan een derdendeel van de breedte van de Canal in de Robuste Colommen, en niet min dan de vierdepart van de geenen welke dilicater zijn, en daar na aan den anderen Colommen moet men maken tusschen dese twee proportien, als wy in de volgende Capittels toonen sullen.

Als men de Pilastril wil Canneleeren soo behoort het getal van de Canalen gemaakt te zijn, soo datse die van den Colommen verselschappen, merkende datmen altijd een Canal in de midde setten sal, en de randen van buiten kunnen vergeselschapt zijn met een Astragalette of Bikkelken boven de kanten, welke haar sterkte en gieraat vermeert, maar de Pilastril behoren noit gecanneleert te zijn in de zijden, de welke van de muren uitgaan, want so konnense komen de Imposten aan te raken, mede de Cornici en anderen gelijken Ornamenten of gieraaden van de Bogen, Poorten

ren, Vensteren, Tabernakelen en Beelt-gaten en anders, welke de geheele Orden van de Canalen verbreken soude.

Nu laat ons spreken van de Basen en Capitelli of hooft-deelen; de welke een proper of eigen deel zijn van de Colommen selfs, en van de Pilastren, neemt dit voor een generalen regel dat altijd Basen moeten in alle vijf Ordens een half Modulo hoog zijn, namelijk het halve deel van de grootte van de voet der Colommen, welke hoogte verstaan moet worden sonder de Cimbria, dewelke simpel of met de Tondino, insgelijks moet verstaan worden te zijn van de voete van de Colommen, en de hoogte gegeven aan de Basen heeft de imitatie van een mans voete, welke juist alsoo groot is als de helft van 't aangesicht, als ook de geheele lengte van de hant, 't meeste deel van de Oude hebben se van die hoogte gemaakt, en *Vitruvius* heeft se insgelijks beschreven, daar om zijn de huiden-daagsche werk-luiden niet weinig te berispen, welk sy beschrijven en geset hebben van een grooter hoogte.

Lib. 3. ca. 34.
Lib. 4. ca. 76.
Sanio vino.

Daar en boven worden in allen Ordens de Basen in twee principale deelen uitgedeelt, namelijk d'eene robuste en de andere meer delicaat, door de robuste verstaan wy de geene welke eene eenige Scotia hebben of een enig Cavetto tusschen de Torri, uitgenomen in de Toscanische Order in de welke nooit een Base met een Scotia gesien is, al waar te Colommen op 't beste vergiert, gelijk als de Trajanische en Antonische op 't best vergiert zijn, al vol van Historien en van de beste Marbel gemaakt, daar na zijn de delicate Basen de sodanige welke twee Scotia hebben, met een vlakke of met den simplen of dobbelen Astragalletti tusschen beiden.

En aangesien dat de Ouden voorseker niet min de simple Basen dan de dobbelde gebruikt hebben, daarom behooren wy te observeeren dat wy de Basen slechter maken, en met een eenige Scotia aan de Colommen, welke tot den robusten gebouwen dienen, en weinige gecierde. Daar na de Basi twee Scotia, dese willen wy setten aan de andere Colommen tot het gebruik van schoonder gebouwen, sonderlijk van publike gebouwen, 't zijn geestelijk of wereltlike, en sonderlijk als de Colommen heel grof zijn, gelijk wy alle daag in de oude gebouwen sien, want by die maniere sullen wy nooit confundeeren de simple Basen met de dobbele, gelijk als veel nieuwe Werk-meesters beschrijven, en in 't werk gebracht hebben, niet merkende dese consideratie, en dit zy hier van genoeg geseit.

Vignola 1
Palladio

De Capitelli of hooft-deelen zijn van veel en verscheiden soorte, en insgelijke van verscheiden formen en hoogten, maar boven al dat zijne particulier elk voor haar eigen Orders, wy willen de beste opinie van de Ouden volgen, also in de mate als in de formen, want wy sien alle soorten van Capitelli of hooft-deelen in haar gebouwen dat die heel curieuslyk gemaakt zijn, wy hebben toe hier toe betoont wat *Vitruvius* hier van gesproken heeft, en insgelijx de opinie van de nieuwe werk-meesters vergeleken en tegen-gesproken, welke hier van geschreven hebben, en voor 't meestdeel, also wel hier in als in andere dingen, grote en veel monstreuse fouten begaan hebben.

Na onser meininge sal dat voor een generalen regel gehouden worden, dat de Capitelli van de Toscanische en Dorische Order opeen halve Modulo moeten gemaakt zijn, ofte een half deel van de grootte van de Colommen by de voeten. Voor 't Ionische Capitello behoort maar $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$ van de Modulo, also wel met haar Voluten ofte Welven, welke een weinig na beneden toe hangen en wassen wat meer dan een halve Modulo. Voor de Korinthische en Composite Capitello moeten een Modulo van de hoogte hebben, en 't welk de Abaco toekomt, gelijk als het haar de Mannen en Vrouwen toekomen.

Men moet merken dat al de boven-geseide hoogten moeten gedurig verstaan worden van de hoogste top van de Tondino van de Colommen naar boven toe, wy willen ook niet veel seggen dat *Vitruvius* dese hoogten van de Capiteelen heel wel verstaan heeft, behalven dese van Corinthen (als wy geseit hebben) daar na hebben sommige nieuwe Meesters met hare inventien dese formen soo nagemaakt en verstelt, also wel in haar geheel als in hare deelen, dat se geensins gelijk zijn de schoone en loflijke Capiteelen die wy van de Oude hebben.

Cap. 6.
Serlio en
de nidan-
dische
Meesters.

C A P. X I I.

Van de proportien der Ornamenten boven op de Colommen, en maten van de Daken en frontespicien, Pedestalen, of voet-werken in 't gemeen.

U aangesien dat wy wijtluchtig gesproken hebben van de Colommen of Zuilen en van hare deelen, sullen wy gaan spreken van de Ornamenten welke daar op behooren gestelt te worden, welke al de andere dingen (welke men voor cieraat gebruikt) in schoonheit wijt te boven gaan, want wy sien de sterkte in de Architraven, de gratie in de Friesen, sonderlijk als se met gesneen-werken vergiert zijn, en de lustigheit en schoonheit in de Cornici, soo dat het zy sy hebben frontispicien of niet, volmaken alle de Orders, gebouwen, ja men siet in de Ornamenten of cieraaden selve eene verscheidinge van de deelen en leeden, welke van gelijken of ongelijke stukken gemaakt zijn, nu binnen dan buiten

geſet, en varierende of onderscheiden van plaatſe en forme, en de eene veel ſchoonder en gratieuſer dan de andere, maar ſoo datſe onder malkander eene correſpondentie of over-een-komſte hebben, en geven eene heel gròte harmonie tot den aanschouwers.

Aangaande de Ornamenten willen wy de meeft ordinaarlijke en ſekerſte regel geven ſoo veel als mogelijk is, tot dien einde dat deſe materie perfect van een ider wel ſoude konnen verſtaan worden, en gemerkt, en om een ding niet dikmaal te wederhalen, daarom aſſigneeren wy voor de Toſcaniſche en Dorifche Order voor haar vergierſels het vierdedeel van de hoogte van hare Colommen van ſeven Moduli en een half, met de Baſen en Capiteelen, (gelijk wy een weinig te vooren geſeit hebben) nemende voor 't eerſte exempel van veel fragmenten, dat iſte ſeggen, afgebroken ſtukken die wy in de antiquiteit vinden, en deſe hoogte komt tot een Modulo, en $\frac{1}{2}$ van een Modulo, 't welk ſoo te pas komt om reden van hare robuſtheit, gelijk als ook om het Fregio of Friſe, wat hoog om de vormen van de hoofden van den Balken, bloot en effen zijnde, daar op te ſtellen; al deſe hoogte is verdeelt in 17 deelen, van den welken 5 deelen genomen worden voor de Architrave, en 6 voor de Corniſſe, en de reſte van 6 deelen en $\frac{1}{2}$ blijft voor 't Fregio of Friſe, als wy meer in 't breede toonen ſullen in een ander plaatſe.

Aangaande 't Ornament op de Dorifche Colommen hebben wy een exempel van de Theatre van *Marcellus*, en andere principale gebouwen, en andere Ornamenten onder de aarde gevonden, alſoowel buiten als binnen de ſtadt Romen: deſe hoogte is van twee Moduli, en $\frac{1}{2}$ van de hoogte van de Colommen 8 en een half Moduli, 't welke ſoo gedaan wort alſoowel by reden van de robuſtigkeit des ordens, als ook om dat het Fregio met den Triglifi en de Methope (naar de imitceeringe van de ſpatien en ſlakten van de Balk-werken der Balken) nemeneen goet deel van deſe hoogte weg, de welke in 18 deelen verdeelt worden en $\frac{1}{2}$, en worden daarom 5 aan de Architrave toe-geſchreven, 6 voor de Corniſſe, en de reſte van 7 $\frac{1}{2}$ worden voor 't Fregio gelaten, als wy in zijn plaatſe toonen ſullen.

Tredende tot de andere Ordens de hoogte van de Ornamenten boven de Ionifche Colommen en Romainſche met de Corintiſche, moeten gemaakt worden van 't vijfde deel van de hoogte van de Colommen, 't welke naar de Ionifche maniere van 8 deelen en $\frac{1}{2}$ ſal zijn, een Modulo en $\frac{1}{2}$, nade Romainſche Order van 9 Moduli en $\frac{1}{2}$, ſal tot een Modulo en $\frac{1}{2}$ komen; en naar de Corintiſche van 10 Moduli ſal het juyſt twee Moduli zijn, en in elk Order wort de hoogte van de Ornamenten verdeelt in 15 gelijke deelen, van de welken 5 de Architrave toekomen, en de Fregio alleen 6 en de Corniſſe inſgelijks 6, in welke alle deſe 3 Orders ordinaarlijk moeten gemaakt worden de Modiglioni, watſe imiteere de hoogſte deelen van de Balken van de Palki, en in de frontſpatien, de geene welke bedekt zijn geven een heel groote ſieraat, ſoo wel in d'een als in de andere, en wy konnen by redenen niet nemen van deſe principale leeden, ſonderlijke in de publike gebouwen, of welke ſommige tekenen van heerlijkheit betoonen, aangeſien dat 't meefte deel van de gebouwen gemaakt en gebonden zijn met hout, tot in haar Daken.

Deſe hoogte van 't vijfde komen heel wel, en zijn geheel geproportioneert voor deſe Orders, zijnde onder het midden van die robuſtigkeit, het vierde deel van de voorgaande, en aan de ſwakſte het ſette deel, gelijk als de Ornamenten van de Trajanifche Arke of Bogen komen boven de Anconifche Haven, en mede in 't exempel van de Ornamenten van 't *Coliſeum* en andere oude gebouwen, en deſe hoogte wort by *Vitruvius* geapprobeert, indien wy de deelen wel by een brengen, als hy van de Ionifche Order ſpreekt, gelijk wy in een ander plaats geſeit hebben, en ook als hy ſpreekt van de Ornamenten van 't voorhoofd van de Scheenen in de Speel-tonneelen, en ſeker in de Autheur hebben wy andere proportie van Ornamenten welke beter komen dan deſe, maar men moet merken, dat als de Fregi behooren vergiert te zijn, als wy in 't meefte deel van de Ouden Fregi ſien, en wy in de publike werken dikmalen gemaakt hebben, dan behoorenſe een weinig hooger gemaakt te zijn, te dien einde dat de dingen, welke daar in geſneden zijn, vromer worden, als wy in een ander plaatſe geſeit hebben.

En om te komen tot de deelen van de Ornamenten, als de hoogten van de Architraven naar de maten, welke wy getoont hebben, moeten inſgelijks hoofd voor hoofd geſet worden in onſe Orders, en worden $\frac{1}{2}$ van de hoogte van hare eigen Colommen, en daar na verdeelt in alſulke deelen als wy hier na ſpreken ſullen. Iſaan te merken, dat de breedten van de Architraven ſelfs, daaſe plegen hare Capitelli boven te ſetten, moeten juſtament zijn, als de grootte is van 't bovenſte deel van 't effene van de Colommen of Pilaſtri vermindert zijnde, en in 't opperdeel met de by-voegſels voor 't meefte.

Daar na de Fregi van onſen Orders, namentlijke de Ionifche, Romainſche en Corintiſche, als geene ſnijd-werken daar in komen als wy betoonen ſullen, komen tot een $\frac{1}{2}$ deel van 18 te zijn, en $\frac{1}{2}$ van de hoogte van haar eigen Colommen, of een deel van 21 aan haar boven-deel, maar de Fregio van de Dorifche en Toſcaniſche Order, om datſe wat hoger komen, en door de hoogten van de Balken, Triglifi en Methopen gaan, daarom hebbenſe andere proportie, welke in haar eigen plaatſe en Capittel beter ſal verklaart worden.

En eindelijk de hoogte van de Corniſſen in al onſe Orders, als mede de proportien welke wy

wy indifferentlijk die toe-geëigent hebben, zijn $\frac{1}{4}$ hoog, en $\frac{1}{2}$ van de hoogte van haar eigen Colommen, of $\frac{1}{2}$ in haar opperste hoogte, namelijk het Adornament daar mede in begrepen, en men moet merken dat dese selve proportien kunnen heel wel dienen om de hoogten van de Cornici of Pilastri te maken, genoeglijk gemaakt zijnde beneden aan de Balk-werken en soorten van de saken, en woon-plaatsen en imposten, de gewelven en boogen en veel andere dingen waar dat geene Colommen of Pilastren gemaakt zijn om deselve te regeeren, 't welk van de Bouw-meesters niet is aangemerkt, en daarom hebben wy de liefhebbers van dese kunst hier in dese plaatse van willen vermanen.

De Visaler der Cornissen en andere deelen, maken in der daat het werk rijker en in 't aansien çierlijker, gelijk ook de Cannaliculierende of Geutjens in de Colommen, de redene hier van is, om dat onser gesicht in beiden weder-springt of verdubbelt wort, en verbreedt sich selfs naar de hoogte en laagte, in 't onderscheiden van alfulke welke laag en bloot staan, en soo veel kunnen wy insgelijks seggen van des Menschen aangesicht, in 't respect van de andere deelen des lichaams, en in 't regendeel, als de Cornici recht uitgaan en vervolgen, sonder weder-springinge of verdubbeling, niet tegenstaande datse rijk zijn, soo wort dan ons gesicht evenwel moede, en om soo te spreken, versadigt in 't aansien en beschouwen. Maar men moet merken, dat aangesien dat in den faciaten twee of drie Orders zijn, d'eene boven de andere, soo behoort men dan de Cornici en andere deelen van de eerste Order niet voor-uitspringende te maken, en van de andere en drifte Order veel min; want aangesien dat de Visaliten of uitsteken, het werk datse maken, soo staan die daarom beter in den bovenste deelen, gelijk als wy die gedaan hebben, bysonderlijk in de werken des doorluchtigen Heeren Procurateur van *Sint Marcx* plaatse.

De frontispitien welke de Grieken *Colophons* of *Comos* noemen, en de Latinisten *Faciibii*, plegen gemaakt te worden boven op de Cornicien, van de Suil-werken der woon-plaatsen, en der Galeryen en overste spitsen der Kerken, of andere edele gebouwen, en geven voor sekereene heele groote Majesteit en çieraat, en behooren van haar in hoekige of kantige forme gemaakt te worden, van rechte effene linien na boven toe gaande, en hangende aan de rechte en slinker-zijde des gebouws, en als frontispicien of voor-hoofden in 't midden der Galeryen gemaakt worden; en in diergelijken plaats moet men merken, dat men die voor uit springende maken moet over alle Architraven, Friesen en Cornissen, en insgelijks over de frontispitien der twee Colommen tusschen de Bogen, want in dese maniere worden die sonder andere uitspringingen gemaakt, en dat met reden, en verçieren en versterken het werk.

De proportien van de frontispicien moeten foodanig zijn, dat de geheele lengte van de hoogte der Cornicen perpendicular, of loot-recht is, namelijk onderaan de recht-uitgaande keele, want de Orlo of Rande en de keele selfs (welke *Vitruvius* met een Grieks woort noemt *Epithide*, en op het Latijns *Sima*) richten haar selve stadig na de geseide Cornisse, wanneer men het frontespicio maakt, dan wort het in 9 gelijke deelen verdeelt, en van twee deelen der selve moet de hoogte in 't midden van 't frontespicio gemaakt worden, alwaar ik juyft einde deselve deelen des Cornici, hangende op de rechte en slinker-hant, en van daar na boven toe gaat de rechte Keele met sijn Rande of Orlo. Lib. 3. ca. 33

Wy hebben dese maniere van frontispicien verçieren om vele redenen en oorsaken, en geeft aan het oog veel gratie, en is heel nut voor het uitsteken der Daken, die gelijk als bedekt zijn om 't water te doen schieten; aangesien dat de gene welke al te hoog zijn, als van 't vierdedeel, gelijk als sommige huidige daagsche Meesters gemaakt hebben, om te lichter te verdeelen, niet betamelijken zijn de oogen, en de andere welke van 't vijfde zijn, in deselve en kunnen de waters geen vryen loop hebben, (sonderlijk alsse met valkke Tegelen gedekt zijn, gelijk men tot Roomen gebruikt) en daarom te meer als wy niet vernoegt en zijn met dese proportien, dewijl wy sien dat het frontespicio of voorhoofd in de Capelle, Rotonde genaamt, binnen Rom, op dese maniere gemaakt is, 't welke een treffelijk en seer vermaart gebouw is. De maten van foodanige frontispicien komen met de Basen een triangel te maken van 18 deelen, de zijden hangende op de rechte en slinker-hant van 10 deelen min $\frac{1}{2}$, en de Catheto of perpendicolo van 4 deelen, als wy geseit hebben, soo dat de overhoek of kant van 't frontispicio, een weinig meer wassen dan de achthoekige gelijke zijden hebbende, als men uit *Euclides* kan sien door de inventie van 't quadraet van de Pittagorische Triangel. Lib. 1. p. 47a

Het behaagt ons wel dat men in allen Landen de frontispici of voordachten geproportioneert maakt, om datse in plaats en staan daar toe men van allen kanten sien kan, gelijk als 't voorhoofd is aan een 's Menschen hooft, en kunnen daarom van de verstandige heel wel verstaan worden, de frontispici of voorhoofden boven aan de Ornamenten van de principale Poorten, binnen de Zuil-werken of Colommen, behooren insgelijks op dese maniere gemaakt te worden, en ook binnen de Portalen en andere insgelijks; en insonderheit in de verçieringe der Vensteren, Tabernakelen, Beeltgaten of Nicen, het zy datse op een rechte linie, of de eene van de andere als 'er veel zijn, en datter yet tusschen komt, soo moeten die gemaakt zijn na de proportien der Bogen of Arken, en zijn alle by de Ouden gebruikelijk geweest, als men heel wel sien kan in de Tabernakelen van

de voorgeseide Capel Rotunda genaamt, en in de warme Badstoven, en andere principale gebouwen, en wy hebbense insgelijks gebruikt op foodaniger wijze in de publike en private gebouwen,

Lib. 3. ca. 3.

Lib. 36.
cap. 5.

De Ouden zijn wel gewent geweest het vlakke der frontespitien, voorhoofden of voorgevels, te vergieren (’t welk *Vitruvio* Timpano noemt) met Historien, Offeringen en diergelijke dingen van Marbel gemaakt, als men huidendaags tot Napels siet in een oudt frontespitio, aan de Tempel van *Castor* en *Pollux*, en ook in die van de Galerye van de Rotunda, gelijk *Plinius* en andere betuigen, en alwaarmen noch de Pernisien kan welke de Historien bevestigden, ’t is waar dat in de eerste tijden van Roomen veel frontespici zijn vergiert geworden met gebakke steenen, en sommige van *Stucchi*, als wy uit *Plinius*, *Livius* en *Plutarchus* leeren kunnen, en ook van *Pausanias*, in de Grieksche dingen, welke maniere van frontispici in veel huizen gemaakt zijn geweest, en door de reliquien noch overbleven, en wy konnense ook navolgen by namen in de publike werken, en konnen daar boven noch op setten wapenen en triumphtekenen oft Schilden en diergelijke dingen meer, de welke alsse met verstant en meersterlijk gemaakt zijn, een heel groot Ornament of gieraat geven.

Boven aan de frontispici om meerder subtiliteit pleegt men te setten de Acrotery of Quarissetti een op de rechte, de andere op de slinker-zijde, en recht over de uiterste Pilastri van de Zuilwerken, en moeten so hoog gemaakt zijn met hare Cimacien daar op of in ’t minst beneden daar aan, als de sporte of rant van de principale Cornici van de frontispici selve, alwaar die staan, en dese hoogten moeten genomen worden recht tegen over het midden van de uiterste Pilastri, en insgelijk tegen den Acrotery over.

In de front of voor-gevel en op allen zijden behoorense soo breed te zijn, als de hoogste van de Pilastres, in dier maniere dat alle deelen loot-recht gelijk met haar staan, maar die in ’t midden en in ’t hoogste van de frontespicio moet een weinig hooger zijn, aangesien dat die ook in een schijnbaader plaats staan dan de andere, geset zijnde op die maniere in een betamelijke distantie, dewelke in ’t minst dooreen diagonal of twee-kantige linien van een perfect vierkant of maat zijn sal, (namelijk als de hoogte is van de aarde tot haar top toe) de beelden sullen gesien worden heel van boven tot beneden toe, of andere gelijke dingen, boven de Acrotery, hare Cimacien behooren dan gemaakt te zijn naar de proportie van de Cimacien van tronken, of van de vierkanten der Pedestalen van de eigen Orders, maar met weinig leden, also datse te beter aftoonen.

Naar dat wy getraecteert hebben van de Colommen, Ornamenten en frontispitien boven op de selve, is het eene betamelijke sake dat wy de Pedestalen gedenken, welke somtijden beneden aan geset worden, om der selfde gieraat te vermeerren, de hoogte van de Pedestalen moeten sonder twijffel genomen worden van de hoogte van hare eigene Colommen, en nergens elders van, gelijk veel gedaan hebben, en om dat het een lichaam is, ’t welk regeeren en ophouden moet de Colommen met de Ornamenten daar boven, daarom worden de Pedestalen gemeenlijk robust, en vast gemaakt, so datse gene swakheit van sich toonen, indiensse van de latten geperst worden.

Hare hoogte begrijpende met sich al de Basamenten, en de Cimacien behooren niet hooger te zijn dan het derdedeel van de hoogte van hare Colommen, ook niet lager dan een vierdedeel, (gelijk wy onlangs geset hebben) welke proportien wy aangemerkt hebben in de beste ouden gebouwen; gelijk wy ook dese minste hoogte gemerkt hebben in de Ark van *Augustus* tot *Susa*, voortijden *Segusio* genaamt, een stadt in Piemont, een weinig boven *Turino*, en doorgankpoorte onder aan ’t gebergte van *Italien* om naar *Vrankrijk* te gaan, en insgelijks aan de Ark of Bogen van *Pola* en in de buitenste werkent van ’t *Colisens*, en elders, de welke wy toe-ge-eigent hebben aan de Order van *Toscana*, want in de Dorische Order behoort die een deel te zijn van $\frac{3}{4}$ en $\frac{1}{2}$ van haar Colommen, gelijk als die van de Arken van *Ancona* zijn, en ook in de Ark van *Pola* op dese zijde van de *Donauw*.

Daar na in de Ionische Order behooren de Pedestalen $\frac{1}{2}$ hoog te zijn, en een half deel van de hoogte van haar Colommen, en dese komen tusschen het meeste en minste van de geseide proportien, gelijk in de uitgang van den Tempel van *Basilica* van de Markt van *Nerva* des Keisers binnen Roomen is: maar aangaande die van de Romainische Order die behooren $\frac{1}{2}$ hoog te zijn, en $\frac{1}{2}$ van haar Colommen, even gelijk als de Pedestalen zijn in de uitgang van de Kerke van *Antonius*, en *Faustina*, en eindelijk de grootste hoogte, welke wy getoont hebben in de Corintische Order van ’t derde deel van haar Colommen, imiteeren dese van de Tempel van *Nimes* in de Provence, en de oude Ark van ’t oude Casteel van *Verona*, en *Vitruvius* heeft ook van dese hoogte van de Pedestalen geschreven daar hy spreekt van de ronde Tempel, en *Scena* van de Theatre.

Lib. 4. ca. 7.
Lib. 5. ca. 7.

Men moet merken, dat wanneer de Pedestalen van de selfde hoogte zijn, als die in de Ark van *Titus* binnen Roomen zijn, en insgelijks van de Ark van *Severus* by het Capitelio, van een tweede deel en $\frac{1}{2}$ moeten wesen, en ook van de helft der Colommen, dan sullense gelijk zijn by na de form van een halve Order, gelijk als de Ouden gemaakt hebben in ’t opperste van de triumphale Arken daar van wy boven gesproken hebben, en veel andere, gelijk de welke zijn in den uitgang van den Tempel binnen *Sisi*, een Stadt in *Umbria*, tusschen *Fieligno* en *Perugia*, of

of in de Ark van *Renvento* binnen *Abbruzzo*, en dese sullen dan schijnen verdrukt en swak te wesen, boven dien datse onlieflijk aan te sien zijn.

En om dat in de wooningen en andere gelijke plaatsen, alwaar Pedestalen onder aan de Colommen zijn, en na boven al trappen, plegen gemaakt te worden, en die welke tot in 't midden komen, daarom indien hare hoogte met al haar Basamenten overtreffen souden van beneden na boven toe de betamelijke hoogte van een wel-gereguleerde trappe, in dat geval kan men maken dat de principale vlakke sal boven het Basament zijn na boven toe; als wy sien dat de Ouden geobserveert hebben, en wy selver in verscheiden plaatsen geordineert hebben, in publieke werken als voor de doorluchtigste Heeren Procuratoren van *Sint Marco* plaatse; en in 't Paleis te *Bergamo*, en ook in bysondere werken, also dat het een ding is waerdig te observeeren.

De Pedestalen na de proportie welke wy verhaalt hebben van de een Order tot de andere, maken haar vergrootingen of wassingen heel betamelijk, alsoowel in 't geheel aangemerkt met hare Basamenten en Cimacien, als met haar tronchi of schachten, en vierkanten tusschen de Ornamenten of sieraden, dewelke *Vitruvius* noemt *per quadra Spira, Corona, Lysis*, dat is te seggen, de Zoccoli, de Ornamenten, de Tronchi, en de Cimacien, met den Plintes in de uitgehoude Basamenten als in de Oude te sien is.

Lib. 3. ca. 2.
Lib. 5. ca. 7.
Lib. 6. cap.
11.

Nu voor een generalen regel de Cimacien sullen van $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog gemaakt zijn, of sullen van de grootte van de Colommen zijn, welke sal komen tot $\frac{1}{2}$ van de hoogte van hare Basen, en dan het geheele Basament, welk *Vitruvius* somtijts noemt Plinthide de Zocco, en het vercierte deel moet tweemaal soo hoog zijn als de Cimacia, 't welk tot $\frac{1}{2}$ van 't Modulo komen sal, daar van een halve Modulo den Zoccolo selve toekomt, 't welke in de aarden geset zijnde, of boven 't vlakke verheven zijnde des gebouws: en een $\frac{1}{2}$ van 't Modulo sal overig blijven voor de leden, welke boven het Zoccolo gaan, uitgenomen aan het Toscanise Pedestaal, 't welk om sijne simpelheit en robustheit te behouden, sonder is, soo dat de Zoccolo selfs vier deelen hoog is, en sijne leden twee deelen van de derde des hoogte der Cimacia.

Lib. 3. ca. 2.

Op dese maniere sullen de Basamenten als ook de Cimacien van al de Pedestalen van onse Orderseene en de selfde proportien en maten onder malkander hebben, en eene correspondentie van het Modulo, en de voeten van hare Colommen, 't welke met de reden heel wel over-een-komt, en sullen dan met verstant en sekere wetenschap gemaakt worden, ook insgelijks hare Basis en Capiteelen welke van het selve geslacht zijn, en als wy, om de Pedestalen te verhoogen, Basamenten onder aan setten willen, in sulken geval moetense alsoo hoog zijn als de Zoccola, en sijne leden, welke daar boven staan, namelijk $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, dan soo sullense wel geproportioneert uitkomen.

De breedten der Pedestalen moeten altijd genomen worden van de tuitterste Agetti, of Sporti van de Plinti of Tafelen van de Basen van hare Colommen, dewelke daar op staan, of van de onder-basen van deselve gelijke hoogte, dewelke somtijts onder aan geset worden, en steken wat meer voor uit van de eigen Basen, soo dat de grootte van de Colommen en de sporti van beide deelen der Basen recht geset worden boven de levendige en harde stokken of quadri, of vierkanten van de Pedestalen selver, en dan alle de binnen en buitenste adjecti stellen meer voor uit als ook de Basamenten, en daarom verciereuse de Cimacien van boven, en de Basamenten van onderen.

En om dat men behalven de Pedestalen seggen kan, dat de Pedamenti ook onder die soorte behoren, 't welk *Vitruvius* in verscheiden plaatsen *Stereobati* noemt, beschrijvende de viersijdige Tempels, als ook de ronde. So hebben ook de Ouden dikmaals Pedamenti aan de pulijke gebouwen gemaakt, insonderheit aan de Tempels, en dese hoogte gink by trappen op in 't voorste deel, en somtijts ook van achter, 't welk men meest in de oude Kerken oogenschijnlijk ziet, also wel in *Romen*, als in andere plaatsen.

Lib. 3. ca. 3.
Lib. 4. ca. 7.

Maar met dit onderscheit, dat, gelijk als met de Pedestalen ook de Colommen verhoogt worden, om meer gratie en Majesteit te hebben, so worden van gelijken de gebouwen verhoogt door de Pedamenten om meer Majesteit te geven, en daarom gaan de Pedamenti heel en continuelyk door, alwaar men van vooren opgaat, 't zy in de faciatti alleen, of gantsch rondom, soo dat het de hoogte van alle Pedamenten dienen in stede voor de vlakten van den gebouwen op 't welke de Colommen staan, also wel simpel, als ook mede hara Pedestalen: en daarom behooren de Pedamenten altijd een weinig hooger gemaakt te zijn dan de Pedestalen, en sullen ook robuster zijn, en min verciert; en dit sal genoeg zijn dat wy hier van geseit hebben, Folio 43.

CAP. XIII.

Van verscheiden soorten en maten van Intercolunni of tusschen-Zuilen, welke men gebruiken kan ook van den Aprituren of openinge in 't Archi of Bogen, en van hare deelen wel geproportioneert.

Cap. 2.

Cap. 3.
Lib. 3. ca. 2.

M dat wy in als vijf manieren van d'Orders (als wy alreede geseit hebben) goede sorg moeten dragen op de verdeelingen van de Colommen, en soo consequentelyk op de Intercolunni of op de spatien of plaatsen tusschen deselve, te dien einde datse in sulken manier gedisponeert worden datse sterk genoeg voor het gebouw zijn, en gratieus om aan te sien, en recht nuttelyk, 't welk de Oude in hare gebouwen wel geobserveert en gemaakt hebben, en hebben veel lofs daar door verkregen, daarom sullen en willen wy hier in dese plaatse van handelen. *Vitruvius* (als wy alreede geseit hebben) in zijn Ionische Order verhaalt vijf soorten van Intercolunni, welke wy hier niet wederhalen en willen, uit dewelke wy so veel ons doenlijk geweest is, alle de inconvenienten daar in zijnde geweest hebben, en hebben in alle onse Order eené juyfste en bequame verdeeling gemaakt.

Voor 't eerste hebben wy in de Toscanische Order de Intercolunni toe-geëigent drie Modulen breed, en in de Dorische Order twee en $\frac{1}{2}$, en de Ionische Order hebben wy toe-geëigent twee Moduli en een half, gelijk wy de Romainische Order van twee maken en $\frac{1}{2}$, en eindelijk de Corintische Order effen twee Moduli, en wy verstaan dat alle dese Intercolunni dienen sullen op de rechte en op de slinker-hant voor Colonnaten of Zuil-werken met hare Pedestalen daar onder. Daar na hebben wy gewaarschouwt en vermaant, dat de Intercolunni in het midde, waar dat de principale uit en ingank zijn, wat breeder gemaakt worden, namelijk soo vele een spatium verdragen mach, 't welk een Modiglion is, in de Ionische, Romainische en Corintische Order, of een Triglifon en eene Methopa in de Dorische Order, en dan naar bequame proportie in de Intercolunio van de Toscanische Order, al 't welke in de volgende Capittelen klaar genoeg sal betoont worden, van Order tot Order in de Colommen met de Pedestalen.

Cap. 16.
15. 22. 23.
Cap. 18.
Lib. 3. cap.
2. 3.
Lib. 3. cap.
2. 3.

't Welk *Vitruvius* gedaan heeft, aangesien dat hy in de selfde plaatse insgelijks spreekt van de trappen en van de ongelijke Scamillen, 't welk van heel groote importantie is, en van de huidendaagsche werk-meesteren niet geobserveert (als wy alreede geseit hebben) daar na assigneeren voor 't Zuil-werk de proportien en breedte daar van hier boven geseit is, juyftaangaande de Intercolunni in 't minst, alwaar men 't meeste uit en ingaat, en moeten dan de Intercolunni op de zijden, een weinig naarder of dichter wesen, na dat het de verdeylingen, Triglifon en de Modiglions vereischen, makende een in 't midden, gelijk als geseit is.

Op dese maniere hebben wy sonder twijffel dese onorderlijke vryheit, de Intercolunni in de Toscanische Order heel wijd te maken, verbeterd en naar ons gevalle, behalven de Ionische Order, hebben wy de Intercolunni twee Moduli en $\frac{1}{2}$ toegevoegt, welke ontbreken, en eindelijk de al te nauwe Intercolunni van 1 Modulo wech genomen, om datse sekerlyk geen bequaam gebruik en hadden, en waren ook niet lieflyk aan te sien, soo dat de Intercolommen in dese onse Orders gaan van Order tot Order allenxkens vernauwende, justament $\frac{1}{2}$ van 't Modulo.

Wy hebben boven alle dese dingen veel en verscheiden manieren van Intercolunni ingebracht, (dat die nu drie malen soo veel zijn, als de Grieken welke de nieuwe Meesters gebruikt hebben) 't zy op de rechte of op de slinker-hant te setten, of in de midden van den anderen. Van welke dingen veel beneficien herkomen, behalven dat in allen Orders de Colommen alsoowel van d'een middel tot d'ander, als in 't wendinge van de hoeken van de Arken of Boogen, Vleugelkens en Ledekens, en komen in 't einde ordentelyker te zijn, en alle dingen tot beter regel, als men in 't breede sien kan in de volgende Capittelen.

Lib. 3. ca. 1.
Lib. 6. ca. 4.

So kan en wil sich dan elk verstandig hier mede laten vergenoegen, en onse vlijt prijzen, boven dat wy in de oude werken een groot deel van dese dingen aangemerkt hebben, en konnen eensdeels noch wel uit de Schriften van *Vitruvius* verstaan worden, aangesien dat hy voor sijne Basilica tot Eano in de Mark d'Ancona, en in de Galeryen van de Pedestijlen (te weten, kort zijn, alsook de Zuil-werken) gevende aan de Intercolunni van drie tot vier Modulen of maten toe, en dese op de zijden in deselve Basilica, soo dat wy uit de lengten van de Colommen oordeelen datse van thien Moduli zijn, en datse van de Romainische of Corintische Orden zijn, komende juyft tot twee Moduli en $\frac{1}{2}$, en dit kunnen wy insgelijks seggen, van alle andere soorten van Intercolunni, maar willen tegenwoordig geene andere exempelen meer voort-brengen, veel min de tijt verslijten in tegensprekinge der selver.

Men moet ook merken, dat waar de Intercolunni of spatien zijn, welke wijdte van malkander staan, daar moeten ook de sterkste Colommen geset worden, welke min hoog zijn, en daar na als de spatie of tusschen-plaatsen kleen zijn, daar moeten de swakste en subtiylsten geset worden, soo dat de Intercolunni wijd of middelmatig van malkander staande, verdeelt worden na de swaarte van het gebouw vereischt, 't welk door de Colommen moet geregeert worden.

Aan-

Aangaande de Loggie of Wooning-plaatsen kunnen wy, behalven 't gene alreede geseit is, een geheele nutte les of regel uit *Vitruvius* nemen, dat hy de Ionische Order beschrijft, en beschrijft de Galeryen van 't valsche aansien op de zijden van de Tempel van *Diana* binnen *Magnesia*, welke *Hermogenes* gemaakt heeft, gelijk wy die ook hebben in de zijden van de Gallery van de Rotonda binnen Roomen, zijnde van twee Intercolomni en een gedeelte van de Colommen, als ook in de Ionische, Dorische, en Toscanische Order, 't is waar dat de Intercolomni van dese leste breeder zijn, als wy elders geseit hebben, soo komen dan de Wooning-plaatse of Logien, van een geproportioneerde breedte en hoogte naar de Ionische Order, en veel meer naar de Romainische en Corintische, maar van de Loggien en Galeryen in 't bysonder, willen wy in al onse volgende Orders spreken.

Lib. 3. ca. 2.
Lib. 4. cap.
3. cap. 7.

En om dat in de Faciaten der gebouwen van veele Orders d'eene op de andere verscheiden soorten van openingen vereischen, als Bogen, Vensteren, en andere lichten, 't welke een materie van heel groote importantie is, en van de Bouw-meesteren achtergelaten, daarom willen wy in die plaatse daar van handelen, om vele de twijfel-achtigheid te benemen, welke de oude werken niet gesien hebben, de openingen behooren altijd hooger en wijder te zijn, in de eerste Order van onder, en van hant tot hant de middel-matigen in de midden, en de kleinste boven naar de hoogte, aangesien, dat volgende dese regel als wy onlangs geseit hebben, de eerste Orders ook voor haar selve hoogte zijn, ten aansien van de andere welke daar boven komen.

En om dat sulks wat spits naar boven als een Piramide moet gemaakt worden, om de swaarte van de muur te beter te verdragen, ook sien wy insgelijks dat de nature selver de gaten en spelonken in de Bergen, beneden breeder maakt dan boven, en om kort daar van te spreken, de Mensch en alle ander gedierten zijn altijd breed beneden by de voeten, doch de Ribben zijn wat naarder en dicht by malkander, want op dese wijze worden se alle sterker en bequamer alle lasten te verdragen, behalven datse in die forme ook lustiger aan te sien zijn.

En voor exempels, wy sien dat de Ouden in hare gebouwen van vele Ordens d'eene op de andere, als daar zijn de Theatri van twee en de Amphiteatri van drie of vier Orders, en alle beide tusschen de Pilaster-werker waar aan de Colommen gelent zijn, hebben Bogen en andere openingen, ook wel Venster-werken, alsoo wel om 't licht daar by in te brengen als door te gaan, maar sy hebben vlijtig altijd in acht genomen de grootste breedte en hoogste Bogen beneden te setten op de vlake aarde, en in 't midden andere, welke dese gelijken, of een weinig kleender waren, maar in de opperste deelen hebben se de meesten rijt Vensters gemaakt, of andere openingen veel kleider sonder Bogen, als wy in de *Colisaeus* binnen Roomen zien, en in de *Arena* binnen Veronen, en binnende Amphitheatre te Pola, en veel andere, en so van gelijken deden se in de Theatren, om het geluit binnen te houden.

Soodanige werken hebben wy insgelijks gemaakt in verscheiden gebouwen, maar insonderlijk in de drie Orders van de Fabrieken of gebouwen van de deurluchtigste Heeren Procuratoren hier in Venetien, op de groote Markt-plaatse, welk werk in 't geheel als elk een weet treffelijk is, aangesien dat in de eerste Orders daar zijn tamelijke wijde Bogen, welke met de Galeryen juist over een komen, en in de andere Order middel-matige, en dese maniere van Boogen komen heel wel als men Galeryen maken wil, en diergelijke plaatsen, welke veel lichts moeten hebben, maar in de derde Order is Venster-werken, welke heel in 't vlakke komen, en sommige om hooge zijn in de gedaante van een Ey, welke verscheidenheit van Ornamenten, en Pyramidalsche op-settinge van gaten, en openingen voor 't licht, groote majesteit tot het werk geven, en zijn heel vermakelijk voor 't gesicht, als wy in de af-beeldinge of designatie van 't werk selve gesien hebben in onse eigen werken.

Maar dat wy in 't generaal van de openingen getraecteert hebben, willen wy ook een weinig van de Boogen spreken, en van hare deelen, en ongetwijfelt alle dese dingen vereischen groote consideratie en op-merkinge, niet alleen in de principale gestalte selve, maar ook in die dingen welke tot voltrekkinge en perfectie van het werk geven kunnen. De voornaamste dan sal zijn, dat de breedte en hoogte van 't licht der Boogen, en insgelijx de breedte en grootenisse van de Pilastren tusschen beiden, 'tzy met Colommen de welke sy op de gront setten, en welke aan de Pilasters selfs gelent zijn, of verhoogt boven de Pedestalen datse beide kunnen voor Galeryen op de gront dienen, en ook voor Bogen, en Capellen in de Kerken en andere diergelijke gebouwen, en insgelijks voor Galeryen, in de hoogte voor de seculare of wereltlijke gebouwen.

Lib. 4. ca. 3.

Daarom sullen hare hoogte continuelyk en allencxkens opgaan en geproportioneert vergrooten, van d'eene Order tot de andere toe, behalven dat behoort men hare Cantonaten of Kantwerken op de hoeken of zijden, (van welke de nieuwe Meesters niet gehandelt hebben) en insgelijks de Vleugelkens, welke haar proportioneren naar haar Orders, Robuster, delicates en subtyljer maken, want buiten twijfel so reguleren die de verdeelingen van de Triglifi in de Dorische Order, en insgelijx de Modiglioni in de Cornici van de andere Orders, als de Ionische, Romainische en Corintische.

De hoogte van de Imposten, alwaarse haar beginningen hebben aan de voeten der Bogen, moeten genomen worden van de hoogten van hare Vleugelkens of Ledekens op de rechte en linkerzijde, boven dewelke eene eenige Cornice is, of een Architrave beneden, en beide dese Imposten moeten eenige correspondentie en vergelijkinge hebben met de Ornamenten der Bogen van de principale ingangs, of met de Poorten dewelke men binnen de Bogen pleegt te maken.

De Archivolti welke rondom gaan, en insgelijks de sluit-werken in 't midden, behooren in haar hoogten proportioneerlijk uitgeholt te zijn uit de breedten van hare eigen lichten, welke dingen de bouw-meesters niet heel wel in acht genomen hebben, en daarom hebben hare inventien en werken heele kleine gratie gehadt, daarom sult gy in de volgende Capittelen sommige sien, welke wy aangemerkt hebben, onder alle soorten van Boogen, van onse vijf Orderen, wy fullen ook niets achter-laten eenige andere dingen, welke ons dunken noodig te zijn om het werk te voltrekken in al sijne deelen.

En om dat dikmalen de Bogen sonder Colommen plegen gemaakt te worden, welke van buiten aan hare Pilastri geleent zijn, als wy dikmalen in de Kloostren of Monasterien en andere werken geordent hebben, en konnen hier hare breedten van de Boogen selver genomen worden, gelijk als of het Colommen of Intercolomni van de vijf Orders waren, makende de Pilastri selve meestentijdt een deel van twee deelen van 't licht, of van twee en $\frac{1}{2}$, of van twee en een half, of van twee en $\frac{1}{2}$, en voor 't minst een deel van drien, en dat sal de minste breedte van de Pilastri wesen, vermanende dat de breedten behooren gebruykt te worden in de sterkste Orders, en naerder of enger in de delicaatste Orders, 't welcke heel wel sal te passe komen, als men meer Orders van Bogen maken sal op malkander, doch aangaande de breedten der lichten, en van de Imposten en Archivolten, so moet dit in acht genomen worden, 't gene wy datelijk fullen seggen.

Maar als de Archi of Bogen met de Colommen boven op de Pedestalen moeten gemaakt worden, zijnde in 't midden aangeleent, dan moeten de Massifa en Robuste Pilastri van de Toscanische Order (welke de grootste zijn fullen) 2 Modulien $\frac{1}{2}$ breed zijn, maar die van de Corintische Order juyft 2 Moduli, en dat fullen de kleinste zijn, maar aangaande de Dorische, Ionische en Romainische Order, daar moeten se naar haar eigen behoorlijke proportie zijn, noteerende dat aan de Arke, welke hare Colommen op de gront hebben, de Pilasteren wat kleynder behooren gemaakt te sijn, als wy datelijk seggen fullen.

De grootte van het dicke der Pilastren (namelijk aan de mure) behooren sonder differentie of verscheidenheit in allen Archi of Boogen gemaakt te worden, juyft als de breedte van haar vleugel is, en $\frac{1}{2}$ van de grootte van de aangeleende Zuylen, en het andere vierde deel moet dienen voor de rant van de Contra of tegen-pilastro van binnen, 't welk een cieraat is, gelijk als men siet in de Galleryen van de Procurateuren, en in de werken der deurluchtigste Heeren Procurateuren, boven dien dat se met veel gratie het gewelft boven regeeren, en dese kant-werken van binnen en buyten van ons aldus beschreven, fullen heel dienstig en sonder gebreken bevonden worden.

En als men om meerder sterkte en kosteljkheit van 't werk, 't zy publijk of privaat, het kantwerk van de Pilastri maken wil, met een Colomme van vooren, en een in de vlakte, en met een kantige Pilastro, dan moet in de dikke Pilastri van de Toscanische Order, en Dorische van buiten tot een Methopa, en een Triglifi meer wasschen en toenemen, en in de andere Orders, Ionische, Romainische en Corintische moeten 3 Spati of Modiglioni gemaakt worden midden aan de Colommen, tot het midden van de kantige Pilastri toe, want in die gestalte begrijpen se de Abachi van haar Capiteelen heel wel, en insgelijks de verdeylingen van de Spatien van haar Modiglioni komen heel wel te pas, men moet hier ook wel merken, dat men de Pilastri welke sodanige Bogen regeeren aan de muur groover maken moet, soo dat hare lichten d'een d'andere in 't gemoet komen, en juyft in 't midden van de Galleryen, welke veel breeder moeten zijn, anders sal het een faute zijn.

En om tot de particuliere dingen te komen, de Vleugelkens of Ledekens van de principale Pilastri der Colommen op de kanten, en justement aan 't licht van de Bogen behooren ordinaarlijken niet smalter te zijn dan een halve Modulo, als wy den Corintische Archi toe-ge-eigent hebben met Colommen op de Pedestalen, en niet breeder dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, welke wy de Toscanische Archi gegeven hebben, gelijk wy in de Dorische, Ionische en Romainische Orders de Vleugelkens tusschen dese twee proportien meer of min maken, en de selve correspondentie moet ook gemaakt en geobserveert worden in de verdeelingen van de Spatien en Modiglioni van de Cornicien, het is waar dat de Vleugelkens van de simpele Archi met de Colommen boven de Sotto of onder-basen, sonder Pedestalen worden wat naarder en kleinder in respect van de diminutien of verminderinge van hare Colommen.

So dat dan met dese onse verdeelingen alle de Vleugelkens, welke sonder verscheidenheit in 't uiterste van de hoek-werken in alle Orders komen, spruiten uit de verdeelingen van de Modiglioni, en insgelijks staan heel wel boven de Imposten of de breedten der voeten van de Archivolti of Modoni, alwaarse lustig aan te sien en cierlijke werken maken.

De Imposten van de grootste Archi of Bogen, namelijk welke hare Colommen met Sottobasi hebben, doch sonder Pedestalen, moeten hoog gemaakt worden $\frac{1}{2}$ en een halve deel van de hoog-

hoogte van 't vlacke, tot haar hoogte toe, of $\frac{1}{2}$ en een halve, onder de Imposte ('t welk al tot een komt) welke gelijk de wel-geproportioneerde Cornici uytkomen, welke voor sich alleen op de geseyde Vleugelkens geset zijn, en als wy de deuren willen vier-kantig maken, van sulken Ornament na boven toe sullense hoogh worden, van haar beneden tot aan de Architraven toe, als scheydinge, welke 'teen ding van 't andere scheidet.

't Is waar wy hebben de Archi met de Pedestalen onder aan de Colommen hare Imposten toegeegent, also hoog te zijn al haar Friesen, en de Cornici insgelijks met de Ornamenten van hare deuren of poorten, en met de selfde proportien en correspondenten van leeden, want in dese maniere makense een heel groote over-cen-kominge, als wy in haar ontwerpen betoonen sullen, in de volgende Capittelen, ook de lichten der Poorten hebben groote correspondentie met de Faciaten van buyten, aangesien datse een weinig hooger worden dan $\frac{1}{2}$, of een weinig min, van de gront tot aan de Architrave toe, en sodanige behoorense te zijn in de vrye Faciaten van buyten en binnen van 't gebouw, al 't welk wy geobserveert hebben in den Archi van onse inventie, als men aan haren eigen Capittelen zien kan.

De Archivolti (welke de modonaturen zijn) welke rondom gaan en maken de groottenissen van de Bogen, sullen voor 't meest $\frac{1}{2}$ van de breedte der lichten gemaakt worden, welke wy de Toscanische Archi toe-eigenen, en de andere sullen niet gemaakt worden min dan $\frac{1}{3}$ van de lichten, welke wy geven aande Corintische Order, en dan voor de andere Ionische, Dorische en Romainse sullense participieren, verdeelt worden tusschen beide dese twee proportien groter of kleinder als wy verhaalt hebben.

Niemand behoort te denken dat het beter geweest ware, dese groottenissen van de Modoni te nemen vande hoogte der Vleugelen of Pilastrini, welke vande gront op gaan tot de Imposten van de Archi, of van de hoogte van hare lichten, want alsdan sullense te groot worden, ofte dat die moeten genomen worden tusschen de hoogte van de Imposten, en seragli of slietingen, namelijk in 't midden der Flanken van de Archi, of als sommige geset hebben vande breedte der Vleugelen, en diergelijken, want behalven datse van een onseker ding sullen genomen worden; so sullense ook selver onder malkander veel contrarieteiten hebben.

En daarom als mense neemt van de breedten van 't licht, dan zijns min variable, en komen beter te pas, behalven datse ook met de redenen overeen komen, wantse hebben eene sekere conformiteit, en dienen op beide zijden voor de breedten van de Archi, gelijk als de Imposten dienen voor de hoogte van de Vleugelen, dies worden voor de Archivolto in 't meest gegeven twee Fascie met hare Goletten, en andere Ledekens daar onder gestelt, tot dien einde datse sommige correspondentie soude hebben met de Architrave vande principale Orders, en sekere conformiteit behouden voor hare eigene Order, en gratie onder malkanderen onderhouden.

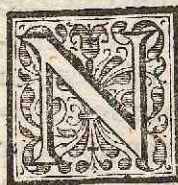
De Serragli of Cunei (als de Grieken en *Vitruvius* haar noemt,) welke geset worden onder de hal- Lib. 6. cap. 11. ve hoogte van de Archi, sullen hoog gemaakt worden voor 't minst $\frac{1}{3}$ van hare Moduli van de Colommen, en somtijts van $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en moeten voor 't meest niet groter wesen dan een heel Modulo, de kleinste hebben wy geset aan de Archi van de Toscanische Order, de andere daar na assigneeren wy voor de Orders, welke niet so robuust en zijn, en so veel dat wy aan de gierlijkste en swakste Orders, wy ook de subtielste sluit-werken geven, en daarom zijns voor de Romainse en Corintische Orders juist een geheele Modulo hoog.

De grootte van hare voeten, welke zich enden boven de lichten, Order tot Order behoort te zijn als de grootte van de Archivolto van de selve Bogen, en verbreiden haar daar na uit so veel na boven, alsoe twee linien getrokken de center van de Arco doen kunnen, op d'een en d'andere zijde aan 't uiterste van de breedte tot beneden de Architrave toe, en op de zijden moeten dese Seragli geformeert worden met harde Cartelle oft Tafelkens, oft met snijt-werken verciert naar dat de Order en de qualiteit van 't werk verdragen mach.

En daarom kan men in de Seragli oft sluit-werken van de Toscanische Order tusschen of boven aan setten, koppen van vier-voetig of wilde gedierten, en daar tusschen vercieringen onder aan setten hoofden van Ciclopen en Reusen met gekrulden haren. Maar die van de Dorische Order sal men met Lecuwen-hoofden of *Hercules* met zijn Leeuwen-huit op 't hooft, welk een teken was van zijne overwinningen, daar na die van de Ionische Order sal men vercieren met ramme gedierten, of grijsen van *Pallas*, of *Amazzeni* met haar hooft-cieraat op de oude maniere, als wy tot dese twee Orders geordineert hebben in de Archi van de procuratien en gebouwen van den doorluchtigste Heeren Procurateuren op *Sint Marcx* plaatse, en eindelijk die van de Romainse Order moeten verciert worden met hoofden van *Semidei* of half-goden, insonderlijk van *Romulus*, of andere gelijke helden, met haar hoofden verciert en kostelijke indrukkinge. En eindelijk voor die van de Corintische Order, dese moeten kostelijk gemaakt worden met hoofden van *Diana* en andere Goddinnen en Nimphen, schoon uitgewerkt, al 't welke wy hier verhaalt hebben, om hier achter daarom niet genootsaakt te zijn meer te spreken.

C A P. X I V.

Van de principale Poorten, alsoo wel stilstaande als beweeglyken, insgelijks van de vensteren en Nycen, en van de qualiteit van de leeden der Orders, en hoe men de Modonaturen of Sacomen oft formen sal maken.

U sullen wy komen te spreken van de generale proportien van de principale Poorten en van hare Ornamenten rondom, en dan sullen wy tot de verdeelingen komen van hare beweeglyke deelen, sy zijn van hout of van Metaal, 't welke, als wy geseit hebben, voor een heel swaar werk gehouden wort, het welke wel moet geobserveert worden, want de Poorten geven alle werken alsoo wel heilig als wereltlyk veel bequaamigheit, majesteit, ciersel en schoonheit, en daarom willen wy de selve beschrijven dat het licht genoeg zijn sal al het gene te verstaan wat *Vitruvius* hier van geschreven heeft, en om sulx beter te verstaan, willen wy de proportien, welke hy van de bruggen na de voet-maat, overleggen.

Lib. 4. ca. 6. Men moet voor 't eerste weten, dat de Ouden als *Vitruvius* verhaalt, en men ook noch uit de overgebleven reliquien begripen kan, de selve vierkant plachten te maken in alle geslachten van gebouwen, welke Galeryen of woonplaatsen hadden, na vooren toe, en insonderlyk in de Tempels of Kerken, want sodanige hebben voor seker meer gratie, en 't schijnt dat de Poorten met Bogen niet bequaam voor de selve zijn, 't welk veel meer te verdragen is in de wereltlyke gebouwen, insonderlyk in de ingangen.

Lib. 4. ca. 3. Nu willen wy de hoogte van 't pavement of vloer nemen tot de Balken toe, welke eigentlijken moeten verstaan worden van de vlakten der Soffitti of Balken der Galleryen, aangesien dat ons gesichte tot die hoogte toe komt en niet hooger, welke Lacunari of over-balken in onse Orders, 't zy Toscanisch of Dorisch, komen recht over tegen de Methope van boven, de welke *Vitruvius* Lacunari noemt, en zijn in de Friese naar buiten toe, of onder aan de spati van de Modiglioni der Cornici van de Ionische, Romainische en Corintische Orders, welke spati de Grieken Ophe genaamt hebben, gelijk als ook de Ieniken, welke tusschen de Dantelli en Methopen geweest zijn, 't welk men wel verstaan moet, en de lichten van die hoogte moeten $\frac{2}{3}$ en een half zijn van het vlakke tot beneden de Lacunari of spati toe, van welken hier onder gesproken wort, of het $\frac{1}{2}$ ('t welke even so veel is) so dat in dien de heele hoogte 28 voet waren, dan moeste 't licht 16 voet hoog komen, en dat in juist de kleinste hoogte der Poorten, daar van *Vitruvius* gesproken heeft.

So veel de lengten aangaat, onse Poorten zijn so geproportioneert, dat die van de Toscanische Order, als zijnde harder dan al de andere, komt juist $\frac{1}{2}$ hoog, en so sullen se 8 voeten breed worden: daar na wassen se naar bequamelijke portie of deelen in de andere Orders, als Dorische, Ionische en Romainische, so dat de lichten van de Corintische Poorten, als die geen welke de delicaatste wesen moeten, en ook swakst zijn dan de andere, wassen $\frac{2}{3}$, naar de grootte van hare bepalinge.

Niemant moet sich ook verwonderen over de proportien en hoogte welke wy onse Poorten geven oft toe-eigenen, want hare diminutien of verminderinge van boven maken dat se ook veel swakker schijnen, behalven dat de Poort in de Rotunda binnen Roomen, 't welk een vermaart oudt gebouw is, een werk van *Marcus Agrippa*, en ook naar de Corintische Order gemaakt, neemt in zijne hoogte, te meer dan $\frac{1}{2}$ van zijn breedte, swijgende van vele andere; 't is waar dat het wat te hoog wort, aangaande de hoogte, ('t welk sommige niet in acht genomen hebben) want hare proportien wierden genomen van de hoogte van de Lacunari in de Arco of Bogen, de welke over 3 Intercolumni of tusschen-Zuil-werken overgingen, in 't midde van de Galeryen; maar de andere Lacunari op de rechte en op de flinker hant worden niet so hoog.

Aangaande de Ornamenten boven de poorten selve, als de Architrave, Friese en Cornice moeten wy merken dat se in de Toscaansche Order hebben moeten van de hoogte van de lichten, gelijk ook zijn de voornaamste Ornamenten van de Zuilen in 't voordeel of front van 't Zuil-werk, en so van Order tot Order toe, gaande steeds proportioneerlyk, in sulker voegen, dat in onse Poorten van de Corintische Order, de Ornamenten van haar sullen $\frac{1}{2}$ hebben van de hoogte van hare lichten, over een komende met de Ornamenten van hare principale Colommen na buiten, en so kan men seggen dat de Ornamenten van de Poorten van de Capelle Rotundo binnen Romen zijn.

Cap. 17. 20. Daar na sullen wy dese hoogten verdeelen niet in 12 gelijke deelen, gelijk vele doen, maar in 15, en wy geven 5 van de selfde aan de Architrave, de Fregio 4, en de Cornice 6, gelijk wy ook in de principale Ornamenten gedaan hebben, maar aangaande de verdeeling van de leden van dese Ornamenten, daar sal meer distinctelyk van gesproken worden in haar eigen Capittels van haar eigen Orders.

De breedte van de Stupidi of Staken (gelijkmen tot Roomen seit naar de Latijnsche manier welk is *Trunci*,) of *Erten*, gelijkmen hier binnen Venetien seit, hae wel oneigentlyk, want het komt van 't Latijnsche *Ante* of *Pilastrate*, naar 't gebruyk van Lombardyen, d'een op d'een, en d'ander op de andere zijde van de Poorten, moeten van vooren also breed zijn, als de hoogte van 't

Limitare

Limitare of deurpost is, of van d' Architrave, maar by den ingang of dikte van de muur, fullense na proportie grof gemaakt worden, gelijk als of de Stijlen sijne Pilastrén waren, van dese of een ander Order, welke dienen om op te houden de Ornamenten boven de lichten van de eigen Poorten, welke proportien, om beter verstants wille, wy in getalen fullen brengen, op de wijze van een Tafel.

Poorten	Toscanische.	12	6	$\frac{5}{6}$	$\frac{8}{12}$	$\frac{3}{4}$
	Dorische. Hoog.	12 $\frac{1}{2}$	Breedt. 6 $\frac{1}{2}$	Wassing	$\frac{1}{12}$	Deelen der $\frac{3}{4}$
	Ionische. Deelen.	13 $\frac{1}{2}$	Deelen. 6 $\frac{1}{2}$	der Deelen.	$\frac{1}{12}$	Ornamenten. $\frac{3}{4}$
	Romainische.	14 $\frac{1}{2}$	6 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{3}{4}$	Namelijk $\frac{3}{4}$ Dee-
	Corintische.	15	7	$\frac{1}{12}$	$\frac{3}{4}$	len.

Hier uit leeren wy, uit *Vitruvius*, sommige observatien welke merkens waerdig zijn, voor eerst, dat de proportien en hoogten van de poorten moeten genomen worden van de hoogte van de eigen Orders daar de gebouwen naar gemaakt zijn, en dat de lichten selve fluxwijs opwaarts gaan, voor 't meest; van de breedte van hare stokken, en wy fullen in een ander plaatse toonen dat de oorsaken van sulke snyingen naar boven toe met de reden heel wel over-een komen, en dat de lichten selver wat meer dan $\frac{1}{2}$ wassen, en dan dat de verblijvende Ornamenten boven de Poorten haar stadig proportionecren naar de hoogten der selver lichten, en nooit van de breedten, gelijk de huidendaagsche Bouw-meesters sonder consideratie gedaan hebben. Lib. 4, ca. 6.

En aangaande de Ornamenten van de Dorische Poorten van *Vitruvius*, komen (na onser meininge), en van de Ionische, van de hoogten harer lichten, 't welke wel moet gemerkt worden tot lof van dien Autheur en de Antiquiteit; en zijn daarom van de Moderne Schrijvers nooit ontdekt geworden. De Stipiti of Pilastrate, dat is te seggen, de stokke, d'eene op d'eene, en d'ander op d'andere zijde van de Dorische Poorten moeten breed zijn $\frac{1}{12}$, van hare hoogte, en aan de Ionische Poorten $\frac{1}{12}$, en soo veel zijne vermindert naar boven toe, en dan moeten de Stokken selfs robuste zijn in de Dorische, namelijk met een eenige Fascia of bant, in de Atheensche met twee, en in de Ionische ten hoogsten met drien, en hare Astragali Cimacie en Orli daar boven op. Cap. 25.
Palladio.
Lib. 1, cap. 25.

Daar na de Limitari of Architravi zijn $\frac{1}{2}$ van de hoogte van de Ornamenten selfs, het Fregio en de Cornice het dubbel, maar 't Fregio, om dat het zijn Cimacio aan de Cornice laat, welke daar boven is, daarom komtse een weinig kleinder, en de Cornice blijft wat grooter, by dewelke de recht-uitgaande Gola of Keele met sijn opperste Orlo noch bygevoegt wort, en soo veel Agetti of Sporto, false buiten de Zanche of Risvolte hebben, want soo leggen wy 't woort *Crepidiné* uit, het welk soo veel is te seggen als rant, en 't Lesbische Cimacio was de Goletta of Vovolo, of 't eycken bruikelijk by de Lesbische, gelijk als *Aristoteles* van de Lesbische regel spreekt, en dit sal genoeg zijn van de robustheit der Poorten. Moral. Lib.
1, cap. 10.

En om dat wy niet fullen gedwongen worden een ding dikmaal te wederhalen, soo willen wy nu in 't generaal van de verdeelingen, of vierkantinge van de beweeglijke Poorten spreken, welke van 't Metaal plegen gemaakt te zijn, om niet alleen de Kerken maar dikmalen ook de prevate huizen te sluiten, gelijk *Camillus* hadde, als *Plinius* en *Plutarchus* verhalen, welke Poorten hy uit Toscané met anderen roof gebracht heeft, en daarom van Cornelius berispt wiert; of van treflijk hout, welke materie de Moderne werk-meesters heel achter-gelaten hebben, wy willen eerstelijk van die van de Toscanische Order spreken, 't welk *Vitruvius* achter-gelaten heeft, daar uit men lichtelijk begripen sal kunnen, de andere dingen van deselve Autheur, welke altijd voor duister en kreupel gehouden zijn.

Genomen (gelijk wy onlangsefeit hebben) dat de Poorten in $\frac{1}{2}$ verdeelt zijn, naar de hoogte in 12 deelen, en 6 deelen breed, alhoewel *Vitruvius* de Dorische in $\frac{1}{2}$ deel verdeelt, met welke deelen wy al onse verdeeling maken willen, en laten haar gelijk wijs verdeelt van boven naar beneden toe in twee deelen, d'een op d'eene, en de ander op de andere zijde, en elk sal een vierkant in het midde hebben, 't welk *Vitruvius* Timpano noemt $\frac{1}{12}$ breed, op dese maniere worden de sijne maar $\frac{1}{12}$ deel breedt voor elk, en dan op d'een en de andere zijde van dese vierkanten zijn haar requadri, dat is te seggen, tegen-vierkante Impagi genoemd, (om datse boven de Timpani bevestigt wierden, $\frac{1}{2}$ deel breedt voor elk, met hare Goletten of Halsen, en Orli of Randen op de kanten een $\frac{1}{2}$ deel: in 't midden van de welke een Fregio blijft, Replum genaamt, breed $\frac{1}{12}$. Lib. 34.
cap. 3.
Plutarc.
245.
Lib. 4, ca. 12.

Daar na op de kanten van 't Pilaster-werk daar komt een Recinto boven Scapo genoemd, breed $\frac{1}{12}$, 't welk met sommige leden wat uitpuilt na buiten, en dit vervult de drie andere heele deelen, daarom werkende naar de selfde manier fullense veroorsaken dat ook het andere deel van de Poorte in 6 gelijke deelen van de breedte sal verdeelt worden, of met $\frac{1}{2}$, na *Vitruvius*, daaren-boven het beweeglijke deel 't welk verborgen leit binnen de Bartente of Limbello van de

Pilastraten, of de welke hy noemt de breedten van de Scapi, of Fusti, of Schachten, welke ook van $\frac{1}{2}$ breedte zijn als de recinto of omloop.

Lib. 16.
cap. 40.

De Hengfels oft Poli van onderen van boven de Fusti, welke *Vitruvius* Cardinal Scapi noemt, zijn elk een $\frac{1}{2}$ deel lang, en behooren heel ront van Metaal gemaakt te zijn, met hare Madri van onder Modestale, op welk de Poorten schoon staan en wenden haar bequaamlijk rondom, maar als men de poorten placht van Cipressen te maken, als de Poorten aan de Tempel van *Diana* van Epheso, of van ander treffelijk hout, dan pleegt men se, als *Plinius* verhaalt, van Olmen-hout te maken: gelijk tot onser tijt die Poorten op Hengfels hangen, of aan Arpioenen met loot ingesmolten, binnen de stupidi of Battenti van de Pilaster-werken.

De uit-deeling van de hoogte van 't beweeglijke van de Poorten moet op sulke wijze verdeelt worden als de Timpani of Quadri in de hoogte vier deelen lang, en die van beneden 6 deelen, of een half deel meer, de drie requadraturen, namelijk in de hoogte, neederige, en middelste met hare Golette, en Orli of Randen vereischen in 't geheel een deelen $\frac{1}{2}$, en hare Recinti, dat is te seggen, omloop nemen $\frac{1}{2}$, en soo volmaken se de 12 deelen, van welke wy alreede gesproken hebben.

Cap. 16. 19.
22. 25. en
28.

En dese wijze van verdeelen komt met die van *Vitruvius* over een, en komt nochtans veel lichter en gerader te zijn, aangesien dat 't sijne alijt meer en meer verdeelt wort, dese poorten zijn bequaamlijk verciert, en zijn heel gelijk de Oude van *Sint Maria* van Rotunda, en van *Sint Adriaan* op de drie Markten, en van de Heilige *Cosimo* en *Damiano*, en van *Sint Agnes* buiten de muren, en meer andere buiten Roomen, en naar die verdeeling van dese Toscanische Poorten kunnen heel lichtelijk ook die van de andere Orders gereguleert worden, van de welken wy somtijts aan hare Capittelen wat seggen sullen.

Nu komt het heel bequaamlijk dat wy hier wat van de Vensteren spreken, welke gracieuselijk 't licht door de binnenste deelen inbrengen door de ingangen, Salen en Woon-plaatsen, en moeten daarom heel groote correspondentie hebben met haar eigen Orders, waar se geset zijn, soo dat se geproportioneert worden in alle hare deelen, soo dat se bequaam worden voor de qualiteit van de gebouwen, daar na moeten de hoogten van haar lichten genomen worden van de selfde principale Orders, en indien daar meer Orders van Colommen of Pilastris zijn d'eene op d'andere, aldan om dat die hooger worden, soo moeten ook de Vensteren van de eerste Order ook hooger zijn dan die van de andere Orders, en die in 't midde van middel-achtige grootte, en de bovenste de kleinste, want in die maniere sullen se over een komste hebben met haar eigen Orders, maar so dat alle, d'een en d'andere eene breedte hebben.

De hoogten van de Vensteren sullen in 't minste $\frac{1}{2}$ zijn, en $\frac{1}{2}$ van haar breedte, en de minste sullen een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ toe-nemen, de hoogste sullen geset worden in de eerste Orders, en de kleinste in de bovenste Order, (ik spreke niet van de bastard Vensteren of middelste, welke daar en tusschen moeten geset worden) en dan kunnen de hoogten van de middelste tusschen beide de twee geproportioneerde gemaakt worden, insgelijks de Vensteren beneden de Colonnati aan de Galeryen komen heel wel, als haar opperste licht over een komt met de lichten der principale Poorten, en insonderlijk als die in de Arco of Boogen zijn.

Cap. 34.

En insgelijks de hoogten van haar Ornamenten, namelijk de Architrave, Fregio, en Cornice, behooren naar dese regelen van de Poorten gemaakt te zijn, van welken wy een weinig hier voor gesproken hebben, namelijk in de robuste Orders van $\frac{1}{3}$, en aan de delicates Orders een vijfde, en so insgelijks aan de andere drie Orders tusschen dese twee proportien, daar van hier na gesproken sal worden, en aangaande de soorten van de Ornamenten daar van sullen wy spreken in haar eigen Capittels, en meer particulierlijk in 't leste Capittel opeen na.

De Nicchien riquadri welke gemaakt plegen te worden voor cieraat in de muren, recht over tegen den Intercolumni of Archi, van de Logien en Galleryen, gelijk ook in de Faciaten van buiten, en binnen de Saletten, en andere plaats en, kunnen verscheiden breedte hebben, naar dat de Intercolomni het vereischen, waar se geset moeten worden, maar van de robuste sullen of moeten hare hoogten $\frac{2}{3}$ en $\frac{1}{2}$ zijn, en de Nicchi, welke gerekent worden door de delicaatste Orders, sullen in 't meeste $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{3}$ hebben, hare uitholinge sal een half cirkel zijn, of halve breedte van 't Nicchio, en sy moeten even de selve diepte hebben indiens vierkant zijn, en vermengt met den anderen uitdeelingen.

En om dat het klaar is, dat het beginfel van 't Nicchi sal ten minste aan de poincte oft hoeken van de Vensteren komen, so dat de beelden of andere gelijke dingen wel kunnen gesien worden, welke binnen haar zijn, maar sy kunnen ook simpel en bloot gemaakt worden, of met eenig Pilaster-werk met corniciamenten daar boven, naar de fatsoen van Tabernakels of andere diergelijke dingen, gelijk wy van Order tot Order toonen sullen, al verscheiden.

Cap. 34.

In dese plaatse willen wy niet handelen van de Adornamenten van de Volti of welven, of van den Soffitti, en van de ronde trappen, en anderen gelijke, om onser propoost aangaande de Orders met haar eigen Ornamenten niet te verscheuren, wy willen het in een bequamer oort doen, daar wy in 't breede genoeg van desen en diergelijke aanhangende dingen spreken sullen.

Als men

Alfmen tuffchen den Pilaftri of Colommen van de principale Orders in de Faciäten van de gebouwen of Logien, en Galleryen en elders, twee Ornamenten moeten gemaakt worden voor de Poorten of Venfteren, en Nicchi en andere diergelijke dingen, de Cornici van foodanige Ornamenten (om datfe billik als byloopers en kleinder zijn) behooren niet foo kostelijke leden te hebben, als die van de principale Orders, eensdeels dat de een met den anderen niet geconfondeert worden, en om te bewijfen dat de eene van de andere dependeeren en afkomen.

Daarom konnenfe om verfeidenheits wille gemaakt worden van een ander delicater Order, en indien fulke Corniciamenten heel over-loopen, dan moeten hare Agetti in een halve Cornici of Faslie verkeert worden, in fulker voegen dat de sporti of randen niet uitfteken voor het werk dat van de principale Pilaftri uitfteekt, 't zy of van 't Moduli, als wy geseit hebben, 't welk heel wel te confidereeren is, en was heel gebruyklijk onder de Oude, alfmen fiet binnen en buiten de Galerye van de Rotonda binnen Roomen, en in de triumphale Arken en elders.

En aangefien wy dikmalen mentie gemaakt hebben van de leeden der deelen van de Order, en ook om dat in veler lieder werken en ontweringe is gefien geweest, groote verfeidenheit van velen formen, welke men niet recht verftaan heeft, die vele (als wy in een ander plaatfe geseit hebben) onder malkanderen geconfundeert hebben, nemende d'een voor d'ander, en aangefien dat ider een in (als *Vitruvius* betuigt) iets in 't gebouwen gevolgt hebben, daarom fullen wy met goede reden betoonen aan hare eigen plaatfe, den voorgank welke die voor malkander behooren te hebben, en dan de proportien van haar hoogten en de particuliere formen, welke alle dingen van importantie zijn. Cap. 22.
Lib. 4. ca. 22.

Aangefien dat fonder defe reale beftandige en vafte regel, het onmogelijk is te verftaan en loffelijk te maken de Modonaturen en Sacomen, om dat de correfpondentie of over-een-komfte, tuffchen d'een en d'ander leeden, foo groote aangenaamheit geeft aan het ooge, al een fchoone harmonie de ooren pleegt te geven, welke van veler over-een-ftemmende instrumenten pleegt te komen, en daarom komende tot de felfde, willen wy eerftelijk fpreken van de leeden van de Bafes, en dan van den Capiteelen, en fo voort van hant tot hant.

De principale leden van de Bafen zijn van 3 foorten, de groote om fo te fpreken (om dat die de anderen dragen moeten) en de Tafel, op welke volgt de onderfte Thoro, en de bovenfte, en 't kleinste lidt met de Scoria, alleen of dobbelt, de Afragali en Listelli zijn met de andere van eene proportie, en geven veel gieraats.

De Capiteelen (namelijk de Toscanifche en Dorifche, welke wy ingebracht hebben) hebben 3 foorten van de principale leden, de grootfte welke alle de andere bechermt, is de Abaco met zijn Cimacio boven, daar na het Vovolo of Eyken, en de kleinste de verkeerde Goletta of Keele, welke boven de Collarino ftaat, welke is gelijk een Fregio of Friese aan 't Capiteel, eindelijk moeten de Gradetti of Listelli verfeiden worden, d'eene van de andere, en de Afragaletti en diergelijke dingen om 't gieraat te vermeerren. Van dat wat wy geseit hebben, kan men leeren ook de deelen van 't Ionifche Capiteel, en infgelijks van de Romainfche en Corintifche, welke in haar eigen plaatfen fullen befchreven worden.

En om tot de ornamenten boven de Colommen te komen, de Architravi hebben voor 't eerft verfeiden leden, onder welken de voornaamfte de Fascie zijn, niet min dan van twee, ook niet meer dan van drien en verfeiden grootteniffen, en de grootfte komt boven de andere om de felve te bedekken, als ook hare Gole, Golette, Cavetti en Afragaletti, om de felve van hant tot hant te vergieren. En om dat de Fregio of Friefen voor haar felve een deel van de Ornamenten zijn, welke ordinaarlijk heel weinig leden hebben, niet tegenftaande fo vergieren fich de felfde fomtijts gelijk de Dorifche, met Triglifi, en Methope, binnen welke bacinen, dat is, Schotels, en Offen-hoofden gefneden worden, en instrumenten der offerhanden, of om te betoonen waarom en uit wat gelegenheit die zijn gemaakt, ook tropheen, gefchiedeniffe en diergelijke dingen, gelijk als de andere vergiert worden met kransen van bloemen, ftokken, mascaraden, beeldeken en Cartellen, en diergelijke dingen, daar van wy hier niet fpreken willen, maar fal in een andere bequame plaatfe gefchieden. Cap. 23. 24.
29.

De Cornici na haar foorte konnen verfeiden leeden hebben, maar onder alle fullen de principaalste zijn de Modiglioni, want (gelijk als *Vitruvius* fegt,) fo imiteeren die de hoofden van de Balken, welke 't gebouw regeeren, daar na de Ciocciolatoi of Geuten, welke gelijk als Gooten aan de gebouwen zijn, daar na volgt de recht-uit-gaande Gole of Keele, en infgelijks de Dentelli en Vovoli en Cavetti of de verkeerden Golette meer na beneden, welke men op den Fregio ftelt, aangefien dat d'andere Goletti en Afragaletti dienen voor de Cimaci, en om de andere leden te vergieren, als de Listelli of Lijften en Gradetti of trapkens om 't een lit van 't andere te verfeiden, en 't opper Orlo of rant tot dekfel. Lib. 4. ca. 24.

En aangaande de Pedestalen, hare Bafamenten konnen verfeiden foorten van leden hebben, achterlatende de Zocchi, 't welk robuſte deelen zijn, daarom fullen de grootſte de verkeerde Goletti zijn, daar na de Thorien Cavetti, of opperſte Goletten, tuffchen welke hare Afragali, Listelli en gradetti zijn, welk gieraat en onderscheidinge maken. De Cimacie hebben ook

ook hare eigene leden, onder welke voor de grootste verstaan worden de opperste Tafelen, als daar zijn de Abachi welke de rest beschermen, welke voor 't meest van hare Cimacia ingenomen en geoccupeert zijn, daar na de Vovoli of Eickens met bekken, om datse de Arentbekken gelijk zijn, en door hare diepte werpen se 't water naar buiten toe, daar na de Cavetti of onderste Golette: de andere Golette of Astragaletti, en diergelijk zijn om de leden te vergieren, gelijk als de Gradetti en Listelli, de selfde van malkanderen verscheiden, en eindelijk dat wy niet achterlaten, de principale leden van de Imposti der Archi, en de Nicchi, zijn gelijk als Tafelen met hare bovenste Cimaci en Capiteelen, daar na de rechte en de laatste Galazze zijn de Cavetti en onderste Gole, want de andere Goletti, Astragaletti en andere dingen, worden voor bylopende dingen gehouden en voor Ornamenten, gelijk als de Gradetti en Listelli zijn, om te verscheiden d'een van d'ander: En dese generale instructie sal voor dees tijt genoeg zijn, want wy willen in 't toekomende van Order tot Order de Tafelen met de ontwerpen setten, welke de Sacome selfs met hare proportien getekent presenteeren sullen, en insgelijks met de getalen, uit welken men lichtelijk de plaatsinge of settinge verstaan sal met de voorgaande forme, hoogte en proportien van de leden selfs.

Maar dat wy de namen genoemd, en de voorgang van de leden betoont hebben, welke dienen tot cieraat voor de delen vande Ornamenten, tot besluit van dit Capittel willen wy spreken, op wat wijze men de Modonaturen van de delen sal maken, datse bequaam en wel geproportioneert zijn, om dat de schoonheit ofte de slechtigheit van haar hangt, of daar aan dependeert van al de Ornamenten van 't geheele gebouw; En aangaande de voornaamste verdelingen van de delen der Colommen, Ornamenten en Pedestalen, hoedanig die ook zijn, wy sullen gestadig 't Modulo en sijne deelen gebruyken, met minuten, maar daar na in de proportioneeeringe van haar eygen leden, sullen wy de verdeeling in meer gebruyken, of kleynder verdeelen de geheele hoogte van de principale deelen, 't zy Base, Capittello, of andere dingen, assigneerende van 't een lidt tot 't andere sijne hoogte, en insgelijks hare bequame Sporte of Randen, welke sy hebben moeten, en door dese maniere by ons gevonden sullen wy veel beneficien verkrijgen, hoewel d'een grooter als de andere.

Het eerste is, dat wy na ons behagen sommige leeden kunnen by-voegen, van daar nemen, en veranderen, om 't publike of private werk kostelijker te maken, 't andere is de sekere wetenschap in alle formen, en datelijk te zien wat correspondentie de leden onder malkander hebben, en 't derde is de groote lichtigheit en weinige getalen die wy in dese rekeninge gebruyken mogen, want gelijk als *Terentius* seit, *facilitate nihil homini esse Melius*. Nemende stadig in alle verdeelingen van elke soorte, 't zy Cimacie, Basamenti of Pedestalen, Basi of Capiteelen, der Colommen, of Architravi, of Cornici ('t zy wat het wil) een van haar opper-leden en voornaamste van al de andere, als voor exempels Thoro of recht-uit-gaande Gola, of Cimacio of diergelijke, met welke wy achterwaarts reguleeren als met de Modulo, en proportioneren alle de andere te zijn kleiner of grooter.

Soo dat bykans met een eenige uitstrekkinge van de passer (gelijk als wy somtijts plegen te gebruyken) wy 't geheel lichtelijk verdeelen kunnen, 't welk hoog behoort ge-estimeert te worden, en men gestadig in de gedachtenisse moeten onderhouden, sulke proportien, sonder eenig ander merk of exempel voor sich te hebben, kan door dese onse regel alle de andere Modonaturen van de andere werk-meesteren tot proportie brengen, 't welk sy met hare regulen en onderrichtinge niet kunnen doen, en sullen insgelijks heel lichtelijk divideren of verdeelen de Modonaturen van de ontwerpinge, welke in verscheyden grootten gemaakt worden, welke niet te min met de grootste Modonaturen sullen over een komen, met andere beneficien daar van wy swijgen.

Daarom moeten wy in alle principale formen van onse vijf Orders, de hoogten en de Sporti of Portalen van alle hare leden stellen, naar desen nieuwen regel, en op dese wijze salmen heel klaar verstaan wat wy geseydt hebben, en hoe de eene soorte met de andere proportioneerlijk en wel sal over een komen, en daarom sullen wy gerust en verskert zijn dat dese onse regel in 't toekomende sal van elk voor goetd aangenomen en gevolgt worden, als zijnde d'aldersekerste, en te meer, want *Vitruvius* hadt dese wijze gehouden, alshy het Capittello Ionico beschrijft, en wy gelooven voor seker dat dit de reale weg is, welke de Oude hebben gebruykt in de makinge van hare Modonaturen Theorically, en niet door practijk, daarom vermanen wy de liefhebbers van dese kunst, datse haar bevljctigen sullen die wel te verstaan, om de selfde in hare werken te gebruyken.

Nu hebben wy, Godt zy gedankt, met veel reden, exempelen en autoriteyt getraecteert van al de Orders, en curieuslyk genoeg hare deelen ondersocht, daarom sal dit Capittel, gelijk als een fundament en reale voetsstuk dienen, ja ook voor een wel geformeert model, de welke voor ogen stelt in 't generaal en particulier die dingen welke wy in de andere volgende Capittelen traacteren moeten.

Adelph.
Act. 5. Sc. 4.

Lib. 3. ca. 3.

C A P. X V.

*Van de oorspronk van de Toscanische volkeren, en van sommige haar gebouwen;
van Rustikke werken, en in wat gebouwen dese Order bequaam is,
en van hare Modulaturen.*

Angesien dat wy in de voorgaande Capittels genoeg in 't generaal van alle de vijf Or-
ders der Architecture gesproken hebben, en ook van hare deelen: So willen wy nu
ook in 't particulier daar van spreken, en willen elk onderzoeken en uitspien, wien
haar eerste inventeurs geweest zijn, en in wat maniere of soorte van gebouwen, de
Oude de selfde gebruykt hebben, en wien daar ook van geschreven hebben, en waar
wy tot onser tijt merkelijke en wettige exempelen vinden kunnen, en daarom by de Toscanische
Order aan te vangen, willen wy seggen, dat de Provintie of deel van Italien, 't welk hyden-daaghs
Toscana genaamt wort, voor oude tijden veel namen gehadt heeft, als *Gianicolo*, *Comera* of *Gomera*,
Razena, en by wijlen ook van zijne eerste Koningin, als *Turrena* ofte *Volturna*, en eindelijk *Hetruria*,
't welck een hoofstadt beduit, en royale Provintie.

't Anderen tijden hebben sich dese volkeren, als *Dionysius Halicarnassaus* meldet, *Thirsi* genaamt Lib. 1. cap. 12.
van de kleine Hoedekens, welke sy te dier tijt gebruikten, of als andere seggen van de Wooningen
diese met Toorenen gemaakt hebben, hebben ook in 't gebruik gehadt haar met karren te omcin-
gelen gelijk de Schiti, daarom zijne achterwaarts Vei of Vejentigenaamt geworden, met 't La-
tijnsche woort *Carri*, andere als *Strabo* seggen, hebben dese Provintie Umbria genaamt, en Pelasgia, Lib. 5. fac. 20.
ja ook *Thirrenia* van *Thirrenio* een soon van *Atrio*, en eindelijk met een Romeinsch woort isse *He-* Lib. 3. ca. 5.
trusca genaamt geworden of *Hetruria*, en *Tuscia* als *Plinius* hebben wil, van hare maniere van offeren
en prophetien.

En eindelijk, heeft het den naam van Toscana behouden, om dat daar hart by te komen was, want
de selve Bergen waren voor dat onmogelijk over te gaan, 't welk naar die tijt Alpes genaamt wor-
den, van de wittenisse van de Snee: Maar *Valerius Maximus* seit dat de Toscani haren oorspronk heb-
ben van de Cureten, en Lider, of seker gelijk als andere geschreven hebben, sy is so genaamt ge- Lib. 2. fac. 72.
worden van een seker Tescus genaamt, of Tossus, welker een soon van *Hercules Liberus* geweest is, of
Egyptius, welke tot die tijden d'eerste dat Land naar zijn Vaders dood besat, en ik bidde laat u de-
se korte beschrijvinge niet mishagen voor de eere van Italien.

Dese volkeren hebben, als men uit de oude Historien betekenen kan, haren eersten oorspronk
van de tijden Noë aangehadt, van dat geluksalige *Aureum Seculum*, gelijk de geleerden het noe-
men, en hebben voor een eigen possessie dit groote landt beseten, en boven de 2000 jaar lang inge-
hadt, 't welk na de Sontvloet over de hondert jaar is ongebouwt en onbewoont gestaan.

En naar vele lange en sware oorlogen, welk zy met den Romainen gehad, een stout en manne-
lijke natie, hebben se vrywillige Wetten en Ceremonien van de selve genomen, en ook de selfde
kleedingen na-gevolgt, en haar onderrichten laten in hare sprake, en maniere, 't welk zy als een Strabo.
geschenk te vooren van de Grieken haar aartz-vyanden hebben aangenomen, en (gelijk als wy in
andere plaatsen geseyt hebben) ook van andere natien, welke in die tijt wat goets en bysonders had- Lib. 4. fac. 130.
den, daarom zijn die Romainen tot allen tijden niet alleen voor spitsvinnig, maar ook voor man- Lib. 1. ca. 1.
nelijk gehouden geworden, Godtvreesende en religieus (hooftanigh haar Religie ook geweest is) Lib. 17. fac. 296.
so dat se dikmalen de allerswaarste wonder-teken uitgeleit hebben, als *Dionysius* en *Valerius Maximus*
verhalen, ook *Strabo* en andere Authouren meer.

Dese volkeren hebben niet sonder groot verstant en sonderlijke kunst verscheiden Kerken en
Altaren opgebouwt tereeren van *Ianus* haren eersten Koning, welke sy *Vertumnus* noemden, ja sy Lib. 5. fac. 23.
hebben ook die vermaarden Tempel van *Hercules* gebouwt naar by de Thirrenische Zee, ook die Lib. 3. ca. 5.
van *Lucina*, so genaamt van de oude Grieken, *Pelasgis* of *Arcaden*, als *Strabo* melt, sy hebben ook twee
Tempels geconsecreert aan de Goddinne *Feronia*, van welke de een gelijk men schrijft merke-
lijk groot en eierlijk geweest is, gelijk ook de Tempel van *Iuno Argiva* (als *Plinius* schrijft) welke
Iason in *Picentina* gebouwt heeft, en noch een andere tereeren van de Goddinne *Nortia*, welke ook
niet min vermaart was, behalven dese was daar de Kerke van *Volturnus*, 't welk een heilige plaats
was voor hare Waarsleggers, in de Boffchagie *Cimicia* genaamt, in de welke zy haar vergaderden
om met malkanderen te eten en offeranden te doen, ook raat te houden in saken van gewichte, als
noch vele andere gebouwen van dese soorte, de welke ik hier niet verhalen wil.

Evenwel siet men noch huidendaaghs veel tekenen en reliquien in dat Landt van hare oude
gebouwen, ook veel vervallene steden, welke de Romainen geslecht hebben, als daar was *Tarqui-* Lib. 5. fac. 90.
nia van *Tarcon* gebouwt, welke een gesel van Thirrenus geweest is, dichte by Viterbo ('t welk
Strabo betuigt) en het vaderlandt van de twee Koningen *Tarquinius* geweest is: en van vele an-
dere, ja ook van dien welke dese volkeren gebouwt hebben, vertrokken zijnde om beter en ge-
sonder

sonder plaats en te zoeken, om te bewoonen, als voor exempel, de merkelyke vervallen ruinen, welke noch te sien zijn, alwaar de oude stad van Luni gestaan heeft, niet wjt van de Haven, soo genaamt, afgelegen, van de oude Scribenten seer vermaart, en veele andere dingen meer welke wy hier voorby gaan.

Men siet ook noch in de selve plaats reliquien van Tempelen of Kerken, gelijk ook van andere treffelyke gebouwen, als tot exempel by de stad Luca, waar noch een goet deel van een Tempel van *Hercules* staat, en een ander tereeren van hare Godt *Vetulonius* gebouwt: alwaarmen seit dat de oude stad *Vetulonia* een Zee-stadt gestaan heeft, en men siet noch huden-daags binnen Florence den Tempel *Martis* noch in zijn geheel, welke huden-daags genaamt wort de Doopsteen van *Sint Iohannis* den Dooper, haar beschermmer en patroon, 't welk een onfeilbaar teken is dat voortijden een vermaarde stad aldaar gestaan heeft, dese forme van buiten is achtkantig, en is met witte en swarte Marbel-lijsten verciert, maar van binnen isse met Colommen naar de Corintische Order verciert, staande op Pedestalen met Tabernakelen daar onder, en Ornamenten daar boven, welke rondom gaan, en van de beste Marbel gemaakt zijn, en sijne forme is boven ook vry geconserveert, daarom kanmen uit de delicatesse van 't werk, en Order afnemen dit de schoonste Tempel binnen Italien te zijn gemaakt in voortijden, behalven dat, heeft dese Kerk ook drie poorten van Metaal al vol Historien, van *Laurentius Gibertus* gemaakt, welk werk voorsker onder de huden-daagsche werken 't voornaamste is, en het konst-baarste, en treffelykste van werkmanschap.

Behalven dese Tempelen sietmen ook noch huden-daags andere gebouwen, als namelijk twee Amphitheatra; de eene gelooft men dat eertijts in *Popolonia* geweest is, (huden-daags *Piombino* genaamt) een Zee-stadt, gebouwt in de forme van een nette, en is met blauwe of rotzsteen verciert, de andere van gelijken staat alwaar *Vitulia* gestaan heeft; 't welk een oude stad in *Toscana* geweest is. Maar onder alle oude gebouwen van dat volk is dit het grootste geweest, want ist als *Varro* betuigt 300 Romainse voeten breed geweest, en wonderlijk hoog, en noch wonderlijker van kunste, als ook van kostelykheit der materie, te boven gaande de Laberinthus van *Porfena* haren Koning, die hy tot sijn begraafnis gemaakt hadde onder aan de stad *Chinfi*, welk gebouw, alhoewel het van seer groote en vierkante steenen gemaakt was, nochtans ten tijde van *Plinius* de groote was het heel geruineert, alhoewel de huden-daagsche werklieden seggen datmen noch sommige Vestigij of tekenen daar van siet.

De Toscanen plegen in hare gebouwen, hoewel slecht, een sekere graviteit, en om de robustheit hebben de andere natien dese manieren van 't gebouw, de Toscanische genoemd (gelijk *Vitruvius* seit) en plegen vier soorten van vierkantige Tempelen te maken, en twee ronde, gelijk wy in zijne plaatse beschreven hebben, 't welk de Grieken en anderen eensdeels nagevolgt hebben, en andere volken, en daarom willen wy in dese plaatse niet meer daar van spreken, en van dit Order heeft *Vitruvius* oock geseheven, namelijk van de proportien van de Colommen, van hare Basen en Capiteelen.

De Romainen (gelijk als wy schoon geseit hebben) plegen van over al te nemen wat schoon was en haar behaagden, en daar mede hebben se, navolgende de Toscaansche op die wijze, veel schoone gebouwen gebouwt, also wel geestelijk, als wereltlijk, daar van men noch huden-daags binnen *Romen* siet, en elders noch veel reliquien vint, als voor exempel het Amphitheatre binnen *Verone*, de brugge van *Sint Maria Egyptia*, daarna *Sistag* genaamt; en noch een andere de vier hoofden genaamt; properlijk alle beide over de Tevere in Roomen, onder de welke by avonture ook wel magh gerekent worden, die van *Adriaan* by 't Casteel van *Sint Angelo*, welke gebouwen veel robuste deelen in haar hebben, en sterk, van de Toscaansche Order, welke met rustige werken te midden gebonden zijn.

Maar tusschen alle bysondere werken van dese Order kanmen seggen, dat binnen *Romen* twee zijn, de allervermaartste van die soorte, en dat zijn de twee Colommen, namelijk de Trajanische welke in 't midden van zijne markt stont, als de Historien spreken, en hare Medalien betoonen het noch, en de *Antonina* tereeren van de Keiser *Antoninus Pius* opgerecht; de welke alhoewelse op haar heel schoone Pedestalen staan, vol Historien van boven tot beneden toe, en gemaakt als wijn-ranken daarin met kluchtige en wonder schoone snijt-werken, en treffelyke sijne en reine Marbel is, en met so groten vlijt tot malkander geset, nochtans zijn hare proportien en vormen van Modonaturen, Basen en Capitelli gemaakt naar de Toscanische Order.

Het sal de beminners van de Antiquiteiten niet wonder dunken dat wy huden-daags weinig exempelen hebben van dese en andere Orders, want de verwoestinge van de Barbarische volken, tijt de welke alle dingen verwoest, en so veel andere accidenten van vyer, eindelijk hebben alles gedestruert, en hier behoortmen meer in consideratie te nemen, dat 't een Antiquiteit is, welke meer en forgvuldiger behoort behoed te worden, want indien wy so vaste regels daar van nemen als wy inder daat doen, so is het bekend dat hare geheele verliesinge het verderf der schoone Architecture met sich brengen sal.

Aangesien dat de Toscanische Order, (welke wy betoont hebben) in al sijn deelen heel hardt

is en bloot, daarom schijnt dat men met redenen de rustijke banden daar gebruiken kan, of hoekwerken die niet delicaat en behoeven te wesen als in andere Orders, en insonderheit in de makinge van bruggen, of gevanknisse, en andere gebouwen, welke vast moeten zijn, of die van de wateren en getijden kunnen beschadigt worden.

Men kan seggen, dat de Egyptenaars het rustijke werk gevonden hebben, want de Piramides welke machtige gebouwen zijn, en vermaart door de geheele werelt, (als wy elders verhaalt hebben) zijn op soodaniger wijze binnen Roomen, als daar is het Mole of begraaffenis van de Kaifer *Adriaan*, hoe wel men huidendaags niet dan de bloote Steenen siet, als ook de aangesichten van binnen en buiten van de warme baden, en veel andere die alle zijn van dese Order geweest, gelijk ook de muren rondom den hof of gaarden, en het buitenst van de linker flanke van de Basilica of Tempio van *Pantano*, en die van *Antoninus* en *Faustina*, en andere vele, ook de groote Poorten, en die van *Sint Lourentz*, alle beide aan de muren, en 't meestendeel van de bruggen, daar van wy gesproken hebben. Lib. 1. cap. 10.
Lib. 4.

Buiten Romen, waar men seit dat het Ossen-hoofd is, daar is de schoone begraaffenis van *Cecilia Metella*, de dochter van *C. Ortensius*, en de Vrouwe van *Crassus*, ront van forme, op een vierkantige robuustheit, en van Trevertinische Steenen. Tot Tivoli en in de Adrianische stad, en rondom Romen, en ook in Campania sietmen veel rustijke werken, gelijk ook de Porto van Terracina, en het Basament van de groote Kerk, en insgelijks te Pozolo, en te Baye, en binnen de oude Cuma, in 't lant Dilavoro sietmen veel tekenen van treffelijke gebouwen heel groot, alle van Rustijke werken.

Insgelijks buiten de poort van Rimini, op die zijde daar sietmen de vermaarde Brugge van de vijf Archi, welke *Augustus* over de rivier Rubicon heeft maken laten, al van rustijk Legamenten of Banden welaan malkander gevestigd, met verscheide Tabernacoli midden in den Pilastroni, en insgelijks binnen Vicenza zijn twee heele oude Bruggen, een over de riviere Bacchilione, d'andere over de Kerone, de welke de Latijnen met de autoriteit van *Elianus* genaamt hebben *Eretenus*, en dese werken zijn van Polijste vierkantige steenen schoon van forme, noch twee andere binnen Pola by Histria gelegen, aan 't uitterste van Italien, daar is een Theatre met een Amphitheatre, met noch andere overblijffels van gebouwen, en eindelijk te Verone het buitenste van 't Amphitheatro, en andere Triumph-boogen binnen de loop-plaatse, en Bruggen zijn veel van dese manier van werk. Elianus

De Toscani onder alle nieuwe Meesteren behouden die soorte van gebouwen noch huidendaags gestadig. Soo datse de Faciaten van de publike Paleisen heel maken, en de private huisen, alle van boven naar beneden toe (gelijk als sy seggen) *à Bozze*, door de bequaamheit van hare steenen, welke graauw van couleur zijn, van welke men kan, naar die manier van werk, de stokken of vierkanten van de Pedestalen en Schachten van de Colommen maken, of van de Pilastrial van een stuk van boven tot beneden toe, en insgelijks de vleugel en Cunei van de Archi, en somtijts vergieren sy de Friesen, en vlakten van de frontespitien, of van een Boza alleen van steen, of verdeelt in vierkanten en Bozze, en gratieuselijk tot malkander bevestigd, so dat de voeginge aan malkander en hoeken der steenen van boven, aan die van onder niet en stooten, gelijk wy in andere plaat- Lib. 8. ca. 8.

Daarom moeten de kleinste steenen van volmaakte vierkanten zijn, en moeten 't werk van binnen wel aan malkander binden, en daar-en-tusschen sullen andere tweemaal langer geset zijn, en noch $2\frac{1}{2}$, daar na de Order het vereischt, en de verdeeling van 't werk, en meestendeels in de werken, welke uit het waterrijzen, welke hier binnen Venetien fondamenten genaamt worden, gelijk wy gemaakt hebben in de woningen van de plaatsen van *S. Procureeren* over de riviere van *Sint Granari*, en van *Zecca*, en hier uit kan men verscheiden dingen maken en versieren, indien de banden schoon en gratieus gemaakt worden.

Nu willen wy komen om te verklaren de particuliere Module van de Colommen, hare Ornamenten en Pedestalen met de verdeelingen van haar deelen, en sullen ook designeeren of ontwerpen de vormen van de Colonnati, alsoowel simpel als met haar Pedestalen daar onder, en insgelijks de Bogen van de eene en andere soorte, met de Poorten en Vensteren, en andere deelen welke de eene en de andere eigen zijn, en eindelijk sullen wy de Modonature of de Sacome van alle de deelen verklaren, alsoowel van buiten als van binnen, met al hare leden van de vermaarste oude gebouwen genomen, welk 't meeste aansiens waart zijn, en tot onser wetenschap gekomen zijn, en gemerkt met cijfer-letter en getalen van hare deelen, als zijnde een Theoreticalische weg, en somtijts met de deelen en minuten, zijnde de cijfers en letters als de ziele en af-tekening van het lichaam van alle deelen.

Men moet ook merken, dat wy in dit ons werk de ontwerpinge geset hebben in haareigen forme en aspecten, sonder eenig ding in de prospectie te trekken, niet door onwetenschap of onse moeiten te verminderen, maar dat de proportien en getekende Moduli realijk met malkander overeen komen souden, so wel in de buyten als in de binnen-deelen, en om dat de liefhebbers van dese kunste haar niet souden binden aan de ontwerpinge, gelijk als vele doen, maar datse haar verstant daar in souden oefenen, en wy vermanen datse de redenen wel ondersoeken, en

alle dingen wel leeren, op datse die in hare reale werken gebruiken mogen, en tot dien einde hebben wyse met snyingen en deeltjens gemaakt, welke achtergelaten kunnen worden, indiense voor gemeine en ordinaarlijke werken dienen sullen.

En om dat de Toscanische Order de alderoutste is, daarom behoort hy ook de aldersterkste te zijn, (gelijk wy in een ander plaats geseit hebben) en om de oude Antiquiteit te onderhouden, maar meest om dat hy dragen en ophouden moet of alle in 't geheel, of 't meestedeel van de andere Orders: *Vitruvius* heeft van de Colommen, Basen en Capiteelen geschreven, tracteerende van de Toscanische Tempelen. Van dit Order kunnen al de gebouwen gemaakt worden, welke robuust en vast zijn moeten, tot dien einde datse de quade tijden kunnen wederstaan, en andere ongevalen des tijts, als daar zijn de Poorten, de Dijken, de Bruggen, en veel andere, daar van wy in een ander plaats getracteert hebben, en sullen noch meer spreken, wanneer wy van de fondamenten sullen handelen, en kan insgelijks een huis op 't lant also gemaakt worden, gelijk wy in veel plaatsen geordineert hebben, en men in onse ontwerpen of afbeeldingen sien kan, en om dese dingen beter te verstaan, willen wy tot de particuliere Modulationen komen.

De Toscaansche Colommen, gelijk wy geseit hebben, met Basen en Capiteelen behooren $7\frac{1}{2}$ Moduli hoog te zijn, en die van 8 sullen evenwel niet onaangenaam zijn, de Base sal $\frac{1}{2}$ Modulo hoog zijn, en 't Capitello even soo veel, de Fusto of Schacht van de Colommen sal $6\frac{1}{2}$ Modulo hebben, of 7 met de Cimbria van onder en van boven daar in begrepen, met zijn Tondino. Dese Colommen verminderen in hare hoogte $\frac{1}{4}$ van de grootte van onderen, en in 't einde van dit boek sullen wy verscheiden ontwerpen of afbeeldingen hebben, waar by wy de diminutionen met reden sullen kunnen doen.

De Basi sullen ordinaarlijken gemaakt worden met de plinten of vierkantige Tafelen, insonderheit in groote wijde plaatsen, ook als de Colommen op Pedestalen staan, want als dan hebbense meer gratie, 't is waar, in de nauwe of enge plaatsen, en welke veel gebruikt worden, datse ook sonder Pedestili zijn, en sonderlijk in de gebouwen op 't lant, en alwaar men met velerhande gereetschappen en boertuig moet omgaan, die het werk kunnen beschadigen, want als dan is het niet onbetamelijk dat men heele robuuste van ronder forme maakt, want soo behoudense ook noch meerder sterkte, alsoo wel voor dese als voor de andere Basen.

Het Ornament boven de Toscanische Colommen moet $\frac{1}{4}$ van haar hoogte hebben, gelijk wy geseit hebben na 't uitwijzen van verscheiden gevonden fragmenten, of verbroken stukken, en als men 't Fregio $\frac{1}{2}$ min maakt dan de Architrave, dan sal 't geheele Ornament $\frac{1}{2}$ hebben van de hoogte van de Colommen, gelijk in de Romainische, Ionische en Corintische Order, en sal dan $1\frac{1}{2}$ Modulo hoog zijn, en soo men een maakt van vier deelen, dan komt het een Modulo en $\frac{1}{2}$, of juyft twee Moduli.

Dese hoogte verdeelt sich in 17 deelen en $\frac{1}{2}$, daar van 5 de Architraven toe komen, en $6\frac{1}{2}$ de Fregio, en dan blijvender noch juyft 6 voor de Cornice overig, soo dat de Architrave $\frac{1}{2}$ Modulo hoog is en $\frac{1}{2}$ twaalfde deel, het Fregio $\frac{1}{2}$ van 't Modulo en een weinig meer met sijne Lista, en de Cornice wat minder als $\frac{1}{2}$ van 't Modulo: Wanneer de Colommen moeten Pedestalen onder hebben, om deselve met eenige gratie te verhoogen, gelijk de twee Colommen van *Trajanus* en *Antoninus* binnen Rome hebben, soo moetense zijn $\frac{1}{4}$ der hoogte van de heele Colonna, 't welk tot twee Moduli komen sal, min $\frac{1}{2}$ van 't Modulo.

Dese hoogte moet verdeelt zijn in 5 gelijke deelen, van de welke de opperste de Cimacia toege-eigent worden, met zijne leden, en twee en volgende $\frac{2}{3}$, de tronk of vierkant van 't Pedestaal, en een deel, en $\frac{1}{3}$ blijft beneden voor de Zocco, robuust en effen, dewelke soo simpel op 't vlakke gestelt wort, zijne hoogte is $\frac{1}{2}$ Modulo juyft, en de Cimacia een $\frac{1}{3}$ van 't Modulo, de welke al met malkander de boven-geseide hoogte maken. Van de Basen en Capitello van de Toscanische Colommen, ook van de Architrave, Fregio en Cornice, en insgelijks van de Basamento en Cimacia van de Pedestilo, en van al de andere deelen en leden sal hier achter gesproken worden, en willen in 't einde van dit Capittel hare Modonaturen toonen.

C A P. X V I.

Van de Colonnati en simpele Archi, van de Toscanische Order, en van de Colonnati en Archi met Pedestalen aan de Colommen, en van de Poorten van binnen.

Lib. 4. ca. 7.
Lib. 3. ca. 2.
Lib. 4. ca. 2.

Om dat dese Order kan met Colonnati en simpele Archi gemaakt worden, en met Pedestalen beneden aan de Colommen, daarom willen wy de verdeilinge van elk een in 't bysonder maken, de Colonnati waar de Colommen op 't vlakke geset zijn dienen tot Logien, en diergelijke gebouwen, daar van men sommige exempels in de oude gebouwen vindt, en *Vitruvius* heeft van de Colonnati van de Portici of Galleryen, van 4 soorten van Tempelen geschreven, en in andere plaatsen, alwaar hy spreekt van de Intercolumni Areostili,

stili, (gelijk wy van de Tempelen verhaalt hebben,) daarom indien hy van 4 Colommen zijn moet, dan moet de gheele lengte gedeelt zijn (van 't een uiterst tot 't ander toe) in 11 deelen en $\frac{1}{2}$: daarom indien de Sporti van de Basen van de Pilastri van buiten eerst gestelt worden, so sal een deel van desen voor een Moduli dienen, en de grootte of dikte van de Colomna, lettende (gelijk wy elders geseit hebben) dat altijt Pilastren op de kanten moeten geset worden. Vier Modulen behooren aan de twee Colommen en twee Pilastren, de kleinste Intercolomni machmen 2 Moduli en $\frac{1}{2}$ voor elk geven, en dan salder juyft 3 Modulen voor die in 't midden overig blijven, en so zijn de deelen uitgedeelt, komende de middelste Intercolomnio een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ op de rechte en slinker zijde, en kunnen aldus de Architrave van steen zijn gelijk wy elders geseit hebben.

Cap. 12.

En om dat het te passe komen kan, dat men de Logie, dat is, woon-plaatsen en Galleryen, of andere lange plaats, maken sal van 6 of 8 Colommen, daar na moet het getal van de Intercolomni, en van de Colommen op de rechter en slinker zijde aangevoeght worden met de selfde Moduli, en so sal het wel staan, de een sal van 18 Moduli zijn en $\frac{1}{2}$, en in de andere juyft 25 Moduli, en de tusschen-Intercolomni moet grooter zijn dan de andere, en indien wy Modiglioni in de Cornice maken willen, so komen 6 Spatij in de grootste Intercolomni, en 5 in de kleinste.

De Colommen kunnen van der aarden verhoogt worden met een effen Sottobase van 1 Modulo, en dan salmen by trappen opgaan, om 't werk te Majesteuser te maken, behalven dat de Colommen so beter gesien worden, en worden so van de wateren en andere accidenten bevrijt, so kunnen dan ook geene viervoetige dieren soo streng inlopen, en aangaande de hoogten van de Colommen en van hare Ornamenten, daar van hebben wy een weinigh te vooren gesproken, van de frontespici en Acroteri willen wy in een ander plaats spreken.

Cap. 13.

Tegen over het middelste intercolomnio van dese Colomna, moet de principale poorte gemaakt worden, om beter binnen-waarts toe te gaan, daar van *Vitruvius* of geen andere van de nieuwe werkmeeesteren gantsch niet van gesproken hebben. Daarom willen wy so veel als de sake vereischt daar van spreken, maar men moet merken dat wy in alle onse Poorten een ander regel gebruikt hebben dan *Vitruvius*, en welke met de oude beter overeen komt, als ook de verdeeling van de Ornamenten der Poorten en de hoogten van de Colommen, om veel incovenienten te vermijden, gelijk wy geseit, en men in de practijke van dese dingen bevinden sal.

Cap. 13.

Daarom de hoogte, welke is van 't pavement tot beneden de Lacunari toe, 't welk hier verstaan wort van de beginning van de principale Cornice, of het hoogste van de requardi, welke in de Fregio zijn, (want daar sal het Livello of loot-recht van de binnenste Soffitti zyn) salmen in 7 gelijke deelen verdeelen, en de eerste vier van de vloer naar boven toe sal zijn voor de hoogte van 't licht van de Poorte, en verdeelt sich dan in 12 deelen, en van 6 deelen sal de breedte zijn van de drumpel, oft breedte van beneden en boven, en soo sal de poorte juyft tot $\frac{1}{2}$ komen, en over een met de robustheit van de Toscanische Order, en dese deelen sullen ook noch dienen, voor de verdeeling van 't beweeglijke deel der Poorte.

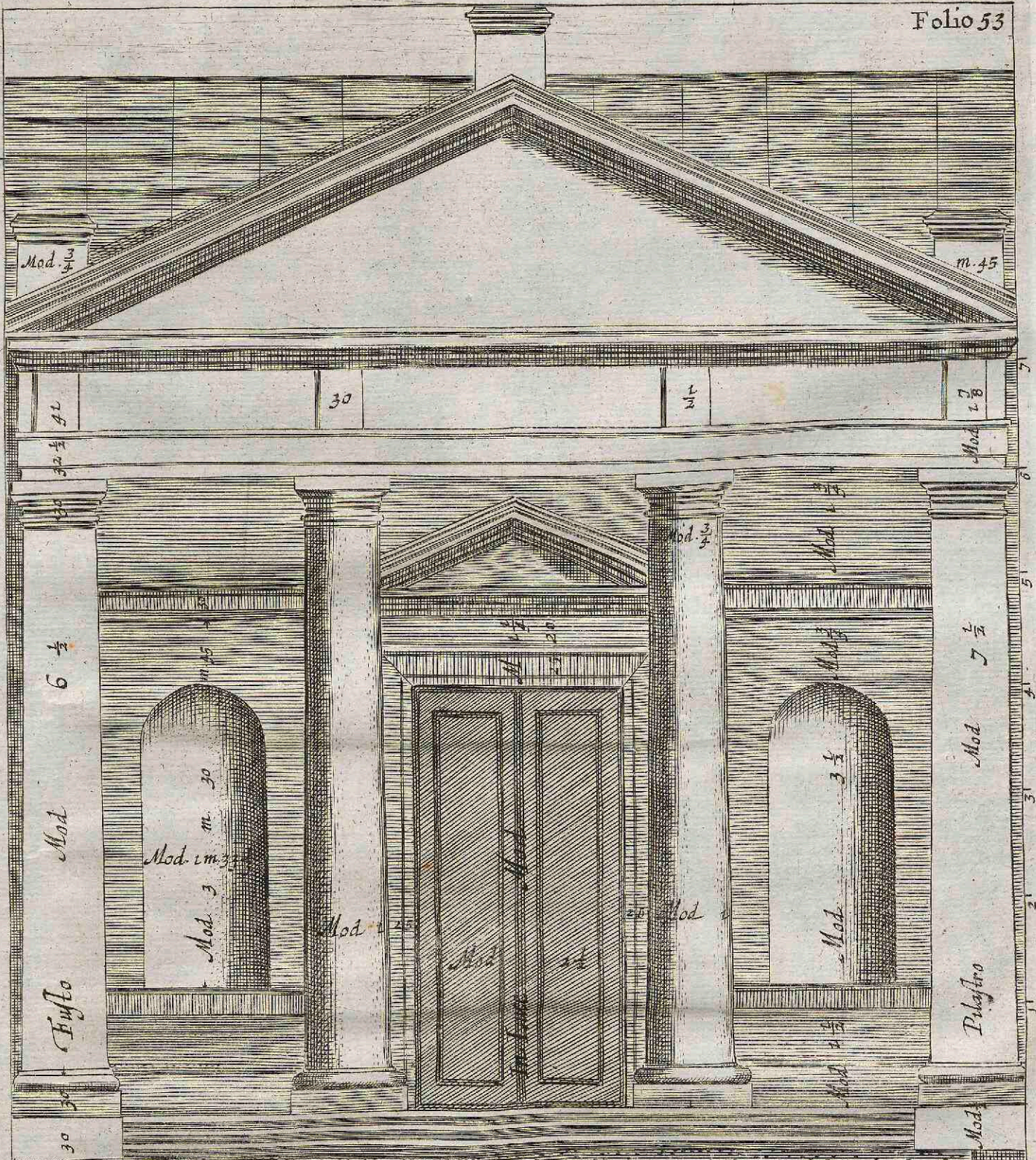
Het Ornamenten boven sal $\frac{1}{2}$ zijn, 't welke het vierde-deel van 't licht is, (gelijk *Vitruvius* in de Dorische Poorten gedaan heeft) een deel komt hier af de bovenste Limitara toe, in stede van een Architrave, (en so veel sal ook de front van de Stupidi of Stijlen op d'eene en de andere zijde zijn) de Fregio sal $\frac{1}{2}$ hebben, en de Cornice een deel en $\frac{1}{2}$. De Ornamenten van dese Poorten behooren heel robust en effen te zijn, soo dat de principale Corniciamenten van buiten daar mede over een komen, en als men een frontespicio aan dese Poorten maken wil, dan sal de Cornice naar 't Loot, sonder de rechte Gola en 't Orlo wesen, welke daarna de Cornice van de Frontespicio sal toebehooren, want anders sal het een geheele groote mislag zijn, gelijk sommige gemaakt hebben.

Cap. 14.

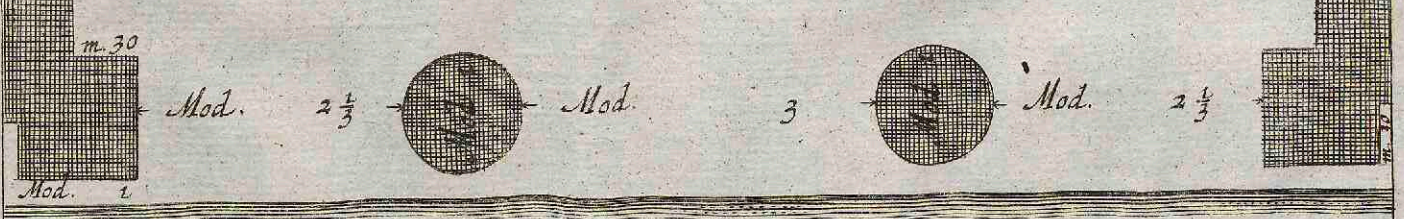
Van de beweeglijke Poorten hebben wy in andere plaats gesproken in dit Order, en ook in 't Ionische en Dorische worden de Poorten niet verkleint, maar aangaande de Romainche en Corinthische Orders daar van sullen wy spreken, hoese eigentlijk moeten gemaakt worden; het beweeglijke deel der Poorte sal van twee deelen gemaakt worden, met een recint van boven tot beneden omringt. So men tegen de kleinste Intercolomni over Nicchi maken wil tot gieraat of om beelden daar in te stellen, behalven datse ook voor Vensters dienen kunnen, (maar als dan sal de forme vierkantig zijn) hare hoogte sal loot-recht met 't licht van de Poorte overeen komen, en daaren boven sal dereen $\frac{1}{2}$ Cornice langs heen over gaan, te midden van die van 't Ornament. De Nicchi salmen op een Cinta stellen, als een Cimacia van een Pedistilo, van de Colommen hoog, en soo sal $\frac{1}{2}$ komen voor de gene welke boven geset zijn, sijn Basament sal gebonden worden met de Base van de Colommen, en sulke bindingen en diergelijke vermeerren veel de gratie en lieflijkheit van 't werk, en soo veel aangaande de Simple Colonnari van dese Order.

Hier Volgt de aftekening van de Toscanische Zuyl-werken, daar in de Moduli van de breedten en hoogte getekent zijn, met de portien of deelen in al haar deelen.

De verdeeling van de Bogen kan sodanig zijn, dat van d'een middel tot d'ander aan de Colommen, welke aan de principale Pilastri gelen zijn, 6 Moduli zijn, daar van 9 Spatij met haar Modiglions komen, de Colommen behooren een Modulo dik te zijn, en een weinig meer dan de helft

COLONNATO TOSCANO.

voor uit steken, en die avantagie blijft voor 't Soffitto van de Architrave overig, de welke tusschen de Colommen heen loopt, 't geheele principale Pilastro tusschen de twee Bogen, te weten, de twee vleugelkens en de Colonna in 't midden, moeten in de front van twee Modulen zijn, en een weinig meerder $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, welk komt $\frac{1}{2}$ meer van een Moduli dan 't halve licht van de Boogen.

De vleugelkens of leden van dese en d'andere zijde van de Flanken der Colommen behooren in 't front een weinig min te zijn dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en worden van boven noit vermindert in dese soorte van Archi, en moeten tot d'Imposten toe al van een stuk zijn, insonderheit in de volmaakte werken, want sy geven soo meer schoonheit aan 't werk, en aan 't licht van de Boogen moetense gelijk al een Aletta of Vleugelken zijn $\frac{1}{2}$ van de dikte of grootte der Colommen, en dese proportie, om reden der dikte van de muur, moeten gemein zijn aan alle Pilastri, sy zijn simpel of met Pedestalen daar onder, en 't andere vierendeel blijft overig voor de Sporte van de Contra-pilastro van binnen, als ook voor Ornamenten 't bovenste gewelf te regeeren.

Cap. 12. Het vlakke van dese Boogen moet sich een weinig van de aarde op-heffen, en daar moeten de andere Basen zijn, op welke men de Colommen met haar Ornamenten stelt, en d'eene en d'andere moeten van maten en proportien zijn daar van wy in de beginninge gesproken hebben, lettende datmen al 't Ornament boven de twee Colommen rijfalerende en uitspringende maakt, van 't Frontespitio en andere diergelijke deelen hebben wy genoeg gesproken.

Volgende dese verdeelingen moet het licht van de Boogen 3 Moduli breed zijn, en ontrent $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, insulker voegen dat de Boogen ontrent $\frac{1}{2}$ van 't Modulo min $\frac{1}{2}$ zijn, van 't licht naar boven toe tot onder de Architrave blijven overig $\frac{1}{2}$ van 't Modulo voor 't sluit-werk of de Cuneo van de Bogen, welke al met malkander juyst 8 Moduli maken, de Imposten van dese Archi boven de Vleugelkens moet hoog zijn ontrent $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van de gront tot hare hoogten toe, en soo false tot een principale Cornice geproportioneert worden, welk alleen boven de Colonna kan geset worden.

De Archivolto of groottenis, welke om de Arco rings om gaat, moet $\frac{1}{2}$ zijn van zijne breedte, en soo veel sal ook de Cuneo oft Seraglio in de front zijn, in de deelen naar by 't licht, welk sich naar boven toe verbreed, met linien uit het centre van de Arco getrokken. De Arco moeten $\frac{1}{2}$ cirkel maken en wat meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, voor sijn avantagie, welke de Sporte van de Imposta van 't gesicht weg neemt, 't welke in alle soorten van Archi wel moet geobserveert en gemerkt worden.

Alsmen de principale Poorten tegen over de middelste Ark maken sal, om datse vierkantig is, moetse so hoog zijn, dat zijne Cornice loot-recht met de Imposte van de Arco komt, en van daar naar beneden het Fregio en de Architrave tot gieraat, en de hoogte van het licht sal $\frac{1}{2}$ zijn, van de gront tot onder de Architrave toe, en moet correspondentie hebben met de hoogte van de Colommen van buiten, doch wy willense ront maken omse van de andere te verscheiden, en wat naarder of enger als de Arco, om hare Modone te maken, welke daar ront om gaat, die van de Imposta naar beneden toe kan opgedaan worden, want dese hoogte sal genoeg zijn, de spatie daar van naar boven toe om licht in te nemen, kan aan de Golosie of riquadrato van de banden zijn, gelijk ook de requadro van de twee beweeglijke deelen van de selve poort.

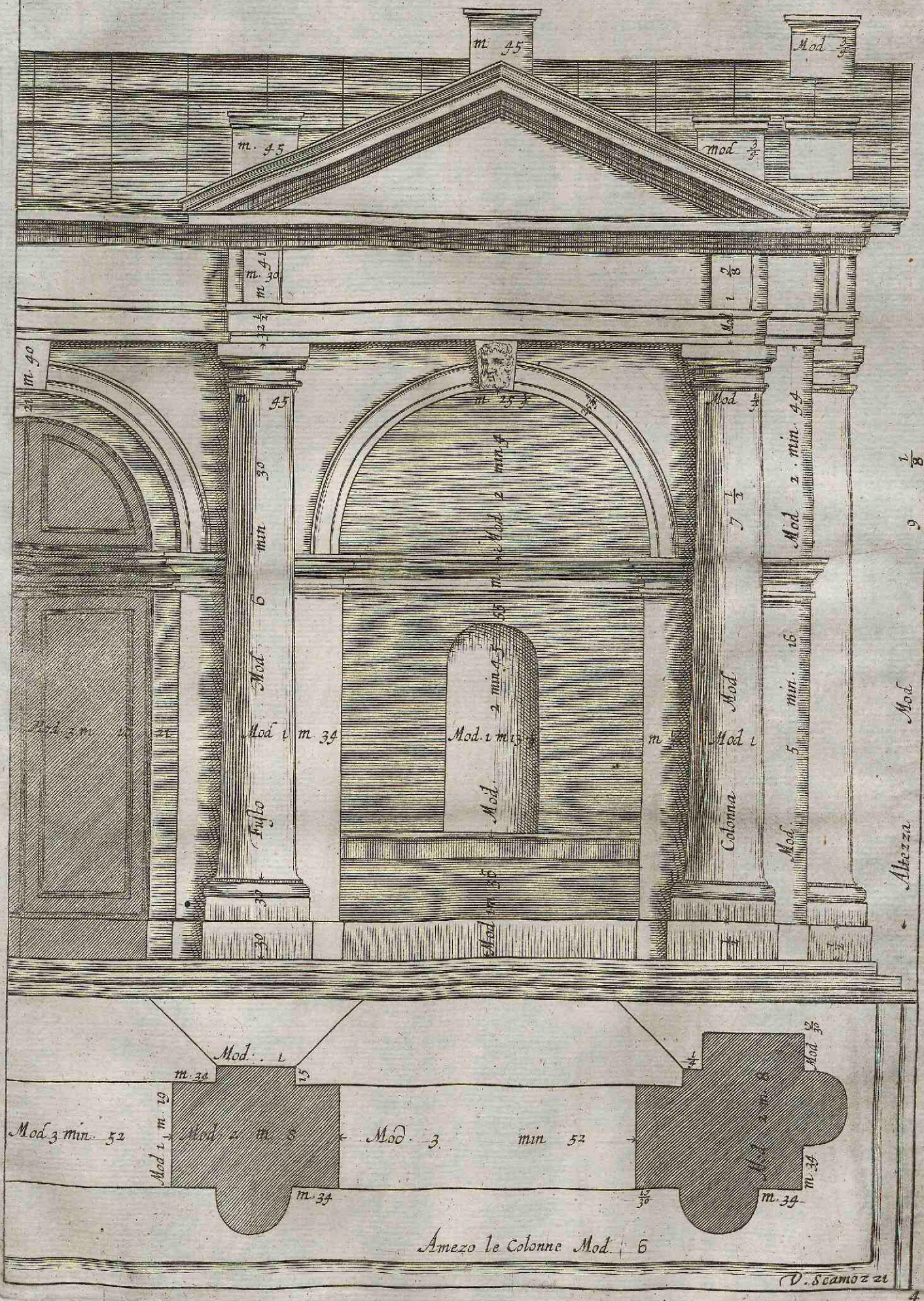
Op zijne rechte en flinker zijde moeten Nicchi gemaakt worden, welke ook voor Vensters dienen kunnen, maar sy moeten boven vierkantig zijn, hare bovenste moet een weinig onder de Imposta staan, en onder aan moetmen een Fascia setten, indien het Pedestaal een vierde deel van de opstaande Colonna hoog is: al dat kan in de ontwerpinge gesien worden.

Nu volgt de ontwerpinge van de simpele Archi, van de Toscanische Order, met al hare deelen, getekent met Modulo en portien of deelkens.

Lib. 4. ca. 7. Behalven de simpele Colonnati kanmense ook maken met Pedestili beneden aan de Colommen, welke dingen de Ouden geobserveert hebben, als wy toonen sullen, en Vitruvius heeft daar van getraecteert in de ronde Tempelen naar de Toscanische Order, gelijk wy geset hebben, nochtans de nieuwe hebben in hare Schriften gantsch geene mentie gemaakt van sulke Colonnatie, niet van dat of de andere Orders, en daarom willen wy ons bedenken daar van te schrijven.

Lib. 3. ca. 2. De verdeeling van dese Colonnati, indiens van vier Colommen gemaakt worden, behooren op dese wijze te geschieden. Eerstelijk worden de Sporti van de Basamenten getrokken, (welke Vitruvius Plinthide noemt) de heele lengte moet in 13 deelen verdeelt worden en $\frac{1}{2}$, en een van de selve sal voor 't Modulo dienen. Voor de twee Colommen en twee uiterste Pilastri geven wy vier Moduli, voor de kleine Intercolomni 3 Moduli voor elk, (en worden insgelijks gemaakt met de Lib. 6. ca. 4. Intercolomni, welke Vitruvius aan de Atrien Tablini set,) en voor de middelste 3 Moduli, en $\frac{1}{2}$, en so sullen de Modulen verdeelt zijn, de middelste Intercolomnio sal bykans 't vierde-deel meer zijn dan die op de rechte en flinker zijde, en op dese maniere kunnen de Architravi van levendigen steenen haar selven regeeren, of met remenati van gebakken stenen.

Aan de Colonnati van 6 of 8 Colommen sullen de Intercolomni en Colommen van d'een en de andere zijden wassen in 't getal, de eerste sal zijn van 12 Moduli en $\frac{1}{2}$, de andere van 30 min $\frac{1}{2}$, en soo

de so sullen se geproportioneert en juist worden, en indien men Modiglioni in de Cornicen maakt, dan komender 7 in de groote Intercolomni en 6 in de kleine; de Colommen van dese Colomnati met hare Pedestili worden geset op 't vlakke, wat verhoogt van de grond: en 't Ornament, en insgelijks het frontispici, en andere dingen behooren van dese Moduli en forme te zijn, daar van wy alreede gesproken hebben.

Aangaande de poorte der Colomnati willen wy desen regel geven, sy sal tegen 't licht 4 deelen Cap. 12. van 7 hoog zijn, welke van het vlakke tot beneden de Lacunari komen sal, (gelijk als wy geseit hebben in de Poorte van de simpele Colomnato) of tot onder de Architrave toe, 't welk een kleine verscheidenheit maken sal: zijn breedte sal zijn 2 deelen aangaande de Erte, Ornament en Frontespicio met andere dingen meer, daar van mach geobserveert worden, het gene dat geseit is, in de Poorte van de simpele Colomnata, de beweeglijke Poorte van hout moet in twee deelen gemaakt worden, verdeelt in: voor d'eene met zijn omloop, en op dese maniere komt se met de Dorische Colomna heel wel over een, welke wy uit *Vitruvius* uit-geschreven hebben.

De Nicchi in de rechter en linker zijde van de Poorte en van de kleine Intercolomni, haar boven-deel moet staan loot-recht met 't licht van de Poorte, en onder moeten se geset zijn recht tegen over den Basi vande Colommen, maar als se voor Vensters dienen sullen, dan moeten se boven de Cimacia van de Poggio gestelt zijn, en behooren meer vierkantig dan boogswijs gemaakt te worden, als men een Poggio aan ieder maken wil, of aan eenig deel bysonder van dese Colomnati, dan behooren se naar 't Looft van de Pedestali der Colommen te zijn, bindende de Cimacien, Zocchi of Basamenten van d'eene Pedestilo tot d'andere, 't welk gratie en cieraat hebben sal.

Nu volgt de ontwerpinge van de Toscanische colomnato op de Pedestili, gesigneert met hare Moduli en deelen.

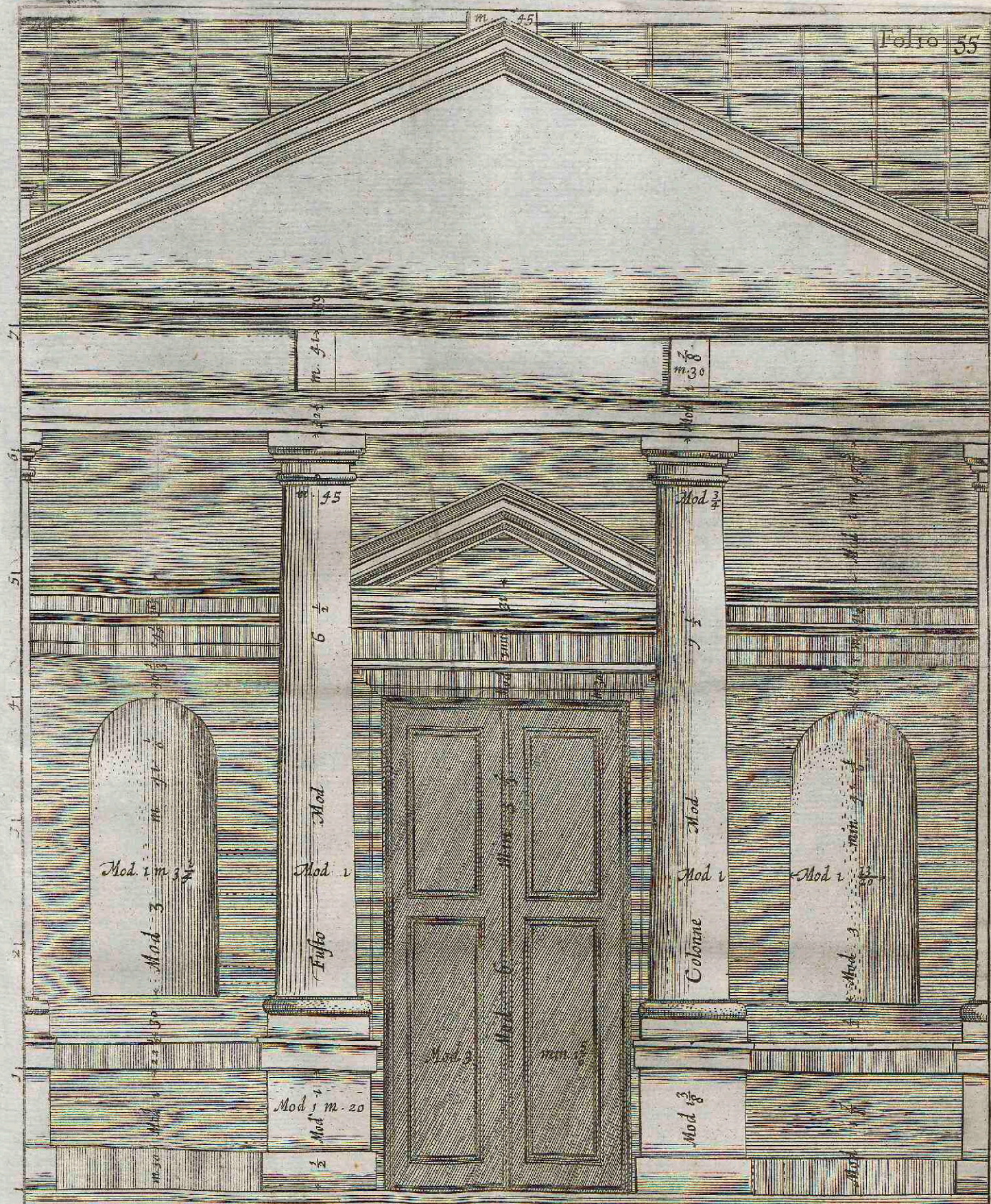
Alhoewel wy geen oud exempel hebben van de Archi met de Colommen op de Pedestili, nochtans behoort men te gelooven dat men die also wel van dat Toscanische Order maken kan, als van de andere, en wy sullen se gelijk wyse in de publijken, en in de private werken gebruiken, tot Galleryen en andere gelijke occasien. De verdeeling van dese Archi sal zijn van half tot half, de principale Pilastri 6 Moduli en $\frac{1}{2}$, daar uit sullen komen 11 Modiglioni, en so veel Spatie in de Cornice, de Colommen moeten een Modulo dik zijn, en van hoogten gelijk als alreede geseit is, en so sullen ook zijn hare Pedestili, Ornaments en Frontespici, en de Colommen sullen van de Pilastri voor uit gaan een weinig meer dan de helft om meerder gratie wegen, gelijk ook als voor 't adjecto van de Architrave, de welke van d'een Colom tot de andere loopt.

De principale Pilastro daar in mede begrijpende de Vleugelkens en de Colomna in 't midden, sal in 't front twee Moduli zijn, 't welk tot een weinig meer als de helft van de Arco sal komen, geproportioneert als 7 met 13, en het deel tegen 't licht van de Arco moet als een Vleugelken wesen, en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en 't resterende vierde deel sal voor 't uitspraak wesen van 't contrapilastro, welke 't gewelf van binnen regeert, al dat Massijf van 't Pilastro is een Moduli, en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, de Vleugelkens of zijden der Pilastri op de rechte en linker-zijde van de Colomna van buiten, en Pilastri van binnen sullen zijn in 't front juist $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, (en so veel sal ook zijn van midde tot midde der Modiglions) als die in de Cornici van dese Order gemaakt worden, dan moeten de Vleugelkens al van een stuk gemaakt zijn, tot de Impolsta toe, en sullen van boven tot beneden toe naar 't perpendicolo staan.

De breedte van de Archi sal 4 Moduli zijn en $\frac{1}{2}$, en hare hoogte sal $\frac{1}{2}$ min $\frac{1}{2}$ van 't Modulo zijn, van 't hoogste van de Boogen tot onder aan de Architrave toe, daar sal overig blijven $\frac{1}{2}$ van 't Modulo voor de hoogte van de Cuneo, of Serraglio van de Arco, 't welk al tot 9 Moduli en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo komt. De Arco sal van een halve cirkel zijn, en een en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo meer, voor een increment of wassing van het geen dat de Sporti van de Imposten hem beneemt. De hoogte van de selve sal so veel zijn als het Fregio en de Cornice, loot-recht met 't Ornament van de principale Poorte (gelijk als geseit sal worden) om dese met de andere te vergelijken, en dit is de andere soorte van 't cieraat van de Imposten, gelijk als wy in een ander plaatse geseit hebben, de groottenis van Cap. 13. de Archivolt en de front van de Cuneo of Serraglio sal gemaakt worden, gelijk als wy geseit hebben in de simple Archi.

De proportie van de principale Poorten van binnen van dese Archi behooren op dese maniere te zijn: van het vlakke alwaar de Archi beginnen tot boven haar Impolsta sal men die in 5 gelijke deelen verdeelen, de 4 onderste sullen de hoogte maken van 't licht der poorte self, en het bovenste deel sal dienen voor zijn Ornament, en sal 't vierdedeel zijn van de hoogte van 't licht selfs, 't welk sal tot onder de Architraven toe komen, de breedte van dit licht sal zijn de helft van zijne hoogte, alle leden en deelen van 't Ornament en Frontespicio moet genomen worden van de Poorten daar van wy elders gesproken hebben, en haar beweeglijke deelen komen met die van de Dorische Poorten van *Vitruvius* heel wel over een.

De Nicchi welke men maakt in de Archi op de rechte en linker-hant van de Poorte, hare hoogte sal loot-recht met haar licht zijn, en dat aan de voeten recht over tegen de Basi en Schachten van de Colommen, en 't sal beter wesen als se voor Vensters dienen sullen, dat se komen Cap. 14. te

te staan op de Cimacia van binnen loot-recht mette Pedestalen, en staan beter in vierkantige forme, dan in 't ront, en op dese maniere sullen de Poggi van de Vensteren alsoo hoog zijn als de Pedestalen, en langs de muren sullen de Cimacie en Basamenti loopen, want dese correspondentie maken 't werk gratieus, gelijk als wy alreede dikmaals geseit hebben.

Nu volgt de ontwerpinge van de Toscanische Archi met Pedestalen beneden aan de Colommen, getekent met hare Moduli en portien.

C A P. X V I I.

Van de proportien en particuliere maten van de Pedestalen en Basen en andere deelen van de Toscanische Order, insgelijks van de Capitelli en Ornamenten op haar Colommen.

Ma dat onse meininge is wel verstaant te worden van de gene welke de Modonature of Sacome wel leeren willen, soo is het heel betamelijk dat wy Planten met hare Profilen maken, en insonderheit van de Basen en Capitelli; om dat van de eene de breedten genomen worden, en de quadro of vierkanten, of cirkel-ronde leden op dese wijze van malkander verscheiden worden, en van 't profilo worden de hoogten genomen, en de forme van de leeden selfs, de Fusto of Schacht van de Toscanische Colomna sal van beneden naar boven toe ordinaarlijk slecht en even gemaakt worden, sonder eenige soorte van Canalleturen, en onderaan salmen de Cimbria gratieuselijk maken, gelijk als in de andere Colommen.

't Geheele vierkant of Tafel van de Basen is 1 Modulo en $\frac{1}{2}$ meer, met welkers centro men een cirkel van een Modulo in de Diameter maakt, welke is de voet van de Colomna, het overige is voor de Aggetti of Sporti van de leden, welke mette Tafel gelijk staan, de hoogte van de Basen is een half Modulo verdeelt in 10 delen, namelijk in de Plinto of Tafel, en in de Toro, de eerste is vierkantig, de andere cirkel-rondt, en alle beide hebben een Diameter, en dienen gelijk voor de Basen.

Het Pedestaal is $\frac{1}{2}$ van de Colommen hoog, namelijk 2 Moduli min $\frac{1}{4}$, wort in 5 deelen verdeelt, welke verdeelt worden door de Cimacia, Tronco of Quadro, en 't Basamento, en alle dese deelen zijn vierkantig: de Cimacia is $\frac{1}{5}$ van 't Modulo hoog, verdeelt in 5 deelen en $\frac{1}{2}$ de welke de Orlo van boven toekomen, met de Fascia, Listello en Cavetto, welke vier leden zijn, dese aan malkander voegen; sy heeft voor Aggetto meer dan $\frac{1}{10}$ van 't Modulo voor elk deel; de Tronco van 't Pedestaal is een Modulo hoog, en heeft op allen zijden waarmen sich wendet $\frac{1}{5}$ van 't Modulo: soo veel de Plinto van de Basen aangaat, de Zocco effen zijnde dient voor 't Basament $\frac{1}{5}$ Moduli hoog, en is het onderste deel van 't Pedestaal, heeft voor sijn Sporto $\frac{1}{10}$ van 't Modulo; namelijk $\frac{1}{10}$ van zijne hoogte voor yeder deel.

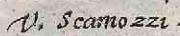
Van de rechte en linker-zijde van 't Pedestaal, van boven tot beneden toe, worden de Vleugels of vlanken van de Pilastri door de grootste Archi getrokken, welke aan de voeten van de Colomna $\frac{1}{2}$ van 't Modulo breed zijn, op de kant van de tronk van 't Pedestaal is de Imposta en Archivolto van de kleinste Boogen, en is $\frac{1}{10}$ van 't Modulo hoog, verdeelt in 8 deelen en $\frac{1}{2}$: sijne leden zijn de opper Orlo, Listello en Fascia, daar na volgt 't Listello en Gola, eindelijk 't Listello en Colarino, de Aggetto van dese leden is bykans $\frac{1}{5}$ van 't Modulo, de Archivolto of grootte der Bogen is $\frac{1}{5}$ hoog, en $\frac{1}{10}$ van 't Modulo, verdeelt in 8 deelen min $\frac{1}{4}$, heeft vier leeden, namelijk het Orlo, Listello, en twee Fascie, van welke de grootste de helfte meer is dan de kleinste, en so behoorende ordinaarlijk gemaakt te zijn.

Op de rechte zijde van de Planta, dat is te seggen, van 't Pedestaal van de Basen is de Sacoma van het Ornament van de poorte, welke binnen de groote Boogen dient, het vierde-deel van 't licht hoog, de heele hoogte is een Modulo en $\frac{1}{2}$ meer, in 15 deelen verdeelt, van de welke 5 de Architraven toekomen, 4 de Fregio, en 6 blijft overig voor de Cornice, dese is een weinig hooger dan $\frac{1}{2}$ Modulo, in 4 deelen verdeelt, en $\frac{1}{2}$: sy heeft 8 leden, namelijk het Orlo en Gola, (dat is een deel) Orlo, Listello, Giocciolatojo, Vovolo, Listello, en het onder Cavetto, sijn Aggetto is een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ Modulo, en so veel is sijne hoogte, het Fregio of de Frieze is effen en simpel $\frac{1}{2}$ van sijne Cornice hoog, en komt een weinig meer dan $\frac{1}{5}$ van 't Modulo, de Architrave is $\frac{1}{10}$ van 't Modulo hoog: verdeelt in 9 deelen min $\frac{1}{4}$, heeft 4 leeden, het Orlo, Listello en twee Fascia, d'eene groter dan de andere mer hare Sporti.

Op de linker-zijde van de planta of voetsole van de Basen, daar zijn de Modonaturen van de Imposta, en groottenisse van de grootste Archivolti, en is even soo hoog als het Fregio, verandert sich in twee Fascie, en de Cornice van de Gola naar beneden toe: dese is een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van het Modulo hoog, sijne leden hebben groote correspondentie met die van de kleinste Imposta, doch sy komen die van de Poorte te gemoet, de Archivolto is bykans $\frac{1}{5}$ Modulo hoog, verdeelt in 9 deelen min $\frac{1}{4}$, en heeft ook de selfde leden, die mede na de andere geproportioneert zijn.

Nu volgt de ontwerpinge van de Modonaturen of Sacomen van de Basen, Pedestilo en de Imposten, met andere deelen van de Toscanische Order, afgetekent met Modulen, minuten en portien.

Folio 56

De Toscanische Colomna (gelijk wy geseit hebben) wort ordinaarlijk $\frac{1}{2}$ vermindert, en heeft in de hoogte het Tondino met sijn Listello. De planta of onderste van 't Toscanische Capitello wort in een quadro of vierkant van 't een Modulo geformeert in de Facciaat, en dat is op 't minst de hoogte en breedte van de Tafel of Abaco. Alsmen een centrum in dit quädraat maakt, dan kanmen een cirkel trekken van de hoogte vande Colomna: die $\frac{1}{2}$ van 't Modulo maakt, en van daar naar buyten toe staan al de Sporti van hare leden.

Lib. 4. ca. 23

De hoogte van 't Capitello is $\frac{1}{2}$ Modulo, en wort (naar *Vitruvius* meeninge) in dese leden verdeelt, namelijken Collarino, Listello, Tondino en Abaco, 't welk de nieuwe Meesters niet wel verstaan hebben, doch wy hebben een Orlo daar bygevoegt, om datse niet soo heel bot staan souden, de welke de Agetto so wat vermeert, en so zijn ook de hoogten en Sporti van dese leden beter gereguleert, en dat is so veel de Capitelli aangaat, daar van wy twee inventien voorgestelt hebben.

Het Ornament van dit Toscanisch Order, 't welk van 't vierde-deel van de hoogte van de Colommen gemaakt wort, is 2 Modulo min $\frac{1}{4}$ van 't Modulo, verdeelt sich in 17 deelen en $\frac{1}{2}$, welke aan de Architrave, Fregio en Cornice gegeven worden, de Architrave is in sijn Soffitto $\frac{1}{2}$ van 't Modulo breed, gelijk als het opperste van de Colomna is, daarna is die 5 deelen hoogh, 't welk tot $\frac{1}{2}$ Modulo komt, en een half twaalfde deel, verdeelt in 't Orlo, Listello en twee Fascie, daar van de grootste de helft grooter is dan de kleinste.

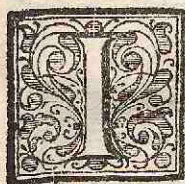
De Friese met zijnelijst is 6 deelen hoogh, en $\frac{1}{2}$, 't welk $\frac{1}{2}$ van 't Modulo maakt en een weinigh meer, is vlak en staat recht tegen over de eerste Fascia van de Architrave. Recht tegen 't midde van de Colommen selver worden de kleine vlakjens geset, van welken men meint dat *Vitruvius* gesproken heeft, alshy van de eerste maniere van de Tempelen van dese Order spreekt. De Cornice is 6 deelen hoogh, of een weinigh min dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en wort in 5 deelen min $\frac{1}{4}$ gedeelt: welke in 10 deelen worden verdeelt, namelijk de Orlo van boven, Listello, recht uit gaande Gola, Listello, Giocciolatojo met zijne Listello, en Cavettino daar onder, welk voor 't Soffitto dient, daar na komt 't Vovolo met 't Listello, en onderste Cavetto, de welke dese Cornice maken: zijne geheele Agetto is so veel als zijne hoogte.

Voor dit Ornament hebben wy geassigneert zijne Risalite, de welke tot een Modulo komen en $\frac{1}{2}$, en dicht daar by sietmen een deel van de planta of voetsool en Soffitto van de Cornice. De Toscanische Order moet in al zijne deelen een iekere oude eenvoudicheit en slechtigheit betoonen, daarom hebben wy zijne leden robuust met verscheide effene fascien gemaakt, sonder eenig snijt-werk daar in.

Nu volgen de *Modonature* of *Sacome* van de Capitelli met de Architrave, Fregio en Cornice van de Toscanische Order, getekent met deelen en partien.

CAP. XVIII.

Van den oorspronk van de Dorische volkeren, en van sommige hare gebouwen, waar mede dit Order over een komt, en van zijne Modulationen.

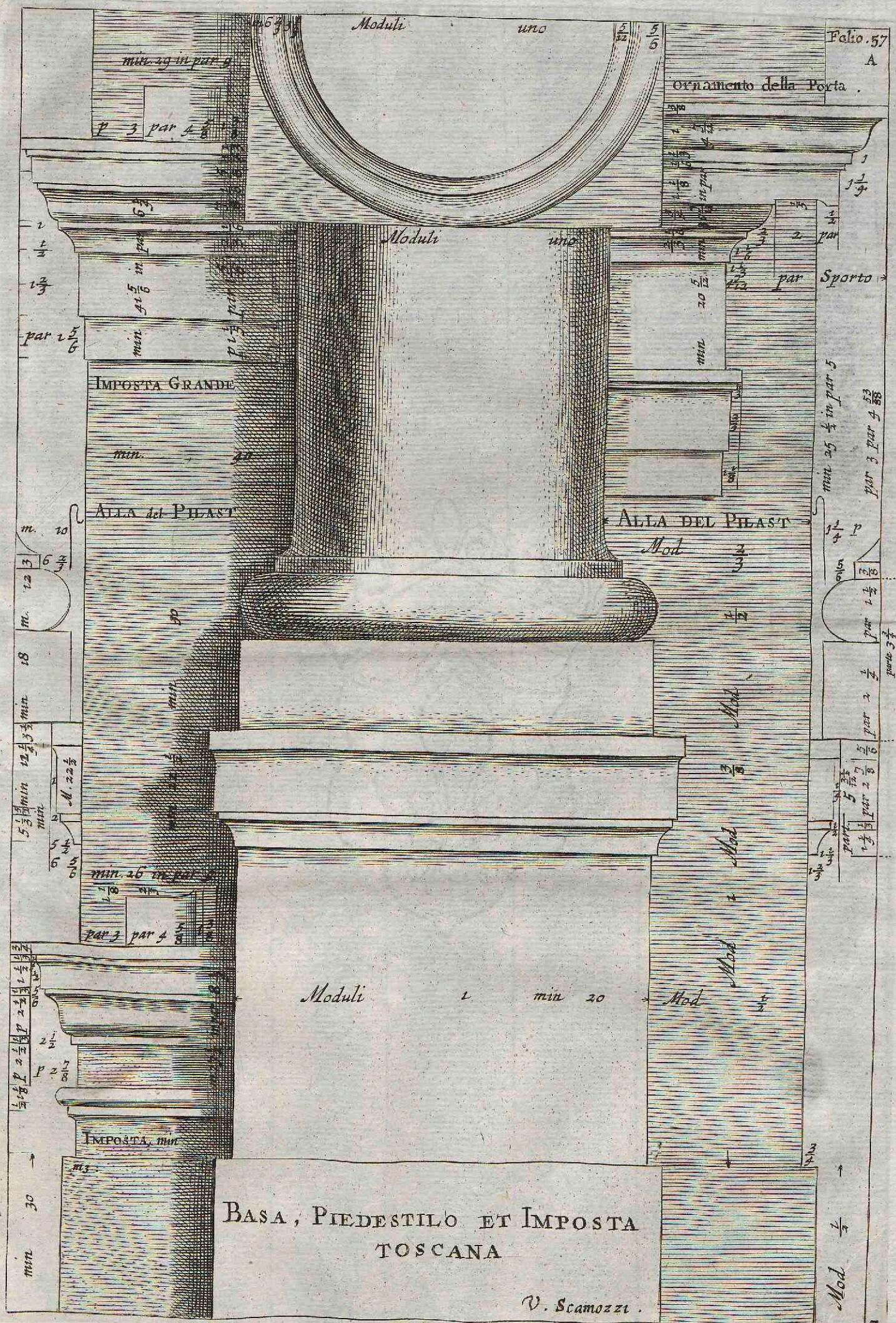
Ndien dat waar is dat wy uit de voornaamste Grieksche en Latijnsche Scribenten hebben leeren kunnen. De Dorische Order heeft zijnen oorsponk niet genomen als sommige meinen uit de Moderne Meesters van de Dorische volkeren, welke naar *Ptolomeus* en *Plinius* meeninge in 't Dorische Lant gewoont hebben, midden in Caria een Provintie in 't kleine Asia: het kan ook wesen dat ook de andere Dorische selfde niet gevonden hebben, (als *Vitruvius* hebben wil) welke in 't Achaia van Peloponesus gewoont hebben, 't welk onder de Grieken heel vermaart was. Maar na onse meeninge heeft zy haar beginninge gehadt van die Doren, welke eerst van alle gewoont hebben in 't vaste Lant van Terra Firma, en een deel van Macedonien, en op d'anderzijde van 't groote Achaia: als uit die verstaan wort, welke van tijt tot tijt beschreven hebben, hoe de volkeren d'eene d'ander gesuccedeert hebben. De Dorische, gelijk uit *Herodotus* en *Strabo* te leeren is, zijn in 't begin *Pelasgi* genaamt geworden, en men kan ook uit *Homerus* verstaan, dat het een heel out volk is, en hebben ten tijden *Deucalionis* 't lant *Fitiotides* of *Itiotides* beseten, in Theffalien of Macedonien gelegen, ('t welk huijden daags Livadia genaamt is,) en verjaagt zijnde van de *Aetolis* en Locrensen, als *Thucydides* meynt, zijn als *Strabo* seic in Epirus getrokken, daarse een weinigh tijts daar na, onder 't gebiedt van *Dorus*, een soon van *Hellenus* *Deucalions* soon zijnde, zijn *Dorische* genaamt geworden, en hebben dichte by den Berg *Olimpus* gewoont.

Maar van de Cadmische volkeren gequelt zijnde, zijns achterwaart in 't lant getrokken, 't welk *Doris* na haar genaamt wiert, binnen de Lant-palen van 't grootste Achaia en Macedonia, en kloekmoediger geworden zijnde, hebbense de Achaïos uit haar lant verdreven, als *Plato* betuigt, en hebben ook de Argiven, om andere redenen, uitgedreven, mer een deel van de Lacedemonianen, welke in haar verbont met haar waren, so datse een goet deel van 't *Peloponesus* beseten hebben, 't welk so van een seker *Pelops* genaamt is geworden, die een sekeren hoop volks uit Argia daar in gebracht heeft, 't welk eerst van zijne voor-ouders *Pelasgo* genaamt was, en niet lang daar na hebbense

Palladii:
Lib. 1. cap. 15.
Lib. 5. cap. 27.
Lib. 4. ca. 24

Lib. 5. f. 37.
Lib. 1. f. 330.
Lib. 9. fac. 180.
Herod.
Lib. 6.

De II. Lib.
9. fac. 444d

benſe ook de Ioniers van daar verdreven, uit dat lant zijn daar na veel waardige mannen gekomen en meer dan uit de andere Landen in Grieken-landt, en aldaar zijn ook verſcheiden manieren van gebouwen erdacht geworden, alſmen van Order tot Order ſien ſal.

Hier uit ſien wy klaar dat het niet waar is dat *Dorus* een ſoon van *Hellenus* en *Optica* gebooren, geregeert heeft (als *Vitruvius* hier van diſcoureert) in klein Achaia, of dat hy heel Peloponeſus beſeten heeft, en veel min het grootſte Achaia, aangeſien dat naar de vertrekkinge der *Dores* uit Macedonien, alwaar *Dorus* geregeert heeft, in 't andere landt van Peloponeſus daar ontrent vierhondert jaren tuſſchen loopen.

En het is conſequentelijk heel waarſchijnende, dat deſe volken gebouwt hebben Tempels en andere koſtelijke gebouwen, naar haar manier, in den tijt van ſo veel Iaren, van welke wy door de lankheit deſe tijts niet ſekers hebben kunnen: nochtans den Tempel van *Iuno* in 't landt Argos in Peloponeſus, is veel jaren daar naar gebouwt geworden, en van een ander Capitein of Koning dan *Dorus*, alhoewel het zijn kan, dat in de ſelfde Achaia andere Tempels zijn geordineert geworden, na de ſelfde gelijkeniſſe, als in Attica van *Megarus*, het huys van de Maaghen welke *Minerva Eleuſina* toegeheilicht waren, 't welk (als *Strabo* betuigt) pericles werk geweest is.

In Peloponeſus (huyden-daaghs Morea genaamt) zijn, als *Pausanias* ſeit, naar de Dorifche Order gemaakt geweest de Kerke van *Iuno* in *Elis*, omgingelt met Colommen van Marbel-ſteen, en de Tempel van de moeder der Goden, en noch een ander van *Minerva Alea*, dicht by Theagetti, van *Scopa Parus* gebouwt, welke van binnen twee Orders van Colommen gehadt heeft, Dorifche en Corintifche d'een boven d'andere, met frontifpitien van vooren en achter, 't welk voor ons waardigh aan te merken is.

De vermaarde Tempel van *Iupiter Olimpius* was inſgelijks naar de Dorifche Order gemaakt, als *Strabo* betuigt, en *Lebones* uit *Elis* geboren is de Werk-meester geweest, welke Architect in *Olimpia* was, de ſelfde Tempel was heel omgingelt met Colommen van heele gewaſſen ſteenen: en de Tempel van *Apollo* in 't inſul *Delus*, daar van men noch huyden-daags de vervallene ruinen ſiet, en die in 't Eiland Syprus van *Iupiter Salamineus* binnen de ſtat Salamina, en behalven deſe Tempels ſo was ook van de Dorifcher Order met dubbel of drie-dubbelde Orders van Colommen en Galeryen, de ſchoone Markt in *Elis*, daar van wy elders in 't 4 Boek geſproken hebben.

Daar na imiteerende de Achei, Doren en Elei van Peloponeſus, was ook als *Vitruvius*, *Pausanias*, en *Strabo* betuigen, naar de Dorifche Order gebouwt de ſchoone Tempel van *Apollo*, *Panionius*, en vermaart door *Neptunus*, *Heliconius*, 't welk het ordinare Parlament-huys was van alle de Ionifche in 't kleyn Achaia, daar van het geheele landt Pannionia is genaamt geworden, en in 't Eylandt Samo (als *Vitruvius* ſchrijft) daar is een Tempel van *Iuno* geweest, van *Theodorus Focaeſe* gebouwt, en noch een ander, als *Strabo* ſeit, was in Patara de hooft-ſtadt van Licia, toegeheilicht de *Dindimea* of moeder der Goden, welke de Argonauti op den Bergh Dindimus gebout hadden. En om dat de oude Grieken en Latijnen (gelijk *Vitruvius* verhaalt) de Dorifche Order gevolgt hebben in de bouwinge der Tempelen van *Iupiter*, *Apollo* en *Mars*, *Quirinus* en *Hercules*, ook in de Kerke van de Moeder der Goden, van *Minerva* en *Pallas*, en diergelijke voornoemde Goden en Goddinnen, en boven de genaamde noch veel andere diemen in de oude Schrijvers vindt, welke wy om kortſwegen achter laten, noch was ook het *Atrarium* binnen Scicioni in *Olimpia* naar de Dorifche en Ionifche Order gebouwt van den Tiran Miro, als *Pausanias* verhaalt, heel van Bronſe en Metaal.

By de oude Romainen waren inſgelijks vele Tempels, de voornoemde Goden en Goddinnen toegeheilicht, en inſonderlijk die van *Quirinus* (als *Vitruvius* verhaalt) met tweevoudige Galleryen met 64 Colommen en 4 Pilaſtren binnen de Vleugelen, als wy uit hem verſtaan kunnen, behalven deſe ſien wy noch veel andere exempels van de Dorifche Order, die tot huyden-daags overgebleven zijn van hare wonderlijke ſchoone gebouwen, gelijk binnen Romen de eerſte Order van 't Theatre van *Marcellus* en 't *Coliſeus* of *Amphitheatre*, 't welk een vermaart werk is, en 't Amphitheater, *Laticlavus* van gebakken ſteenen gemaakt, en inſgelijks ſommige reliquien van een ſeker Tempel met halve Colommen rondom de kelder, met de Ornamenten daar op van dit Order, op de Offenmarkt, of *Tullianiſche* gevangenſis, inſgelijks ſiet men ook dat de tijt verwoeſt heeft veel ſtukken van andere gebouwen, Baſen, Capitelli en Corniciamenten hier en daar gevonden, binnen en buiten Roomen, en in Verone een deel van een Triumphaal Arco, alle van dit Order.

Onder de Ouden had *Silenus* (als *Vitruvius* verhaalt) een groot Boek geſchreven, en *Itthinus* en *Capione*, inſgelijks als wy in andere plaatſen geſeit hebben, hebben geſchreven van den Tempel van *Minerva* binnen Rocca van Athenen, en *Theodorus Samius* of *Focaeſe*, heeft van den Tempel van *Iuno* geſchreven, welke in Samos was, *Hermogenes* heeft van de Dorifche Tempel van *Diana* geſchreven, welke in Magnesia was, en van dien in Theas de vader van *Bacchus* toegeheilicht, *Itthinus* heeft den grooren Kelder van *Ceres* en *Proſerpina* beſchreven, 't welk geen Colommen hadde, die daar na *Philon* in 't front gemaakt heeft.

Naar alle dit heeft *Vitruvius* gierlijk geſchreven van de Dorifche Order, betoonende dat 't ſelfde gebouw tot zijnen tijden tot den Bouw-meesters veel werks gemaakt heeft, als *Tharcheſchus Philus*

Phitijs en *Hermogenus*, en 't is zeker de verdeeling van de Colonnati zijn soo licht noch soo klaar niet te verstaan, in respect van de Triglifi, en Methopen in de Fregio, gelijk ook de Modiglioni in alle andere Orders, en daarom hebben de Bouw-meesters voortijden hare Corniciamenten boven de Colommen soo simpel en eenvoudig gemaakt, en slecht, insgelijks ook de vervolgende Cornici.

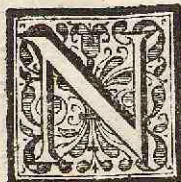
Om dat de Dorische Order vast is en in 't geheel sterk, als ook in sijne deelen, daarom hebben de Ouden dese hier verhaalde gebouwen naar dit Order gemaakt. Het Mousoleum, de Moli en diergelijke, en wy insgelijks kunnen de Arsenalen so maken en de munten, en andere diergelijke, gelijk als wy geordineert hebben in de eerste Order binnen de werken van de doorluchtigste Heeren Procureuren en de Procuratienselver, op beide plaatsen van *Sint Marco*, en de voornaamste huizen van de Burgers, alsoowel binnen de stad als op het landt, en daarom willen wy dese particuliere mesuren of maten geven, nootzakelijk voor alle verdeelingen, in den welke wy de aller oudste gebouwen nagevolgt hebben, en tot de grootste lichtigheid gebracht als ons mogelijk is geweest.

De Colommen van de Dorische Order (gelijk wy in andere plaatsen verhaalt hebben) behooren ^{Cap. 11.} van 8 Moduli gemaakt te zijn en $\frac{1}{2}$ met de Basen en Capitello, de Basen moeten $\frac{1}{2}$ Modulo hoog zijn, wy prijsen ook niet dat de Colommen sonder Basen gemaakt worden, het Capitello moet insgelijks $\frac{1}{2}$ Modulo hoog zijn, op die maniere blijven de Schachten van de Colommen 7 Moduli en $\frac{1}{2}$, de Cimbria van onder daar mede in begrepen met het hoofd van de Tondino, en sullen boven verminderen het vijfde deel van de grootte van onderen.

Het Ornament boven op dese Colommen moet $\frac{1}{2}$ van haar hoogte zijn (als in een ander plaats ^{Cap. 12.} geseyt is geweest,) verdeelt sich in 18 deelen en $\frac{1}{2}$: daar van 5 de Architrave toekomen, en 6 $\frac{1}{2}$ de Fregio daar de Triglifi zijn met de Methopen, $\frac{2}{3}$ voor de Cintra of Fascia boven de geseyde Triglifi, en juist 6 deelen blijven voor de Cornice, en indien in dese Dorische Order de Friesen $\frac{1}{2}$ kleinder wort als de Architrave, als wy in de volgende Orders gebruiken sullen, dan sal 't geheele Ornament een weinig meer worden dan 't vijfde deel van de hoogten van de Colommen. Als men Pedestalen onder aan de Colommen maken wil, hare hoogten behoort $\frac{1}{2}$ te zijn, en $\frac{1}{2}$ van hare geheele hoogte, juist in 6 deelen verdeelt zijnde, de opperste sal voor de Cimacia zijn, de andere drie voor de Tronco, of vierkante van de Pedestilo selve, de twee onderste blijven voor 't Basament overig, van de welke $\frac{2}{3}$ hare Corniciamenten sullen gegeven worden, een deelen $\frac{1}{2}$ blijft overig voor de effen Zocco, 't welk op het vlakke staat, de proportien van dese deelen van 't Pedestilo hebben groote correspondentie met de voet van de Colonna, want de Zocco van 't Basament is $\frac{1}{2}$ Modulo, zijn gecorniceerde deelen nemen $\frac{1}{2}$ van 't Modulo daar van, het vierkantig quadre of Tronk is een Modulo en een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en so sal de Cimacia $\frac{1}{2}$ van 't Modulo komen, en al met malkander maken juist 2 Modulo, en een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, van het geheele Pedestilo. Wy willen destijntelijk spreken van de Basen en Capitello van de Dorische Colonna van 't Basament en Cimacia van 't Pedestilo, van de Architrave, Fregio en Cornice, van 't Ornament en van alle de andere deelen, welke ons voorvallen sullen, en de ontwerpen sullen wy in 't einde van dit Cappittel maken.

C A P. X I X.

Van de Colonnati en simpele Archi, van de Corintische Order, insgelijks van de Colonnati en Archi met de Pedestili onder aan de Colommen, en van hare bequameijke Poorten.

U sullen wy spreken van de simpele Colonnato van dit Order, gebruikelijk by de Oude Grieken en Romainen, gelijk wy uit *Vitruvius* verstaan in den Tempel met ^{Lib. 4. ca. 9.} 4, 6 of 8 Colommen, en in Romen vinden wy tekens van Tempels bezijds die van welke wy gesproken hebben, wy hebben dikmalen Logie of Woonplaatsen en Faciate of gesichten gemaakt, als in de eerste Order van de publijke werken der doorluchtigste Heeren Procureuren op de plaats en in de Pallaisen en Faciaten rondom deselve, als ook van achteren, en die van de vermaarden *Sint Nicolaas Cornaro* naar by 't Casteel Franco: ook in dat van *Ca Lolino* dicht by Sile in Trevisana, en in 't voortreffelijk van *Sint Tadio Tirabosco* binnen sijn lust-huis voor de stad tot Mestre, en in de Galderyen van 15 Intercolomni van de Forastaria tot Palvelle dicht by Brenta en elders, 't welk wy hier voorby gaan.

In de Colonnato van drie Intercolomni, settende de Pilastri in 't uitterste, en de Sporti van de Basen gemaakt zijnde, de geheele lengte van d'een uitterste Pilaster tot de andere, behoort in negen deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt te worden, en d'eene daar af sal dienen voor 't Modulo van 't geheele werk, 4 Moduli komen de twee Colommen en de uitterste Pilastren toe, voor d'Intercolomnio in 't midden twee en $\frac{1}{2}$, van de welken *Vitruvius* gesproken heeft in de Colonnati achter de Scenae ^{Lib. 5. ca. 9.} na, hier sullen ses Spati af komen, en soo veel Modiglioni in de Cornice, en voor die op de rechte en slinker-hant een Modulo en $\frac{1}{2}$ voorelk, met 4 Modiglioni in de Cornice, en so zijn

alle Moduli verdeelt: De proportien van de kleinste Intercolomni tot den grootsten, is als het 6 tegen 11, en dit zijn vier deelen van 1 Modulo.

Het getal van de Intercolomnien en Colommen op de rechte en linker-zijde vermeerende, soo kanmen het Colonnato van 6 of 8 Colommen maken. 't Is waar, in de gecontinueerden Faciaten mogen de Intercolomni wyder gemaakt worden, doch moeten geproportioneert zijn, met de verdeeling van de Triglifi en Modiglions, indiens daar zijn, in al dese Colonnati behooren de hoogte van de Colommen en haar Ornamenten te zijn, gelijk als wy geseit hebben, en om meer majesteit willen en commoditeit kunnen de Colommen met een Sotte of onder Basi verhoogt worden, so datmen tot haar vlakke by trappen moet op-stijgen.

De Triglifi sullen met de gegeven uit-deelingen in de Fregi wel over een komen, en de Methopen insgelijks, want tegen elke Colonna recht over (gelijk ook *Vitruvius* seite) sal een Triglifi staan, en binnen de middel-Intercolomnio twee, en in die van de rechte en linkerhant voor elk Intercolomnio een, so dat in de eerste Colonnato 8 heele Triglifi komen, en 7 Methopen, en twee portien boven de Cantonate, welke *Vitruvius* Semimethope noemt. Aan 't Colonnato van 6 Colommen komen dan 12 Triglifi en 11 Methopen en twee portien, en aan die van 8 Colommen komen 22 Triglifi en 21 Methopen, en twee portien boven de Cantonaten, in de Spatij of ledige plaatsen van de Methopen hebben de oude gesneden Bacinen, Osse-hoofden, voor een teken van offeringen, welke sy voor hare Goden maakten, gesneden. Wy in de publike werken sullen Tropheien wapens den vyandt genomen in een treffelijke slag, en diergelijke dingen snijden of houwen, hier kunnen ook bequamenlijk de wapenen van de Republike, of Princen gestelt worden, gelijk wy in de Dorische Fregio gemaakt hebben in de bovenverhaalde werken op *Sint Marcx* plaatse, 't welk heel schoon staat en verciert 't werk, maar in de Tempelen snijden wy Kelken, Boeken, Vassen, Bischops-hoede of Mijters, en diergelijke dingen.

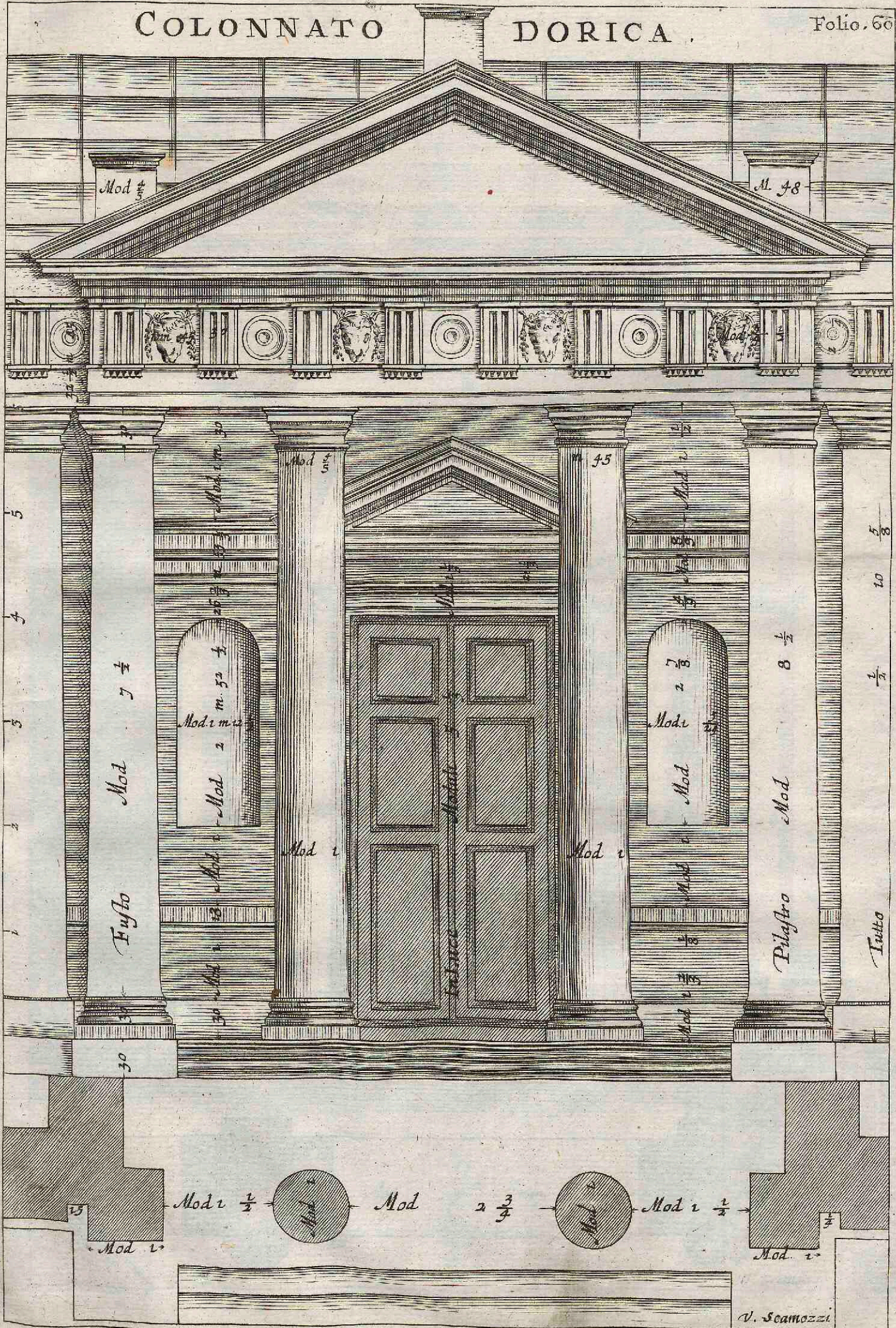
Nu is het tijdt dat wy spreken van de verdeeling van de principale Dorische Poorten, en welke voor sodanige Colonnati bequaam zijn: en om dat (gelijk wy elders geseit hebben) de proportien van de Dorische Poorten zijn goet te verstaan, naar *Vitruvius* meininge, so sullen wy die geheel naar de voetmaat maken, genomen daar zijn van 't vlakke tot beneden de Lacunari of Sopalchi toe 28 voeten, makende 't licht twee derde-deelen en $\frac{1}{3}$, dan sullen se 16 voet hoog zijn, hare breedte van beneden op de gront van 5 deelen en de helft van 12, welke weer verdeelt zijnde, de hoogte sal zijn 7 voeten en $\frac{1}{2}$. De Fronten van de Schachten of Pilastran van een van dese deelen komt tot een voet en $\frac{1}{2}$, en daar na verminderende de selve in hare hoogte $\frac{1}{4}$, so blijft er een voet en $\frac{1}{2}$ over; daar en boven wil hy dat 't licht van de Poorte 16 voet hoog zijnde (alhoewel sommige geleerde dit van de breedte en niet van de hoogte verstaan hebben) ingetrokken wort $\frac{1}{2}$ boven in de Front; boven aan de Pilastrate; so dat se juyst 7 voet breed wort, en $\frac{1}{2}$ hoog, en voor 't meest de helft van de hoogte van 't limitare of geswellen.

En opgaande de Ornamenten boven dese poort kunnen soo verstaan worden, het limitare of swel sal so hoog zijn als de bovenste grootte der Pilastrati, namelijk een voet en $\frac{1}{2}$ met zijn Fascia, Astragalo, Cimacio en Orlo, welke rondt om gaan: van dese hoogte moet ook de Fregio zijn, welk hy Hypothiro noemt, daar in begrepen d' Astragalo en Cimacio daar boven, en so veel hoogte sal insgelijks gegeven worden aan de Cornice na 't Looft; welke noch boven de Giocciolatojo Corona genaamt, heeft het Cimacio met zijn Orlo daar op, gelijk als van beneden 't Cimacio 't Ornament maakt, met 't Astragalo hier weinig te voren verhaalt, en so groot sal de Agetto van de Cornice buiten de Zanche, of rui volte zijn (gelijk als Margini of randen: by de Cornice van 't Frontespicio is noch tot overvloet, de recht uitgaande Gola met de Orlo, van welke leden hy te dier tijt geene mentie gemaakt heeft, en op die wijze sal de hoogte van 't Frontispitio met de hoogte van 't Capitelli der Colommen van de Galleryen over een komen als hy seite.

't Ornament van dese Poorte sal van 3 voeten en $\frac{1}{2}$ zijn, en gevende aan 't Cornice naar 't Looft de Gola en Orlo, het geheele Ornament sal bykans het vierde-part van de eigen hoogte van 't licht zijn, 't welk alles niet wel in acht genomen is geweest, en daarom van ons wel geproportioneert in acht genomen, volgens de robustheit van dese Order, so datmen klaarlijk verstaan kan, dat *Vitruvius* in de generale deelen en de welke van groote importantie zijn in dese Poorte, komt de Oude heel naar genoeg by, en behoort daarom ook in dit stuk wel geobserveert te worden.

Wy willen op sekerder of klaarder wijze dat dese hoogte van 't vlakke tot boven de Methopen van de Friesse toe (want naar dese Livello gaan de quadri van 't Soffitto van de Galerye van 't Colonnato,) dese deelt haar in 7 gelijke deelen, en van 't vierkant van 't vlakke naar boven toe sal de hoogte van 't licht van de Poorte gemaakt zijn, dese weder in 12 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt sijnde, van 6 en $\frac{1}{2}$ der selve, sal de breedte van 't licht gemaakt worden, alsoewel van onderen op de gront, als van boven waar het limitare is, en dese delen dienen ook voor de verdeeling van 't beweeglijke van de Poorte selfs, het leedige van de Poorte wort $\frac{1}{2}$ hoog, en 't vierde deel van de Architrave, of limitare dat daar boven komt, en so veel aangaande 't licht van de Poorte.

't Ornament boven de Poorte sal $\frac{1}{2}$ hoog zijn, en $\frac{1}{2}$ van de hoogte van zijn lichte, en sal in 3 gelijke deelen verdeelt zijn, 't eene komt 't limitare toe, of de Architrave, en soo veel sal ook de front

front van de Erten of Stupidizijn op de kant van 't licht, maar in hare Flanken en dikte van de muur false niet min zijn dan offse Pilastrari waren, de Fregio false een deel min $\frac{1}{2}$ toe komen, en voor de Cornice naar 't Livello blijft een deel en $\frac{1}{2}$ over, en als men een Frontespicio wil maken dan behoorense geen Orlo of rechte Gola te hebben, aan dese Poorte hebben wy de Zanche geset, of de Risvolte, de welke indiense so risaliren van buiten vermeerden de schoonheit.

Indien men recht over tegen de Intercolomni Neestekens of *Nicchi* wil maken, of vierkantige Vensters om 't licht naar de binnen-plaatsen te brengen, dan behoort hare hoogte naar 't Livello of Loot met 't licht van de Poorte over een te komen, makende hare hoogte geproportioneert, en sullen hoog van der aarden gestelt worden, en als men daar een af-beelding wil maken voor 't gebruyk van de Vensteren, sullense op eene Fascia staan, gelijk de Cimacia van een Pedestilo hoog $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van de heele Colomna, welke rondom de muur gaat, binnen de Colonnato. De *Nicchi* of Vensteren sullen onder en boven correspondentie hebben mette verdeelingen van de beweeglijke Poorte van hout, men kan behalve dit noch een halve Cornice maken naar 't Livello van die van die Poorte, dat meerder gieraat daar boven sal geven; al dese accompagnamenten of vergeselschappingen siet men in de eerste ontwerpinge van 't Colonnato naar de Dorische Order.

Nu volgt de ontwerpinge van 't simpel Colonnato met al zijne deelen beschreven zijnde, en getekent met Moduli en proportien.

Men pleegt ook de Archi naar de Dorische Order te maken met de Colommen gelent aan hare Pilastrari, gelijk men siet de Galeryen in de eerste Order van 't Marcellische Theater, en insgelijks van 't Coliseus, blijkende uit de Capiteelen en Ornamenten daar boven, alhoewel daar de Triglifi en Methopen in 't Frego niet en zijn: en noch meer werken van de Order. Wy hebben naar dese Order gemaakt de Archi van buiten van de Galeryen in de werken op *Sint Marck* plaats, en in andere gebouwen, en daarom willen wy hare verdeeling hier voorstellen, de Colommen moeten een Sottobasa hebben om gratieuselijk te verhoogen, en dat men by trappen naar de vlakke naar boven opgaat, 't Ornament boven dese Colommen en de andere dingen sullen zijn, gelijk wy elders van 't Frontespicio geset hebben.

Cap. 120

De verdeeling door dese Archi sal van d'een helft der Colommen tot d'ander zijn van 6 Moduli en $\frac{1}{2}$. de Colommen moeten een Modulo groot zijn, en moeten een weinig meer dan 't halve deel van de Pilastrari na buiten uitgaan, tot dien einde datse een Soffitto voor de Architrave maken, (soo men Risaliten maakt) omse te beren voor uit te doen komen, dan sullense 5 geheele Triglifi en Methopen geven, of 10 Spatij van een Modiglioni, 't geheele Ornament van Colomna tot Colommen falseert, en de Methopen zijn dan niet heel, maar met halve Methopen in de uiterste, en daarom maakt men selden Risaliten in dese Order.

De breedte van de Pilastrari, namelijk de Colomna niet de twee Vleugelkens, sal een weinig min zijn dan de helft van de breedte van 't licht van de Bogen: de grootte van 't Massif van 't Pilastraro sal zijn gelijk een van den Aletta, en $\frac{1}{2}$ van de grootte der Colomna, en 't ander vierde deel blijft overig voor het uitsteek buien de Pilastrari, welke innewaarts geset worden om te vergieren, en het weiffel op te houden, de Aletta of de Vleugelkens op de rechte en flinker-zijden van de Colommen worden dan een weinig meer dan een half Modulo, en verheffen de kanten heel wel opwaarts, en zy behooren heel en gantsch gemaakt te zijn van de Basa tot de Imposta.

Op dese wijze komt het licht van de Bogen 4 Moduli breed, en een weinig min dan $\frac{1}{2}$ van 't Moduli, aldus zijne in de hoogte een weinig min als $\frac{1}{2}$. Van 't hoogste van haar licht tot beneden de Architrave toe, blijven $\frac{1}{2}$ van 't Modulo overig, voor de hoogte van de Cuneo of Serraglio; 't welk met malkander juyft 9 Moduli zijn, de form van de Arco sal gemaakt zijn van een half cirkel, en een $\frac{1}{2}$ van 't Modulo meer, voor dat 't welk de Sporto van de Imposta wech neemt.

Boven de Alettas of Vleugelkens sal de Imposta gemaakt zijn $\frac{1}{4}$ deel en $\frac{1}{2}$ hoog, van de vlakke tot haar hoogte, na de proportie van een Cornice, welke boven de Pilastrari kunnen staan: sy behoort te binden van buiten en van binnen de Galeryen, en alsoo insgelijks de Imposta van de Bogen in den ingang. De grootte van de Archivolto, ontrent het licht sal zijn een deel van 9 en $\frac{1}{2}$, en soo veel sal ook in front de Serraglio zijn, of de Cuneo van de Archo in sijne beginninge, en de hoogte tot onder de Architrave toe sal $\frac{1}{2}$ van 't Modulo zijn: in de Serragli worden verscheiden dingen gesneden (gelijk wy geset hebben.)

De principale Poorte van dese Galeryen kan ook vierhoekig zijn, welke indien sy 't Ornament heeft van de Imposta van de Arco naar beneden toe, dan false in 't licht $\frac{1}{2}$ deelen hebben, van de hoogte van 't vlakke tot beneden de Architrave; maar om verscheidenheits wille hebben wy de Bogen ront gemaakt, en naarder en enger dan de Bogen van buiten, so veel aangaat de Modono; welke sy behoort te hebben: haar Imposta geven haar Ornament, de Riquadraturen of vier hoeken van 't beweeglijke deel zijn in 4 vierkantige robuste deelen verdeelt, en zijn bequaam voor dese Order, en kunnen geopent worden van de Imposta naar beneden toe, de rest mach voor de Recinti zijn, of voor de Gelosia van vaste werken, gelijk wy geset hebben, als wy van de Dorische Poorte van *Vitruvius* gesproken hebben. Als men wil *Nicchi* of Vensteren maken binnen de Spatij tegen de Archi over, dan behoort men een heel doorgaande Cimacia te maken, als of het

een Pedestilo waar, van de hoogte van $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$; van de aarde tot onder de Architrave toe, en behooren een weinig beneden aan de Imposta te staan.

Nu volgt de ontwerpinge van de Dorische simpele Archi, getekent met sijnen Moduli en deelen, also wel in de hoogte als in de breedte.

Alhoewel de Moderne Meesters van de Dorische Colomnati op Pedestalen niet getraecteert hebben, nochtans sietmen klaarlijk datse by de Ouden zijn gebruikelijk geweest, en *Vitruvius* heeft de selve onderworpen in de Galeryen achter de Schenen van 't Theatre, daarom schijnt het voor ons heel billijk te zijn, dat wyse also vlijtig beschrijven als wy de andere gedaan hebben, tot dien einde dat men se gebruyken kan, also wel in de private als in de publike gebouwen, de Pedestili, Colommen en Ornamenten op de selve, sullen de voor-geseide mate hebben, en behooren geset te worden op vlakke plaats en, verhooght boven de aarde ten minsten met drie Trappen om het werk soo veel te beter te sien.

Nu indien 't Colomnato van 4 Colommen zijn sal met drie Intercolomni, (de Sporti van de Basamenten van buiten wegh genomen) de reste sal in 13 deelen verdeelt worden en $\frac{1}{2}$, en dit sal zijn de Moduli van 't gantsche werk, vier sullen de Colommen in 't midden hebben, en de twee buitenste Pilastri; d'andere vier de middel-Intercolomni, en die op de zijde twee en $\frac{1}{2}$ voor elk, en aldus zijn de Moduli verdeelt, en de deelen daar van wy boven gesproken hebben, de proportien van de Intercolomni is als 11 tegen 16, en die in 't midden is bykans de helft meer dan de andere. Indien wy de Colomnati van 6 of 8 Colommen maken, dan sal 't getal van de Intercolomni en Colommen wassen, also wel op de rechte als op de flinker-zijde.

Lib. 4. ca. 3. In dese verdeeling de Methopen en Triglifi, sullen juyft komen, want recht tegen elk Colomna over sal een Triglifio zijn, voor 't Intercolomnio in 't midde 3 en 4 Methopen als *Vitruvius* het hebben wil, sprekende eigentlijk van dit Order) en op de zijden twee voor elk Intercolomnio, 't welk in 't geheel tot 11 Triglifici komen, of het dubbelt, indien men Modiglioni maken wil, en Spatij binnen de Cornice, in de Colomnato van vier Colommen; en dan 17 voor die van 6 Colommen, en 23 voor die van 8 Colommen. Als men Frontispicio voor dese Colomnati maken wil, dan salmen observeeren wat wy in 't 3 Capittel geseit hebben.

Cap. 12.

De bequame Poorte voor dese Colomnati moet in 't licht $\frac{1}{2}$ hoogh zijn, 't welk van 't pavement tot beneden de Lacunari verstaan wort, of van 6 tot onder de Architraven toe, 't welk bykans al een is, zijne breedte van onder en boven het Ornament van de Architrave, 't Fregio en Cornice, en andere dingen sal geobserveert worden, als wy geseit hebben in de Poorte met simpel Colomnato van dit Order.

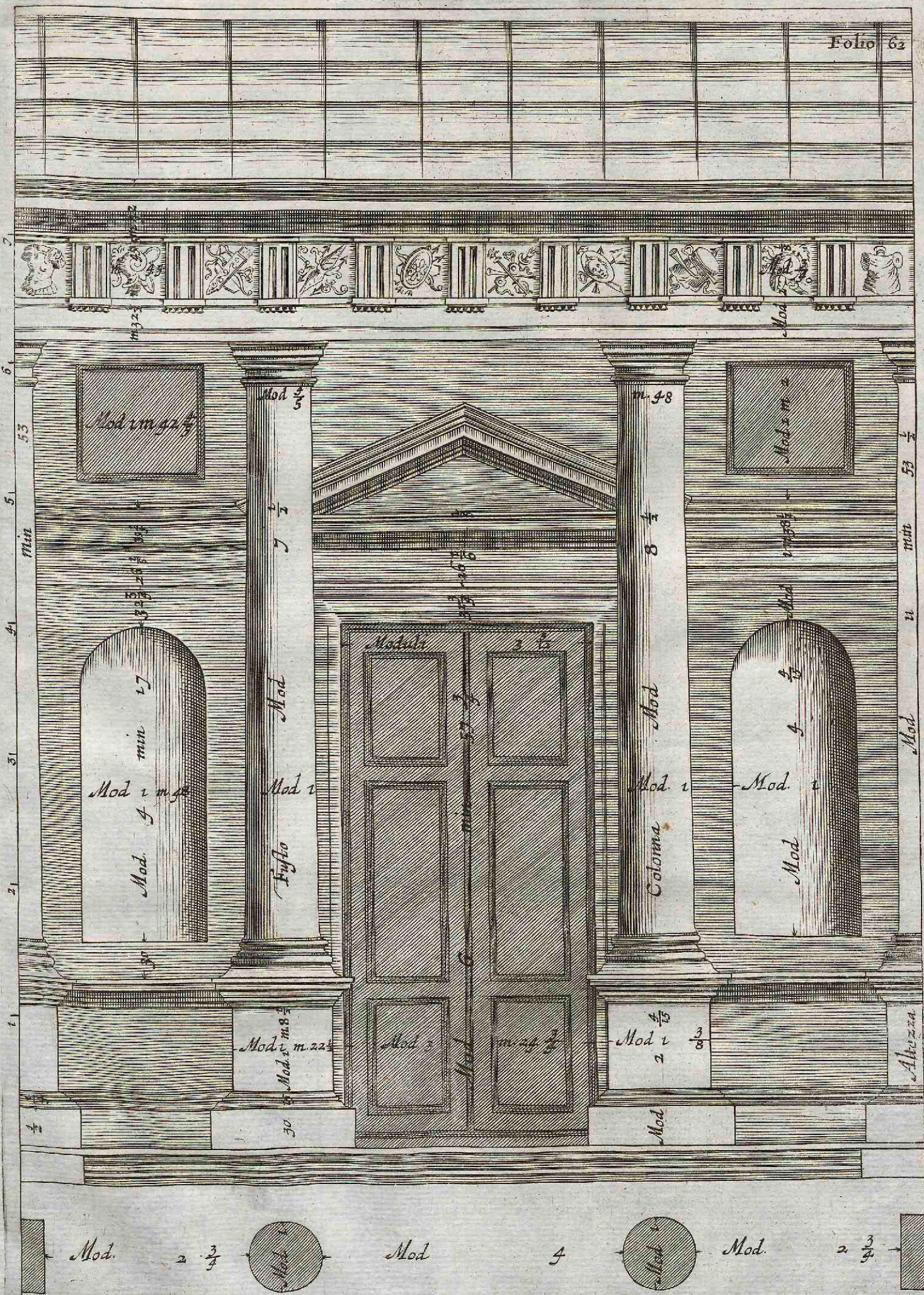
De Nicchi of Vensters op de rechte en flinker-zijde sullen onder naar 't Livello van de Basen van de Colommen staan, en hare hoogte met 't licht van de Poorte, daar-en-boven salder een halve Cornice over-loopen, en de Architrave so hoogh als 't Fregio en Cornice van de Poorte is, en daar boven recht tegen de Nicchi behooren twee vierkantige Sfondri te zijn, makende de Poggio tusschen dese Intercolomni, de Cimacia en de Basamenten behooren tusschen de Pedestalen of Pedestili heen te loopen, en sullen insgelijks langs de muur rondom gaan: en al dese dingen verciëren; en verlichten het werk met veel gratie, als men siet in de ontwerpinge, welke volghet van de Dorische Colomnato met Pedestili, en alle deelen getekent met hare Moduli, also wel in de hooghten als in de breedten.

Hebbende een weinig te vooren gesproken van de Archi of Bogen van 't Dorische Order met de Colommen op de vlakke aardt gelent tegen aan de Pilastri, daarom is het heel noodig dat wy insgelijks de verdeelingen hier van maken, met de Colommen boven op de Pedestili, staande tot dien einde dat men se beide gebruyken kan naar dat het te pas komt. En alhoewel wy tot nu toe niet een eenig exempel hebben van hare forme, nochtans kanmen wel gelooven dat de Ouden also wel die maniere van Bogen gebruikt hebben als alle de andere: aangefien darmen noch veel verbroken stukken en deelen vindt in de over-geblevene tekenen.

De verdeeling van dese Bogen van d'een halve Colommen tot d'ander halve Colommen, (en dat is so veel als of men seit tot het midde van de massive Pilastres) sullen $7\frac{1}{2}$ Moduli wesen, daar van komen 6 Methopen of 12 Spatijen Modiglioni, de Colommen sullen een Modulo hebben, en sullen een weinig meer dan de helft voor de Pilastri uitgaan. Van de Colommen, Ornamenten, en Pedestili, onder haar mach men letten op 't gene wy in 't begin geseit hebben; en 't werk sal 3 trappen boven de aardt verheven zijn om de redenen van ons dikmalen verhaalt.

't Geheele Pilastro met de twee Aletto of Vleugelkens, en de middelste Colomna sal in 't Front $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ zijn van 't ligt van de Arco, in de Flanken salse also groot zijn als een Aletto, en $\frac{1}{2}$ van de grootte nis van de Colomna, en $\frac{1}{2}$ sal overig blijven voor 't Sporto van de Contra-pilastra van binnen, also wel voor cieraats als om het gewelf van de Galeryen te regeeren, op dese wijze komen de hoek-pilasteren van binnen en buiten heel wel, de Vleugelkens op de kant van de Colommen komen $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo voor elk, en so veel sullen de Modiglioni van de Cornice van d'een helft tot de andere zijn; indien men se daar maken wil so moet als dan 't Fregio wat ristrikt of ingetrokken zijn, gelijk als in de andere Orders de Aletta, indien de bequaamheit en langte der steenen sulks toelaat, soo sullen se van een stuk van beneden naar boven toe gemaakt zijn, want dan sal 't werk schoonder zijn.

Het

COLONNA TO DORICA CON PIEDESTILI.

V. Scamozzi

Het licht van de Archi sal 5 Moduli en $\frac{1}{2}$ breedte wesen, soo dat de proportie van de breedte van de Pilastri tegen haar gerekent, is gelijk 3 tegen 7: welk licht in de hoogte $\frac{1}{2}$ afnemen sal, en een weinig minder dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo. Van de hoogte van 't licht tot onder de Architrave toe, blijven $\frac{1}{2}$ van 't Modulo overig, voor de hoogte van de Serraglio: al de hoogte van 't vlakke tot nabeneden de Architrave toe is juist 10 Moduli en $\frac{1}{2}$, namelijk so veel als de Colommen met de Pedestili zijn.

De Bogen sullen van een half cirkel zijn, en een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en dese vermeerdinge sal zijn in stede van dat, 't welk de Agetti der Imposta van 't gesicht wech neemt. De hoogte van de Imposta der Archi boven de Alletten sal even so veel zijn als de hoogte van 't Fregio, en van de Cornice naar 't Livello van de Poorte, welk gieraat kan al langs de muur heen loopen. De hoogte van de Archivolto rondom 't licht sal $\frac{1}{2}$ zijn, en $\frac{1}{2}$ van zijne breedte, en sodanig sal de groote van 't Serraglio zijn boven 't licht, als wy in de simpele Archi geseit hebben.

De verdeeling van de Triglifi en Methopen komt altijd heel juist in alle uitdeelingen van de Colonnati en Archi, welke wy genoemd hebben, en daar is een Modulo en een vierde-part van d'een halve Triglif tot de andere toe, welke juist twee Spatij en twee Modiglioni in de Cornice begripen, want de Triglif is een half Modulo, en de Methopa drie vierde-part van 't Modulo, soo worden se perfect vierkant, en de Triglifi zijn een vierde-part en een half hoog. Van de deeling van de Triglifi en van 't verciere der Spatien in de Methopen sal ik spreken, en vertoonen de ontwerpinge in 't einde van dit Capittel, alwaar wy handelen sullen van de Sacomen van dit Order. Van de Frontespicien en van hare deelen, mach het genoeg zijn, dat wy elders geseit hebben, om een ding niet dikmalen te weder-halen. Cap. 120

De proportien van de principale Poorte binnen dese Archi moeten aldus zijn, de hoogte van het vlakke van de Galeryen tot boven de Imposta van den Archi toe, (en sulks te meer te kleinder zy is dan de Orlo, en recht-uitgaande Gola van de Cornice) moet in 15 deelen en drie-vierdepart verdeelt zijn, en de 3 bovenste hier van sullen zijn voor 't gieraat: en de 12 en drie-vierdepart van onder sullen de hoogte van 't licht maken, 't welk zijn sal als vier-sevendepart van 't vlakke tot beneden de Architrave toe: de breedte van de voeten op de drumpel, en van 't hooft sullen 6 deelen en een vierdepart zijn, en soo salse twee vierdeparten maken, en daar-en-boven een vierdepart van 't Limitare. Naar de hoogte van de Cornice, behalven de Orlo en de rechte Gola en 't Fregio van 't Ornament van dese Poorte, sal de hoogte van de Imposta van de Archi zijn; accompanyerende alsoo de nederachtige deelen met die van de Cornice, welke heel over sullen loopen. De verdeelingen van de Erte of Stupidi, Architrave, Fregio, en Cornice met de Frontespicio van dese Poorte kan genomen worden van die welke wy van de twee voorgaande Poorten geseit hebben; en van die van welke wy elders in 't generaal geseit hebben. Cap. 121

Als men Nicchi maken wil, of Vensters tegen de Archi over, haar hoogte moet dan genomen worden van boven de Pedestalen, tot het bovenste van 't licht der Poorte toe, van hare breedte hebben wy elders gesproken om datse van schoonder proportie zijn, onder de Nicchi sal de Cimacia van minder hoogte heel doorloopen, en 't Basament ook, en dat mach genoegh geseit zijn van de Colonnati en Archi van de Dorische Order, wy sullen tot de particulariteiten van de Sacome of Modonature van al dese leden springen. Cap. 122

Ne volgt de ontwerpinge van de Dorische Archi met de Pedestili ander aan de Colommen, gerekent met haar Moduli en alle deelen.

C A P. X X.

Van de particuliere proportien of maten van de Pedestili, Base en andere deelen van de Dorische Order, ook van de Capitelli en Ornamenten op de Colommen.

DE Dorische Colonna sal aan de voeten de Cimbria hebben, en rontom sijnen stok in 24 Canali verdeelt, het levendige tusschen d'een en d'andere sal het derde deel van de selve zijn, sy moeten vlak zijn en haar met een seker portie verdiepen, gelijk wy elders geseit hebben. De onderste Plant van dese Base moet uit een vierkant van een Modulo en drie-achtendeel geformeert worden op alle kanten, en als men een punt in zijn Centro maakt, dan sal der een cirkel van een Modulo uitkomen, en dit is de voet van de Colonna; en van daar naar buiten toe blijft een Spatij voor de Sporti van sijn leden. De Base is een half Modulo hoog, verdeelt haar selfs in 5 portien en twee-derdendeel, welk tot 6 leden behooren, namelijk de bovenste Thoro een deel, 't Listello, Cavetto en 't ander Listello, en de onderste Thoro, 't welke ronde leeden zijn, en 't Plinto of vierkantige Tafel, van de welke men in de curieuse en groote werken de twee Thori of Bastoni met snijdt-werken maken kan, de twee Sporti van dese leeden zijn drie-achtendeel van 't Modulo, gelijk *Vitruvius* aan de Ionische Basen gedaan heeft, en soo veel kan van de Basen geseit zijn. Cap. 123

Het Pedestilo van een van de 3 deelen en drie-vierdepart van de Colonna komt tot twee Moduli hoog, en een weinig meer dan een vierdepart: en verdeelt sich in 6 deelen, daar van een de Cimacia

Cimacia toekomt, drie de Tronco of stok, en vier 't Basament met zijne leden. De Cimacia is drie achten-deel van 't Modulo, en verdeelt sich in 9 portien, en negen twaalfdedeelen en een half, welke de Orlo, Listello en Fascia toebehooren, en dan 't Vovolo met zijn bek, 't Listello en onderste Cavetto, 't welk 6 leeden zijn, daar van 't Vovolo wel kan gesneden worden, sy heeft een weinig meer Sporto dan een vierdepart van 't Modulo.

Het quadro van 't Pedestilo is een Modulo hoog en een sevendepart: in 't Front en in de zijde daar laat een Modulo en drie-achtendeel zijn, juyft soo veel als de Tafel van de Bafa is, het Basament is drie-vierdedeel van 't Modulo hoog van een vierdepart, verdeelt in 3 deelen, van drie-vierdepart worden de 5 leeden gemaakt, namelijk 't Cavetto, Listello, Golazza en 't andere Listello, met de Thoro: van een deel, van de welke de groote Gola mach besneden worden, de heele Sporto is een weinig min dan een vierdepart van 't Modulo voor een deel. De Zoccho en 't onderste deel van 't Pedestilo, is een half Modulo hoog, en komt een weinig min dan een Modulo en een half van 't Quadro uit, en even so veel als de onderste Thoro van 't Basament.

Op de kant van 't Pedestilo en aan de Colomna van boven tot beneden toe zijn de Vleugelkens of Flanken van 't Pilaastro getekent, hare breedte aan de voet van de Colomna is seven-twaalfdedeelen en een half van 't Modulo, soo dat aan de slinker-zijde van de Pedestilo is de Sacoma van de Imposta, en de grootte van de kleine Archivolto, de Impost selfs is vijf-twaalfdedeel hoog en een half Modulo, verdeelt in 8 deelen en vijf-seftedeel: 7 zijn sijne leeden, namelijk 't Orlo, de Goletta vooreen deel, de Fascia, Listello, Gola, Listello, en Collarino, van de welke de Goletta en grootste Gola, met fraaye snijwerken kan gemaakt worden: sy heeft voor Agetto een weinig meer dan een seftedeel van 't Modulo. De grootte van de Archivolto is een weinig min dan de Imposta, verdeelt zijnde in 6 deelen en twee-derdepart, sy heeft 4 leden, 't Orlo en 't Cavetto op een zy, en twee fascien, de bovenste is de helft grooter dan de onderste, en van dese leden kan het Cavetto met snijwerken gemaakt worden.

Op de rechte zijde van de Planta of Voetsoole van de Base, is het Ornament van de principale Poorten, binnende grootste Archi, een vierdepart hoog, en een vierdepart van 't licht; en is een Moduli, en een weinig min dan vijf-twaalfdedeel, verdeelt in 15 deelen, van dewelke 5 de Architrave toekomen, 4 de Fregio, en 6 blijven voor de Cornice.

De Cornice is vijf-negendedeel van 't Modulo, en behoort ook soo veel Sporto te hebben, sy is in 4 deelen verdeelt, en drie-vierdedeel, en heeft 9 leden, 't Orlo, de rechte Gola op d'eene zijde, 't Gradetto, Cimacio en 't Giocciolatojo, 't Vovolo, 't Gradetto en onderste Cimacio, van welke de bovenste Cimacio mach met snijwerken gemaakt worden, en 't Vovolo. Het Fregio is ontrent drie-achtendeel van 't Modulo hoog, is ook vlak en bloot. De Architrave is seven-vijfthiendedeel van 't Modulo, en wort in 6 portien verdeelt, welke in dese volgende 4 leden verdeelt zijn, 't Orlo, Cimacio en twee fascien, d'eene grooter als de andere: het Cimacio mach met snijwerken gemaakt worden. Hier van, soo wy gesceit hebben, konnen de Ornamenten van de Poorten van de Colomnati van dit Order genomen worden.

Op de slinker-zijde van 't Ornament van de Poorten zijn de Sacomen van de Imposta, en de grootste Archivolti, dese Imposta is alsoo hoog als de Cornice van de rechte Gola naar beneden toe. En 't Fregio, 't welk sich in twee fascien verdeelt, d'eene grooter als de andere. En sijne leden hebben veel correspondentie met de leden van welke wy alreede gesproken hebben. De Archivolto is ontrent seven-twaalfdedeel van 't Modulo hoog, en wort insgelijks in 6 portien verdeelt, en twee-derdendeel, van dese vier leden, 't Orlo, Cavetto en twee verscheide facien mach 't Cavetto met snijwerk gemaakt worden.

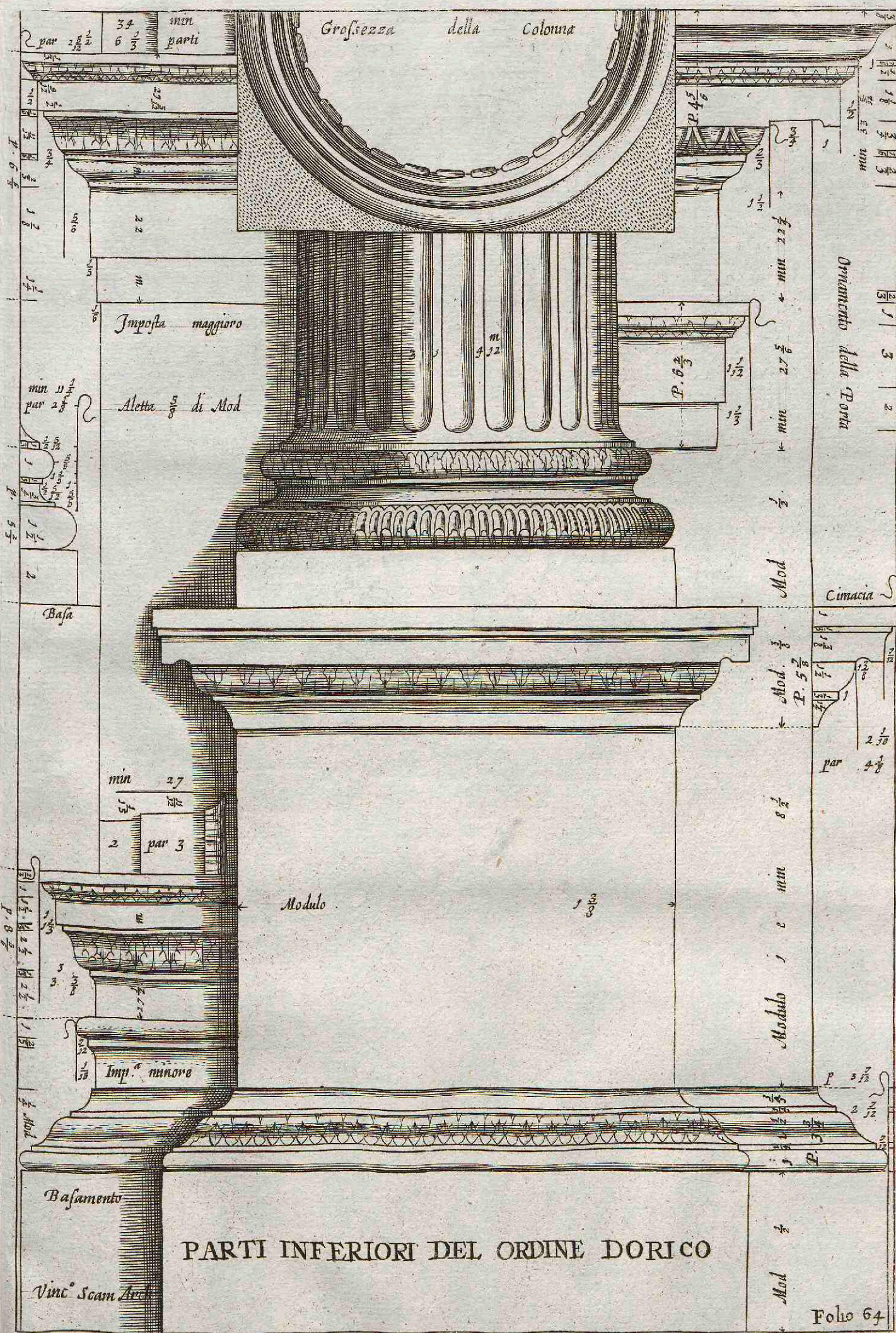
Nu volgt de ontwerpinge of afbeeldinge van de Sacomen der Basen, Pedestalen en Imposten van de Bogen, en van de sieraden of Ornamenten van de Poorten na de Dorische Order, getekent met Modulen en portien of deelen.

De Dorische Colomna vermindert haar selfs in de hoogte een vijfdedeel van sijne grootte van onderen, sy heeft een Tondino en Listello tot sijne volmakinge: by de Ouden siet men verscheiden formen van Capitelli in dat geslacht, daarom moet men sich over de Nieuwe Meesters verwonderen, datse bykans altijd maar eene forme van Capiteelen gemaakt hebben, wy willen van de 3 schoonste soorten spreken.

Veel hebben 't Capitello van *Vitruvius* veracht, om datse sijne deelen niet wel weten t'apliceeren, en hebben daar na sommige veel slimmer en van haar eigen inventie gemaakt; Daarom willen wy dit so beschrijven dat mense verstaan kan, tot eere en lof van dien Autheur. Het is de helft van de voet van de Colomna hoog, (welke hier een Modulo in dit Order genaamt wort) en verdeelt sich in drie deelen, gevende de bovenste aan de Abaco met sijn Cimacio, welk *Vitruvius* so noemt, en wy ook selfs, want het staat in de Cima van de Abaco, en door die redenen konnen wy Cimacien noemen alle de gelijkformige deelen, welke een einde en Ornament voord'andere maken, de andere voor 't Vovolo met sijne Anelli of Gradetti, en het 3 aan 't Collarino, en soo veel segt

Lib. 4. ca. 3. Vitruvius hier van.

Wy sullen daar by setten dat de Orlo en Cimacia behooren te zijn; van de Fascia van de Abacus.

cus, maar 't Orlo, en twee derden-deel van de Cimacio selfs, en de Gradetti of Trapkens zijn voor de helft van 't Vovolo. Aangaande de Sporti soo maakt *Vitruvius* in de eerst-gefeide plaatfen, de Abacus op alle zijde 2 Moduli en een sefte-deel, 't welk de dikte van de Colomna was, met een twaalfde-deel; in dier voegen dat indien de Colomna een vijfde-deel vermindert, soo blijft een achten-deel van 't Modulo voor de Sporti van zijn leden over, 't welk daarom met redenen geschiet, hoewel wy de selfde hoogten beter reguleren, daarom dwalen de Moderne Bouwmeesters heel wijd, de welke onbedachtsamelijk de selve Colommen een sefte-deel verminderen, ja ook een sevende-deel en een half, 't welk 't Capitello heel schendt.

Palladio
Lib. 1. cap.
13.

Van dit Capitello, 't welk dat van de Theater van *Marcellus* imiteert, en andere meer, binnen Romen, konnen wy ook het andere nemen, makende van de twee Gradetti of Trapkens onderaan 't Vovolo een Tondino, 't welk veel meer gratie met de Listello onder heeft, en gevende een weynig meer Agetti voor dese leden: De Soolen of Planta van 't derde Capitello meer vergiert dan de andere (van de welke wy aan de Coliseus en elders sien) wort van een Modulo geformeert, en een sefte-deel voor 't vierkant in zijn Abacus of Tafel: binnen welke een centro gemaakt wort, welk in de Diameter so veel sal zijn als 't opperste van de Colomna en kleynste deel van 't Capitello, en van daar naar buiten toe blijven ontrent drie-agtendeel van 't Modulo voor beide Sporti van sijne ledē.

Het is insgelijks een half Modulo hoog, of de halve grootte van de Colomna, en verdeelt sich in 11 delen en seven-twaalfdedeel, voor 7 leden namelijk 't Orlo, Cimacio, dat is een deel onder 't welk is de Fascia, dat zijn 3 vier-zijdige leden van de Abaco, daar na volgt 't Vovolo, Gradetto, Goletta en Collarino, 't welk boven 't opperste van de Colomna komt, en zijn vier ronde leden: 't gheheel Agetto van dese leden is tusschen 't vijfde en 't sefte van 't Modulo voor een deel. Van dese leden kan de Cimacia, Vovolo en somtijds wat van de Collarino met snijdtwerk gemaakt worden, en dit is so veel 't Capitello aangaat.

De hoogte van 't Dorische Ornament gemaakt voor 't vierdedeel van de Colommen, komt tot twee Moduli en een achten-deel, en wort in 18 deelen en een sefte-deel verdeelt, van welke 5 de Architrave toe komen, 6 en een half de Fregio, twee derde-deel de Fascia of Cinta, en 6 deelen blijven voor de Cornice overig, de Architrave is in zijn Soffitto vier vijfde-deel van 't Modulo breed, in 7 portien en twee derden-deel verdeelt, zijne leden zijn 5, eene Cinta of Gordel, en 2 Fascien, van welken de bovenste een half deel meer dan de benedenste is. Maar onder aan de Cinta recht over tegen de Triglifi heeft het daar na een regelken, en zijne hangende droppen.

Het Fregio is drie-vierdepart van 't Modulo hoog, en so veel sullen de Methope op alle zijden zijn, welke met de Triglifo uitgedeelt worden een half Modulo breed en drie-vierdepart hoog, gelijk het Fregio, hare fronten zijn met 3 Canalen en Spatien vergiert, welke Spatien tusschen de Canalen een twaalfde-deel van 't Modulo breed zijn, en hier van zijn de Triglifigenaamt geworden, en zijn wat buiten de Fregio verheven, welke naar 't Loot van de eerste Fascia van de Architrave staat, en van 't opperste van de Colomna. De Methopen of Spatij worden vergiert met insnijdingen, als Tropheen en diergelijke dingen, tot onderscheit van de Ouden de welke Schuttelen en Ossen-hoofden daaraan maakten, boven pe Methopen en Triglifo loopt een Fascia een twaalfde-deel van 't Modulo hoog, gelijk wy gescht hebben.

De Cornice is seven-thiendedeel van 't Modulo hoog, in ses en een vierde-deel verdeelt, zijne leden zijn 12, namelijk 't Orlo, rechte Gola, Gradetto, en Cimacio, Giocciolatojo, Listello en 't Cavettino van 't Soffitto, na 't exempel van 't Theater van *Marcellus* en *Vitruvius*, welke seft *ad ipsumque mentum Corona incidatur linea, qua tota dicitur*. Onder welke 't Vovolo, Gradetto en de Dentello is, en daarna 't Gradetto en onderste Goletta. Van dese leden konnen 't Cimacio, Cavettino en Dentello met snijt-werk worden gemaakt, en de snijdwerven selfs hebben correspondentie met malkanderen, het Agetto van de heele Cornice is een weinige meer dan vijf sefte-deel van 't Modulo, en wast een weinige aan zijne hoogte, in respect van de verdeeling van droppen, welke in 't Soffitto van 't Giocciolatojo zijn.

Lib. 4. ca. 31

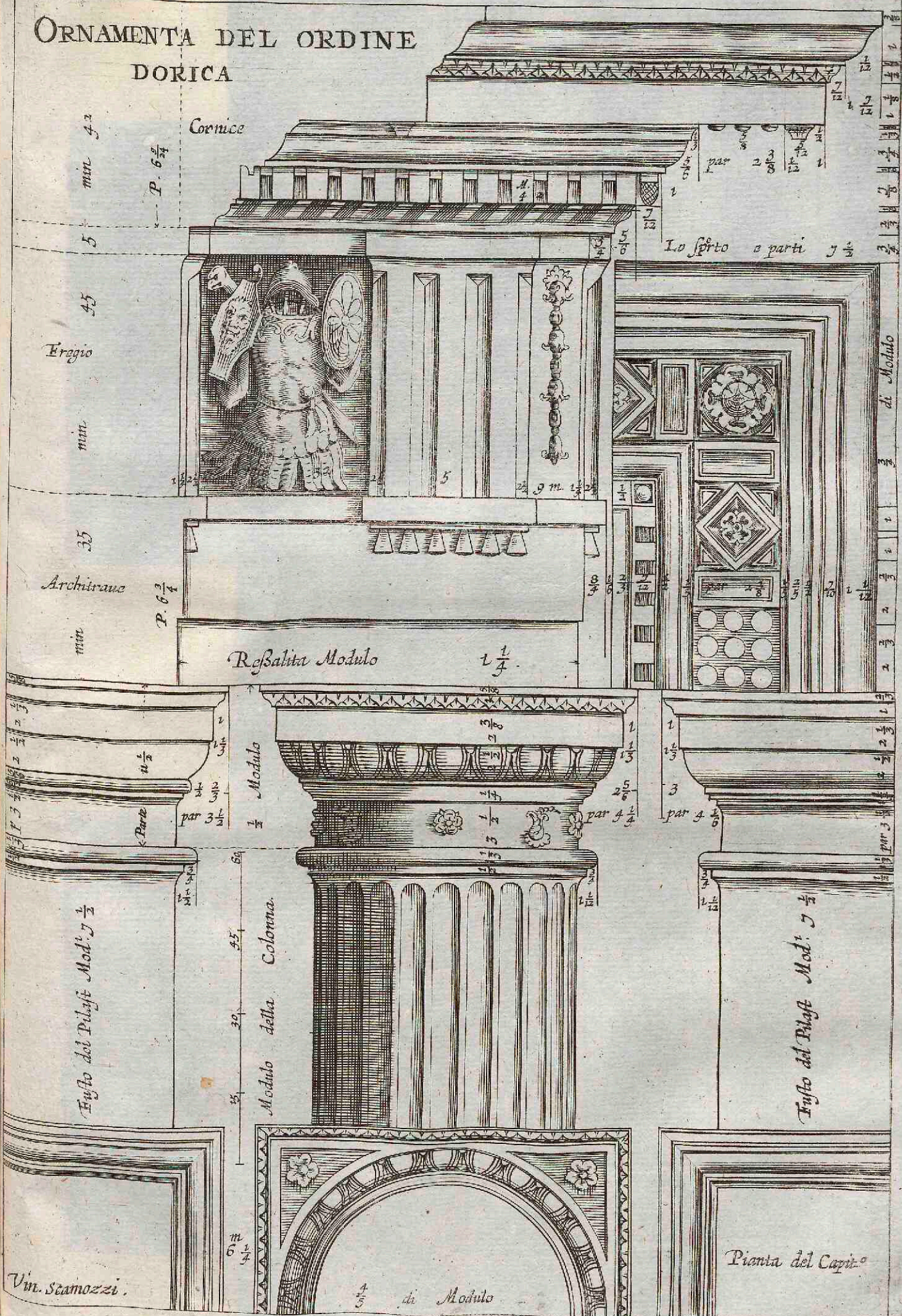
De Risalite boven de Colommen in d'effen Fregio komen aan 't front $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, gelijk de hoogte van de Colomna is, en de eerste Fascia, midden in 't Fregio is een Triglifo gestelt, en op de zijden blijven sommige portien, (welke *Vitruvius* Semimethopen noemt, een vijfde-deel van de Methopen breed door alle deelen. Dese Risalite gaan naar buiten toe juyst een Modulo en een vierde-part vooruit, en so veel nemen de Agetti van de Capiteelen voor haar, en noch meer.

Lib. 4. ca. 32

Op de kant van dit Ornament is de planta of Soffitto van de Cornice getekent in 't omkeeren van de Risalite: met de verdeeling van de droppen recht over tegen de Triglifi, en insgelijks de requadri, welke met de Methopen over een komen, en andere Ornamenten welke alle tegen malkanderen staan. In de Sacomen van dit Dorische Order hebben wy de hardigheid in zijne deelen en leden vernomen, voegende daar sommige dingen by, welke met den Triglifo van 't Fregio overeen komen, in de welke daar na een winig snijdt-werk ingebracht is, so dat alle dese deelen met malkander 't werk heel gracieus maken.

Nu volgt de ontwerpinge van de Sacomen van de Capiteelen, Architrave, Fregio en de Cornice van de Dorische Order, betekent met portien en minuten.

ORNAMENTA DEL ORDINE DORICA

CAP. XXI.

Van den oorspronk der Ionische volkeren, en vele hare gebouwen, met welke dit Order over-een komt, en van sijne proportien en maten.

Lib. 4. ca. 1.

Lib. 9. fac. 180.

Angesien dat *Vitruvius* en sommige nieuwe Meesters hebben willen dat de Ionische Order sijne beginninge van deselve volkeren genomen hebben, welke door 't Orakel, na 't gevoelen van alle Atheniensers van Hillis vertrokken zijn, (dat is uit Griekenlant) als *Strabo* segt, welk lant so genaamt wiert van *Hellenus* een soon van *Deucalion*, en onder 't geleit van *Ione*, sone van *Xuto*, en *Creusa*, zijn in 't klein Asia overgetrokken, en hebben 't selve Lant beseten, alwaar tot die tijt de volkeren *Cary* en *Lelegi* woonden, en dat van deselve *Ione*, daar na 't geheele lant *Ionis* is genaamt geworden.

Lib. 7. fac. 50.

Lib. 7. fac. 464.

Nochtans konnen wy uit de H. Schrift afnemen, dat de Ionici van *Iavan* de vierde soon van *Iaphet*, een soon van *Noa*, een weinig naar de Sondvloed zijn genaamt geweest: en *Herodotus* en *Pausanias*, naerftige History-schrijvers komen hier in met malkanderen over een, dat *Ioni* een soon van *Xuto* en broeder van *Acheus* de gene is geweest welke voor 't eerste de naam *Ionis* aan dat lant gegeven heeft, 't welk *Attica* in 't klein *Achaia* was: en datse 't volk *Eliesi* genaamt van daar verdreven heeft, of dat hy 't selve door recht van *Adoptie* verkregen heeft naar de doot van *Selinus* haren Koning. So is dan den oorspronk van den Ionier in dese plaats, en niet in Asia gelijkse seggen, en consequentelijk moet haar Order ook hier van daan komen.

Lib. 9. fac. 162.

Lib. 3. ca. 3.

Lib. 36.

cap. 23.

Lib. 8. fac. 232.

Dat *Ione* daar na de *Difaule* heeft uit 't lant gejaagt, en heeft insgelijks den naam van *Ionici* den *Attischen* gegeven; op de ander zijde van 't *Isthmus*, welke soo genaamt wiert van *Attis* een soon van *Cranaus* of *Liever* (gelijk *Strabo* seit,) om datse aan den oever van de Zee lagen, daarom konnen wy uit dese Historie versekert zijn dat de Attische Basen, welke *Vitruvius* beschreven heeft, en ook van *Plinius* genoemd worden, met de Ionische een ding geweest zijn, alleen zijn de Ioniers ouder, gelijk *Strabo* betuigt.

Lib. 14. fa. 275.

Daar na de kinderen van *Ione* wordende van de *Acheis* geplaagt, welke uit 't grootste *Achaia* quamen, en na veel onlukkig strijden met de *Lacedemonianen*, en de *Dorische* gehouden tot haar groote schade, (gelijk wy geseit hebben) zijn met anderen volkeren verjaagt geworden, daar na zijn de volkeren aangeen zijde 't *Isthmus* of de Engte in *Peloponessus* naar *Attica* vertrokken, 't welk 't vermaartste lant van heel Griekenlant en *Megaris* is. Daarom zijns van *Milantus Pileus* ontfangen geworden, welke tot dien tijt Koning over de Atheniensers was, alwaar sy eenigen tijt woonden, en daarom (seit *Strabo*) zijns onder een natie gerekent geweest.

Lib. 8. fac. 156. ende 160. 170.

Sofista.

Tolo Lib. 3.

Lib. 6. fac. 132.

Lib. 4. ca. 1.

Maar niet lang daar na als *Codrus* overleden was, welke voor een spreek-woort placht te seggen, *Generosior Codro*, en zijn soon *Medonte* hem succedeerde en gevolgt is, zijn de Ionen en Atheniensers soo in 't getal gewassen, dat, om dat het Lantal te kleyn en onvruchtbaar was (gelijk *Strabo* seit) daarom hebben se met een gemeen consent 12 Colonien tot imitatie van den *Peloponensers* gemaakt, onder 't gebiedt van *Nelus*, *Androclus* en andere Capiteinen, (als *Strabo* en *Plutarchus* betuigen) en 140 jaar na de verwoesting van *Troyen*, uit klein Asia over getrokken, gelijk men in *Plato* sien kan, 't welk een treffelijk lant geweest is, palende aan *Bitinia*, *Propontide* en *Hellspontus* en d'Egeische, *Icarische* en *Mirtoysche* Zee, en hebben soo het Grieken uitgebreit tot boven de Zee, huidendaags *Natalia* genaamt, (dat is, Oost-zee) en soo voortgaande hebben sy veel Zee-steden vermeerst, en hebben de *Cary* en *Lelegi* meer naar binnen toe gedreven, gelijk *Strabo* betuigt, en deser volkeren Koning is *Androclus* geweest, en niet *Ione* (als *Vitruvius* betuigt) de welke zijn Koninklijke Stoel binnen *Ephesus* geset heeft, huidendaags *Figena* genaamt, en dat was 't derde Heirleger dat uit Griekenlant getrokken is, onder 't geleit van Koningen en vreemde volkeren.

Lib. 7. fac. 472.

En naar de tijt-rekeningen, welk wy uit *Herodotus*, *Pausanias* en *Strabo* hebben, dese Ionische zijn in Colommen verdeelt geworden meer dan 350 jaar naar *Ione* de soon van *Xuto*, en *Creusa*, daarom sien wy klaar dat *Vitruvius* en sijne volgers in dit stuk de eerste Ionen met de laatste vermengen, so wel in respect van de verscheidenheit van de tijt als in de namen van hare leits-mannen.

Lib. 8. fac. 617.

Nu angesien dat wy haar outften oorspronk gevonden hebben, sal het goet wesen dat wy ook soeken offe in dese plaatsen, gelijk het schijnt, ook Tempels en andere gebouwen van haar Order gehadt hebben, en om van 't *Peloponessus* te beginnen, *Pausanias* seit, dat de vermaarde Tempel van de *Minerva Elea* van de *Teagetti* in *Arcadia* gemaakt, heel met Colommen van de Ionische Order omcingelt van buiten was, met *Frontespici* van vooren en van achteren, van welke *Scopa Parus* de Bouw-meester geweest is, gelijk deselve *Autheur* seit.

Cap. 18.

Boven dat, soo was de Schat-kamer van den *Eleis* (gelijk wy geseit hebben) met wooningen na de *Dorische* en *Ionische* Order gemaakt, welke nootzakelijk moet gebouwt zijn geweest voor 't jaar 2836. in welk dit selfde Koninkrijk een eindt gehadt heeft, en alhoewel wy geen gewisse sekerheit hebben aangaande de gebouwen, datse in *Attica* naar de Ionische Order gemaakt zijn geweest,

geweest, dicht by Athenen, tot dat de Ioniren selve in 't klein Asia overgetrokken zijn; en so is het heel wel te gelooven datse gedurende haar ruste veel daar na gemaakt hebben.

Aangesien dat binnen Athenen ontalbare vele verscheiden gebouwen geweest zijn, gelijk *Vitruvius* verhaalt van de Eumenische Galleryen, den Tempel van *Bacchus* en 't Odeon van *Pericles* gemaakt, met Galeryen en Colommen van steen, en andere meer. Onder welke de Tempel van *Apollo Delius* geweest is, gemaakt van *Eristones* een soon van *Cecrops*, en andere meer van *Apollo*, *Bacchus*, *Esculapius* en *Iuno*; van de welke noch tot huidendaags toe tekenen te sien zijn, wederom opgemaakt, en van *Diana*, welke *Pausanias* in 't breede beschrijft, want 't is seker datse voor hare Goden en Godinnen Tempels naar de Ionische Order gemaakt hebben.

En aangaande de Ionische van 't klein Asia, men weet heel wel, dat de vermaarde Tempel van *Diana Ephesia* daar gestaan heeft, welke so oudt is datmen niet voor seker weten kan wien de oude Bouw-meesters daar van geweest zijn, 't kan zijn gelijk *Dionysius*, *Plinius* en *Vitruvius* verhalen dat *Ctesifones* en *Metagones* van Gnosen de selfde begonnen hebben, maar dat *Demetrius* en *Peonius* Bouw-meesters binnen Ephesus de selve opgemaakt hebben; maar *Androclus* Koning der Ionische heeft 't selve daar na vergroot en verciert, welke Tempel Colommen hadde van de Ionische Order heel met strepen, gelijk *Vitruvius* en *Plinius* verhalen.

Behalven dat waren in de selve stad noch twee Tempels van *Apollo*, maar gelijk *Pausanias* seit onvolmaakt, en de Tempel van *Bacchus* binnen Teo, een van de 12 Coloni-steden in 't klein Asia, van *Hermogenes* gebouwt naar de Ionische Order, gelijk als *Vitruvius* ook verhaalt, en een van *Iuno* in Samos, als *Pausanias* betuigt, en de Tempel van *Apollo* van *Nestus* gebouwt, en dat van *Diana Magnesia*, als *Ptolomeus* seit, en *Plinius* naar by Ephesus, en dicht by de riviere Meandrus, tusschen de Cary: en een heel vermaarde, als *Pausanias* betuigt in Branchus van Melesia ter eeren van den Godt *Apollo Didimeus*, gelijk ook *C. Curtius* betuigt, en insgelijks dit van *Apollo*, *Melesius* van *Peonio*, en *Daphnis* van Milete gebouwt; en een ander van *Apollo* van *Claro*, een stad der Colophonij, gelijk *Plinius* seit, welke by alle volkeren heel vermaart zijn geweest, en insgelijks de Tempel (gelijk *Vitruvius* seit) van *Diana*, en die van *Minerva* in Prien van *Titus* de Bouw-meester gebouwt, en al dese Tempels zijn van de Ionische Order geweest.

Daar waren ook twee Tempels van *Pallas*, eene in Poliate de ander in Phoea, alhoewel de Per-fianen deselve verbrant hebben, als *Pausanias* betuigt, welke ook wonder schoon waren, en om niet te verhalen andere, het sal genoeg zijn van den Tempel van *Esculapius* te spreken, binnen Trali onder den Cary, binnen en dichte by *Magnesia*, deselve was ook van de Ionische Order, en geordineert by *Argelius*, en een andere ook *Esculapius* toegeheiligt in Smirnen by den bergh Caustus aan de Zee, gelijk als *Vitruvius* ons leert, hier uit siet men door de autoriteit van *Vitruvius* en *Pausanias*, welke beide seggen dat de Ioniers Tempelen veel schoonder geweest zijn, dan die van andere volkeren in Asia, welke gebouwen *Cirus* den Koning uit Persen eindelijk vernielt, en de Ioniers onder sijn jok gebracht heeft.

Behalven dat siet men dat de oude Romainen de Ionische order veel gebruikt hebben, gelijkmen noch huidendaags uit de vervallen stukken van hare Tempels afnemen kan; ook in de private gebouwen in de Colomnati en Archi, gelijk wy een weinig hier achter seggen sullen; daar van men noch veel Colommen vindt, met hare verscheiden Capitelli naar de Ionische Order, insonderlijk in de Kerk van *Sint Maria* van Trastevere, en *Sint Stephano Rotundo* in Monte, en elders, alle heel verscheiden en schoon. Van dit Order, gelijk *Vitruvius* verhaalt, heeft *Thesiphones* van Gnosen een van de oude Schrijvers, en *Metagenes* sijn soon, schrijvende van de Tempel van *Diana* binnen Ephesus, en *Phileus* van den Tempel van *Minerva* binnen Priene, en *Hermogenes* van den Tempel van *Minerva Magnesia*, en eindelijk heeft ook *Vitruvius* daar van geschreven, gelijk wy schoon elders geseit hebben.

De Ionische Order heeft al in sich dat een Tempel kan schoon maken, want hy imiteert veel de planten van de boomen, en de graviteit van de Vrouwen. Daarom hebben de oude niet sonder redenen dese Order in 't midden gestelt van hare vijf Orders, en wy willen insgelijks doen, om dat daar geen ander Order is, die sulke correspondentien begrijpt, welke sulken vastigheid, bequaamheit en schoonheit heeft, en die tot alle soorte van gebouwen dienen kan, gelijk als dese, ('t welk wy alreede getoont hebben,) de Ouden hebben hare private huizen naar dit Order gemaakt, en wy prijzen insgelijks dat de publike en private gebouwen soo gemaakt worden, gelijk wy in onse werken doen bliken.

De Ionische Order met Basen en Capitello moet van 8 Moduli zijn, en $\frac{1}{4}$ van 't Modulo, de Basa sal $\frac{1}{2}$ Modulo hoog zijn, (gelijk wy elders geseit hebben) maar 't Capitello van de Todino naar boven toe sonder de Welven of Voluten, komt $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$ Modulo hoog. De Fusti of stok van de Colommen blijven 7 Moduli, en $\frac{1}{4}$ van 't Modulo, doch verstaande met de Cimbria van onder en van boven, en dese Fusti of stokken verminderen boven het seste deel van de grootte van de voeten.

't Ornament boven aan de Colommen wort van 't vijfde deel van hare hoogte gemaakt, want de Ouden hebbense soo gebruikt, en *Vitruvius* self beschrijftse alsoo, sprekende van 't Front vande Scena, en gelijk wy geseit hebben, sprekende van de Orders in 't generaal, datse sal een

Lib. 5. ca. 9.

Att. lib. f.

Lib. 4. fac.

22.

Lib. 36. 14.

23.

Lib. 7.

proe.

Lib. 4. ca. 1.

Lib. 7. fac.

474.

Lib. 4. ca. 3.

Lib. 5. cap.

29.

Lib. 7. fac.

474.

Lib. 8. fac.

239.

Lib. 5. cap.

29.

Lib. 4. ca. 1.

Lib. 7. fac.

444.

Lib. 7. proe.

Lib. 4. ca. 1.

Lib. 7. proe.

Lib. 3. ca. 3.

Lib. 1. ca. 3.

Cap. 11.

Moduloen zijn. Dese hoogten moet in 15 deelen verdeelt worden, daar van komen d' Architrave 5 toe, aan de effen ordinare Fregio 4, aan 't Cornice 6, in dewelke de Modiglioni gemaakt worden, insonderheit in de groote werken, en onder fullen geene Dentelligesneden worden, om de voorseide reden. Dese proportien zijn sodanig, dat de Architrave is een deel, 't Fregio $\frac{4}{5}$ van een deel, de Cornice een deel en $\frac{1}{5}$, soo dat sy de helft meer is dan 't Fregio, gelijk als de Architrave en 't Fregio ook de helft meer zijn als de Cornice.

Als de Colommen Pedestili onder moeten hebben, dan sullen die $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ hoog zijn, van de hoogte van de heele Colonna, soo datse 2 $\frac{1}{2}$ Moduli zijn sullen: dese hoogte wort in 6 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt; de opperste sal de Cimacia toekomen, de volgende 3 en $\frac{1}{2}$ sullen voor de tronk of 't vierkant van de Pedestilo zijn, de twee onderste blijven voor 't Basament overig, namelijk $\frac{1}{2}$ voor de Corniciamenten, en een deel en $\frac{1}{2}$ blijft voor de bloote Zocco, welk op 't vlakke staat: die is $\frac{1}{2}$ Modulo, zijn Corniciamenten zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, de tronk of vierkant een Modulo en $\frac{1}{2}$, en de Cimacia $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, welk juyft 2 $\frac{1}{2}$ Moduli maken, gelijk wy geseit hebben. Van alle deelen van de Colommen, Ornamenten, Pedestili, en hare leden sal de Sacome in 't einde van dit Capittel gemaakt worden.

C A P. X X I I.

Van de Colonnati en simpele Archi van de Ionische Order, en ook van de Colonnaten en Archi met de Pedestilen, en de Modulatiën van hare binnen-Poorten.

E Ouden hebben dikmaals de simpele Colonnaten van dit Order gebruikt, en men siet noch huidendaags binnen Romen onder aan 't Capitolio de Galerye van den Tempel met 8 Colommen met Granaat-appelen, door dien dat de hoogten van de Capiteelen en de Voluten of Welven, en ook de Cornicen met vierkantige uitgehoolde Modiglioni, en meer andere dingen zijn van de Ionische Order, en insgelijks de Galery van het Kerkjen Lateritio genaamt, by de Senateurs brugge is ook van de Ionische Order, op die wijze hebben wy veel woonhuisen en Faciaten geformeert, alsoo wel in de publieke werken van de vermaarde *S^r. Nicolaas Corner*, in sijn lust-huis te Murano, en aan een ander oort een woon-plaatse in de forme van een Salette, met Kamerkens op de kant, tot lust van 't hof van *S^r. Julius Contarinus*, op de Brenta dicht by Stra: en dat van *S^r. Molinus* in de voorstadt van Padoua, de twee Eilantsche woningen aan 't hooft van Cedrare, van de *S^r. Cornari* by Bassano, en noch andere in de fabrieken van *S^r. Jeronimus Contrarenì* à Loregia binnen Trevesano.

Het simpel Colonnato van vier Colommen, en drie Intercolomni sal sodanig zijn: de heele lengte van 't Spatie van d'een uitterste Colonna tot d'andere; doch voor behoudende soo veel de Agetti van de uitterste Basen lijden mogen, sal in 10 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt zijn, welke voor 't Modulo dienen sullen, aan de twee Colommen in 't midden, en de twee uitterste Pilastren worden 4 Moduli gegeven, voor de twee Intercolomni op d'een en d'ander zijde sal men een Modulo en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo geven voor elk, en voor die in 't midden 2 Moduli en $\frac{1}{2}$, en soo komen de Intercolomni van de Basilica, welke *Vitruvius* gemaakt heeft, wel uit, en so sullen de Moduli verdeelt zijn: de proportie van dese Intercolomni in 't midden is $\frac{1}{2}$ meer dan de andere.

Lib. 5. ca. 4.

Als men 't Colonnato van 6 of 8 Colommen maken wil, dan waft 't getal van de Colommen en Intercolomni, alsoo wel op de rechte als op de flinker-zijde, in de gecontinueerde Faciaten, waar Vensteren en diergelijke openingen zijn, kunnen alle de Intercolomni gemaakt zijn, soo breed als die in 't midden, en somtijts wat meer tot dien einde dat de Ornamenten van de Vensteren en diergelijke dingen aldaar kunnen bedekt worden.

Dese Colonnati kunnen van de aarde verhoogt worden met een Sottobasi $\frac{1}{2}$ Modulo hoogh, alsoo dat men by trappen daar toe moet opgaan, om verhaalde redenen: de Colommen met de Ornamenten daar boven sullen van de voorgeseide mate zijn, in 't midden van elke Colomme, en de Pilastro moet een Modiglione zijn, in de uitterste Intercolomni sullen 5 Spatij komen, en in die in 't midden 6, van d'een midden van de Pilastri tot de andere van 't Colonnato van 3 Intercolomni zijn 16 Spatij, en Modiglioni, in 't Colonnato van 6 Colommen zijn 26 Spatij, en in die van 8, 36, en so veel Modiglioni. Van d'een midde tot de andere van de Modiglioni zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en in al dese Colonnati komt alijt een Modiglion in 't middel Intercolomnio, 't welk heel wel komt om 't Frontespicio te maken, daar van wy elders gesproken hebben.

Cap. 12.

De Poorten voor 't gebruik van de Colonnaten van dit Order kunnen hare proportien nemen van de selfde Colonnato, 't licht sal $\frac{1}{2}$ deelen hoog zijn, van 't pavement van de Colonnato, of Logie tot onder 't Lacunari toe; met welk wy hyden-daaghs verstaan de Soffitti van 't velt tusschen den Modiglioni van de principale Cornice, en indien daar geen Modiglioni zijn, dan laatse onder aan de Giocciolatojo zijn, want naar dit Livello kunnen de quadri of vierkanten gemaakt worden, en de Schilderyen van de Soffitto van de Logien of Woon-plaatse, of ook veel van 6 deelen tot be-

beneden de Architrave toe, want het is al even eens. Dese hoogte wort van nieuws in 13 deelen verdeelt en $\frac{1}{2}$ en de breedte van 't licht van onder en van boven van de Soglia of Drumpel. De Erte of Stripiti sullen in 't Front van een van dese deelen zijn, en so veel sal 't Limitare wesen, en op die wijze sal 't licht van de Poorte twee quadri hoog zijn, en even so veel als de helft van 't Limitare.

Het Ornament boven aan de Poorte sal $\frac{1}{3}$ zijn en $\frac{1}{2}$ en verdeelt in 3 gelijke deelen, daar van komt de Architrave een deel toe, de Fregio $\frac{1}{3}$ en de Cornice naar 't Livello een deel en $\frac{1}{2}$; het heele Ornament komt te zijn $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van 't licht, indien men se cartellen of tafelkens op de kant aan de Erte of Pilastrate setten wil, welke *Vitruvius* Ancones noemt of Prothyrides, d'eene op de een, Lib. 4. ca. 6. de andere op de ander zijde, wesende in 't Front de helft van de heele hoogte van 't Cornice: hare lengte sal zijn van 't Soffitto van de Giocciolatojo tot 't licht van de Poorte toe, en van daar beneden toe sullen de bladen komen. De Cornice van de Poorte moet langs heen doorloopen, maar een weinig verheven zijnde, boven welke recht tegen de Nicchi over, sullen voor gieraat gemaakt worden de Riquadri by malkander gevoegt in de muur, de verdeeling van dese Poorte komt aldus veel beter te pas dan die van *Vitruvius*, want de lief-hebbers van dese konst sullen de minste Lib. 4. ca. 6. moeiten hebben om die te verstaan, en op dese wijze komen wy met die Poorten die de Ouden gemaakt hebben heel wel over een.

Aangaande het beweeglijke deel van de Poorte kan de selve van boven naar beneden toe in twee deelen gemaakt worden, verdeelt in $\frac{1}{2}$ voor elk, die in 't midden sal de grootste zijn, en de andere van beneden sal de Cimacia van 't Pedestilo naar onderen vergeselschappen, indien op de rechte en flinker-zijde van de principale Poorten, men wil Nicchi maaken om beelden daar in te setten, welke niet wel konnen gesien worden, indien de Nicchi te hoog zijn, gelijk ook in die geene welke kleinder zijn als $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$, of die voor Vensters dienen konnen, (want als dan moeten se vierkantig boven zijn) hare hoogte moet dan naar 't Loot met 't licht van de Poorte over een komen, en onder moeten se op een fascia gestelt zijn, gelijk een Cimacia van een Pedestilo, welke over al eene hoogte of Poggio voor de Vensteren geeft; hare hoogte sal $\frac{1}{2}$ zijn en $\frac{1}{2}$ van de heele Colomna, dese over een komingen en verbindingen van leden zijn van groote importantie in het lichaam van 't werk.

En om dat de verstandige eenige wetenschap hebben mogen van de Ionische Poorten van *Vitruvius*, Lib. 4. ca. 6. daarom sullen wy zijne woorden beter verklaren, als namelijk daar hy seir dat de hoogte van 't licht in twee deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt is, daar moet men liever gelooven, dat hy heeft willen seggen $3\frac{1}{2}$ deel, en daar van $1\frac{1}{2}$ tot de breedte onder aan de drumpel geven, en hier af worden wy te beter verzekert, aangesien indien elk deel weder in 4 verdeelt worden, so komender 14 uit, daar wil hy dat men van een deel der selfde breedte van de stijlen of Stupidi sal maken, en volgens dese wijze in dien 't licht self 16 voeten hoog was, so blijven 6 voet voor de drumpels, en indien men het in de hoogte vernauwt gelijk de Dorische onder aan 't Limitare, dan sal der 5 voeten blijven en $\frac{1}{2}$, soo dat se sal tot $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ hoogte komen: indien men de Stupidi of Pilastrati een van de 14 deelen van de hoogte van 't licht breedt wil maken, soo sullen se tot 1 voet en $\frac{1}{2}$ komen, en boven juyft tot een voet.

En aangaande de Ornamenten boven de Poorten, indien men de grootte van 't Limitare of Architrave met 3 Fascie maakt, d'eene van de andere verscheiden met de Cimacio en Orlo, en insgelijks 't Fregio met zijn Cimacio daar boven, en insgelijks de hoogte van 't Cornice na 't Livello met zijn Cimacio en Orlo daar boven. Aldit geheele Ornament (begrijpende de Gola en Orlo welke daar op komen om 't Frontespicio te maken) sal ontrent 't vijfde deel zijn van de hoogte van 't licht, en bequaam genoeg voor dese Ionische Order.

De Cartelle welke hy op 't Grieks Ancones noemt en Prothyrides (om dat se sich buigen en in malkander wikkelen) zijn $\frac{1}{2}$ lang van beneden de Cornice naar 't Livello van 't licht van de Poorte, en daar boven de bladen welke in de hoogte $\frac{1}{2}$ van een voet groot zijn, en beneden $\frac{1}{2}$ van een voet, en zijn daarom swak genoeg, en men moet letten dat de Cartelle selver niet vermindert worden, indien 't licht van de Poorte niet vermindert wort.

Nu volgt de ontwerpinge van 't simpel Colonnato van de Ionische Order met al sijne deelen, met Modulen en Minuten getekent.

Van dese Ionische Order konnen insgelijks de Faciaten met de Bogen en Pilastrigemaakt worden, en de Colommen daar aangelent, voor 't gebruik van de Galeryen gelijkmen in de tweede Order van *Coliseus* siet, of in 't Theater van *Marcellus* en andere oude gebouwen, en soo konnen wy die ook na gelegentheidt maken, daarom willen wy alle maten van de Archi na malkander beschrijven.

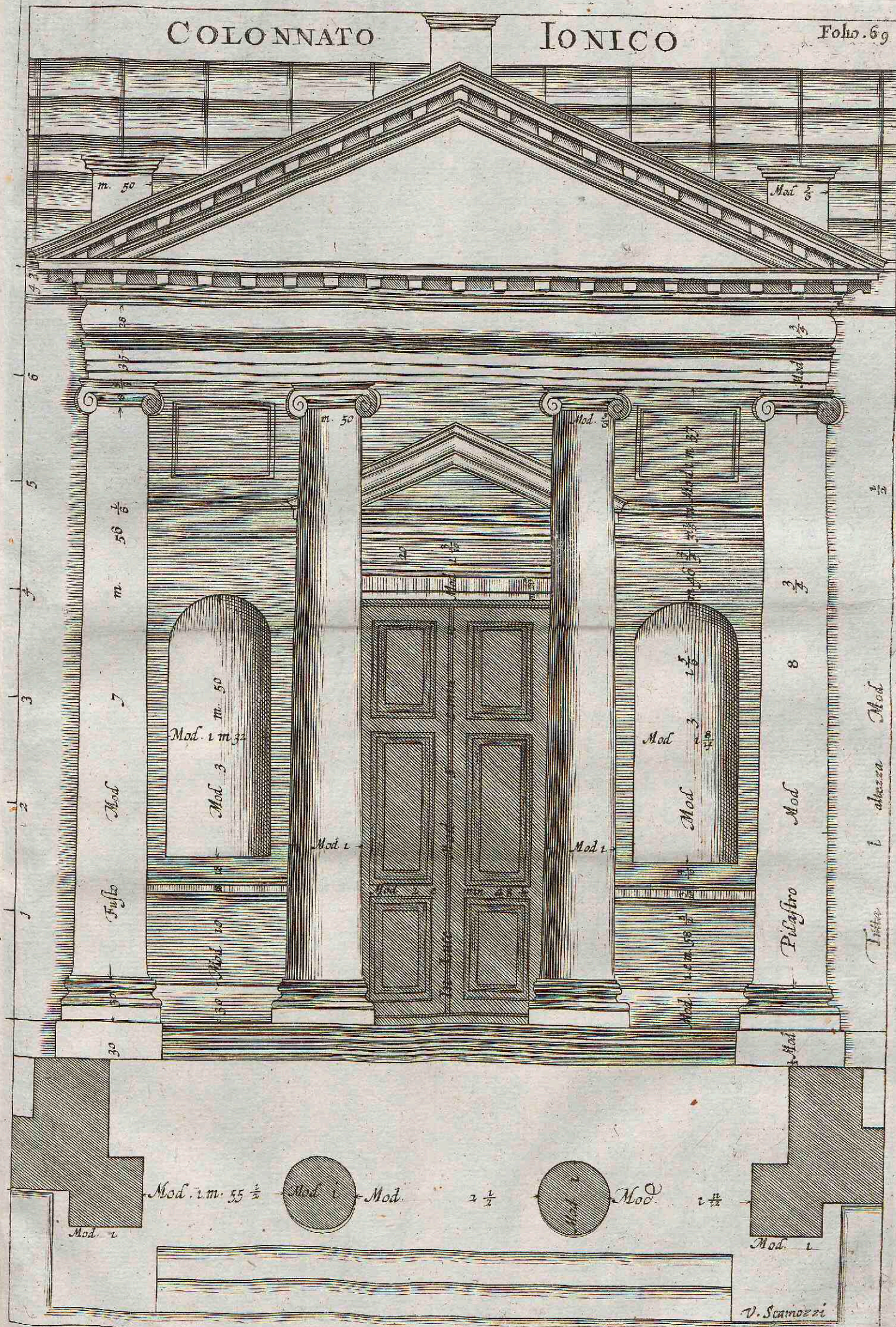
De verdeeling van de breedte van d'een halve Colomna tot de andere in 't midden van de principale Pilastru sullen 6 Moduli zijn, en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo: de Colommen een Modulo groot, en sullen voor de muren $\frac{1}{2}$ van 't Modulo meer dan de helft uitgaan, 't welk meer gracie brengt, en kan voor 't Soffitto van de Architrave dienen, welke van d'eene Colomna tot de andere doorloopen sal.

Het Pilastro met de Aletto op de rechte en flinker-zijde van de Colomna sal in 't Front juyft

COLONNATO

IONICO

Folio. 69

tot 2 Modulo komen, en komt $\frac{1}{2}$ van 't Modulo meer dan de helft van de breedte van 't licht van de Archi te zijn. In sijne Flanken door de grootte van de muur sal die soo veel zijn als een Aletto, en $\frac{1}{2}$ van de grootte der Colomna van buiten, en 't ander vierdedeel blijft overig voor de Sporto van 't Contra-pilaastro binnen de Galeryen om 't welfsel op te houden. De Aletten of leden op de rechte en linker-zijde van de Colommen sullen in 't Front juist $\frac{1}{2}$ Modulo zijn, maar tegen 't licht van de Archo false zijn so veel wy geseit hebben van de Flank van de principale Pilaastro, dese Aletten behooren naar 't Looft van boven tot beneden gemaakt te zijn, en al van een steen, dat men geene aan een settinge overkant zien kan, want so zijn de werken lustiger voor 't ooge.

Cap. 12. Het vlakke van de Archi sal sich wat van de aarde verheffen, en men sal by trappen daar toe opgaan om grooter majesteit te geven, de Sottobase, Colommen, en Ornamenten daar boven, moeten naar de maten welke wy gegeven hebben gemaakt zijn, en aangaande 't Frontespicio en de Archi moet aangemerkt worden, 't gene wy elders geseit hebben. De Archi sullen in 't licht 4 Moduli min $\frac{1}{2}$ van 't Modulo zijn, en in de hoogte sullen se wassen $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en van 't licht naar boven toe tot onder de Architrave sullen $\frac{1}{2}$ van 't Modulo over blijven; voor de hoogte van 't Serraglio, welke aan 't hoogste van de Colommen komt met de Sottobasen. De Archo moet van een halve cirkel zijn, en een $\frac{1}{2}$ van 't Modulo daar-en-boven, 't welke dat toekomt, 't welk de Sporto van de Impost wegh-neemt, en aldus sal de Archo schoon zijn.

Cap. 13. De Imposta boven de Aletto alwaar de Archo begint sal $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{2}$ hoogh zijn, van 't vlakke tot sijne hoogte toe, (gelijk wy geseit hebben) en moet binden rondsom de Pilastri langs de muur, en de principale Poorten, welke booghswijse gemaakt wort, en so veel sal 't Basament en de Cimbria onder van de Colomna maken. De grootte van 't Archivolto, welk rondsom 't licht heengaat, sal $\frac{1}{2}$ zijn, en $\frac{1}{2}$ van de breedte van 't licht, en so veel sal insgelijks zijn de breedte van de Cuneus, of Serraglio, een deel dicht by 't licht van de Archi of Bogen, en van daar na boven toe sal het allenxkens breeder en breeder worden tot onder de Architrave toe: dese Serragli kunnen, gelijk wy geseit hebben, vergiert worden, als men de verdeeling van de Archi, Pilastri, Alette of Vleugelkens, gelijk wy geseit hebben, maken wil, dan moet de uitdeeling van 't Modiglioni en Spatij juyst geschieden, want in 't midden van elke Colomme komt een Modiglion, en noch 9 andere met hare Spatij komen daar-en-tusschen, 't welk voor de makinge van 't Frontispicio boven de middeler Archo heel wel komt.

Binnen dese Galeryen en tegen de middelste Archo over kan de principale Poorte booghswijse gemaakt worden, tot verscheidenheit van de andere, welke in de Colonnati en Archi met de Pedestili zijn, en nauwer of kleinder dan de Boogen van buiten, so veel 't Front van de Modono op beide zijden die daar rondsom gaat; en de Imposta sal tot haar cieraat, en indien men se vierkantigh maken wil, zijn licht sal zijn ontrent $\frac{1}{2}$ van 't vlakke tot onder de Architrave toe: Het beweeglijke deel sal van d'Imposta naar beneden toe zijn, en men false in twee deelen kunnen doen openen, en elk van deselve verdeelt in 2 verscheidene vierkanten met recinten rondsom, gelijk wy elders geseit hebben, alwaar wy van *Vitruvius* Dorische Poorten gesproken hebben, en in de ontwerpinge te sien is.

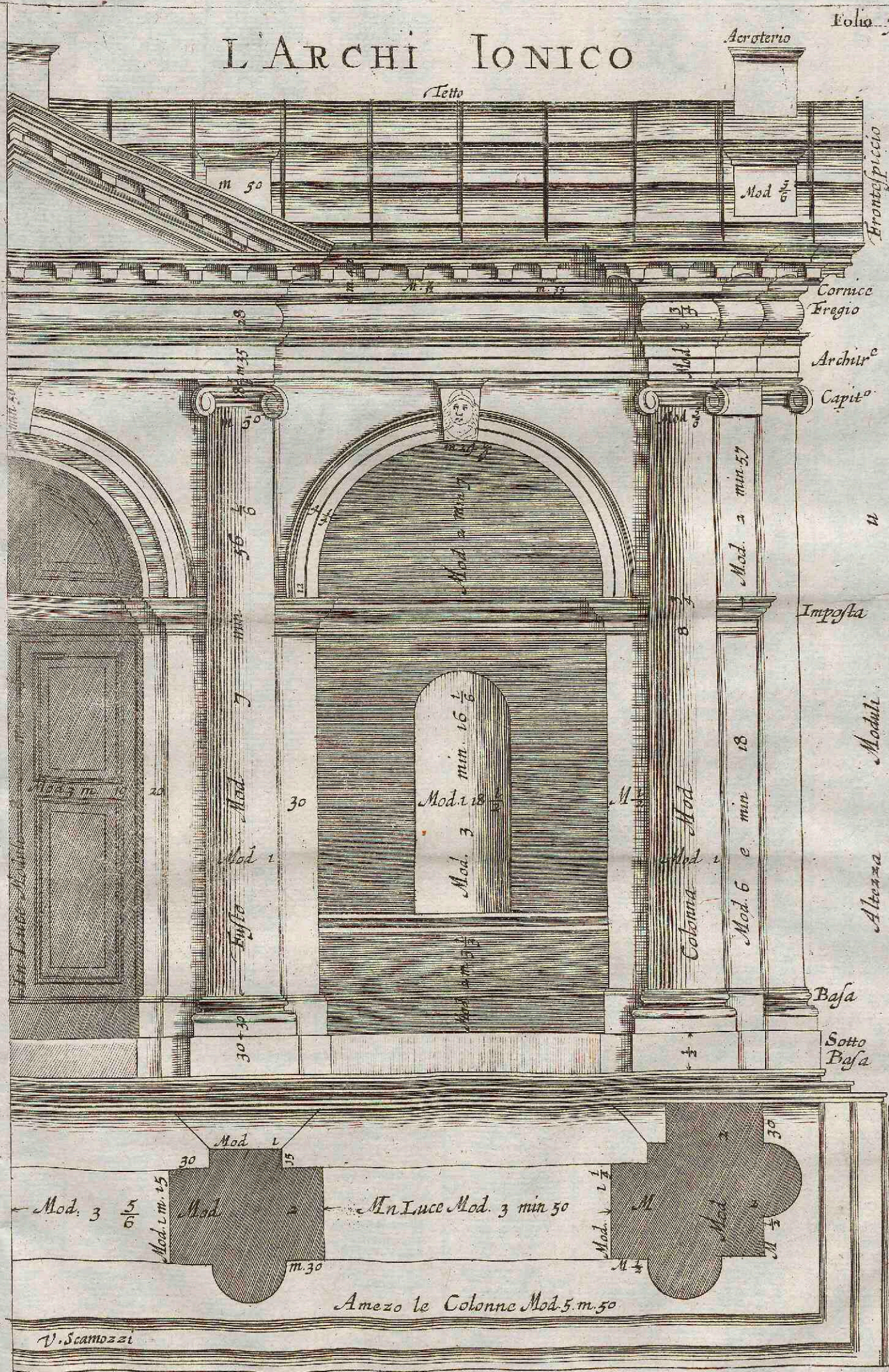
Cap. 2. Op de rechte en linker-zijde kan men Nicchi maken om beelden in te stellen, of voor vierkantige Vensteren, welke moeten geset worden op een Cimacia overgaande, gelijk als of het een Pedestilo waar $\frac{1}{4}$ hoog en $\frac{1}{2}$, van de vlakke tot beneden de Architrave toe: en soo sal die naar de proportie van de Pedestili van dit Order komen. Dese Nicchi met hare opperste sullen een weinig lager staan dan 't begin van de Impost, en onder sullen se op de Cimacio van 't Pedestilo, daar van wy alreede geseit hebben, staan.

Nu volgt de ontwerpinge van de simpele Bogen van de Ionische Order, met al hare deelen, met Moduli en portien getekent.

Het valt ook heel wel uit de Ionische Colonnati van de Logien met Pedestili van beneden te maken, welke de Ouden heel wel hebben weten te gebruiken, gelijk ook de andere Orders van verscheiden soorten van gebouwen, van welke men noch huidendaags sommige tekens siet; en *Vitruvius* spreekt in 't breede hier van, doch van de andere noch meer, als hy handelt van de Galeryen rondsom de Tempels, en van die achter de Scena van 't Theatre. En wy selfs hebben se insgelijks gebruikt in de publijke werken, als in de Logien der werken op *Sint Marcx* plaatse, en dikmaals ook in private werken: Daarom is het verwonderings waerdig dat de Moderne Meesters niet daar van gehandelt hebben in hare Orders, betonende daar mede dat se deselve geheel vergeten hebben. En daarom willen wy sommige regulen daar van geven, welke ons dunken nootsakelijck te zijn.

Om de verdeeling van 4 Colommen te maken (de Sporto van de Basamenten achter-latende) wort de geheele lengte van d'een uiterst tot d'andere van 't Pilaastro verdeelt in 12 en $\frac{2}{3}$ Modulen; van welke 4 de twee Colommen in 't midde toe-komen, en de twee uiterste Pilastri, en dan voor de kleinste Intercolomni twee Moduli en $\frac{1}{2}$ voor elk, dan sullen voor de middelste 3 Moduli overig blijven een $\frac{1}{2}$, en soo zijn al de Moduli verdeelt. De proportie van desen Intercolomni sal zijn gelijk die in 't midden, en bykans de helft meer dan de andere. Voor 't Colonnato van 6 of 8 Colommen wast het getal van de Intercolomni en Colommen ook, en dan sal de verdeeling

L'ARCHI IONICO

deeling van d'eerste 19 Moduli zijn en $\frac{1}{2}$, en d'andere 26 Moduli en $\frac{1}{2}$. De Colommen, Ornamenten en de Pedestili sullen de voorsz. mate hebben, daar van wy geseyt hebben, en sullen met trappen van onder verheven worden, om meerder majesteits wille.

De verdeeling van de Modiglioni in haren Cornici sal heel wel komen voor alle dese Colonnati, want indien men een recht over tegen elke Colomme en elke buitenste Pilaster set, dan sal daar voor de kleinste Intercolomni 5 komen, en voor de middelste 7, so dat voor 't Colomnaat van 4 Colommen sullen 20 Spatij komen, en voor dat van 6 Colommen 32, en voor dat van 8 Colommen 44, en even so veel Modiglioni komende even in 't midden 't welk heel wel komt om 't Frontespicio te maken, alwaar het geene dat wy geseyt hebben, moet geobserveert worden. Wanneer men de Poggio van al of een deel van dese Colonnati maken wil, also wel in den Logien op de vlakke aarde, als in die om hoog, gelijk wy gemaakt hebben, in de werken daar van wy boven geseyt hebben, dan moeten de Cimacie en Basamenten van 't Pedestilo heel deurloopen, gelijk *Vitruvius* in de voorgemelte plaatsen gedaan heeft, sprekende van de Tempels van de Ionische Order: dese Risalti heeft hy Scamilli genaamt, van welken wy genoegh gesproken hebben, en een exempel van een out Marbelsteen bewesen, en dit is so veel, aangaande de buitenste verdeelingen. Cap. 12.
Lib. 3. ca. 3.

De voornaamste of principale Poorten van dese Colonnati sal hoogh zijn, van de hooghte van de gront waar de Pedestili op staan, tot onder de Spatij van de Modiglioni van de principale Cornice van buyten toe (gelijk elders geseyt is geweest) de breedte van 't licht sal 6 en $\frac{1}{2}$ deel van 13 zijn, en $\frac{1}{2}$ van zijne hooghte; soo datse vermeerderen sal de helft van 't Limitare meer als $\frac{1}{2}$: Front van de Erte of Stijlen der Ornamenten daar boven, en alle andere dingen voor de Poorte self, moet daarna gemaakt worden, als wy geseyt hebben van de Poorten van de simpele Colonnati, van dit Order, om een ding niet dikmaal te wederhalen. Cap. 14.

De Nicchi tegen de kleine Intercolomni over sullen haar begin hebben naar 't Livello van de hooghte van de Basen der Colonnati; en haar opperdeel sal recht tegen over 't licht van de Poorte zijn, en so sullen se al met malkander over een komen, maar indien men vierkante Vensteren wil maken, dan behoren se te staan boven de Cimacia van de Pedestili.

Nu volgt de ontwerpinge van 't Ionische Colonnati met de Pedestili, en alle deelen met hare Modiglioni en portien verdeelt.

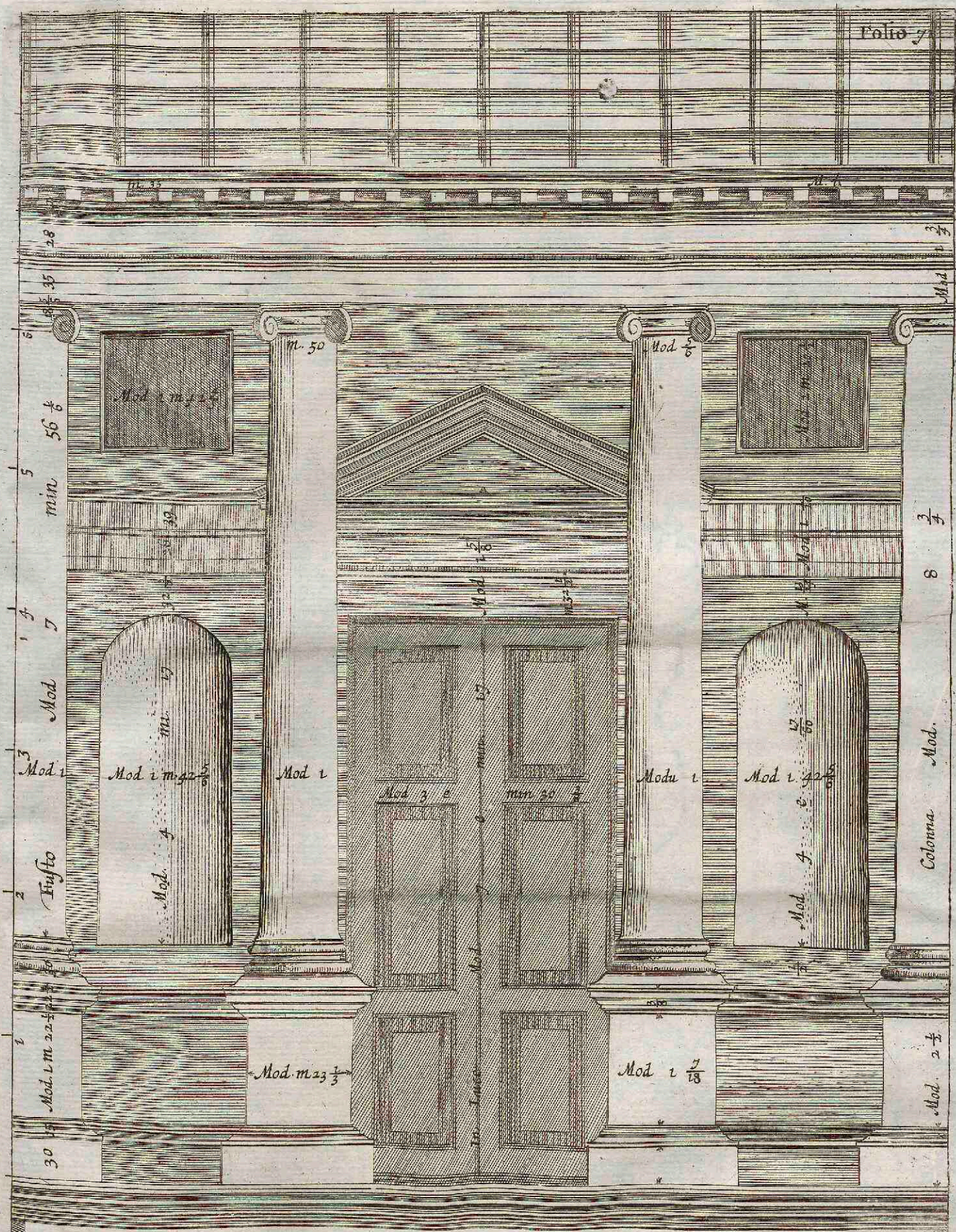
Behalven de simpele Archi konnen ook die met Colommen op de Pedestili gemaakt worden, 't welk by den Ouden gebruikelijk geweest is in de publike en private gebouwen, gelijk men uit de overgebleven teekenen afnemen kan. En wy selfs konnen de selfde naar gelegentheit noch imiteeren en volgen, aangaande de verdeelingen van d'een midde tot d'andere van de Colommen van de Archi, daar zijn 8 Moduli, en de Colommen een Modulo groot, en sullen een weinigh meer dan de helft voor uit gaan om de voor-betoonde redenen.

't Geheele Pilastro de middeler Colomme daar in begrijpende en de twee Vleugelkens op de een en de andere zijde, sal twee Moduli en $\frac{1}{2}$ zijn; maar 't Massif aan de dikte van de muur sal so veel zijn als een Aletta, en $\frac{1}{2}$ van de Colonna van buiten, en 't ander vierde-deel magh dienen voor het Agetto van de binnenste Pilastro, welk 't gewelf van de Galerye draagt. De Vleugelkens of Alette op de rechte en linker-zijde van de Schacht van de Colonna, sullen in 't Front van 't Modulo zijn, en so veel behooren ook van d'een midde tot de andere de Modiglioni van de Cornice te zijn, de Alettas sullen van boven tot beneden toe van een stuk zijn.

De Colonna en 't Ornament daar boven, en insgelijks de Pedestili om die te verhoogen, sullen van de voorgeseide proportien zijn, en de Pedestijlen sullen sy met sommige trapkens van de aarde verhoogen; op dese wijze sullen de Archi 4 Moduli breedt zijn en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en sullen boven twee met $\frac{1}{2}$ van 't Modulo wassen. Op de Archi sal voor de hooghte van 't Serraglio overblijven een Modulo, so datse in 't geheel 11 Moduli en $\frac{1}{2}$ zijn sullen van 't vlakke tot onder de Architrave toe.

De Archi of Bogen sullen van een half cirkel zijn, en sullen voor de wassing van 't Modulo hebben, voor het gene dat de Sporto van de Imposta weg neemt: 't welk van velen niet in acht genomen zijnde, is een oorzaak geweest dat hare Archi al te laag geworden zijn. De Imposten boven de Aletten daar de voet van de Archo op staat sal also hoogh zijn als 't Fregio en de Cornice van de principale Poorten.

De Archivolto rondsom 't licht gaande sal $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van de breedte van de Archo zijn, en soo veel sal 't Serraglio in de Front zijn, in het deel dat daar boven op komt, en van daar naar boven toe sal se haar verbreiden naar de linien uit het center van de Archo getrokken: van de Ornamenten van de Serragli hebben wy elders gesproken in 't generaal. En aangaande de verdeeling van de Modiglioni recht over tegen elke Colonna daar sal een komen, en daar russen 12 Spatij en 11 Modiglioni zijn, soo dat de middelste heel wel komen om 't Frontespicio te maken, en op die wijze sal van Colonna tot Colonna 't geheel Ornament Risaliren. De Aletten op de kanten van dese Bogen konnen verkleent worden, om de juiste verdeeling van de buitenste Modiglioni te vinden. Van 't Frontispicio, Acrotery, Dak en andere saken kan gemerkt worden, 't welk wy elders geseyt hebben. Cap. 15.

Mod. 2 $\frac{1}{4}$

Mod.

3 $\frac{2}{3}$

Mod 2 $\frac{1}{4}$

Mod 1

Mod 1

V. Scamozzi

COLONNATO IONICO CON PIEDESTILI.

De principale Poorten sal hare proportien hebben indien de hoogte van 't vlakke, alwaar de Pedestili van de Colommen op staan, verhoogt wort tot boven de Imposta van de Archi toe: en so veel als de hoogte van de Gola en zijn Orlo toelaat. Dese hoogte sal in 16 en $\frac{1}{2}$ deel verdeelt worden, en van de 13 $\frac{1}{2}$ onderste sal de hoogte van 't licht van de poorte zijn, daarom salse van $\frac{1}{2}$ zijn van 't vlakke tot onder de Architrave toe: zijn breedte van onderen aan de drumpel en om hooge sal 6 $\frac{1}{2}$ zijn, en so wast zy $\frac{1}{2}$ de helft van de grootte van 't Limitare.

Daar na blijven de 3 overige deelen voor 't Ornament van de poorte, van een deel wort de Architrave gemaakt, en soo groot behooren de stokken of Erten in 't Front te zijn: en het Fregio sal van een deel min $\frac{1}{2}$ zijn gemaakt recht of krom, en van 1 $\frac{1}{2}$ deel sal 't Cornice naar 't Livello gemaakt worden, op dese wijze komt het dat 't geheele Ornament in 15 deelen verdeelt wort, beide van de hoogte van 't Fregio, en van de Cornice van de poorten self, behalven de Orlo en de rechte Goletta sal de hoogte van de Imposta van de Archi zijn (gelijk geseit is,) en de deelen van de eene komen met de deelen van de andere over een, in 't opperste van dese poorten sal gelet worden, wat wy in de andere van dit Order geseit hebben.

Aangaande de Nicchi of Vensteren, haar beginsel sal naar de linien met de Cimacia van de Pedestili zijn, en het bovenste naar 't Livello van 't licht van de poorten, en al dit wort heel wel in de ontwerpinge vertoont.

Nu volgt de ontwerpinge van de Ionische Archi met den Pedestili en al hare deelen, met Moduli en portien getekent.

C A P. X X I I I.

Van particuliere proportien en maten der Pedestalen, Basen en andere deelen van de Ionische Order, ook van verscheiden Capitelli en Ornamenten boven hare Colommen.

DE Ionische Colomme behoort aan de voeten een Cimbria en een Tondino te hebben, 't welk de Basa ook mede seer verciert, rondom is sijn Fusto of Schacht in 24 Canalen verdeelt, welke in 't midde wat diep ingaan, 't levendig tusschen de Canalen sal een deel van drie zijn, en $\frac{1}{2}$ van de Canale. Als men een cirkel van de grootte van de voet van de Colomna maakt, dan wort uit de selfde centro of middel-punct een ander cirkel getrokken, en een quadrat of vierkant van een Modulo en $\frac{1}{2}$, en dat is de lengte en breedte van de Tafel en Sporti van de Basa. De hoogte van de Basa selfs is $\frac{1}{2}$ Modulo, verdeelt in 5 deelkens of portien en $\frac{1}{2}$; zy heeft 6 leden, Thoro, Listello, Cavetto, Listello en Thoro, alle 5 rondt, daar na het Plinto of vierkantige Tafel, welke vereenicht moet worden met de Cimacia van 't Pedestilo: van welke de twee Thori met snijdt-werken kunnen gemaakt worden, het Agetto van dese leden is $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ Modulo, en soo veel sal voor haar genoegh wesen.

Het Pedestaal sijnde van $\frac{1}{2}$ gemaakt en een half van de Colomna wort dan twee Moduli en $\frac{1}{2}$ hoog: verdeelt sich in 6 deelen en $\frac{1}{2}$, namelijk een voor de Cimacia, drie en $\frac{1}{2}$ voor 't quadro of vierkant, en 2 deelen voor 't Basament, de Cimacia heeft $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, verdeelt sich in 6 deelen en $\frac{1}{2}$, zijn leden zijn 7, Orlo Cimacio, (vooreen deel) Fascia, Vovolo, Restrato, Tondino, Listello, en 't onderste Cavetto; van de welke 't Cimacio en Vovolo kan gesneden worden, het heeft voor Agetto een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo.

De tronc of stok van 't Pedestaal is een Modulo en $\frac{1}{2}$ hoog, en op alle zijden een Modulo breed en $\frac{1}{2}$; gelijk als de quadro of vierkant van de Basa. 't Geheele Basament is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, het derde deel daar van worden in vier deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt, welke sijne leden toekomen, 't Cavetto, Listello, Tondino, Gola, Listello en Thoro, van dese 6 leden kan de Gola met gesneden werken gemaakt worden, sy hebben een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo voor Agetto. Onderaan dese leden is de Zocco een half Modulo hoog, op alle zijden een Modulo, en een weinig meer dan $\frac{1}{2}$, en dat is 't onderste deel van 't Pedestaal.

Van boven tot beneden toe op de kant van 't Pedestaal zijn de Aletten of Vleugelkens, welke aan de voet van de Colommen $\frac{1}{2}$ van 't Modulo breed zijn, op de slinker-zijde van 't Pedestaal daar zijn de Modonature van de Imposta en de grootte van de kleinste Archivolti; sy is voor haar self $\frac{1}{2}$ hoog en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, wort in 9 $\frac{1}{2}$ deelen verdeelt, heeft 8 leden, 't Orlo, Cimacio aan een zijde; de Fascia, Orlo, Gola, Tondino, Listello en Collarino; van de welken de Cimacio en groter Gola kunnen met snijdwerken gemaakt worden, 't geheele Agetto is een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, de Archivolto is een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, wort in 7 deelen verdeelt en een half twaalfdedeel, heeft vijf leden, 't Orlo, Cimacio, Tondino, en de twee Fascie, daar van de onderste is $\frac{1}{2}$ min als de bovenste, het Cimacia mach met snijdwerken gemaakt worden.

't Ornament van de principale poorten van de groote Archi is op de rechte zijde van de Planta van de Basa: sijne hoogte is $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van 't licht, en komt tot een Modulo, en $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, het welk in 15 deelen verdeelt wort, namelijk 5 voor de Architrave, 4 voor 't Fregio, en 6 voor de Cornice,

nice, sy is ontrent $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, en heeft ook so veel Sporto, wort in 9 deelen en $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ verdeelt, sijne leden zijn 9, 't Orlo, recht-uitgaande Gola, op een zijde 't Gradetto, Cimacio, Giocciolatojo, Vovolo, Gradetto, Dentello, en onderste Gola; van den welken het Cimacio met snijdwerven kan gemaakt worden, gelijk ook het Dentello, zijn Fregio is een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, hy kan krom gemaakt worden tot verscheidenheit van die van dese principale Order.

De Architrave is $\frac{3}{8}$ deel hoog en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, wort in 5 deelen verdeelt en in $\frac{1}{2}$, heeft 4 leden, 't Orlo, Cimacio en twee Fascie, d'eene wat grooter dan de andere: van dese leden kan 't Cimacio met snijdwerven gemaakt worden, en soo veel sal hier van genoeg zijn. Dit Ornament kan de Cartelle welke *Vitruvius* Ancones noemt hebben, want sy worden rondsom gekromt: vergrooten haar in 't midden van de Cornice, en wenden sich na onder aan 't Giocciolatojo, sy verlengen haar tot het licht van de poorte toe, en van daar naar onderen toe hangt het blad.

Op de linker-zijde van dit Ornament is de Imposta en Modono van de grootste Archivolti, sijne hoogte is gelijk als de Cornice van de Gola naar beneden, en daar boven soo veel als het Fregio, in twee Fascie van verscheiden hoogten verkeert zijnde: dese leden hebben sekere gelijkenisse met de Cornice, en ook met de andere Imposta, sijn Archivolto is een weinig meer dan een half Modulo, en heeft daarom deselve leden, van d'andere wort niet anders geseyt.

Nu volgt de afbeeldinge van de Sacomen van de Basa, Cimacia van 't Pedestaal, Imposten en andere deelen van de Corintische Order, afgetekent met portien, Moduli en minuten.

In de opperdeelen vermindert de Ionische Colomna: van sijne grootte aan de voeten, en heeft het Tondino met sijn Listello, welk 't Capitello verrijkt. Onder de ontheden siet men veel schoone en verscheiden vormen van 't Ionische Capitello, evenwel nochtans hebben sich de Moderne Meesters niet veel bemoeit om deselve te beschrijven, of na te volgen, daarom willen wy voor het minst van twee soorten handelen.

Onder alle Capitelli die *Vitruvius* beschreven heeft, is naar mijn verstant geen beter dan die gene, welke op de Ionische Orders of maniere gemaakt is. Evenwel zijnder so veel disputatien daar van ontstaan, en soo veel pretensien tusschen de verstandige, dat elk meint sijn opinie zy de beste, hoedanig deselve ook zijn. Wy willen deselve in sulker manieren beschrijven, dat men de meininge van desen Autheur sal verstaan kunnen, en 't beste over een komt met de schoonsten Capitelli van *S^t. Maria van Trivitere*, en noch veel andere meer binnen de stad Romen, en willen dan de verstandige van onser moeiten laten oordeelen.

Voor 't eerst behoort de Abaco soo lang en breed te zijn als de grootte van de voet van de Colomna is, en een 18 deel daaren boven; met den welken 't geheele Capitello in 't middelste verdeelt wort, 't welk 9 $\frac{1}{2}$ deelen zijn, en so wort sijne hoogte met de Voluten gemaakt. In 't Capitello worden twee wedersprongen gemaakt: en worden de Catheti geformeert; maar de curieuse hebben noch 't eene noch 't andere verstaan, en daarom hebben se die ook niet naar de intentie van *Vitruvius* geformeert. De eerste weersprong is van een deel en $\frac{1}{2}$ voor 't een deel, 't welk 2 $\frac{1}{2}$ zijn in 't geheel, offe zijn van de 19 deelen van de kleinste Capitelli, of van 20, als de Abaco van de grootste soort is, welke assigneeren de fronten van de Voluten van vooren en van achter; 16 $\frac{1}{2}$ van malkanderen staande, en insgelijks de sporto van de Abaco heel rondom de Catheti zijn 4 perpendicoli of rechte linien naar beneden gaande, in 't uiterste van de Abaco, die in zijn hoogte van 1 $\frac{1}{2}$ gemaakt wort, en 8 deelen blijven overig van daar naar beneden toe voor de Voluten, welke de Grieken Helices noemen.

De andere retiratie wort gemaakt aan de rechte en linker-zijde (naar de linien in 't Front van de Voluten:) en meerinwaarts de uiterste Flanken van de Abaco: welke t'samen 1 $\frac{1}{2}$ deel zijn, en tusschen deselve blijven 17 deelen overighen $\frac{1}{2}$; op dese linien worden de centri of middelpuncten van de oogen der Voluten gemaakt, en noch vier deelen, en $\frac{1}{2}$ onder de Abaco, en 3 $\frac{1}{2}$ blijven beneden. Het ooge van de Voluta is van een deel, 't welk in 4 gelijke deelen verdeelt wort, uit de Diameter naar 't Loot getrokken, en van 't perpendicolo aldaar gemaakt, en 't parallel met de Catheti. De Voluta vermindert in allen actien $\frac{1}{4}$ of vermindert de helft van de grootte van 't oog, soo dat in de eerste giro of omtrekkinge twee deelen zijn, en van de rest vermindering segt *Vitruvius* niet meer.

De hoogte van 't Capitello wort in dese maniere verdeelt: 3 deelen blijven overig van 't ooge van de Voluta naar beneden toe, 't ooge is een deel, en soo veel krijgt de Tondino van de hoogte van de Colomna, welke zijn Cinta heeft ontrent de helft, 't Cimacio of Vovolo is twee deelen hoog; van 't Tondino tot waar de eerste giro of rondom-keerende van de Voluta sich eindet; en dat zijn 3 ronde leden. 't Overige, namelijk de twee deelen (welke de Voluta in de eerste giro of rondom-keeringe verkleint) komt de Canale met sijne bovenste grootte toe: en 1 $\frac{1}{2}$ blijft overig voor 't Cimacio, en 't Orlo van de Abaco, en dit zijn 4 vierzijdige leden, welke t'samen in 't geheel vijf deelen maken, met de helft van 18: 't Vovolo 't welk *Vitruvius* Cimacio noemt, heeft van de Sport op alle zijden een deel meer van de buiten en 't uiterste vierkant van de Abaco.

De Balthei, dat iste seggen, de girdelen of gingelen, welke de Voluta binden, gelijk als of het Wangkens waren in de Flanken ingewikkelt, juyft boven 't Sporto van 't Vovolo zijn een

deel breekt, de borden of groottenis van de Voluta, naar 't buitenste zijn insgelijks een deel breed. De Voluten zijn in 't begin Front uitgehooft $\frac{1}{2}$, 't welk soo veel als $\frac{1}{2}$ van haar hoogte is, maar daar na rondom gaande van handt tot handt behoorende altdit minderen minder uitgehooft te zijn.

Dese zijn de proportien, welke *Vitruvius* naar mijn verstant de Capitelli van de kleinste Colommen toe-eigent; maar voor de grootste, om datse meer verkleinen, wil hy dat de Abacus zijn sal 20 deelen van de 18 van de voet van de Colomna, 't welk voorseker een schoone vermaninge is: tot dien einde de Voluten meer van malkander te doen staan, en dat 't Vovolo rondom gaan magh sonder de Volute te verhinderen. Wy prijsen daarom dat de Colommen sulen verkleinen, want op die wijze sulen de Volute te vryer blijven, en hare Fusti hebben insgelijks meer gratie.

Nu willen wy de planta of voetsoolen van een ander Ionisch Capitello verklaren; 't welk de Ouden eensdeels gevolgt, en eensdeels van *Vitruvius* genomen hebben, en eindelijk van my gevonden en in 't gebruikt gebracht; 't welk gelijk het verscheiden is, van alle Capitelli so tot noch toe geformeert zijn geworden, door de uitgeholde Abaco en de Voluten of kanten, welk in de Fronten eenen gelijke aspect of aansien maken, alsook in de zijden, 't welk de Capitelli met Voluten in 't Front niet en doen. Aangesien dat sy eenige correspondentie met het Romainische Capitello heeft, so komt 't insgelijks in al sijn deelen beter gereguleert, en schoonder voor ooge. En dese soorte hebben wy in 't meeste deel van onse werken gebruikt.

Sijne planta wort in een vierkant van een Modulo geformeert, en $\frac{1}{2}$ voor de Faciate, in de welke sijne twee kanten getrokken worden, en de diameter diesse kruiswijs doorsnijden verdeelen het in 8 gelijke deelen. Met dit centro wort de Circumferentie van de grootte van 't opperste van de Colomna gemaakt, vermindert door het seste, en dat van 't Listello of sijne Tondino.

Daar na op de diagonalen of tweekanten van 't center tegen de 4 kanten, wort op alle zijde naar 't quadro een Modulo min $\frac{1}{2}$ gemaakt, 't welk in 't geheel tot een Modulo en $\frac{1}{2}$ komt; en dese zijn 't uiterste van de vier hoorens, welke 2 deelen en $\frac{1}{2}$ breed zijn, en raken met haar 8 hoeken de zijden van 't vierkant aan.

En met de verwijdeninge van d'een hoek tot d'ander van de hoorens een Triangel van gelijke zijden gemaakt zijnde, moet de kromte in 't Front en in de zijden van de Abaco getekent worden; welke in 't uitgeholden $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ Modulo zijn sal; so dat juist tusschen d'een en de andere kromte van Abacus een Modulo en $\frac{1}{2}$ sal komen, gelijk wy in 't voorgaande geseyt hebben, en soo kanse dienen, indien wy de Abacus vierkantig maken.

In 't midden van alle vier deelen van de kromte van de Abacus, wort een bloem; van 't Modulo breedt geset, namelijk $\frac{3}{4}$ deelen van de 18. De Volte op de 4 hoeken met hare breedte, van 7 deelen van de Tondino naar buiten tot 't uiterste van de hoorens; d'een en de ander is $\frac{2}{3}$ in 't Front of voorhoofd groot; maar sy worden naar binnen toe wat verbreed: en verdeelen also 't Vovolo, tusschen de Volte, en onder aan de bloemen gaat 't Vovolo rondom, welk sich naar alle zijden toe uistrekt, een half deel meer naar buiten de kromte van de Abacus; en dus veel aangaande de Planta.

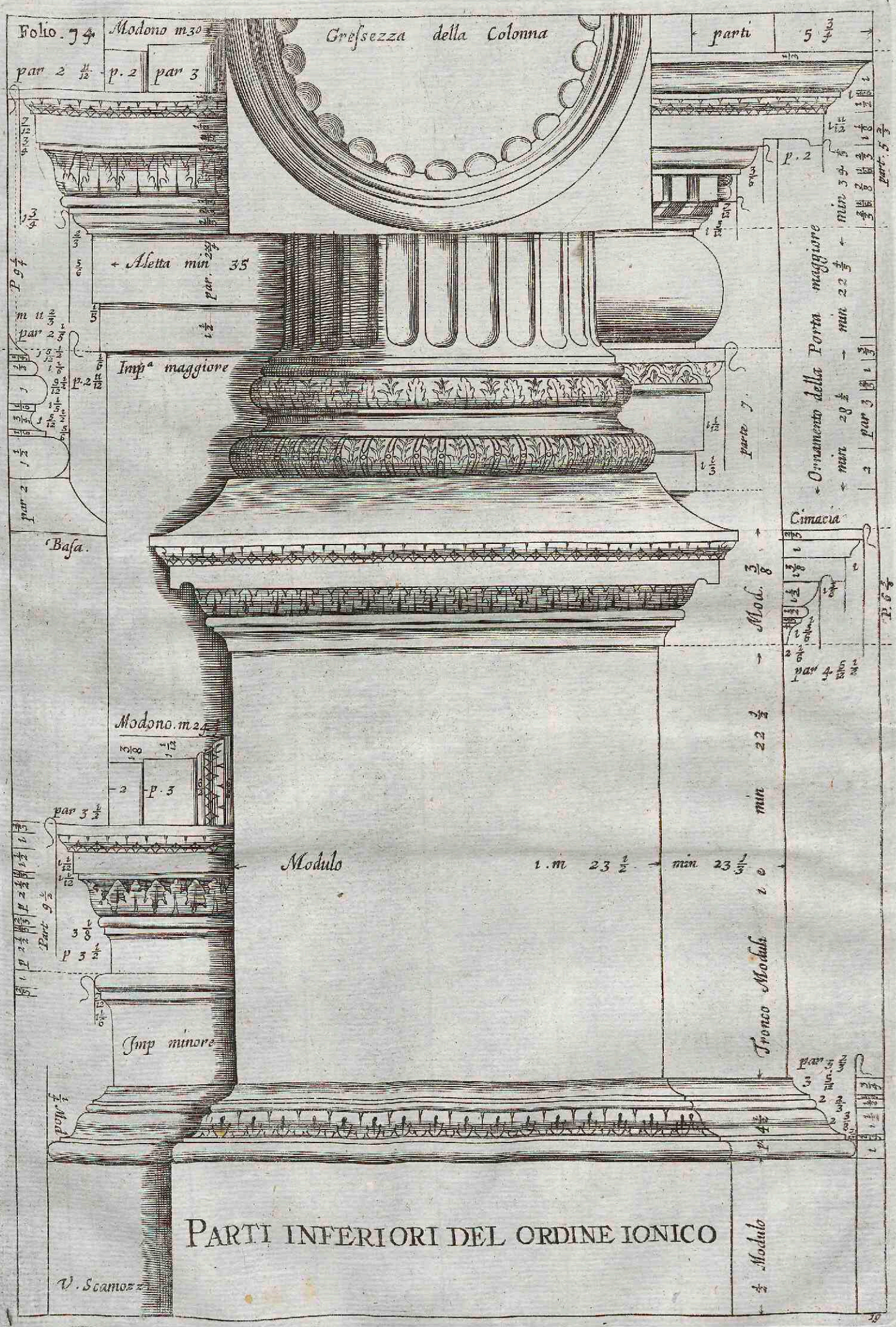
De hoogte van dit Capitello met de Volute is 2 deelen en $\frac{1}{2}$ van 18 deelen van de voeten van de Colomna, welke wy in sijn verdeelinge gebruiken, de Abacus heeft in 't Front een Modulo en $\frac{1}{2}$, sijne hoogte is $1\frac{1}{2}$, welke de Orlo tot meerder vastigheit toekomen, sijn Cimacio is een deel, en soo veel Sporto heeft het heel rondsom. Onder de Abacus is 't Listello van de Voluta van $\frac{1}{2}$: en een deel en $\frac{1}{2}$ komt de hoogte van 't uitgeholde van de Voluta toe, welke op 't Vovolo staat.

Het Vovolo is twee deelen van 't uitgeholde van de Voluta naar onderen, en eindet sich boven 't Tondino, en de hoogte van de Colomna: sijn grootste Diameter is een Modulo en $\frac{1}{2}$, en daarom gaat op alle zijden een half deel van de kromte van de Abacus voor uit, het Tondino van 't Vovolo naar beneden is een deel hoog, en staat recht tegen 't ooge van de Voluta over, daar onder is 't Listello $\frac{2}{3}$ hoog, en dit zijn twee leden van 't opperste van de Colomna, en behooren daarom altdit vry rondom te gaan achter de Voluten, welke 't Listello $\frac{2}{3}$ naar onderen toe voorgaan.

De Voluten van de Abacus naar beneden toe zijn 8 deelen hoog, 7 langh en 2 deelen en $\frac{1}{2}$ breed, (gelijk de Hoorens) sy wassen in de fronten en in de zijden op de kant van de bloemen, tusschen de Abacus en 't Vovolo, en wikkelen sich om onder aan de hoorens. Tegen het Tondino over wordt de ooge van de Voluta geformeert van een deel, en sijn Diameter en Perpendicul wort daar getekent. En binnen 't ooge wort een quadrato of vierkant gemaakt, van een half deel op de zijde, Parallel met de twee gekruyfte linien.

De Diagonali of twee kanten van dit quadrat worden in 6 gelijke deelen verdeelt, welke in sich self 12 Centren maaken rondom de Voluta te gaan, (en hier moet men neerstigh op letten) de angulaar of hoekige center daar tusschen staan een half deel van malkander af, so veel alst quadrat is, de andere $\frac{1}{2}$, en de binnenste $\frac{1}{2}$, en so veel neemt de Voluta, of vermindert in de 3 rondom gangen van elkeen van de 12 quadraten.

Van 't center tot beneden de Abacus toe heeft de Voluta $\frac{4}{5}$ deel, na buyten vier, en staan na het Perpendicul van de Hoornen van de Abacus, en beneden $\frac{3}{4}$, na binnen drie, en vooraan 't einde van

van de eerste Girus of rondom gayinge blijven $2\frac{1}{2}$ overig, en soo is het 2 deelen vermindert, namelijk een $\frac{1}{2}$ voor elk vierendeel, gelijk *Vitruvius* seit, in de andere Girus vermindert het $1\frac{1}{2}$, namelijk $\frac{1}{2}$ voor elk vierendeel, en in de leste Girus neemt het maar $\frac{1}{2}$ af, 't welk tot $\frac{1}{2}$ voor vierendeel komt, soo dat de 3 Girus juyft tot 4 deelen zijn, dat even soo veel is van de Abacus naar beneden, en eindet sich alsoo boven 't ooge.

De vierendeelen van de Voluten, welke *Vitruvius* Tretantes noemt, zijn vier deel voor elke Girus, d'eerste worden geformeert op de verleden linien aan de zijden, en hoeken van 't quadrato van 't ooge, en indien men de Voluten met een voet van de passer wil rondom gaan, so komtse juyft op de eerste center en binnen-hoek van 't quarta, en met de andere voet gaat men van 't begin tot haar einde toe, en so vervolgens van hant tot hant tot 't einde toe. En gelijk als de 12 centeren na haar gelegenheit verscheiden zijn, soo zijn insgelijks de 12 quarten verscheiden, so datse al Parallel met de Diameter zijn, en naar 't Perpendicul van 't ooge van de Voluta; al 't welk de Moderne niet wel geobserveert hebben in de omloop van de Voluta; en so veel willen wy van 't Ionische Capitello geseit hebben. En om dat de eerste Girus van de Voluta twee deelen kleinder wort, wesende sijne grootte een half deel, daarom indien men de grootte in 't front rondom wil doen gaan, moeten de centri $\frac{1}{2}$ meer naar binnen toe van 't spatium van de 12 eerste gaan, en recht op de selfde Diagonalen of twee kanten van 't quadrato, en so sal het stadig verminderen, en sich boven 't ooge einden.

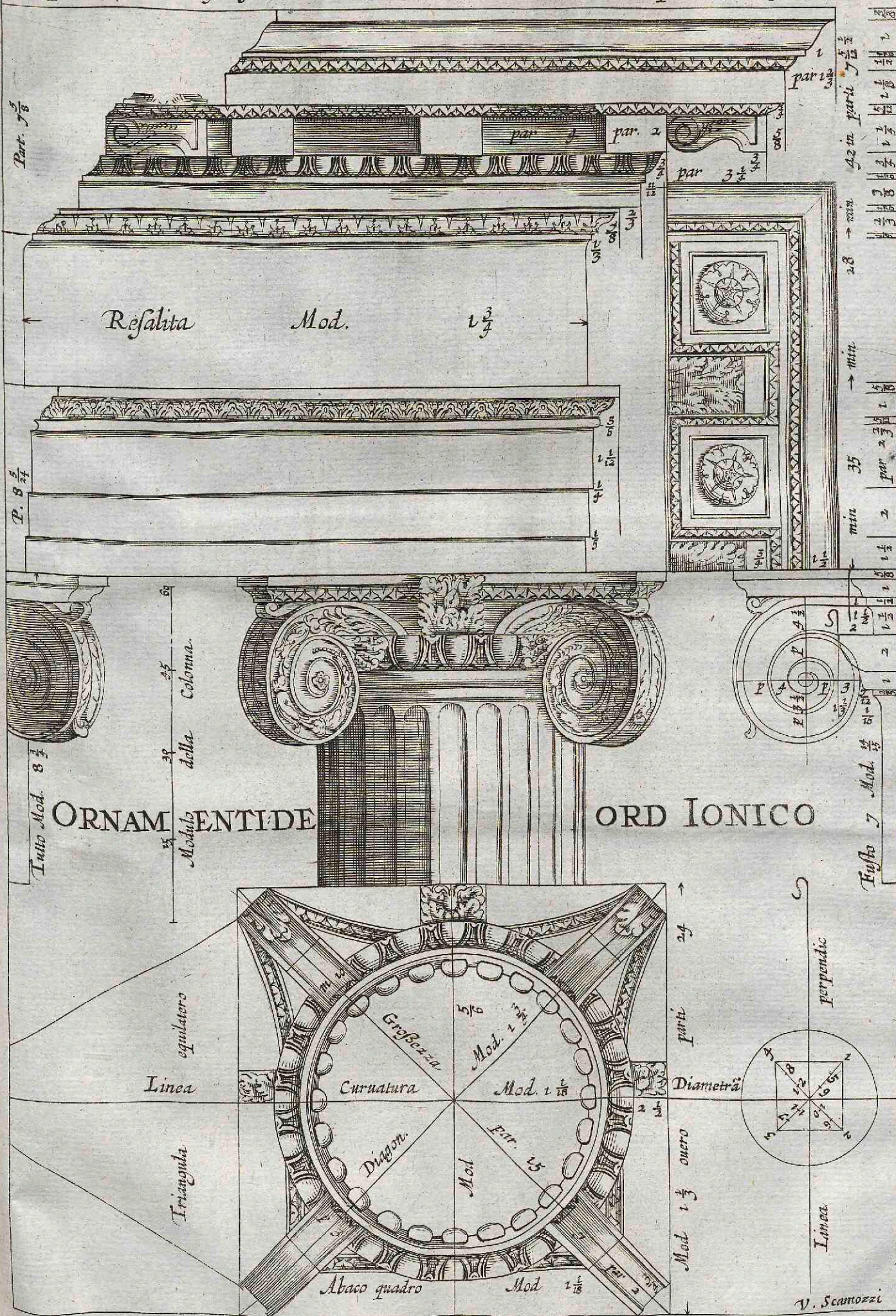
't Ornament van de Ionische Order, 't welk van 't vijfde van de Colomna gemaakt wort, komt tot een Modulo en $\frac{1}{2}$ hoog, verdeelt sich in 15 deelen, van dewelke 5 de Architrave, en 4 de Fregio toekomen, en 6 blijven voor de Cornice. De Architrave binnen sijn Soffitto sal van 't Modulo breed gemaakt worden, gelijk 't hoogste van de Colomna is, sy komt $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, en wort in 5 portien en $\frac{1}{2}$ verdeelt: sijne leden zijn 6, 't Orlo, Cimacia, Tondino met de 3 Fascien, d'eene $\frac{1}{2}$ hooger dan de andere, van welken 't Cimacio kan gesneden worden. 't Fregio staat recht tegen over de eerste Fascia van de Architrave, en moet met goet verstant vlak gemaakt worden, na 't exempel van de Ouden: en hier uit worden de kromme Fregi swak. Sijne hoogte is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, boven heeftse een Listello, welk sich daar gratieuselijk met vereenigt, en beneden vereenigt sy haar gratieuselijk met de Orlo van de Architrave, en aldus behoort de gemeene Fregio te zijn.

Maar in de reale werken, waar 't Fregio moet ingesneden worden, 't Ornament moet tusschen 4 en 5 van de hoogte van de Colommen zijn, in 16 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt; daar van 5 't Fregio, de Architrave en Cornice toekomen, gelijk wy geseit hebben, op dese wijze worden de snijwerken beter gesien, (gelijk wy geseit hebben) en so hebben de ouden in haar voornaamste werken gedaan, en wy insgelijks in de Ionische Order van de werken op *Sint Marcx* plaatse. De Cornice is $\frac{1}{2}$ van het Modulo hoog, wort in seven deelen verdeelt, en $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$, sijne leden zijn 12, 't Orlo, rechte Gola, Gradetto, Cimacio, Giocciolo, daar na volgt 't Cimacio en Modiglione, beneden welke het Vovolo is, 't Gradetto en Fascia van de Dentello, en voor 't laaste de Gradetto en onderste Goletta. Van al dese leden kan 't Cimacio van 't Giocciolo ingesneden worden, en dat van de Modiglioni, 't Vovolo en onderste Gola, alle dese snijdingen komen met malkander over-een, de Cornice gaat $\frac{1}{2}$ wijder uit dan sijne hoogte is. Cap. 124

De Risaliten op de Colommen behooren in de Front $\frac{1}{2}$ van 't Modulo te zijn, gelijk de hoogte van de Colomna is: in de Cornice komen in 't Front 2 Spatien 3 Modiglioni, en twee Spatia in 't omwenden van de Cantonaten. Van d'eene helft tot de andere van 't Modiglione zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, dese Risaliti steken een Modulo en $\frac{1}{2}$ vooruit, en daar zijn twee Spatia en 3 Modiglioni verdeelt, en 2 andere Modiglioni komen in 't Profilo. En hier in (gelijk wy elders geseit hebben) is de grootste swarigheid by den Ouden en Moderne meesters geweest in de uitdeeling van de Modiglioni, door dese instructie of onderwijfinge hebben wy die swarigheid wech genomen, soo wel in dese als in de andere Sacomen, so dat nu alles wel sal gaan. Cap. 125

Op de rechter-hant van 't Ornament is de planta van de Cornice in de omwendinge van de Risaliten, alwaar men de uitdeeling van de Modiglioni fiet, en van de Spatien of ledige plaatsen van beneden tot boven toe, de Modiglioni sullen de helft van de Spatij breed zijn, en hebben een Eyke blat: en in de vierkantige spatien daar zijn Roosen en snijt-werken rondom, aangesien dat de Ionische Order heel dertel is, en met groote Voluten binnen de hoeken van hare Capitelli, daarom heeft het heel billijk gescheenen voor sommige Meesters, dat men sijn Fregio krom maken soude, maar wy prijsen in alle manieren datse vlak gemaakt worden, en wy hebben insgelijks Astragalletti of Tondino onder sijne leden gestelt, en wat meer snijt-werken daar bygevoegt, die altemaal wel by een voegen.

Nu volgt de *Figuur of afbeeldinge van de Modonatuur van 't Capitello*, en insgelijks de Architrave, Fregio en Cornice van de Ionische Order, vertoont met Moduli en Minuten, en in portien verdeelt.

CAP. XXIV.

*Van den oorspronk der Romainen, en van sommige hare merkwaerdige gebouwen,
waar mede dit werk over-een komt, insgelijks van sijne
proportien en maten.*

Cap. 3.

Y komen nu volgens de verdeeling der eerste Capittelen tot de Romainfche Order, en sijne Modulation en verdeelingen, maar om dat de Moderne meesters (gelijk wy geseit hebben) tot verscheiden tijden dese Order de Latijnsche, Italiaansche en somtijts de vermengde Order genaamt hebben, en die boven al de andere geset, daarom willen wy om meerder sekerheits willen alle dingen examineeren, en willen die van 't een deel tot 't andere toe beschrijven, gelijk wy in de andere gedaan hebben.

Albert.
Lib. 7. ca. 9.

Aangaande de Italiaansche name, naar de vermaarde Provintie Italia, so genaamt van *Italus* de eerste Koning uit Arcadia, welke ook in Italia sijn regeeringe heeft aangevangen, 't is seker dat dese naam al te gemeen is, begrijpende de volken alsoo wel als de landen, welke tot die tijt heel verscheiden waren in manieren en gebruiken, en in alle andere dingen, alsoo dat het niet schijnt waar te zijn, datse dit Order gebruikten, gelijk wy ook de selfde insgelijks niet en gebruiken door heel Italia, also dat by desen naam het even so veel soude zijn, als of wy de Dorische, Ionische of Corinthische Order wilden noemen de Grieksche Order, om datse in Griekenlant gebruikelijk en gevonden wierden, 't welk geensins kan toe-gelaten worden, aangesien dat de selfde Orders hare namen van de landen gehadt hebben, ook van den volkeren of particuliere steden, gelijk dat ook dese Romainfche behoort te hebben, en daarom setten wy dese opinie aan d' een zijde.

Lib. 1. f. 89.
Lib. 1. Hist.
Lib. 1. f. 13.

De genen diese de Latijnsche Order noemen geeft men tot antwoord, dat by geen approbatie van eenigen ouden Autheur mentie gemaakt wort van dat Order, welke toenaam gelijk *Berosus* en *Annius Viterbese* seggen, komt van *Sebatius Saga* (dat is *Armenus*) dewelke na veel op en neertrekkinge, is, gelijk *Herodianus* seyt, in Italien gekomen, aan sich uittokkende den naam van *Saturnus*, en van *Ianus* ontfangen zijnde is hy daar verborgen gebleven, in dit gewest (gelijk *Ovidius* seyt) welke achterwaarts van de Latijnen *Latium* genaamt wiert, daar van Alba de hooft-stadt was.

Lib. 3.
Lib. 5. f. 96.
Plat. in Ro-
mul. Lib. 1.
fac. 4.
Pro. f. 221.

En indien me seggen willen dat de Sabini en Latijnsche een volk geweest zijn met den Romainen, aangesien dat naar *Ptolomeus*, *Strabo* en andere haar seggen Roomen in 't *Latium* gelegen was, en om datse met malkander in *Aritium*, de Godinne *Venus*, *Lavinia* offeranden gaven: en wy hebben elders geseit dat de beide volkeren Latijn gesproken hebben, maar datmen daar uit sulc niet besluiten kan, aangesien dat de Romainen die naam van *Romulus* haar eersten Koning gehadt hebben 770 jaar voor Christus geboorte, alhoewel hy van de Latijnen af komt was: en de Latijnen, welke, als *Dionysius* seyt, eerst Aborigenes zijn genaamt geworden, afkomende (gelijk wy geseit hebben) van *Sabatius Saga*, daaren boven hebben dese natien gestadigh vyantschap onder malkanderen gehadt, soo dat, gelijk wy uit *Plutarchus* leeren, *Cassius* en *Brutus* in den Tempel van *Pallas* zijn om 't leven gebracht, om dat die als verraders de Poorten van Roomen den Latijnen hebben willen openen, in sulker voegen datten tijden als *Publius Decius* Burgemeester was, 't een volk na 't ander onder 't Romainfche jok gebracht wiert, en wierden de Romainen meester over geheel Italien, met noch veel andere Koningrijken en Provintien, en om in een woort te seggen, van den geheelen Aardtbodem, daarom besluiten wy dat dese volkeren geen voorna-me gebouwen hebben konnen maken, veel min nieuwe Orders vinden, also dat de eerst-gemelte opinie te niet komt.

Lib. 4. ca. 1.

De andere meer in 't getal zijnde, welke dit Order vermengde of gecomposeerde genoemd hebben, geven, gelijk verstandige luiden konnen sien, dit Order geen eigen naam, gelijk de andere tot nu toe gedaan hebben: aangesien dat niet alleen dit Order in een excellente maniere, maar ook de Toscanische daar na, welke (gelijk wy geseit hebben) voor eerst is gevonden geweest, de andere alle zijnde onder malkander vermengt, en gecomposeert d' eene van d' ander: 't welk men uit hare oude Capiteelen heel wel kan afnemen, en ook uit den nieuwe, welke gracieuselijk gemaakt zijn. Behalven dat heeft ook *Vitruvius* self dit heel wel gemerkt, als hy van de Corinthische, Dorische en Ionische Orders spreekt, en van hare Capitelli, en so veel hebben wy in 't kort willen seggen, om te weder-leggen de namen, welke de Moderne dit Order op verscheiden tijden gegeven hebben.

Lib. 36.
cap. 13.

Nu is het nootsakelijk om de namen en vindere van dat Order te soeken onder de merkwaerdige werken van vreemde natien, en ook in dien van onse oude Romainen, welke van haar dese Order gebruykt hebben, en om van de Egyptische te beginnen, so veel wy uit *Herodotes* en *Strabo* konnen verstaan, so makente in hare boeken geene sekere verklaringe van dese Order, alhoewel den Labirinth van *Plinius* beschreven, 140 Colommen van *Porfiro* gehadt heeft.

Daar na soo vinden wy onder de Grieksche schrijvers, datse geen ander Order dan de Dorische en Ionische gehadt hebben, van welke *Pausanias* dikmalen spreekt, gelijk wy uit de selve be-toont hebben: en de Corinthische, van welke wy in de naartvolgende Capittels spreken sullen.

En

En met dese 3 hebbense hare Tempels van binnen en buyten verciert, ook de publieke plaatsen en andere vermaarde gebouwen, en tot meerder klaarheit hier van heeft *Vitruvius* insgelijks dese 3 soorten van Orders, de Dorische, Ionische, Corintische, de Grieken toe-geëigent. En de Toscanische de oude Toscanen in Italien, en *Plinius* selfs bevesticht dese waarheit in verscheiden plaatsen, en daar is geen ouder Autheur welke van eenige andere Order als dese die wy hier verhaalt hebben, mentie maakt.

Lib. 3. ca. 2.
Lib. 4. cap.
1. 5. 7.
Lib. 16.
cap. 23.

Maar om verder te gaan, *Vitruvius* seit insgelijks datter sommige in zijnen tijdt waren, welke aan de selfde Colommen (verstaande de Ionische en Corintische) welke hy altijd van gelijke Fusten en Basen gemaakt heeft, een andere maniere van Capitellen gevoght hebben, welke verscheiden namen hadden, welke evenwel van de Ionische, Dorische, en Corintische genomen waren, met dese woorden, *Quorum Symmetria sunt in novarum sculpturarum translata subtilitatem*, dat is te seggen, hare proportien wierden verandert in een andere nieuwe subtiliteit van snijwerken, welke hy evenwel niet Italianisch of Latijnsche, of vermengde noch gecomponeerde noemt.

Lib. 4. ca. 1.

Door welke woorden hy, sonder twijfel, de Capiteelen van de Romainche Order verstaan heeft, welke tot die tijdt binnen Roomen begosten gebruikelijk te zijn, 't welk de Moderne meesters niet wel in acht genomen hebben, indien het klaar is, dat van 't Corintische Capitello zijne hoogte is genomen geweest, en de forme van de Vaese en Abacus, uitgehooft op alle sijden, en 't getal der bladen, nochtans met onderscheit, want d'eene zijn van Eyken of Acanthen, of Linde-boomen, en de andere van Olijf-boomen: en die van de Ionische hebben de Voluten heel groot gehad, en hockkig, tot onderscheit van de Caulicoli of kleine Krollen of Elices, met het Vovolo en Tondino, welke beide onder aan de Voluten rondom gaan, en alle de leden van 't Ionische Capitello, zijne deelen aan malkander geset zijnde, maken een ander maniere en Order van Capiteelen te ontstaan.

Wy kunnen van al dat geseit is klaar verstaan, (gelijk wy elders geseit hebben) dat dit geslachte van de 5 Orders, ten tijden *Vitruvii* binnen Romen, niet veel geacht geweest of gebruikt is, gelijk wy sien aan 't Theater van *Marcellus*, van de Dorische en Ionische Order door *Augustus* gebouwt, en 't Pantheon, 't welk *Marcus Agrippa* naar de Corintische Order gemaakt heeft: welke (gelijk wy huyden-daaghs noch sien) heel vermaarde gebouwen geweest zijn, en noch veel andere meer, soo dat hare Orders veel beter gereguleert zijn, en schoonder dan de andere; welke van *Vitruvius* beschreven zijn, en daarom mogen wy hem voor zijne instructie danken; maar voor de reste, of om dat het geen tijt geweest is om in Grickenlandt en elders verder te soeken, moeten wy met die, welk wy hebben, te vreden zijn, welk de Ouden naar hem gemaakt hebben, en so moeten wy hem hier en elders voor onschuldigh houden.

Cap. 61

Daarom indien wy vlijtig willen nasoeken, fullen wy vinden dat dit Order in 't meestedeel van de gebouwen der Ouden is geobserveert geweest, niet alleen binnen Roomen, maar ook in vele andere Provintien van Europa, welke alle van de Romainen zijn gemaakt geweest, als daar zijn Basilice, Tempels, Bogen, warme Baden en andere, al met dit Romainche Order verciert, daar van wy sommige, welke tot onsen tijdt tot gebleven zijn, vernemen willen. Aangaande de Tempels, daar is de Vundt of Doopsteen van de Keyser *Constantinus* acht-kanigh zijnde, dicht by *Sint Iean Lateranus* met porfile Colommen wonder schoon, en in de hooghte verdobbelt, en noch andere meer in de voorste Galerye: daar na de ronde Kerk van *S. Costanza* buyten aan de muur, al van twee en twee Colommen van binnen, in wiens Front dat vermaarde as of doot-vat van perfile is, so wel van wegen de kunst als ook de grootte, alwaar zy in begraven was, en de binnenste deelen van die tot *Pantano* en andere meer, welke eindelijk van dit Order waren.

De Basilica of vergaderplaats, of 't sy den Tempel, welk de Keiser *Adrianus* ter eeren van *Plotina* de vrouwe van *Trajanus* gebout heeft, 't welk een deughtsame vrouwe geweest is, en welk veroorzaakt heeft dat *Adriaan* tot een sone van hem aangenomen wiert, gelijk *Spartianus* betuigt, seggende *Per idem Tempus, in honorem Plotinae Basilicam apud Nemausum opere mirabili extruxit*, 't welk een wonderbaar werk geweest is binnen Nisines een stadt en Provintie in Gallia Narbonensi, of Languedocq, op de rechter-hant van de Rhosne, 't welk een groot gebouw is van binnen met Colommen van dit Order verciert, van de welke men noch huyden-daags de forme heel wel afnemen kan, en in de selfde stadt is een Amphitheatre met een brugge, begraafenis met beelden en inscriptien, welke zijn onderdrom beruigen, na de getuigenis van *Ptolomeus*, *Strabo* en *Plinius*.

Vita fa. 27.

Lib. 4. fac.
27.
Lib. 9. ca. 8.

Daar na aangaande de Archi, daar zijnder veel, als wy toonen fullen, als wy van de selve spreken fullen, met Pedestalen onder aan de Colommen, en die van den Silver-smit, en de Bogen binnen Benevento tusschen Roomen en Napels; daarom kan men tot onse verschooning wel seggen dat 't meeste-deel van den triumphaal-bogen binnen en buiten Romen, en ook buiten Italien, welke wy hier niet verhalen, zijn op de Romainche maniere gemaakt.

En eindelijk de warme Baden van *Antonin* en *Dioclitiaan*, welke noch de heelfte van alle zijn met veel andere, en veel gebouwen van dit selve geslacht waren binnen en buiten van dit Order verciert, en insgelijks daar zijn tot verscheiden tijden onder de aarde veel Capiteelen gevonden,

welke noch hier en daar binnen Romen te sien zijn, alle van dese schoone Romainfche maniere en Order.

Daarom aangefien dat wy dit Order niet sien gebruikelijk geweest te zijn by eenigh andere natic, als de Romainfche, (gelijk wy tot hier toe betoont hebben, en aangefien dat al de andere Orders van verfcheiden volkeren hare namen gehad hebben, of van een byfondere hooft-ftadt, waarfe hebben beginnen gebruikelijk te zijn. Hierom door dese reden beweegt zijnde, (en andere welke wy hier op een zijde leggen) kunnen wy heel wel concludeeren, dat hy daarom de Romainfche order behoort genaamt te worden, en wy fullenfe in toekomende niet anders noemen, en op dat wyfe terceren van onfe voor-ouders behouden mogen: welke de vermaartfte overwinners van de heele werelt geweest zijn, en van onfer eigen reputatie wegen: aangefien dat de Romainen heel Italien met Venetien en de Lombarden met burger-recht van Romen vereert hebben.

Nu blijft noch overigh dat wy dese Order een eigen plaatfe toe-eigenen, en een bequame nevens de andere Ordens, 't welk sonder twijfel tegen de universele opinie zijn fal van de gene welke sonder eenigh respect of wichtige redenen sprekende van 't Colifeus dese boven alle d'andere fetten, en seggen dat, aangefien dat de oude Romainen over de heele werelt getriumpheert hebbende, soo behoort dese Order; welke fy selfs gevonden hebben (en in 't eerst Italiaanfche of Latijnfche genoemd) boven al d'andere gestelt te worden. Sy hebben ook hier by willen bewijfen datfe alle andere Orders door dese onder hare voete treden, 't welk evenwel inder waarheit niet soo en behoort te wesen.

Aangefien dat wy dikmalen selfs gefien hebben, dat de derde of vierde Order van 't Colifeus, 't welk fy voor een getuigenis in brengen, alhoewelfe 't self noit gemeeten hebben) hebben beide haar Corintifche Capitelli, en van geene andere forme, 't welk fy in 't einde van haar selfs bekenen moeten, en tot haar grootter fchaamte is'er noit eenig out geapprobeert gebouw gevonden geweest, welke dese Order hebben die d'andere te boven gaat, maar wy hebben het Settizonio van de Kaifer *Severus* gefien van 3 Colonnati, d'eene boven de andere, al met Corintifche Capitelli, en de Rotunda van binnen van twee Corintifche Orders, in fo veel dat door al haar fchrijvens fy evenwel niet concludeeren kunnen eenigh dingh dat deugt, en daarom willen wyfe daar mede wederleit hebben en voortgaan.

Daar is geen twijfel dat het Capitello in hare deelen best gereguleert zijnde, wort fchoonder van forme onder alle die de Ouden gemaakt hebben, en wy infgelijks van dit Romainfche Order maken kunnen, en van de andere, welke van sommige deelen van de Ionifche Capitellen, en infgelijks van de Corintifche aan malkander gevoeght is, fo dat dees Romainfche order is, gelijk een heel schoone geboorte van de twee andere Orders op de werelt gebracht, en daarom hebben wy die tuffchen de Ionifche en Corintifche Order als fijn eigen plaatfe gefet, datfe de forme van hare Capitelli, fchoon hebben, en staat heel wel tuffchen de vrouwelijke graviteit van de Ionifche Capitelli, en de Juffrouwelijke fchranderheit van die van de Corintifche Order, 't welk genoeg fal zijn voor de verftandige.

Noch meer: alle vijf Orders d'eene op de andere gefet zijnde na onfe wyfe gereguleert, maken een heel geproportioneerde opftijginge, beginnende van de Toscanifche robuſtheit, en de Dorifche vaſtigheit, en voortgaande tot de Ionifche graviteit, en fchoonheit of gierlijkheit der Romainfche, en eindelijk komende totte fchranderheit van de Corintifche, welke alle de andere te boven gaat, en fy maken dan onder haar felve een groote over-een-komſte met malkander, d'een by d'ander vergeleken zijnde, fo datfe malkander volgende van elk een met luft aangefien werden, 't welk fy noyt doen fouden, indienfe gefet wierden als de Moderne meesters hebben willen, of in eenig ander geſtalt als wy hier gefeit hebben.

En indien yemant seggen wilde, dat aangefien dit Order 't laaſte gevonden is geweest, behoort ook voor de andere gefet te worden, willen wy dit antwoorden, dat de letters in 't Griekſche en Latijnſche Alphabeth, als ook de nooten in de Muſijke in Order gefet zijn geworſden naar datfe klinken, of kunnen gefongen worden, ſonder aanſien van tijd waar in fy zijn gevonden geweest, behalven *Vitruvius*, welk een weinigh daar van geſproken heeft, vinden geen andere oude Scribenten welk oit van dit Order geſchreven hebben, 't welk onfer opinie veel meer verſterkt: 't is waar dat veel van onfe Moderne Architecten daar van geſproken hebben, onder welke zijn de gene van welke wy elders verhaalt hebben.

Om dat de Romainfche Order ſo veel aanſiens waerdigh is, alſoo wel in respect van de vermaarde lieden welke die gebruikt hebben, alſook in respect van hare ſchoone deelen, welke fy in ſich heeft, daarom hebben wy goet gevonden de ſelfde venuſto of ſchoon te noemen, en de vierde plaatſe toe-geëigent, en ſeker de groote gratie van ſijne Pedefalen en Colommen, welke Ionifche deelen en Corintifche zijn, en de Ornamenten boven haar, 't ſamen heel ſchoon daar in gemaakt, met verſcheiden formen van ſnijdt-werken, 't welk al een ſchoone conſonantie van dertelheit voor de aanſienders verſtoont. De Ouden (gelijk wy een weinigh te vooren betoont hebben) hebben met dit Order 't meefte deel van hare gebouwen verſiert.

Dit Order is heel bequaam voor de gebouwen, wereltlijk of geefteeljk, welke van importantie

tantie zijn, gelijk als vermaarde Tempels, Altaren en andere geestelijke, en de Paleisen van Princen of republiken, en in gebouwen tot eenige gedachtenis gemaakt, gelijk de triumphale Boogen en andere, behalven dat de eenen de ander veeltijts ook naar de Corintische Order kan gemaakt worden, naarelks gevoelen, dan gelijk als dese Orders veel respondentie met malkanderen hebben, soo kunnen ook de gebouwen van haar beide deelswijse gemaakt worden, maar hier is van nooden dat de Bouw-meesters heel groote consideratie daar in nemen, en de Orders met malkanderen niet confondeere of vermengen, 't welk wy veel hebben sien doen, en welke weinig prijs daar mede verdient hebben.

De Colommen van dat Order met de Base en 't Capitelli behooren 9 Moduli lang te zijn en $\frac{1}{2}$ de Base sal $\frac{1}{2}$ Modulo hoog zijn, maar 't Capitello $1\frac{1}{2}$ Modulo, 't welk de Abacus toekomt, en dat zijn de schoonste proportien van de Capitelli. De Fusti van de Colommen blijven 8 Moduli en $\frac{1}{2}$, en verminderen boven het zevende, van de grootte van de voeten.

't Ornament op de Colommen voor 't vijfde van haar hoogte (gelijkmen van de Ionico geseit heeft) sal 2 Moduli zijn min $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, verdeelt sich in 15 deelen, daar van komen 5 de Architrave toe, vier 't Fregio en 't Cornice met den Modiglioni 6, op dese wijze komt het Fregio $\frac{1}{2}$ min dan de Cornice, maar als men snijdt-werken maken wil, dan behoort men te merken 't gene wy in de Ionische Order geseit hebben.

De Pedestalen voor de Colommen van dit Order sullen $\frac{1}{2}$ hoogh zijn en $\frac{1}{4}$ van haar hoogte, en sullen juyft 3 Moduli zijn, in 8 deelen verdeelt: van welke de bovenste de Cimacie met hare leden toekomt; de 5 volgende, de tronco of quadro, de twee onderste blijven voor 't geheele Basament, doch $\frac{1}{2}$ gaan tot de Corniciate leden, en $1\frac{1}{2}$ blijft voor de bloote onderste Zocco, welk een half Modulo hoog is, sijne leden $\frac{1}{2}$ van 't Modulo: de tronco $1\frac{1}{2}$ van 't Modulo, de Cimacia $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en so maken se de boven-verhaalde Modulen van de verdeeling van dese leden; en van die leden van de Colommen en hare Ornamenten sullen wy spreken in 't einde van dit Capittel, alwaar hare Sacome heel distinctelijk zijn sullen. Nu laat ons van de Colonnati spreken.

C A P. X X V.

Van de Colonnati en simpele Archi van de Romainche Order, en van de Colonnati en Archi met Pedestalen beneden aan hare Colommen, en de Modulationen van hare bequame Poorten.

Onder de simpele Colonnati vintmen huidendaags in de oude merktekens van dese met Galeryen van 3 Intercolomni, en met 2 Colommen, en de Pilastru boven de Cantonaten aan de muur, (gelijk wyse maken) en insgelijks binnen den Tempel van 8 Colommen van de Doopsteen van *Constantinus* gemaakt in de gedaante van Eylanden, en naar boven toe verdubbelt, alle van de kostelijkste Porfisteen en naar dese Romainche Order, men kan insgelijks seggen, dat ook de 12 Intercolomni zijn met de Colommen van Granito twee en twee aan malkander gekoppelt; welke de Archi ophouden van het binnenste van de ronde Kerke van *S^{te}. Constanza*. In welke grootte Nicchi haar graf is van de beste Porfido, tegen de opinie van sommige, welke seggen, dat desen Tempel ook de begraffenis van *Bacchus* geweest is. Wy sullen de verdeeling van verscheiden Colonnati toonen, welke wy in de Galeryen gebruiken kunnen, en in de Kerken, en insgelijks in de publike of private Logie, naar wiens gelegenheit wy Logie en andere Colonnati verordineert hebben.

En aangaande het Colonnato van 3 Intercolomni bezijde den Sporti van de buitenste Base, wort de geheele lengte in 9 deelen en $\frac{2}{3}$ verdeelt, welke voor Modulen verstaan worden de twee Colommen; en twee Pilastru van buiten sullen 4 Moduli toekomen, de middelste Intercolomnio (by *Vitruvius* gebruikt) $2\frac{1}{2}$ van 't Modulo: en voor die op de rechte en slincker-handt een Modulo en een weinigh meer dan $\frac{1}{2}$: De proportien van dese Intercolomni moet altijd verstaan worden dat de middelste is bykans het derdedeel grootter als de andere. Indienmen 't Colonnato van 6 Colommen maakt, soo moetender 2 Colommen bygevoegt worden, en 2 Intercolomni, 't welk tot 15 Moduli komen sal en $\frac{1}{2}$, en soo men noch twee andere Colommen en Intercolomni daar byvoegde, dan sullen voor die van 8 Colommen komen 20 $\frac{1}{2}$ Moduli, behalven de uitterste Sporti van de Basen.

Dese Colonnati kunnen van 't vlakke verhoogt worden, ten minsten so veel als een Sottobasi, en men sal om meerder majesteits wille by trappen daar toe opgaan, en so fiet men de Basen van de Colommen te beter, de hoogte van de Colommen en hare Ornamenten sullen zijn gelijk wy een weinigh te voren geseit hebben. In dese drie soorten van Colonnati komt de uitdeeling van de Colonnaten heel wel, geset zijnde naar 't Loot van het midde der Colommen, en de Pilastru een Modiglioni; voor de kleinste Intercolomni vijf voor elk, en voor de middelste ses, het welk in 't geheel 16 Spatij zijn. Maar voor 't Colonnato van 5 Intercolomni komen 26 Spatij, en voor 't Colonnato van 7 Intercolomni komen 36 Spatij, van 't een midde tot het ander midde

van

van 't Pilaftro; behalven die van de Colomnaten: en in elk een van de Colomnati komt een Modiglion in 't midde, 't welk heel wel komt om 't frontespicio te maken: hier van, als ook van de Acroterij en 't dak mach geobserveert worden 't gene wy in het 12 Capittel geseit hebben.

De hoogte van 't licht van de principale Poorte sal $\frac{1}{2}$ zijn, van de gront tot onder de Lacunari van 't Soffitto toe, of de Spatij van de Modiglioni, of van 6 deelen tot onder de Architrave toe: ('t welk al tot een komt) de 4 deelen sullen in 14 en $\frac{1}{2}$ verdeelt worden, en van de 6 $\frac{1}{2}$ sal de breedte van onderaan de drumpel gemaakt worden, maar boven is 't wat ingetrokken, so dat het buitenste van de Stijlen met de Colommen een Parellel maken, welke Colommen daar tegen over staan en waft $\frac{1}{2}$ van twee vierkanten 't Limitare, zijn geheel Ornament sal 3 deelen van 15 zijn, en $\frac{1}{4}$ van 't licht, van welken d'ene de Architrave toekomt, en soo groot sullen hare Stipidi of Stijlen zijn, een deel min: het Fregio, 1 $\frac{1}{2}$ de vlakke Cornice sonder de Gola en Orlo, welke daar naar de Cornice van 't Frontespicio toebehooren. De Cartelle op de rechte en slinker-zijde van de Zanche, de Erten sullen half so veel als de Cornice groot zijn, en komen $\frac{1}{2}$ van de grootte der Stijlen of Erten, hare Volutinen sullen naar beneden toe hangen, met de bladen van 't licht na onder toe, en met 't opperste sullen se gaan tot 't einde van de Cornice.

Aangaande het restringeeren of vernauwen boven aan 't licht van de Poorten, kan die insgelijks gemaakt worden naar de proportie van de Pilastraten, doch moet niet in alle soorten van Colonnato gemaakt worden, gelijk vele gedaan hebben, maar als het buitenste van de Stipidi of Stijlen buiten het centro van de Colommen staan, welke d'Intercolomnio in 't midde maken; tot dien einde

Lib. 3, ca. 2. dat de vernauwinge van 't bovenste van 't licht met de verminderinge van de Colommen een Parellelo maken, en beide correspondeeren. En dit heeft *Vitruvius* gemeint, als hy geseit heeft, dat de Colommen van de Intercolomni van de 2 soorten vernauwende, de Ornamenten van de Poorten het licht benemen, als hier geschiet, en in alle andere van sulke Colonnati geschieden soude: en insgelijks dese van de Colonnati van de Corintische Order, daar wy sien noch huidendaags dat het

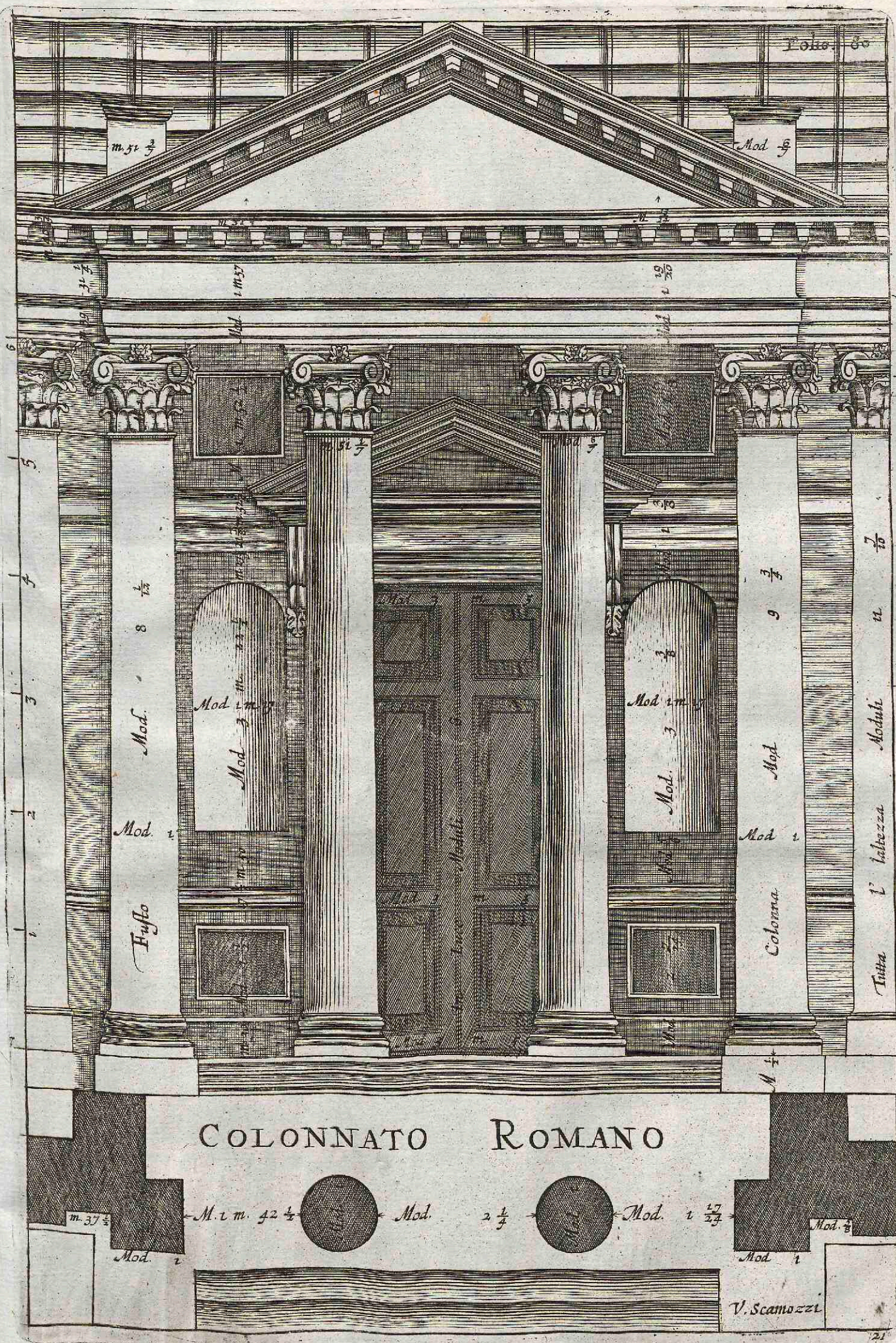
Lib. 4, ca. 6. ook is geschiet in 't meest deel van de Poorten van de oude Colonnaten. Tot dien einde heeft *Vitruvius* de hoogste Poorten wat min vernauwen verkleint, de Colommen met de selve Order, en daarom is 't licht van de Poorte van den Tempel Rotunda genaamt binnen Roomen, welke 33 van onse voeten hoog en 16 $\frac{1}{2}$ breedt is, van boven minder vernaut, en dit zijn de oorsaken, waarom wy sulke vernauwingen maken sullen. Boven dien dit Parellelo vergeselschapt de verminderinge van de Pilastraten heel wel, welke op de rechte en slinker-zijde aan de muur van de Poorte gelent zijn, en tegen de Colommen van buiten over, en dat te meer als men riquadri en Ornamenten maakt, gelijk aan de Rotunda en andere diergelijk zijn. Daarom behooren de Poorten door al dese redenen nooit vernauwt te zijn, welke onder de Archi geset worden. Wy hebben de Poorte van de geseide Rotunda voor een exempel van de Poorten der Ouden, welke boven vernaut zijn, en een tot *sat. Sabina*, de Poorten en Vensteren van de Tempel van *Sint Stephan* de Rotunda naar by Tevere, en insgelijks in de ronde Tempel tot Tivoli, met vele andere. Daar na moet het beweeghlijke deel met de selve deelen gemaakt worden van de Poorten, welke meer vergiert moeten zijn, dan die met het Ionische Colonnato, also wel met quadri van verscheiden grootten, als ook met verdubbelinge van de Fregi, en Riquadraturen, gelijk wy in de afbeeldinge sien.

Als men Nicchie in desen Colonnati maken wil tot gieraat, hare hoogte moet dan naar 't Livello met 't licht van de Poorte over een komen, en sullen aan de voeten een weinigh hooger staan, dan eene Fascia van een Pedestele, 't welk tot $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ komt van de hoogte van de Colommen, en makende in hare plaats Vensteren daar moeten die boven de Cimacia geset zijn, de Cornice en 't Fregio van de Poorte moeten heel rondsom gaan, en een weinigh verheven tot vergieringe van dese Colonnati, so wel na boven als na beneden; tegen de Nicchi over moeten riquadri en andere gieraaden gemaakt worden, om historien en andere gieraaden in te stellen.

Nu volgt de afbeeldinge van 't simpel Colonnati van de Romainse Order, met al zijne deelen, getekent met Modulen en portien.

Alhoewel wy in de oude werken geen treffelijk exempel hebben, daar by wy sien kunnen, hoedanigh de simpele Archi met den Romainse Colommen, die boven het vlakke te staan komen, behooren gemaakt te zijn, nochtans kunnen wy dat selve afnemen uit de voorgaande Orders, en uit die exempelen, welke wy hier achter verhalen sullen van de Corintische Order. Wy willen hier van sommige regulen en observatien voor den dagh brengen, daar door sy volmaakt en schoon worden, wy konnen se ook gebruiken in veel occasien of gelegentheden van publike en private gebouwen, van welken wy ook selve altaars en dispositien gemaakt hebben, maar sonderlijk binnen de Carita en andere werken van de doorluchtighsten Hertogh *Nicolaas de Ponte*. De Colommen van dese Archi konnen van onderaan met een Sottobase verhoogt worden, so dat men by eenige stapkens daar na toe opgaat om boven-verhaalde redenen, haar opper-ornament en 't Frontispici met andere dingen behooren gemaakt te worden, gelijk wy een weinigh te vooren geseit hebben in 't 12 Capittel, en dit is genoegh geseit, aangaande de hoogte.

Aangaande de uitdeeling van d'een midde tot d'ander van de Colomme of Massive Pilastraten, die moeten van 6 Moduli zijn, de grootnisse van de Colomme een Modulo, en moeten soo veel

voor uitsteken, dat de bloemen op de zijde van de Capiteelen heel en gantsch blijven, het welke dan ook de Pilastren te meer vergieren sal, en kan ook insgelijks voor het Soffitto van de Architrave dienen, indien de selfde heel over gaat, de Massive Pilastren, met de Aletten of Vleugelkens, en de dikte van de Colomna sal $\frac{1}{2}$ zijn en $\frac{1}{4}$ van de breedte van de Archo; maar in de zijde sal 't Pilastro groot zijn al een Aletta of Vleugel, een $\frac{1}{4}$ van 't Modulo van de Colomna, dan blijft het overige vierdedeel voor 't Contrapilastro, van binnen van de Pilaster, als wel voor een Ornament als ook om het gewelf van de Galerye te regeeren, de Alette of Vleugelkens op de rechte en linkerzijde van de Colomna, zijn een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ en een half Modulo, sy behooren van beneden naar boven toe van een stuk gemaakt te zijn, alle naar 't Looft, aldus sal het werk meer gratie hebben.

De Archi worden 4 Moduli hoog, en bykans $\frac{1}{2}$ van 't Modulo; sy wassen van 2 vierkanten tot $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en van daar naar boven toe tot onder de Architrave blijven noch $\frac{1}{2}$ van 't Modulo overig voor de hoogte van 't Serraglio of Sluitwerk van de Archo, 't welk so veel is als de hoogte van de eerste bladekens van de Capiteelen naar boven toe, en al met malkander zijn so veel als de Colomna en Sottobase. De Archo is een half cirkel, en bykans $\frac{1}{2}$ van 't Modulo meer, tot advantage van 't geene de Imposta met zijn Agetto wegneemt.

De hoogte van de Imposta van de Archi sal $\frac{1}{4}$ zijn en een half van 't vlakke tot zijn hoogste toe, so wort die dan geproportioneert al een simpele Cornice op de Pilastrini, de Front van de Archivolto moet $\frac{1}{2}$ zijn, en $\frac{1}{4}$ van 't licht, en soo moet ook de breedte van 't Serraglio van de Archo onder zijn, en behoort sich allengskens naar boven toe te verwijden. Wy hebben elders genoeg bethoont hoe de Serragli moeten verciert worden. Met dese verdeelinge sal heel wel over een komen de Modiglioni met de Spatien daar tusschen, want daar komt een Modiglioni in elk midden van de Colommen, en 12 Spatien en 11 Modiglioni daar tusschen: een Modiglioni in 't midden komt heel wel om het Frontispicio te maken, en dan behoort het Ornament heel over van een Colomma tot de andere uit te springen.

De principale Poorten, om datse vierkantigh zijn, moet met de hoogte van de Imposta naar het Looft met zijne Cornice over een komen, daarom moet het licht $\frac{1}{2}$ van 't vlakke aan de Architrave zijn, maar zy behoort rondt gemaakt te worden omse daar mede te onderscheiden van den anderen van dit Order, zijne breedte sal wat min zijn, als het licht van de Archo van buiten, en de grootsnis rondom gaande, moet naar de voorgeseide proportien zijn, en tot gieraat dienen. De Imposta van de buyten Archi in de ingang kan met trappen gemaakt worden om meerder majesteit te geven, de beweeglijke deelen welke op de eene en andere zijde konnen geopont worden van de Imposta naar beneden toe, behooren in 2 vierkanten van verscheiden grootte gemaakt te worden, ook de recenten Fregi, gelijk in de ontwerpinge te sien en elders verhaalt is,

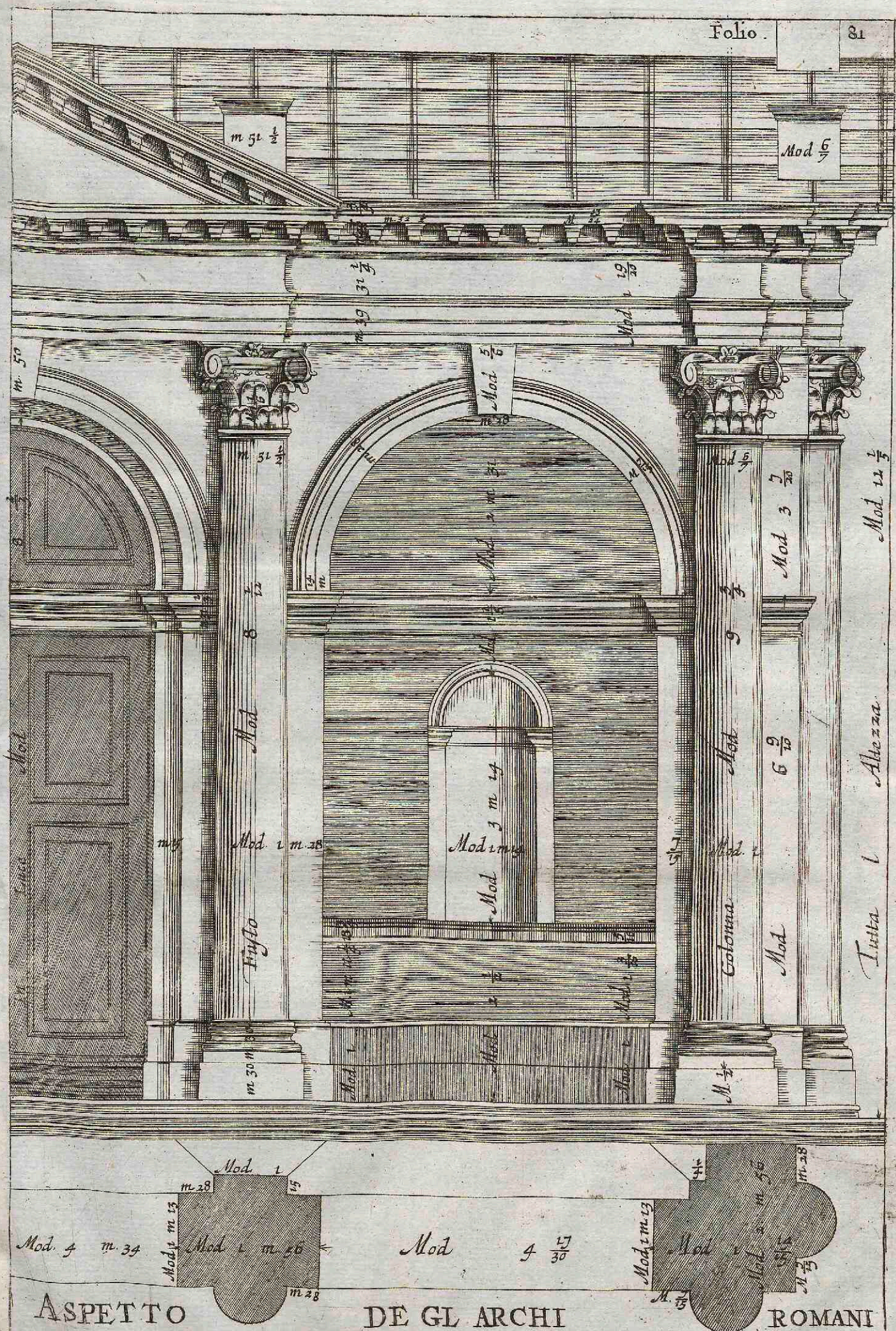
Cap. 14.

De Nicchi of beeldgaten, 't zy datse voor haar gieraat dienen, of om vierkantige Vensteren te maken, om licht daar by binnen te brengen, moeten boven eene Cimacia van 't Pedestilo geset worden een $\frac{1}{2}$ hoog en $\frac{1}{4}$ van 't vlakke tot onder de buitenste Architrave toe. De Basamenten, de Cimbia van de Colomna, de Cimacia en Imposta loopen langs de heele muur, de Nicchi of Vensteren met hare hoogte komen wat nederwaarts dan het begin van de Imposta der Archi, dewelke ook insgelijks met bequame Imposten en Modoni behooren verciert te zijn.

Nu volgt de ontwerpinge van de simpele Archi des Romainfchen Orders, met al hare deelen, met Moduli en portien betekent.

Het kan beuren, dat men in de Romainfche Order de Colonnati beneden met Pedestalen maakt, gelijk de Oudengedaan hebben, en men kan wel seggen, dat de gene, welke de Kaifer Adriaan ter eeren van Plotina, Trajans wijf binnen de Basilica gemaakt heeft, sodanig zijn, alhoewel se van middelmatiger grootte zijn, gelijk wy in 't begin gescit hebben, nochtans zijn dese verdeelinge van den Colonnati van de Moderne meesters geheel achter gelaten, so dat het schijnt, datse deselve of heel vergeten of niet geacht hebben, daarom willen wy onderfoeken hare verdeelinge en Moduli te beschrijven, op dat wy de selfde in de publike en private gebouwen mogen gebruiken, gelijk ik selver dikmaals gedaan hebbe, en men uit de ontwerpinge van onse werken wel afnemen kan.

De hoogte van de Pedestalen, Colommen en Ornamenten daar op moeten gemaakt zijn naar die proportie daar van wy in 't begin van dit Capittel gesproken hebben, en het vlakke moet insgelijks van de aarde verheven worden, dat men by trappen daar by opgaan mach, om voorgeseide redenen, indien men het Colonnato klein maken wil, dan moet de heele lengte buiten de Pilastrini, behalven de Sporti der Basamenti in 12 deelen uitgedeelt worden min $\frac{1}{2}$ en dat sijn Moduli, de Colommen en Pilastrini moeten 4 hebben, het Intercolonnium in 't midden 3 en $\frac{1}{2}$, maar die op de rechte en linkerzijde 2 Moduli en $\frac{1}{2}$ voor elk, van welke Vitruvius gesproken heeft, prijsende deselve seer, en so zijn de Moduli verdeelt: het middelste Intercolonnium is een weinig meer dan de helft van de andere, en zijn geproportioneert, gelijk 17 tegen 40, in 't Colonnato van 6 of 8 Colommen, daar wassen de Colommen met de Intercolonnium op de rechte en linkerzijde, d'eene sal hebben 18 Modulo en $\frac{1}{2}$, de andere 25 min $\frac{1}{2}$ bezijde de Agetti van de Basamenti.

Cap. 12.

Tot elk Colomna of Pilastro moet een Modiglione komen, de kleinste Intercolomni komen 6 Spatij toe, en de middelste 8, so komt dan in 't midden een Modiglione, het welk heel wel komt om de Frontispicio te maken, daar van wy elders geseit hebben, het Colonnato van vier Colommen, van 't een midde van de Pilastro tot d'andere, zijn 20 Spatij; maar 't Colonnato van 6 Colommen sal 32 hebben, en d'andere van 8 Colommen sal 44 Spatij hebben met hare Modiglioni. Als 't beurt dat het Poggio moet heel over gemaakt worden, of aan de zijde van de Colonnati, (gelijk geschieden kan in de hooge werken) dan behooren de Cimacien en Basamenten van 't een Pedestaal tot 't ander gebonden te worden, so dat de Balustri of ander dingen beneden staande om te sluiten moeten regel-recht met 't eigen Centro van de Colommen en Pedestalen staan, welke *Vitruvius* Scamilien Alveolotto noemt.

Lib. 3. ca. 2.

Nu willen wy van de principale Poorten deser Colonnati spreken, de hoogte van 't vlakke zijn beneden aan de Spacien der Modiglionen ('t welk ook 't Livello van de Lacunarij van 't Soffitto is) wort in 7 gelijke delen verdeelt, van de 4 delen der selfde behoort de hoogte van 't licht van de Poorten gemaakt te zijn, 't licht selver wort in 14 deelen verdeelt en $\frac{1}{2}$, van de welke $\frac{6}{14}$ de breedte 't onderste van de drumpel toe komen, de Erten of Stijlen moeten Parellel gelijk staan met het uitterste van de twee Colommen in 't midde, en so salse boven vernauwen tot $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van de groottenis van 't Limitare, 't geheel Ornament daar op sal $\frac{1}{3}$ zijn en $\frac{1}{3}$ voor de Architrave, Fregio, en Cornice, en de andere dingen moeten geobserveert worden, 't gene dat geseit is van de poorten met de simpele Colonnato van dit Order, 't beweegelijke van de Poorten kan in 2 deelen gemaakt worden van boven naar beneden toe, of met een sterke Posterna daar boven, gelijk de Ouden gebruikt hebben, en moet geriquadreert zijn naar 't gedaante van verscheiden groottenissen, en met Recinti of Cingels, met Cornici en Fregi, welke over een komen met de Cimacien en Basamenten van de Pedestalen.

Alsinen Vensters maken wil, dan moet 't bovenste deel naar 't Livello met 't licht van de poorten staan, maar 't onderste deel moet een weinig hooger zijn als de Basen van de Colommen, en op dese maniere sullense fraay, wijt en hoog worden in de voornaamste plaatsen, en sy kunnen ook gebragt worden in Nicchi met Modonen, Imposten, Requadren en diergelijken, beneden haar moeten een weinig verheven gemaakt worden de Cimacie en Basamenti langs de muur, en so insgelijks het Fregio en de Cornice van de poorten; doch behooren recht over tegen de Nicchi alsoowel boven als beneden quadrigemaakt te worden, in malkander verbonden en recint, in dewelke Historien of diergelijke Adornamenten kunnen gemaakt worden, welke dingen het werk schoon en gierlijk maken, als in de ontwerpinge te sien is.

Nu volgt de ontwerpinge van 't Romainse Colonnato met Pedestalen, en al hare deelen, getekent met Moduli en portien.

112.

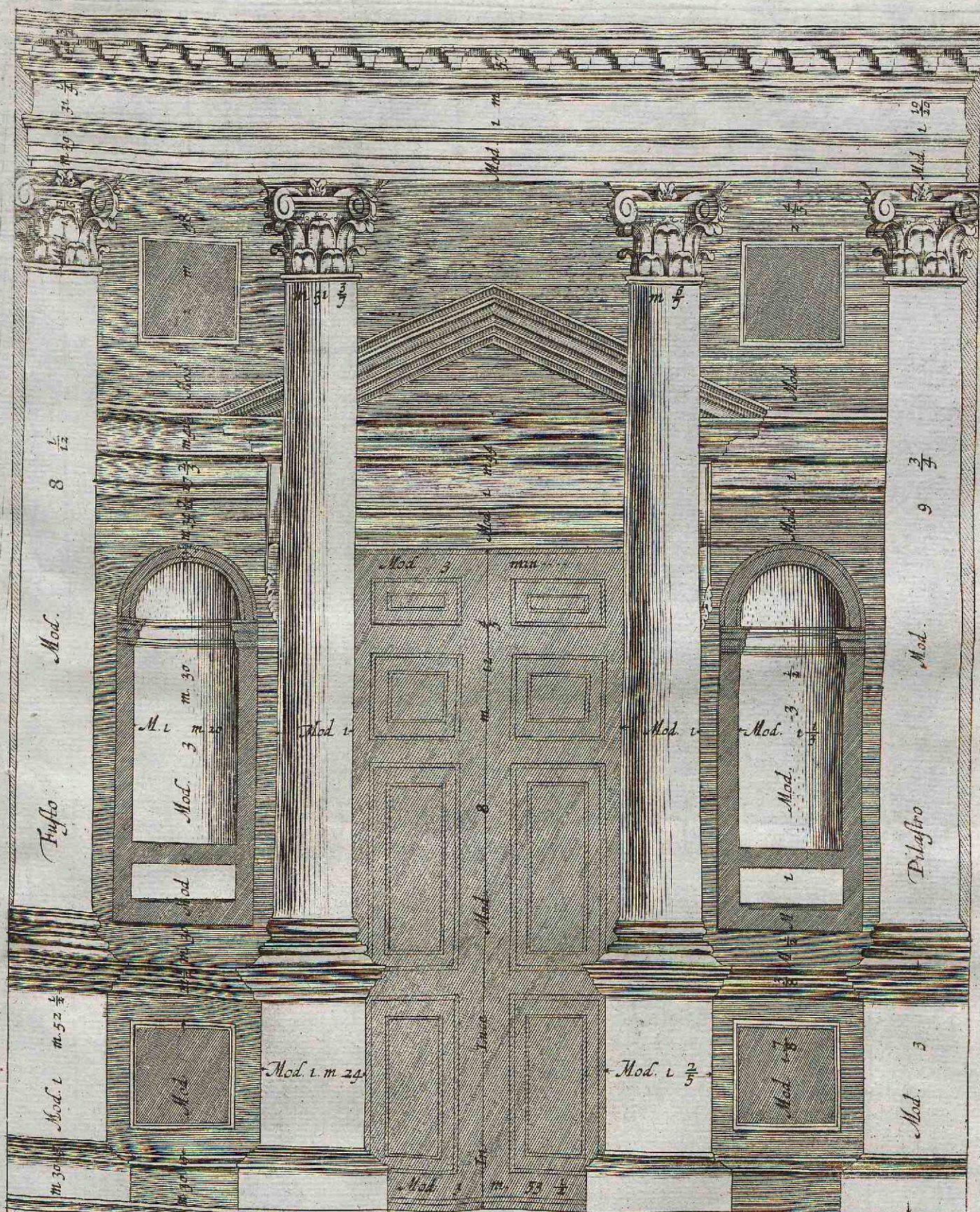
De Ouden hebben dikmalen in haer grootte en merkelijke werken, de Archi gemaakt met Pedestalen beneden de Colommen, en soodanig is noch huidendaags de vermaarde Archo van *Titus*, niet veer van den Tempel des Vredes, welke de eerste geweest is die de Kaisers oit gemaakt hebben, en beide in de triumph van Jerusalem, daar is insgelijks de Archo van *Septimius Severus*, beneden aen den Bergh van 't Capitolium, en eindelijk de Archo tot gedachtenis van *Constantinus* gemaakt, dicht by 't Colifeus, welke werken altemaal van de Romainse Order zijn, en zijn gemaakt geworden by occasie van de overwinninge en triumphen die de Romainen over vreemde natien gehouden hebben, als uit hare inscriptien blijkt. Daar zijn ook noch andere, en die van de Kaifer *Leon* binnen Verone insgelijks op dese maniere gemaakt, met noch andere, welke wy, wegen kortheit van tijt, niet en willen beschrijven.

Wy willen hier beschrijven de proportien van de Archi van de Romainse Order, in dewelke sy de oude imiteert en gevolgt hebben, overmits wy de selfde ook in publike en private gebouwen gebruiken kunnen, gelijk ik gedaan hebbe in de triumphale Archi, welke voor een tijt gemaakt zijn, worden by occasie der doortrekkinge van de Serenissime Kaiserinne *Maria* van Oostenrijk, gelijk ook in andere werken. Voor 't eerst moeten wy 't vlakke van de aarde door sommige trappen verhoogen, gelijk wy alreede dikmalen geseit hebben.

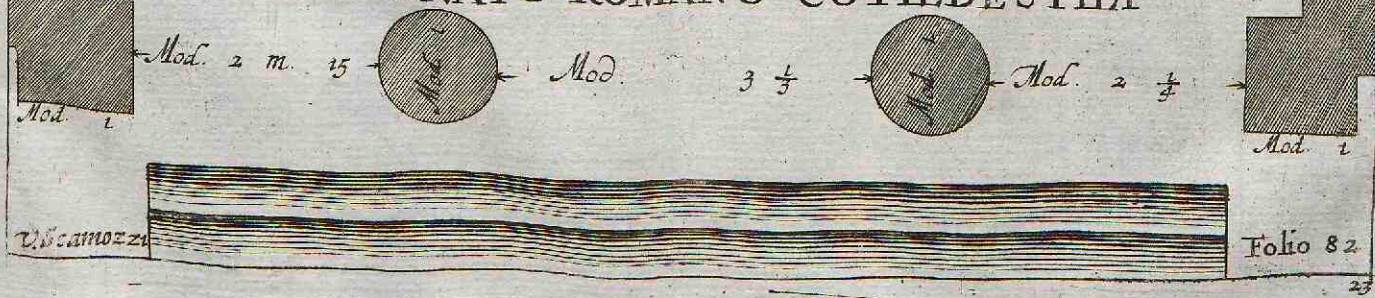
Anno
1581.

Aangaande de verdeeling van dese Archi, het Spatio van d'een helft tot d'ander van de Colommen, en de Pilastri tusschen d'een Archo en d'andere, behoort te zijn van 7 Moduli en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, de aangeleende Colommen zijn een Modulo groot, en steken een weinig meer dan de helft voor uit, also wel voor de bloem of gieraat, alsom 't Soffitto de Architrave te geven. 't Pilastro tusschen de Archi begripende de Colomna en twee Vleugelkens, komt tot $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van de breedte van de Archo, de groottenis in de Flanken of zijden behoort also veel te zijn als een Vleugelken en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo van de Colomna, en het andere vierde deel mach zijn voor de uitsprekkinge van 't Pilastaino voor Ornament, en om het gewelf van de Galery te regeeren. 't Front van de Vleugelkens op de kant van de Colommen sal komen toe $\frac{1}{2}$ en een half Modulo, en so veel sal ook zijn van d'een helft tot d'andere die van 't Modiglione: sy behooren insgelijks van boven tot beneden toe van een stuk gemaakt te worden, gelijk wy sien in de oude triumphale Archi, en dese op de kanten verminderen wat gelijk Pilasters, so gevense schoone en gentel teyt van sich.

Aangaande de misuren of maten van de Pedestalen, Colommen en Ornamenten daer op moet ge-

COLONNATO ROMANO CO PIEDE STILI

geobserveert worden 't gene wy in 't begin van dit Capittel geseit hebben, de Archi sullen in haar hoogte van de vlakke naar boven toe tweemaal so veel zijn als hare breedte, en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo daar-en-boven. Van haar opperste hoogte tot onder de Architrave is een Modulo overig voor de hoogte van 't Serraglio, en so maken se juyft de hoogte van de Pedestalen en Colommen. De Archi zijn van een half cirkel, en voor 't gesicht 't welk de Agetto van de Imposte wegh neemt, wort voor 't meest $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo gegeven, de Imposta van waar de Arche begint te krommen, moet also hoog zijn als 't Fregio, en de Cornice van de principale poorten, behalven de Orlo en rechte Gola. 't Front van de Archivolto sal $\frac{1}{2}$ zijn, en $\frac{1}{2}$ van de breedte van zijn licht, en so veel sal ook zijn het onderste van 't Serraglio van de Archo, en moet van daar na boven toe sich allengskens verbreden, en sijne hoogte is een Modulo. Van de Ornamenten der Serragli hebben wy elders Cap. 131 genoeg gesproken.

In dese verdeeling komen de Modiglioni heel wel, settende een recht tegen elke Colonna, en tegen elke Pilastri over, tusschen welke 14 Spatij met een Modiglion in 't midde komen, welk wel te pas komt, als men 't Frontespicio insgelijks maken wil, en hier moeten de liefhebbers merken, dat in alle Colonnati, en Archi van dit Romainse Order, de verdeelingen der Modiglioni en haar Spatij juyft uitvallen, en van d'een midde tot d'andere van de Modiglions met begrijpende het Spacio, daar zijn $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo. De Vleugelkens boven de Cantonaten met haar verminderinge gaan na de verdeeling van de Modiglioni toe, en 't begin van de Cornice, en sy mogen hare Basi en Capiteelen van geheele of minder hoogte hebben. Aangaande het dak, Frontespicio van de Acroteri, en andere dingen voor dese Archi bequaam zijnde, daer kan geobserveert Cap. 132 worden wat wy elders geseit hebben, om een ding niet dikmalen te wederhalen.

De proportien van de principale Poorte zijn dese, de hoogte daar de Pedestalen op staan, tot de hoogte van de Imposta van de Archi moet verdeelt zijn in 17 en $\frac{1}{2}$ deelen, daar in begrepen het gene de rechte Gola en Orlo wegh neemt. De hoogte van 't licht sal 14 en $\frac{1}{2}$ onder zijn, 't welk juyft tot $\frac{1}{2}$ komt, van 't vlakke tot onder de Architrave; sijne breedte van onder en van boven, (om dat de selve, gelijk een weinig te vooren geseit is geworden, niet vermindert wort) mach zijn 6 deelen en $\frac{1}{2}$, en so wast se van de twee quadri of vier deelen tot $\frac{1}{2}$ van de grootnis van 't Limitare, en dan maakt men van de bovenste 3 deelen het Ornament van de Poorte self, van welke een deel de Architrave toe komt, en so groot moeten de Erten of Srijlen in Front zijn, de Fregio komen $\frac{1}{2}$ toe, en de Cornice naar het Loot een deel en $\frac{1}{2}$, behalven 't Orlo en de rechte Gola (gelijk wy een weinig te vooren geseit hebben) en komt tot een: als die in 15 deelen verdeelt zijn, en de Imposta is dan juyft alsoo veel als dat Cornice, en 't Fregio, en de leden van de eene vergeselschappen sich veel met de leden van de andere.

Aangaande de andere dingen, welke tot de volmakinge van dese poorten noodig zijn, met den Nicchi en Vensteren, daar moet geobserveert worden 't gene welke wy kort te vooren geseit hebben. In de volgende ontwerpinge zijn alle dingen voorgestelt welke noodig zijn voor dese Archi, en de verdeeling van de beweeglijke poorten met hare quadri of vierkanten en Recinti, en alle andere dingen vergeselschappen haar wel. Van de leden en vormen van de Pedestalen, Colommen, Ornamenten en Imposten sal gesproken worden een weinig hier achter, en daar sal ik hare Sacomen in de ontwerpinge betoonen.

C A P. X X V I.

Van de proportien en particuliere maten van de Pedestalen, Basen en andere deelen van de Romainse Order, en insgelijks van de Capiteelen en Ornamenten op hare Colommen.

DE Colonna van de Romainse Order begrijpt in sich de Cimbria en een Tondino aan de voeten, alsoo wel voor sich selfs als voor een Ornament van de Base, rontsom de Schacht zijn 24 Canalen verdeelt, hare grooten onder malkander mach $\frac{1}{2}$ zijn, en $\frac{1}{2}$ van hare breedte, en moeten in 't midden wat diep zijn, de planta of Soolen van de Base sal van een Modulo geformeert zijn, en een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ voor 't quadro: en dese komen den Sporti van beide deelen toe, sy is een half Modulo hoog; verdeelt in 6 deelen, sijne leden zijn 6, het cirkel-ront, namelijk Thora, Listello, Cavetto, Listello, Astragalo, (of Tondino) en de onderste Thoro, en dan de vierkantige Tafel, welke boven de Pedestalen zijnde, vergeselschapt haar wel met de Cimacia: dese leden hebben voor haar Agetti $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, of een weinig meer, van den welke de twee Thori mogen ingesneden worden.

Onder aan de Basa is het Pedestaal, het welk zijnde $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van de Colonna, komt juyft tot drie Moduli hoog, wordt in 8 deelen verdeelt, een voor de Cimacia, $\frac{1}{2}$ voor de tronco of quadro, en twee voor het Basament met sijne leden. De hoogte van de Cimacia is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, wort in ses deelen verdeelt en $\frac{1}{2}$ en een half, sijne leden zijn 8, Orlo, Cimacio, Fascia, Listello, bekke Vovolo, Tondino, Gradetto en de onderste Goletta, het Cimacio, het Vovolo en de onderste

Goletta kunnen met snijdtwerken gemaakt worden, 't geheele Agetto is een weinigh min dan $\frac{1}{2}$ deelen een half van 't Modulo. De hoogte van de tronco van 't Pedestaal komt tot een Modulo en $\frac{1}{2}$, zijne breedte op alle zijden is een Modulo en een weinigh meer dan $\frac{1}{2}$, alsoo veel de Tafel van de Base is, de leden van 't Basament zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, in 4 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt, en zijn de selve 6 deelen, Goletta, Gradetto, Tondino, de groote Gola, Listello en Thoro, van de welke deelen de twee Gola kunnen met snijdtwerken gemaakt worden, het Agetto is 4 en een half Modulo, 't onderste deel van 't Pedestaal en de Zocco is een half Modulo hoog, en op alle zijden een Modulo, en $\frac{2}{3}$ van 't Modulo. Behalven het Pedestaal zijn daar de Vleugelkens of Alette van 't Pilastro, welke de Colomna, Flanken of zijden maken, en tegen haar voet over zijne $\frac{1}{2}$ breedte, en een half Modulo.

Op de linkerhant van de Base is de Sacoma van de Imposta en 't Archivolto van de kleine Archi, de Imposta is ontrent $\frac{1}{2}$ hoog, en een half modulo, en heeft $\frac{1}{2}$ van 't Modulo voor zijn Agetto, wort in 11 deelen verdeelt en $\frac{1}{2}$, sijne leden zijn 10 in 't getal, Orlo, Cimacio, Fascia, Listello, de groote Gola, Tondino, Gradetto, Goletta, Listello en Colarino, van de welke het Cimacia, de groote Gola en de onderste Gola kunnen ingesneden worden, de Archivolto is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, wort in 7 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt, door zijne leden, Orlo, Cimacio, Tondino, de grootste Fascia, Vovollette en de kleine Fascia, dese is $\frac{1}{2}$ kleinder dan de andere, het Cimacio en Vovollette kunnen ingesneden worden.

Op de rechte zijde van 't Pedestaal is 't Ornament van de principale poorten binnen de grootste Archi, zijne hoogte is een vierendeel en $\frac{1}{2}$ van 't licht, het komt een Modulo en een weinigh min dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, wort in 15 deelen verdeelt, de Architraven komen 5 toe, de Fregio 4, de Cornice 6, sy is $\frac{1}{2}$ hoog en een half, heeft ook so veel voor 't Sporto; wort in 6 deelen verdeelt min een half twaalfde deel, sy is gecomponeert of tot malkander gevoegt van 11 leden, Orlo, groote Gola, Gradetto, Cimacie, Listello, Vovolo, Gradetto, Fascia, Gradetto en onderste Gola, van de welke ingesneden kunnen worden het Cimacia, Vovolo, en onderste Goletta. Het Fregio is vlak een weinigh hooger dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, boven heeft het een Listello, en beneden aan de voeten vereenigt het sich met de Architrave, en staat recht tegen over de eerste Fascia, de hoogte van de Architrave is $\frac{1}{2}$ en een half van 't Modulo, wort in 7 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt, heeft 6 leden, Orlo, Cimacio, Tondino, de groote Fascia, het Vovollette, en de kleine Fascia, dese is $\frac{1}{2}$ kleinder dan de hoogste, de Cartelle van dese poorten wimpelen haar selve in onder aan de Cornice, en hangen met hare kleinste Voluten van 't licht na beneden toe, en zijn in de Front also breed als 't midde van de Cornice.

Op de linkerhant van 't Pedestaal is de Imposta voor dese Archi, sijn hoogte is alsoo veel als de Cornice van de opperste Gola naar beneden toe, en 't Fregio verandert in twee Fascie, d'eene grooter dan de andere; hare leden komen met die van de geseide Cornice heel wel over-een, en met de kleine Imposta. Het Cimacio, de grootste en kleinste Gola kunnen met snijdtwerken gemaakt worden. De Archivolto van dese Imposta is $\frac{1}{2}$ en een half Modulo, en heeft 6 leden gelijk de kleinste Archivolto, ook met de selfde proportien en snijdtwerken.

Nu volgt de ontwerpinge van de Modonature der Base, Pedestaal, Imposte en andere deelen van de Romainse Order, contrasigneert of getekent met Moduli, Minuten, en portien.

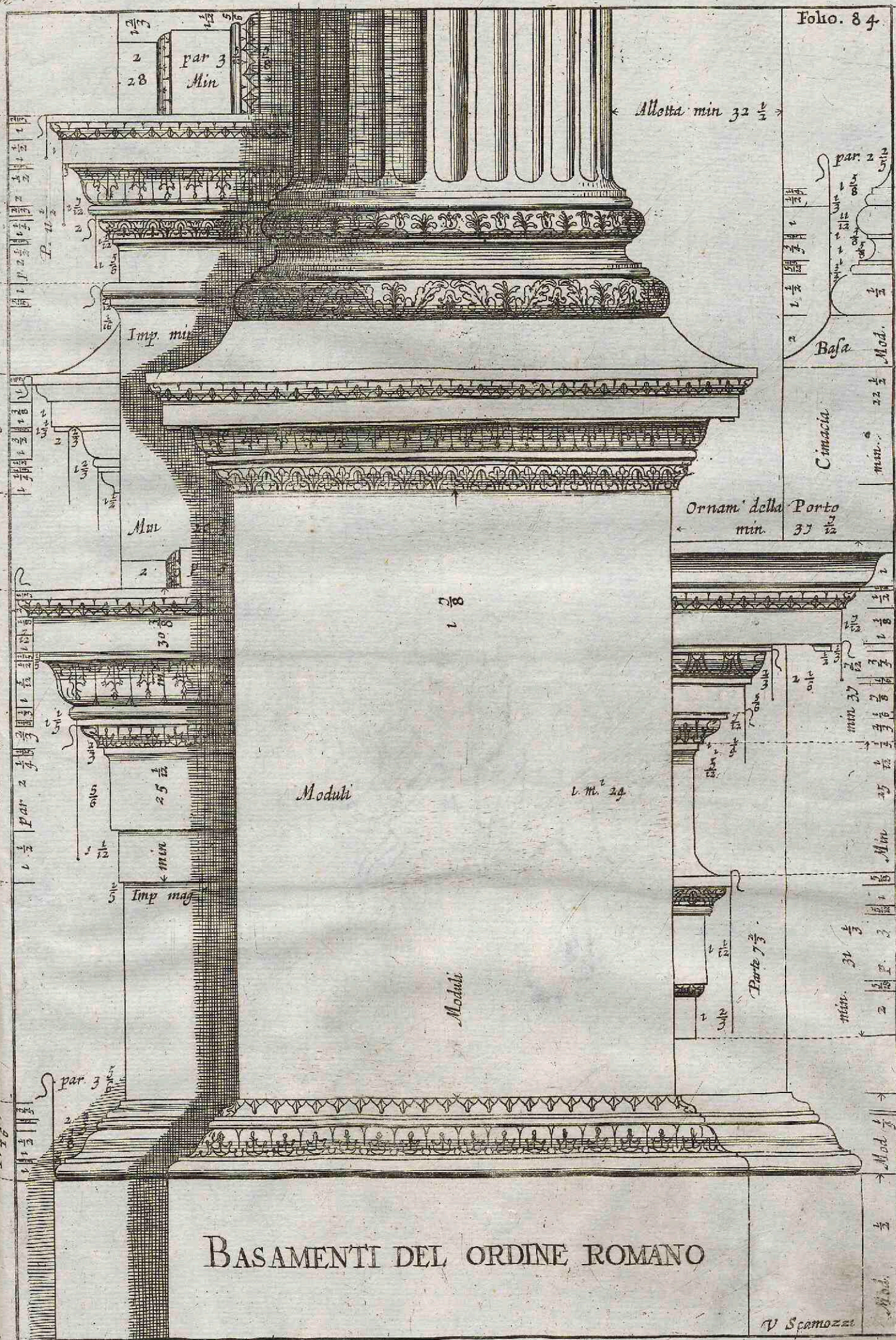
De Fusto of stok van de Romainse Colomna vermindert $\frac{1}{2}$ van de grootnis van de voet, so dat in 't bovenste deel $\frac{1}{2}$ van 't Modulo verblijven, het heeft een Tondino en een Listello, welk sich gratieuslijk met sijn Cimbria vereenigt, het is niet min noodig om 't Romainse Capitello wel te formeeren, dat men de Planta en Impidi hier by voegt gelijk by de andere.

Daar moet een perfect quadrato of vierkant van een Modulo en een half op elke zijde voor de planta gemaakt worden, in de welke de Diagonali en Diametrali moeten getrokken worden, welke malkander kruysen en de selfde in 8 gelijke deelen verdeelen, van 't Centro op de zijden, daar moet naar 't quadro van de Diagonali een Modulo voor een deel geseigneert worden, en dese zijn 't uiterste van de vier krollen, welke $\frac{1}{2}$ van 't Modulo breedte zijn, en raken met hare kanten de Flanken van 't quadrato of vierkant aan.

Als men de lengte van de hoorens of krollen, van hoek tot hoek weg neemt, dan wort door dese verbredinge, en Basa kruyswijs een Triangulo gelijk-zijdig gemaakt zijnde, de kromte of holten van 't Abaco gemaakt, in al de vier deelen, die tot $\frac{1}{2}$ van 't Modulo komen, in 't midde van de kromte, verbreiden sich de bloemen $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en staan naar de regel, recht met al de vier zijden van 't quadrato.

In de plante selfs moet twee cirkels gemaakt worden, de eene moet also groot zijn als de hoogte van de Colomna, en de andere als de gront van de Canalen naar boven toe, en 't geheele Spacio tusschen haar wort ingenomen van de grootte der bladeren, de kleine bladeren zijn met malkander verdeelt, door 't midde van elck achtste deel van 't Capitello, en met haar grootste Sporto; en die van de Orlo van 't Vovolo, die raken aan de kromte van de Abaco, welk in sijn diametro een Modulo begrijpt en $\frac{1}{2}$ juyft alsoo veel als de hoogte van 't geheele Capiteel.

De acht grootste bladeren op de vier Fascie vijf en vier Diagonali, raken 't midden van de bloemen met haar uiterste rondomkeeringe aan; in hare Diametro zijne meer dan een Modulo en

BASAMENTI DEL ORDINE ROMANO

V Scamozzi

en, de Fronten van de Voluten beneden aan de hoornen van de Abaco, behooren in 't minst $\frac{1}{2}$ van 't Modulo groot te zijn, gelijk de krullen of hoorens, en verbreedden sich gracieuselijk beneden aan de Abaco, en so veel aangaande de planta.

In de profilo begrijpt men de hoogte van 't Capiteel, 't welk van een Modulo gemaakt wort en: dese komt de Abaco met zijn Cimacio, Listello, en een weinigh hangende Fascia toe, de rest wort dan van de Abaco naar beneden toe verdeelt. Het lichaam van 't Capitello is van cirkel-ronde forme: zijne hoogte is een Modulo, en wort in drie gelijke deelen verdeelt, d'eene komt de eerste bladen toe, de andere den anderen, en de derde de Voluten, welke ook een deel van de Fascia van de Abaco begripen.

De Voluten zijn acht deelen hoog, en seven breed, gelijk als de Ionische, en worden ook op de selfde wijze geformeert, en uit de selve Centri; Want de deelen zijn hier van $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en in de andere $\frac{1}{2}$. De extremitet van de eerste en andere bladeren komen so wijdt van buyten, datse aanraaken de linie getrokken zijnde van 't Sporto van de Tondino der Colomna, tot de cirkel toe die (boven de Tafel van de Abaco) een Diameter van een Modulo en $\frac{1}{2}$ maakt. Dese circumferentie is, meer inwaarts dan die, welke sommige Bouw-meesters trekken van 't selfde Tondino aan de krullen of hoorens; en, meer uitwaarts dan de andere, welke haar trekken van 't buitenste van de bloeme in 't Abaco, so datse alle beide mangelachtigh zijn, de eene te weinigh de andere te veel Agetto het bloem-werk gevende.

Vignola de
Pallad.
Lib. 1.
cap. 17.

Na dese perpendicular (onder aan de krullen of Hoorens) staat de extremitet van de Voluten van buyten, het centro van haar ooge valt naar 't Loot van 't uiterste van de andere Diagonale bladeren, welke haar onder de Volute ombuigen, het perpendicular van de kromte van de Abaco raakt 't uiterste van de eerste bladeren, en van 't Vovolo, aan 't welk de binnenste deelen van de Volute gelent zijn. Tusschen de Abaco en Cimacio of Vovolo daar restert, Spacij, en schijnt het dat daar de Volute en bloemen (van 't lichaam van 't Capiteel) haren oorspronk hebben, welke bloemen in 't bovenste deel staan naar de linie van 't vierkant, van 't opperste van de Abaco; en daar na van beneden op de Orlo van 't Vovolo. Het Vovolo begint in de andere rondom-keeringe van de Voluta en staat boven 't Tondino, 't welk twee deelen zijn, het Tondino is een deel, als het oog van de Voluta, het heeft van beneden het Orlo van de Vaso des Capiteels, en men siet hoe al dese deelen sich beneden aan de Volute rondom wenden.

De Garbatura van 't Vaso of lichaam van 't Capiteel, namelijk van de Orlo, tot recht over tegen de gront of einde van de Canalender Colomna, (so dat d'eene vastigheit op de andere vastigheit sta) daar wort een linie gemaakt, welke soetjens eysch-gewijze komt, als in 't profilo te sien is. In 't Front van de Impidi, daar is de Abaco van $1\frac{1}{2}$ Modulo, heeft ook een bloem in 't midde, op wiens kant de Voluten ontspringen, d'eene op dese de andere op de andere zijde, welke sich buigen en vereenigen twee en twee onder aan de krullen van de Abaco.

Achter de eerste bladeren ontspringen de Gambi of Fusti, welke sich gracieuselijk onder aan 't Orlo van 't lichaam des Capiteels inwimpelen, en maken de bloemen tusschen de hoogte der grootste bladeren. Om dit Capiteel meer te vercielen kan men 't Cimacio van de Abaco, de Tondino, en Vovolo met snijdt-werk maken, en maken het blad-werk aan de Volute, en dat de bladeren in haar buitenste grootte sich rontom wenden.

Al de principale bladeren buigen sich gracieuselijk een vierde-part van haar hoogte, of 't sy $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, dese en insgelijks de Fusti en de bloemen en rondom-keeringe van 't blatwerk behooren aan de voeten wat te vergrooten, en behooren sich tegen de Cima allencxkens te verkleinen, want so sullen se de schoone antiquiteit gelijk komen, en de nature selfs, als men in de wassende kruiden siet. Dese Capiteelen worden met eike bladeren gemaakt, om meerder sterkte te betoonen, tot onderscheit van de Corintische.

Als men het Ornament van dit Order een vijfde van de Colomna maken wil, dan wort het twee Moduli min $\frac{1}{2}$ hoog, en dan in 15 verdeelt zijnde, geeft het 5 deelen voor de Architrave, 4 voor 't Fregio, en 6 voor de Cornice, de Architrave in zijn Soffitto komt tot $\frac{2}{3}$ van 't Modulo, gelijk de hoogte van de Colomna, zijn hoogte is ontrent $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en word juist in 9 deelen verdeelt, zijne leden zijn 8, Orlo, Cimacio, Tondino, bovenste Fascia, Vovoletto, middelste Fascia, Tondino en eerste Fascia; het Cimacio, Vovoletto, insgelijks de twee Tondini kunnen ingesneden worden, de Fascia zijn $\frac{1}{2}$, d'eene grooter dan de andere.

Het Fregio is ordinaarlijk een weinigh min dan $\frac{1}{2}$ hoog en $\frac{1}{2}$ Modulo, en staat recht over tegen de eerste Fascia van de Architrave, zy is bloot en effen, en vereenigt sich onder gracieuselijk met de Architrave. Als het Fregio met snijdt-werk moet gemaakt wesen, dan moet het $\frac{5}{8}$ hoog zijn, als in de Ionische geset is geworden, de Cornice is een weinigh min dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, en so veel is zijn Sporto insgelijks, wort in 8 deelen min een half twaalfde deel verdeelt, heeft 16 leden, Orlo, groote Gola, Gradetto, Cimacio, Listello, Giocciolo, Cimacio, Tondino, d'andere Fascia, Golettina, eerste Fascia van de Modiglioni, Vovolo, Gradetto, Fascie in plaate van Dentelli, Gradetto, en onderste Gola. Hier van kunnen de twee Cimaci, de Golettina, het Vovolo, en onderste Gola ingesneden worden, de insnijdinge behoren correspondentie met malkander te hebben.

De Risaliten komen in 't Front tot $\frac{1}{2}$ van 't Modulo door dese verdeelingen, gelijk de opperste deelen van de Colomna, sy hebben drie Modiglioni in 't Front, en twee in de lengte, en twee Spatij tusschen haar, een Spacio begriipende komefse tot $\frac{1}{12}$ en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, de Risaliten in 't midde van de Modiglioni steken in de Flanken een Modulo voor uit en $\frac{1}{2}$, alwaar sy haar in 't Front in drie Modiglioni verdeelen, en 2 Spatij met twee andere Modiglioni en hare Spatien in 't Profilo.

De Planta van de Cornice voor de Risalite selfs, en op de rechter-hant van 't Ornament, in welke men van beneden naar boven toe de verdeelingen van de Modiglioni en Spatij siet, dese zijn eens so veel, in 't midden van de Agetten van de Fascie: sy hebben sommige bladেকens in haar Soffitto, en in 't midde van de vierkantige Spatij zijn de Roosen met snijdt-werk daar rondom. Aangefien de Romainfche Order vereifcht wat meer curieusheit en schoonheit dan de voorgaande, so hebben wy daarom sijne deelen vermeerft, also wel in de varieteit van de leden, als in 't getal, en is daar-en-boven verciert met een redelijke quantiteit van insnijdingen, gelijk men sien kan.

Nu volgt de ontwerpinge van de Sacomen van 't Capiteel, en 't Ornament van de Romainfche Order, met Moduli, portien en Minuten getekent.

C A P. X X V I I.

Van den oorspronk der stadt Corinthen, en van sommige gebouwen der selve, gemaakte zijnde op dese maniere, en van hare proportien en maten.

In het 4.
boek cap. 1.

In de geschiedenis
se van de
Apostelen.
cap. 18.
In het 2.
boek fac.
339.

U laat ons komen om te spreken van de Order van Corinthen, *Vitruvius* dewelke in 't breet hier van gesproken heeft, verhaalt dat dese Orden binnen Corinthen was aangevangen. Het is een heel vermaarde stadt in Peloponeses gelegen, seer vermaart by de Grieksche Scribenten, alsook mede in de heilige schriften, en betekent so veel als rijk en verciert. Wy, om beter kennisse hier van te hebben, sullen wat naarder daar van spreken, dit lant als *Pausanias* verhaalt, is in het begin bewoont van *Efira* een soon van *Ocean* genaamt, daar naar heeft *Maraton* het bewoont, en eindelijk is *Corintus* sijn andere soon daar komen te wonen, welk insgelijx dese stadt na sich selfs genaamt heeft, maar *Eusebius* verhaalt, dat dese stadt in 't begin was genaamt *Epirus*, en gebouwt binnen 't klein Achaia, tegen *Isthmus* of het englant over, van *Atto* een soon van *Deucalion*.

Lib. 8. fac.
359.

Andere (onder dewelke *Valerius Paterculus* is) seggen, datse van *Aletto* een soon *Hippotes* gebouwt is geworden, alhoewel *Strabo* seit, datse dese bevolkt hebben naar de kinderen van *Hercules*, en datse hier naar vergroottet zy geworden, door een seker *Sisifo* genaamt, maar een weinig daar naar seit *Pausanias*, isse weer herstelt geworden van *Corintus*, een soon van *Maraton*, en datse naar die tijt gedurig by dese name is genaamt geweest, also wel de stadt als het geheele lant; dese stadt als

Lib. 2. fac.
103.
Lib. 8. fac.
256. cap.
34. cap. 2.
Lib. 1. ca. 3.

Pausanias, *Strabo* en *Plinius* verhalen, is verciert geweest met vele en groote gebouwen, en heeft gehad mannen van treffelijk verstant, also wel in de Politie en Oorlog als in schoone kunsten en wetenschappen, onder welke zijn ook geweest groote getalen van Schilders, Beelt-snijders, en treffelijke Bouw-meesters, van welke wy hier geensins willen spreken, om dat wy in andere plaatsen genoeg hier van gesproken hebben.

Lib. 7. fac.
500.
Lib. 31. fac.
220.
Punico.
fac. 115.
cap. 2.

Naderhant zijn dese Corinthers soo groot en machtig geworden naar den Oorlog, dewelke sy met den Macedoniers gehadt hebben, en soo vermaart dat *Cicero* haar noemt een licht van geheel Griekenlandt, en saten in soogrootten vermaaken overvloet by reden van haar goede gelegentheit, en twee havens van de Zee *Lecheusen Schenus*, tusschen twee Zeen van Ionien en Egeen, dat elk wilde 't hooft van haar zijn, muytineerende gestadig, en sijn so verdwaast datse een verbont met den Achaïen gemaakt hebbende, het volk van *Romen* verachten, daar door de Romainen als *Pausanias*, *Strabo* en *Iustinus* schrijft, heel vergramt zijnde, hebben een grooten hoop soldaten uitgesonden, onder het commando van *Lucius Memmius*, doen ter tijt Burgemeester van *Romen*, en hebben de stadt binnen een weinig tijt ingekregen, verbrant en vernielt, als *Appian* van *Alexandia* betuigt, met meer andere ontrent de 160 Olimpiade, alhoewel *Plinius* seit, dat het geschieden ontrent 't 165 Olimpias, en in het 603 jaar van *Romen*, en doen ter tijt was heel Griekenlandt verscheurt en verwoest, en Achaia was tot een Provintie der Romainen gebracht, daar hebben de Acheen en Corinthische haar namaals vreedtsaam gehouden, gelijk *Strabo* en anderen Autheuren verhalen, ontrent duifent jaren na datse gebouwt was.

Hierom zijn de rijkste Koopluiden van dese plaatse over-getrokken in het Eylant *Delo* daar dicht by gelegen, daar af 't selve Eylant vermaart is geworden, als *Strabo* verhaalt, den roof welke de Romainen van *Corinten* gebracht hebben, was soo groot in 't getal, en soodanig, in 't particulier van Schilderyen, Beelden en Schotels van Metaal, insgelijks van aarde, heel schoon bewerkt, en van kostelijk huisraadt, behalven het gene 't welk jammerlijk met vyer verbrant is, datse de stadt *Romen*, midtsgaders de Buursteden daar mede verciert hebben, als *Plinius* schrijft.

Maar

Maar om dat sodanigen stadt niet heel verlaten soude staan, so was van *Iulius Caesar*, of als sommige seggen, ten tijden *Augustus* eene Colonie bestaande in Latijnsche Soldaten daar gevonden, welke in te weêr-herstellinge van dese stadt veel beelden en schotels vonden van grooten prijse, behalven een grooten hoop van Metaal met Gout en Silver vermengt, het welk in den brant was versmolten, en is om dese redenen Corintisch Metaal genaamt geweest, en alrijt hier na in grootter waarde gehouden, als *Entropius*, *Florus* en *Plinius* betuigen.

Lib. 2.
fac. 49.
Lib. 34.
cap. 2.

Dese stadt als alreede verhaalt is, heeft te vooren van haar beginning veel andere swarigheden uitgestaan, want sy is naderhant qualijk getracteert geworden van de Gotthen en Bulgaresen van de Saraceenen ter buit gemaakt geworden, tot datse op 't laast tot onser Groot-vaders tijden heel onder het rampsalige Turksche jok geraakt is, gelijk ook het andere deel van Morea, en is nu van dage genaamt Couranto, de Grieken als wy boven onder 't getuigenis van *Vitruvius* geseit hebben, hebben insgelijks dese Order gehouden, waar uit men sien kan, met wat groot verstant sy alleen onder alle natien van de geheele werelt gevonden hebben de Order van Ionien en van Dorea, en insgelijks van Corinthen, gelijk als nu ter tijt in Italien de Toscanische en Romainse Order gevonden is, als alreede getoont is.

Lib. 4. ca. 7.

Maar nu so veel de Oude gebouwen van de Grieken aangaat: om te verhalen een van dese Order, soo verhaalt *Pausanias*, dat de Tempel of Kerk van *Minerva Elea* in Arcadien, van binnen hadde twee Orders van Colommen, d'eene boven d'ander, de eerste was (als wy alreede geseit hebben) na de Dorische maniere gemaakt, en de andere achter de Corintische manier, welke een Galerye maakten, rondom verdubbelt naar boven toe, zijnde in de midden open, het welk als *Vitruvius* verhaalt, heel majesteus aan te sien was, en gierlijk: insgelijks was de Tempel van *Iupiter Olympicus* binnen Athenen, hebbende van vooren acht Colommen, en so veel van achter, doch tweemaal so veel binnen 't midde der Galeryen die op de zijden waren. In 't Eilant *Cyprus* daar was een Tempel ter eeren de Goddinne *Venus* gebouwt, welk door 't neerstig bidden van de Heilige Apostel *Barnabas* is in de gront afgeworpen geworden, en aangesien dat 't openbaar is, als *Vitruvius* betuigt, dat ter eeren van *Venus*, *Flora* en *Proserpina*, insgelijx alle Nimphen in 't gemeen Kerken zijn gebouwt geweest, naar de Corintische maniere, en om redenen van haar dertelheit en tengerheit betaamden haar de gieraden van kostelijke bladeren, bloemen, en planten, en diergelijke. Derhalven als *Pausanias*, *Strabo* en andere verhalen, so lang als de Grieken de overhant gehad hebben, en sonderlijk in *Olimpia*. Om dese redenen, soo veel als ik geobserveert hebbe, hebben ook de Romainen de Corintische Orde gevolgt in hare vermaartste gebouwen, en insonderheid in hare Tempelen, als geschiede in de bouwinge van de Tempel, ter eeren van *Iupiter*, en in den Tempel gemaakt ter eeren van alle Goden, als daar is de oude Tempel Pantheon genaamt, die na 't seggen gemaakt wiert ter eeren van alle de Goden. Binnen dese stadt Roomen en binnen de andere Italiaansche steden, ingelijks binnen de steden van deser zijde van 't gebergte hebben wy een groot deel vermaarde gebouwen gesien, van schoonder proportien en grootte, en gemaakt van schoone Marbel-steenen en andere kostelijke steenen, op 't konstelijkste gewerkt en volmaakt. Maar soo veel aangaat de ronde Tempels die noch heden ten dage te sien zijn, is het genoeg aan den Tempel Pantheon genaamt, eigentlijk geseit ter eeren van alle Goden, welke als *Dion* en *Plinius* seggen, *Marcus Agrippa* gebouwt heeft, tegen d'opinie van sommige nieuwe bouwlieden, en is de *Iupiter Vendicator* genaamt, toe-geheiligt, dese Tempel hadde veel Colommen na de maniere van Corinthen gemaakt, van verscheiden lengten, en van boven heel mooy verciert, al van de schoonste witte Marbelsteen, uitgenomen de Colommen van de eerste Galerye, welke van Thebausche Granijsen gemaakt was, daar zijn ook noch twee kleine Tempels d'eene ront, ter eeren van *Sint Stephan* gemaakt, staande naar by *Tevero*, naast de brugge van *Ste Maria* van Egypten, 't andere is tot *Tivoli*, dese zijn beide achter de Order van Corinthen gemaakt, met twintig Colommen aan malkander gevoegt, en rontsom verdeelt, van boven verciert, doch die van binnen zijn uittermaten gierlijk.

Lib. 1. ca. 2.
Lib. 8.
fac. 139.

Lib. 4. ca. 3.
Lib. 36.
cap. 15.
Palladio.
Lib. 4.
cap. 29.

Aangaande de hoekige Tempels, soo is daar te sien de vermaarde Tempel des Vredes, zijnde gebouwt van de Kaizer *Vespasianus* en *Titus*, na de vernielinge van Jerusaleem, met Colommen, en de Corintische gieraden wonder groot, en van heele schoone Marbel-steenen, insgelijks de Tempel of Kerke ter eeren van *Apollo* gemaakt, welke als *Vopiscus* en *Publicus Victor* verhalen, gemaakt is geworden, door het commando van *Aurelius* de Kaizer, op 't verzoek van sijn Moeder Sacendotessa genaamt, van welke noch ten dage te rechte zijde van achter te sien is met een deel van 't Frontespicio heel na de maniere van Corinthen gemaakt, staande op den heuvel *Quirinalo* genaamt; 't welk niet min te verwonderen waardig is dan de vermaarde Paarden van *Fidias* en *Praxiteles*; alwaar ter tijt als ik tot Roomen was, rondsom waren veel Colommen en Corniciamenten altemaal oude reliquie van ouden tijden.

In 't Jaar
1579.

Den Tempel van gelijken van *Antoninus Pius* was niet min met verwondering aan te sien, op de plaats van *Pretti* tusschen den Tempel Pantheon genaamt, en de Colommen van de geseide Kaizer, gelijk men afnemen kan uit het Model en uit *Publius Victor*, van dese Kerk is noch huidendaags een Kelder te sien en 11 Colommen met de gieraden van de Galerye, op de rechte zijde

Lib. 35.
cap. 3.

zijde van buiten, in 't geheel gemaakt op de Corintische maniere, en van de witte Marbelsteen. Wy lesen in *Plinius* dat *Cneus Octavius* triumpherende van de Koning *Perseus*, dien hy overwonnen hadde, maakte dicht by de cirkel *Flaminus* een dubbelde Galerie, met Colommen na de Corintische Order, en de Capiteelen waren van Metaal gemaakt, en insgelijks het *Settizonius* van de Keiser *Severus* gemaakt, beneden aan den Bergh *Palatinus* genaamt, 't welk wy gesien hebben te zijn van drie Orders na de Corintische maniere gemaakt, en soo geschreven wort van de oude Scribenten, soo hebben de Ouden al hare Theatres of Speel-tonneelen met dese Order vergiert, en insgelijks haar Sceenen, als *Vitruvius* betuigt, en haar Amphitheatres en warme badtstooven, als te sien is in *Pola*, een stadt aan 't einde van Italiën binnen *Istria* gelegen, een Speeltonneel, het welk van binnen en van buiten vergiert was na de Corintische Order, en aan malkander gebonden van rustijk werk.

Lib. 4. ca. 7.

Overmits de Tempel van *Iupiter Stapor*, te voor beloofd van *Marcus Posthumus* Burgemeester van *Romen* ten tijden als hy tegen de *Samniten* gestreden hadde, en achterwaarts ten goeden tijden weer opgericht, schoonder als het in *Romulus* tijden was, als hy met sijne Soldaten stont en vogt tegen de *Sabijnse*. Daar was noch een gemaakt ter eeren van *Iupiter Tonans* onder aan den Bergh *Capitolium*, beloofd zijnde van *Augustus*, alwaar men noch drie Colommen van siet op de linker-handt van de Galerye, alle gemaakt en geciert na de Corintische Order, noch een slinker-zijde, 't welk mogelijk magh geweest zijn een deel van 't *Basilica* van *Paulus Emilius* van *Catechumeni*, 't welk staat binnen 't vierde quartier van de stadt *Romen*, als wy uit *Publius Victor* mogen sien, met veele andere werken, welke hier konden verhaalt worden, staande binnen en buyten de stadt *Romen*.

Fab. Pictor

In 't jaar
1579.

En dan na buyten op de plaatse staat noch huyden-daaghs de heele slinker flank van onder tot boven toe, van de Markt van *Nerva* voortijden genaamt *Foro Transitorio*, en een goet deel van zijne Kerk, als uit zijn op-schrift blijkt, beide gemaakt na dit Order van *Corinthen*, in schooner gestalte, en van de beste Marbel, als ik te *Romen* was zijnder veel Colommen uit de aarde gegraven, ook Capiteelen en Cornicamenten van dese Order uitermaten schoon, en om datse by den Bergh *Quirinal* genaamt gevonden wierden, niet verre van de Colommen van *Chiocciola*, hebben sommige willen oordeelen datse van de markt-plaatse van *Trajanus* by de Scribenten seer vermaart waren.

Maar laat ons weder keeren na *Romen*, de derde en vierde Order van 't Amphitheater van *Titus* de Keiser zijn heel na dit Order van *Corinthen* gemaakt, insgelijks siet men daar heele groote Colommen met hare Ornamenten van Marbel, in de warme Badtstooven van de Keiser *Diocletiaan*, en noch veel andere van *Granaat* en Marbel vermengt in de *Antonische* termen, welke meestendeel geweest zijn na de Corintische Order, en aangaande de Colommen en Galeryen daar zijnder veel, van welke wy hier niet willen spreken, om 't verdriet te vermijden.

Lib. 1. ca. 4.
Paus. lib. 1.

Laat ons nu wat spreken van 't Corintische Capiteel, 't welk van gestalte, sierlijkheit en aannemelijkheid veel verscheiden is van als de andere, daar van wy voorgesproken hebben, van dit Capiteel schrijft *Vitruvius* met veele andere, dat *Calimachus* van *Athenen* geboren, gesien heeft binnen *Corinthen* in een seker huis op de begraafenis van een seker jonkvrouw, een seker maniere van *Vase* of *Sesto*, dat is Gordel van seer schoone gestalte, welke (als wy ons mogen inbeelden) na beneden toe wat nauwer was.

Diergelijk wy in de oude vormen veel gesien hebben, en als huyden-daaghs het sterkte of lichaam onder de bladeren van 't Capiteel gemaakt worden, en het was met een seker manier van Tegelen gedekt, mogelijk met hoekken gelijk *Hoornen* of *Krollen*, en het was van boven naar beneden (gelijk als by geval) vergiert met stocxkens en bladeren van *Acanto*, 't welk geen hoog kruut en is maar vol van lange en flapper bladeren, en een stam met sommige bladerkens rondsom vergiert, (door de slappigheit uit der aarden gewassen) en rondsom verstroyt, ook met gekromde wijn-ranken onder de *Hoornen* of *Krollen*.

Men moet sich ook over dit geensins verwonderen, aangesien dat *Strabo* seide, dat in een seker plaatse van *Vrankrijk* de vrucht van een seker boom is gelijk aan te sien als een Corintisch Capiteel, doch op dese schoonheit volgt, dat zijn sap verdroogende is. Waar uit *Calimachus* zijnde een vernuftig en subtiel man in de graf-kunste, gelijk *Pausanias* en *Plinius* selver betuigen, heeft uit dese bloote en simpele forme de inventie van 't Capiteel getrokken, en heeft insgelijks, als *Vitruvius* betuigt, de *Fusti* van de *Colonna* daar bygevoegt, en dit kan geschiet zijn terwijl *Corintus* noch in aansen was.

Lib. 4. fac.

58.

Lib. 1. fac.

58.

Lib. 34.

cap. 8.

Lib. 4. ca. 1.

Maar dat soodanige forme van Capitelli en Colomme, welk *Vitruvius* gebruikelijk gemaakt heeft, hebben achterwaardt beide hare volkomenheidt verkregen, alsoo wel door vlijt van de *Grieken* selfs als den *Romainen*, daarom zijne soo hoog geklommen, insonderlijk in dit Order, soo wel in de schoonte der vormen in alle hare deelen, als in de rijkheit van 't Ornament, en schoonheidt van snijdt-werken, 't welk uit de overgebleven tekens binnen *Roomen* en elders kan afgenomen worden, dat het niet mogelijk is de seifde te vergelijken, ik wil swijgen dat men se sal overtreffen. *Vitruvius* (gelijk geseit is geworden) seide van dit Corintische Order, dat *Argelina*

gelius van de proportien geschreven heeft, en *Cossutius* een Romain, insgelijks van den Tempel van *Iupiter Olympus* binnen Athenen geschreven heeft, dewelke hy met heel schoone Corintische Order vergiert heeft, en *Cajus Mutius* heeft insgelijks Boeken achtergelaten van de Tempels van de *Honor* en van de *Virtus*, ook van een kelder *Mariana* genaamt binnen Romen, welke wy in respect van de dertelheit van 't werk daar voor houden dat het van de Corintische Order geweest zy, *Vitruvius* heeft ook een weinig daar van mentie gemaakt, daar is voorseker geen onder alle de vijf Orders welke aansienlijker en schoonder is dan de Corintische, daarom setten wy de selfde niet sonder reden boven en na al de andere, want sijne dertelheit van Pedestalen, en gratieuselijk gekanneleerde Colommen, ook schoonheit van Capiteelen met Olijven en wijnranken, met de schoone over-een-kominge der deelen in de Cornici met Modiglioni, met Cartellen en snijt-werken hier en daar verstroit, isse gelijk de schoone gedaante en manieren van de Joffrouwen, daarom is geen ander overvloediger of rijker van exempelen in de Romainische antiquiteit en door geheel Italien, als ook in andere landen, alwaarmen tekens vint geheel verscheiden in hare deelen, alsoo wel in respect van de verscheidenheit van tijden en manieren, als om datse somtijts gemaakt wierden van verscheidene hier en daar vergaderde stukken van andere gebouwen weg genomen, gelijk wy een weinig te vooren geseit hebben.

Lib. 1. ca. 3.
Lib. 7. proe.
Lib. 4. ca. 21.

Cap. 7.

De Ouden hebben dit Order gebruikt in de vergieringe van de Faciaten, en de deelen binnen de Tempels, willende daer mede betoonen, dat de treffelijkste en vermaartste dingen eigentlijk den Goden toekomen. Wy willen insgelijks verhalen, dat dit Order de sinceriteit van 't gemoet reprefenteert, welke het tegen sijn hoogste God behoort te betoonen, daarom kan men na de Corintische Order de Tempels maken, 't zy zijdige, ronde of gedeeltswijse, insgelijks ook de Capellen, Altarenen diergelijke dingen, insgelijks naar de Ecclesiastical gebouwen, de Palaïsen van de Princen, de Basiliken, de Fronten der Scenen in de Theatres, en somtijts ook de triumphale Archi, gelijk de Ouden gedaan hebben, alhoewel al dese dingen ook naar de Romainische Order kunnen gemaakt worden, gelijk wy in 't voorgaande Capittel geseit hebben.

Cap. 14.

Nu willen wy handelen van de particuliere misfuren of maten, ook van de best-gereguleerde Moduli van dit Order, welke wy veel in de treffelijkste oude werken geobserveert hebben, en welk wy daar na gebruykt en geproeft hebben in de Orders van onse werken, publijk en privaet, heel wel gestelt in alle hare deelen, also wel van Pedestalen, Colommen, Corniciamenten, alsook van Colonnati, Archi en diergelijke dingen, welk de Order selfs aangaan. De Colomme van de Corintische order sullen juyft 10 Moduli zijn, met de Base en Capitello, en dat is de grootste hoogte van de Colommen, de Base sal $\frac{1}{2}$ Modulo hoog zijn, het Capitello een Modulo, en $\frac{1}{2}$ voor de Abaco, so blijven dan de Fusti van de Colommen 8 Moduli en $\frac{1}{2}$, en in de hoogte verminderense het achtste deel van hare grootte aan de voeten.

Het Ornament boven op dese Colommen sal $\frac{1}{2}$ zijn van hare hoogte, en so sal het juyft tot 2 Moduli komen, het verdeelt sich in 15 gelijke deelen, daar van komen 5 de Architrave toe, 't Fregio 4, en 't Cornice 6, welk ook sijne Modiglioni hebben kan, het Fregio is $\frac{1}{2}$ min dan de Cornice, maar als het sal ingesneden worden, dan moet het gene welke wy in de Ionische Order geseit hebben, geobserveert worden, en noch elders seggen sullen.

Cap. 22.
Cap. 28.

De Pedestalen van dese Colommen moeten $\frac{1}{2}$ van hare lengte hoog zijn, 't welk tot 3 Moduli komen sal en $\frac{1}{2}$, dese hoogte wort in 9 deelen verdeelt min $\frac{1}{2}$, het opperste sal zijn voor de Cimacia, 6 deelen min $\frac{1}{2}$ sullen van de tronk zijn, en de twee onderste blijven overig voor de geheele hoogte van 't Basament, namelijk $\frac{2}{3}$ voor 't Corniciato, een deel en $\frac{1}{3}$ voor den blooten Zocco op 't vlakke. De Cimacia is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo: de Tronco twee Moduli en $\frac{1}{2}$, het Corniciato is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en de Zocco staande op de vlakke aarde $\frac{1}{2}$ Modulo, (gelijk in de andere Orders geseit is geworden) van de verdeeling van de leden en deelen van de Pedestalen, Colommen en Ornamenten, sullen wy in 't einde van dit Order spreken, aldaar hare ontwerpen sullen by-gevoegt worden.

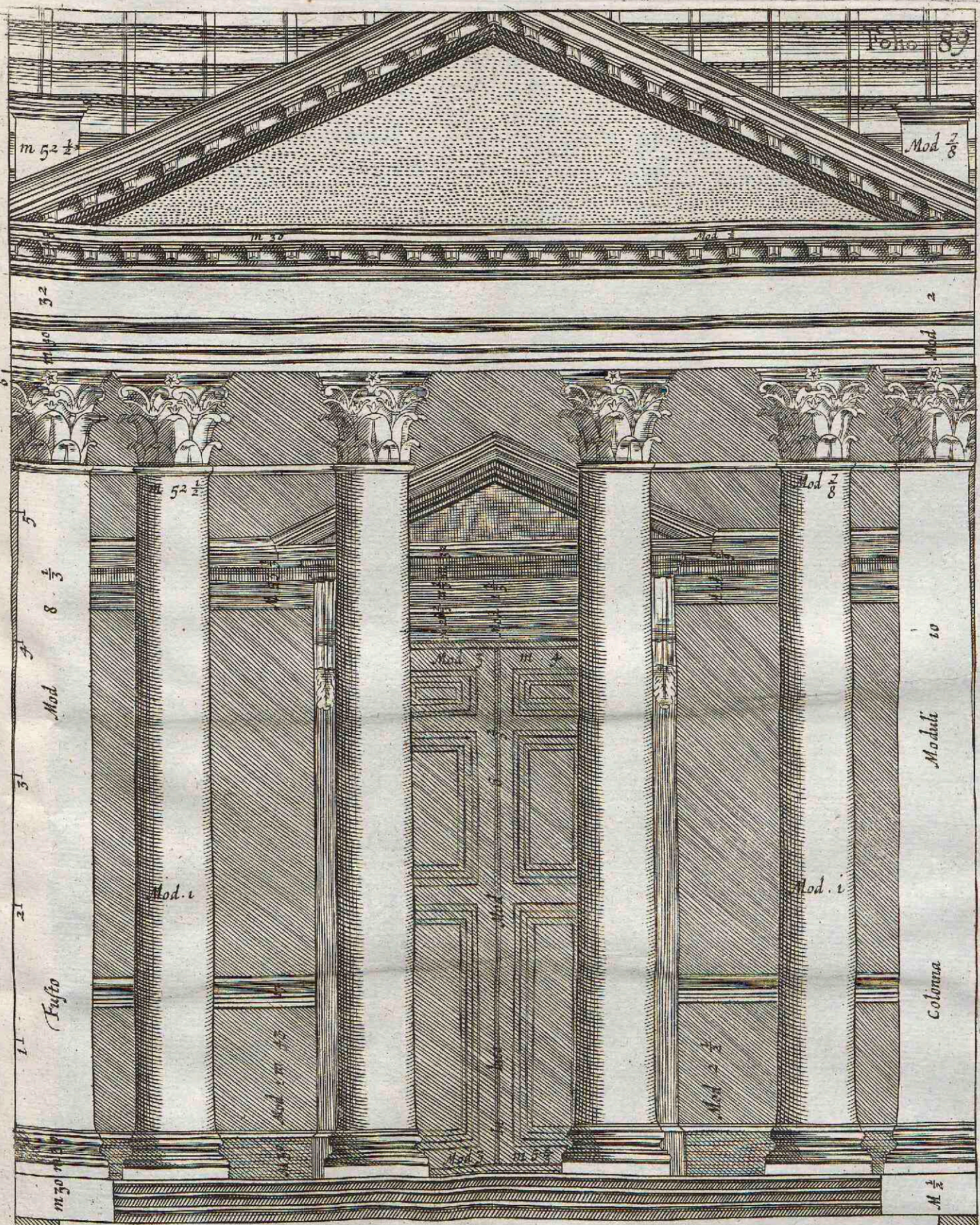
Cap. 29.

C A P. X X V I I I.

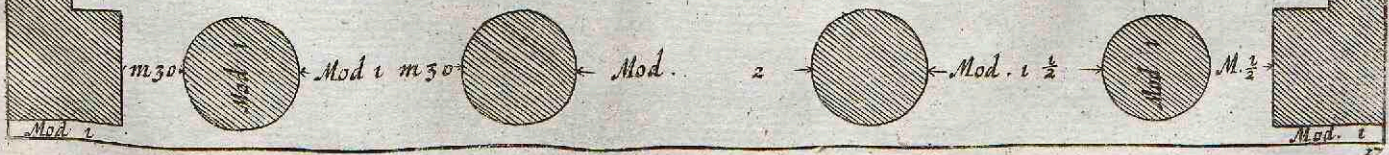
Van de Colonnati en simpele Archo van de Corintische Order, en eindelyk van den Colonnaten en Archi met haar Pedestalen beneden aan hare Colommen, en van de proportien van haar binnen-poorten.

E simpele Colonnati van de Corintische Order zijn by den Ouden Grieken en Romainen veel gebruykelijk geweest, in so veel dat (gelijk als *Vitruvius* en *Pausanias* be-tuigen) weinig Tempels geweest zijn, welke geene Galeryen met Colommen in het Front, en rondsom, en ook insgelijks van binnen gehadt hebben, men siet huidendaags de vermaarde Galerye van de Rotonda met acht Colommen in 't Front, en acht rondsom van wonderlijke schoonheit, en bykans al de verhaalde Tempels hebben Colonnati gehadt; behalven welke ook noch de Galerye met 6 Colommen in 't Front van den Tempel

COLONNATO CORINTO

van de Kaifer *Nerva* te sien is, al van de beste Marbel met snijdwerven. En dit van *Antoninus* en *Faustina* met 6 Colommen van Cipollinische Marbel, de Galeryen *Septimius Severus* met 6 Colommen, met Pilastren en Contra-pilastren op de kanten, (welk imiteerens waerdig is) tot *Sint Angolo* binnen *Pescaria*, en ook het Cantonaal van de vermaarde Tempel der Sonnen, 't welk de Kaifer *Aurelianus* gemaakt heeft staande boven 't Statuas van de heilige Apostels, twee Colomnati binnen *Pola*, een stadt in *Istria*, van vier bloote Colommen voor elk. Binnen *Napels* een Galerye van 6 Colommen zijnde in 't Front heel wel vergiert, en een van 6 Colommen in de *Fascia*. Binnen *Nismes* een stadt in *Narbonensis* in *Vrankrijk*. Ook noch veel andere die wy hier voorby gaan, al naar de *Corintische* Order. Wy insgelijks hebben in verscheiden plaatsen Logien en Faciaten van dit Order geordineert, gelijk men siet in de ontwerpinge der Tempels en andere publijk en private gebouwen, soo is ook de Logia in de *Fasciata* van 't Landthuis der wel Edele Heeren *Badoëri* tot *Peraga* naar by *Padoua*, en binnen andere huizen meer.

Voorgenomen hebbende te handelen van de verdeelingen, soo willen wy eerstelijc betoonen de breedtnissen, en dan willen wy van haar hoogte daar by voegen, aan 't Colomnaat van vier 4 Colommen, (de *Sporti* van de *Basi* naar buiten voor behoudende) laat ons de geheele lengte juyft in 9 deelen verdeelen, welk *Modulen* zijn, daar van willen wy de 2 Colommen en de uiterste *Pilastri* 4 geven, de middelste *Intercolomnio* 2, en voor die op de rechte en slinkerhandt een, en ' voor elk, *Vitruvius* selfs heeft van dese beide soorten van *Intercolomni* gesproken, en soo zijn de *Moduli* verdeelt, het middelste *Intercolomnio* is het derde deel meer dan dat op de rechte en slinkerhandt.

Aan 't Colomnato van 6 of 8 Colommen worden daar en boven de *Intercolomni* bygevoegt, en de Colomme op de rechte en slinkerhandt, voor d'eerste Colomnato zijn 14 *Moduli*, voor 't andere juyft 19, daar is te merken in alle Colomnati dat altijt hare *Pilastri* in 't uiterste moeten gestelt worden, aangaande de hoogte der Colommen en Ornamenten moeten van de proportie zijn daar van wy alreede gesproken hebben, het vlakke kan in 't minst met een *Sottobase* van de gront verheven worden, so dat men by trappen daar op gaan moet, want in die maniere vertoonen sich alle dingen beter.

In al dese verdeelingen komen de verdeelingen der *Modiglioni* en *Spatij* wel te pas, van d'een midden van de *Pilaster* tot d'andere, van 't eerst Colomnato zijn 17 *Modiglioni*: in dit van 6 Colommen sullen 26 *Spatij* komen, maar die wy in de ontwerpinge geset hebben is maar 22: voor de laatste Colommen op de kant van 't *Pilastro* getrokken zijnde in 't Colomnato van 8 Colommen komen juyft 36 *Spatij*, behalven die tegen de *Cantonaten*: recht tegen over elke *Colonna* en *Pilastro* sal een *Modiglioni* zijn, in de kleinste *Intercolomni* 5 *Spatij*, in de alderkleinste drie, en in de middelste 6, in al dese Colomnati komt een *Modiglione* in 't midde, daarom konnen de *Frontespici* sonder *faute* gemaakt worden: Van dit en van de *Acroteri*, en insgelijks van 't dak mach geobserveert worden, dat wy elders in 't breede verhaalt hebben.

Nu laat ons spreken van de dingen binnen 't Colomnato, de principale poorte (om datse geproportioneert gemaakt worde tot geheele gebouwen) moet 't hoog gemaakt worden, 't welk van het vlak tot onder de *Spatij* van de *Modiglioni* komt, en onder 't *Livello* van de binnenste *Soffitti*, of van 6 tot onder de *Architrave* toe, en dat sal de hoogte van 't licht zijn. Dese hoogte wordt in 15 juyfte deelen verdeelt, en van de 7 sal hare breedte aan de voeten gemaakt worden, en soo komtse tot twee quadri, en daar en boven soo veel als *Limitare*, en wordt ook swakker om datse van boven wat kleinder wordt, en dat sal niemandt te weinig dunken, aangesien dat dit veel poorten der Ouden hebben, ook die van de *Rotunda* binnen *Roomen* zijn een weinig meer dan twee quadri.

Het Ornament van dese poorten sal het vijfde zijn van de hoogte van sijn licht, en dat is het derdelste Ornament dat aan de principale poorten kan gemaakt worden, en verdeelt sich in 15 gelijke deelen, de *Architrave* komen 5 toe, en soo groot behooren ook te zijn de *Stipidi* of *Erte* van boven naar beneden toe, de *Fregio* komen 4 toe, en de vlakke *Cornice* 6, uitgenomen het *Orlo* en rechte *Gola* welke namaals die van 't *Frontespicio* toe komt, soo dat de *Architrave* is een van de drie deelen van 't Ornament, het *Fregio* 't, en de heele *Cornice* een deel en 't. De *Erten* in 't bovenste deel hebben de *Swelte* of *Zanche* (want so noemen de *Grieken* de gebogene of gekromde dingen) en daaren boven ook de *Cartelle* onder aan de *Cornice*, welke 't van de *Erte* groot zijn, of de helft van de *Cornice*, en komen naar beneden tot de *Zanche* toe, en van daar hangen de bladeren naar beneden toe, en een vleugelken tot de grondt toe, welke 't Ornament vermeerert.

Aangaande de vernauwinge in 't bovenste deel van de poorten, so kan deselve sodanig zijn, dat de stijlen en het buitenste van de profijlo mette middelste Colommen een *Parallel* maken; en dat was de intentie der Ouden, welke de *Moderne* meesters niet wel verstaan. De verdeeling van de beweeglijke poorten moet van boven naar beneden toe in twee deelen gemaakt worden, en om datse meer dan andere vergiert moet wesen, so hebben wy vier van verscheide vormen af getekent en ontworpen, met *Cornicen* omgingelten met *Friesen* rondsom, in welke wy de 7 gemelte deelen verdeelen.

Als men *Nicchi* in de groote Colomnaten maken wil, het bovenste deel sal na 't *Livello* of *Loot* met het bovenste van 't licht van de poorten over-een-komen; en onder aan behoorende een weinig

nig hooger te staan als de Cimacia van een Pedestaal van twee Moduli; voor 't derdedeel van de hoogte der Colommen of Pilastri, welke daar boven mogen komen te staan, false dienen mogen voor een drumpel of 't onderste van de Vensteren, welke men maken kan om 't licht naar de binnen deelen in te brengen. Alle Basamenten der Colommen, Cimacien, der Pedestalen, Fregio, en de Cornice van de poorten moeten wat hooger omloopen aan de muur, want dese dingen vergeselschappen haar heel wel, en geven schoonte en gratie voor het werk.

Nu volgt de Desegno of ontwerpinge van de simpele Colonnato van de Corintische Order met al haar deelen, met Modulen en portien getekent.

De Faciaat of de Galeryen met de Archi of Bogen, en Pilastren met Colommen naar de Order van Corinthen daar aangelent, zijn by de Ouden heel gebruikelijk geweest, en men sietter noch huidendaags veel tot Romen in de buitenste deelen van Coliseus, beneffens die welke tot Pola te sien zijn van de eerste Order van 't Theatre of Speel tonnel, aangesien dat in 't een en 't ander de Arks of Bogen beginnen boven de Cimacien van hare Pedestalen, op dese maniere zijn gelijkerwijs de Arken van 't boven en beneden op de Markt van *Nerva Transitorium* genaamt, geheel van Corintisch werk, behalven so veel andere exempels; welke men vinden soude kunnen, indien men neerstig soeken wilde in de vermaarde gebouwen der Ouden. Sodanige Bogen kunnen wy insgelijks maken in onser publike en private werken, en wy sien ook dat sodanige staan in de Kerken en andere gebouwen, welke na onser inventie en Order gemaakt zijn.

En om te spreken van de Bogen, hare Colommen en cieraaden sullen zijn naar de mate daar van wy in 't begin van dit Capittel gesproken hebben, het vlakke moet wat verhoogt zijn van de gront, so dat men met sommige trappen daar by moet opklimmen, het welk het werk majesteytig maakt, en verfekert de gebouwen van de toeneminge der aarde en overvlottinge der waters, de Colommen selfs sal men setten op een onderbase, en halve Modulo hoog, van d'eer helft tot d'andere, van de Colommen welke aan de principale Pilastren gelent zijn moeten juyft 6 Modulen wesen, de dikte van de Colommen sal wesen een Modulo, en na buiten meer dan de helft uit-gaan, so dat in de zijde van 't Capiteel, de bloem van de Tafel heel moet blijven en de Canalen insgelijks, en het Orlo van de Fusti, daar door de Colommen te beter kan opgehouden worden, gelijk als de Soffito gaande door de Architrave doet, welke onder de Risalite heenen loopt.

Het Front van de Massive Pilastri, welke de vlengel van de rechte en linker-zijde van de Colommen maken, komt $\frac{1}{2}$ van 't Modulo min te zijn als de halve breedte van de Archo, de Flank of grootte van 't Pilastro moet also groot zijn als een Alette en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo van de Colommen, dan salder noch overblijven $\frac{1}{2}$ voor 't Sporto van de binnen-contra-pilastri, 't welk also wel voor cieraat is, als om het gewelf van de Galerye op te houden en te regeeren: de Alette of kleine ledereken aan de hoek van de Colommen sullen $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hebben en een weinig meer, en tot meerder schoonheit behooren dese Aletti alle van een stuk gemaakt te zijn, sonder spaltinge overdwars, en na 't Looft van boven tot beneden toe, want op dese maniere houden sy insgelijks op de keeringe of wendinge van de Cantonaten. De Arken behooren tegen 't licht 4 Modulen breedte te hebben, en een weinig min dan $\frac{1}{2}$ van een Modulo, tegen de hoogte aan wassen sy $\frac{1}{2}$ van 't Modulo en $\frac{1}{4}$, het welk bykans maakt $\frac{1}{2}$ van haar breedte, van daar aan tegen boven toe blijven noch overig $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, voor de hoogte van 't Seraglio, het welk juyft also veel maakt als die van de eerste bladeren van 't Capiteel opwaarts, en dese met malkander maken juyft op de gantche hoogte van de Colommen met het Capiteel en Base met de Sottobasen. De Archi behooren boven de middelste cirkel te wassen een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, voor 't gene de Imposta met sijn Sporto kan wech nemen.

De Imposta alwaar de Archo begint behoort $\frac{1}{4}$ hoog te zijn en een half, van het vlakke tot haar bovenste toe, na de mate van een Cornice, welke voor haar alleen so hoog is, en behoort na binnen en buiten toe te keeren, bindende de Aletti van de Pilastri rondom. De Archivolte behoort also wel van buiten als van binnen $\frac{1}{4}$ te zijn van de breedte van 't licht, welke proportie heel wel overeen komt met de maten van de hoogte van de selfde Colommen. En so behoort insgelijks te zijn de grootte van 't Seraglio, in het deel welk boven 't licht van de Archo komt, en vergroot sich van daar tot onder de Architrave toe, en sijne hoogte (als wy alreede geseit hebben) behoort te zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, de Fronten van de Seraglien kunnen in verscheiden manieren vergiert worden, als wy in andere plaatsen verhaalt hebben.

Met dese verdeelingen komen wel over-een de Modulen en Spatien, want bezijden die welke recht over tegen de midde van de Colommen of Pilastren zijn, soo komender noch 12 Spatien en een Modiglian in 't midde, het welk heel bequaam is om het Frontespicium daar van te maken, maar als dan moet het Ornament heel overloopen van d'eene Colomme tot de andere, en als dan in de andere spatien kan men na binnen toe risaleeren; om dat dusdanige Robustheit niet bequaam is voor sulke delicate werken, aangaande het dak met het Frontespitium en andere dingen, daar moet in geobserveert worden, dat wy in andere plaatsen geseit hebben.

De principale poort om in te gaan, hoewel die vierkant kan gemaakt worden als de voorgaande - Cap. 12, de, nochtans maken wy deselve booghswijze, om dat daar eene differentie gemaakt wor-

den tuffchen haar en de andere poorten : fijne breedte behoort $\frac{1}{2}$ min te wesen dan het licht in de buitenfte Bogen, 't welk $\frac{1}{10}$ voor een deel komt : en wort gegeven voor de dikte van fijn Modona, welk daar rondom gaat, gelijk als in de buitenfte Bogen, en niet te min fijne Impofta behoort een Ornament te zijn : tot defe poort gaat men op met trappen of graden, van wegen fijne Majest eit, en voor beter luftigheid van de binnenfte plaatfen, als wy alreede dikmalen gefeit hebben. En als men wil de poorte vierkant maken, de hoogte van 't licht behoort te zijn $\frac{1}{2}$ deel, 't welk van 't vlak ke op fal gaan tot onder d' Architrave toe, en het Ornament van de poorte zelfs behoort over een te komen met de Imposten van de voor-verhaalde Archi.

Het beweegelijke deel om toe te fluiten en grendelen, behoort van de Impofta naar onder toe van 2 deelen gemaakt te wesen van boven tot beneden toe, en behoort verdeelt te wesen in $\frac{1}{2}$ voor elk, welke omgingelt moeten wesen met Cornicen en dubbelde Friefen, en diergelijke Ornamenten, als de Ouden gewoon waren te maken in hare Metale poorten, en fullen over een komen met de Cimacio en Basament met 't opperfte van de Impofta, en kan wel ingeleit worden met Metaal of vierkanten, als wy hier in de afbeeldinge betoonen.

Op de rechte en flinker-zijde van den ingang, of principale poorte kan men Nicchen maken, met kleine Pilasterkens en Frontefpicien daar op, heel bequaam om beelden daar in te ftellen, of licht daar door in te trekken als door een Venfter, en men fal die een weinig boven de Cimacia fetten, welke al een Pedestaal geproportioneert is, en behoort hoogte zijn $\frac{1}{2}$ van 't vlakke tot onder de Architraven toe, foo dat het komt te zijn een derdendeel, gelijk ook in de principale Order.

De Basament en Cimacien van de Pedestalen, en Cimbien van de Colommen met de Imposten van de Archi, behooren rondom de muren te gaan, want foodanige banden vermeerden de cieraat, en het fchoonheit van 't geheele werk, 't welk wy noch in de antiquiteit sien, alhoewel het van de Moderne meesters weinig is geobserveert. De breedte van de Nicchen of Venfteren, al waren se vierkantig en foo geproportioneert dat se de hoogte van $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ hebben : de Impofta moet foodanig zijn, dat se een cieraat is van boven, als hier in de Kaarte te sien is. Van de Modonaturen van dese fimpele Bogen fullen wy in 't volgende Capittel fpreken.

Nu volgt de afbeeldinge van de fimpele Bogen na de ordering van Corinthen, met al hare binnen en buiten deelen, getekent met Modulen en portien.

Om dat het fomtijden nut is in grooten gebouwen, welke van importantie zijn, dat men Colonnaten fet boven de Pedestalen gelijk als de Oude plegen te doen, en wy felve gefien hebben tot Roomen in de tweede en derde Corintifche Order van 't *Settizonio* des Kaisers *Severus*, 't welk foo genaamt is geworden, om dat het omgingelt was met Colommen en vele Cornicien, als wy getoont hebben in onse discoursen van de antiquiteiten. Binnen Scifi, een ftadt in Umbria in Italiën gelegen, daar fiet men een heele fchoone Galerye, met 6 Colommen in 't Front, en 4 op de zijden, en in de uitterfte deelen met Pilastren aan de hoeken van de muur, al heel fchoon werk, na de Corintifche Order gemaakt.

Wat aangaat de Colommen met de Pedestalen, daar van fchrijft *Vitruvius* als hy fpreekt van de ronde Kerken, gebruikelijk tot fijner tijdt in *Toscana*, daar van nemen wy dat de Colommen van 10 Modulen geweest zijn, en van de hoogte van de Capiteelen nemen wy dat se gemaakt zijn geweest na de Order van Corinthen, en heel curieus, daar van wy iet wat gefeit hebben, als wy gefproken hebben van dit Order, maar meer als wy fpreken van de ronde Tempelen, daar infgelijks gefeit wiert van fulke Colonnaten met Pedestalen daar onder voor de Galery achter de Scene van 't Theatre of Speeltonneel; en het is daarom te verwonderen, dat noch van wegen dese exempels of van wegen veel andere, welke hier konden bygebracht worden, de Moderne meesters in hare fchriften geen regulen of Ordonnantien hier van gegeven hebben. Wy hebben dese exempelen gevolgt in de openbare werken, als in de Logien van de Pallaisen en Faciaten, van voor en achteren van de derde Order der woningen des doorluchtige Heeren Procurateurs van *S. Marco*, en ook in andere plaatfen van priyate gebouwen, als hier te sien is in de Tafelen van beide, daarom willen wy hare Modulen en verdeeling beschrijven.

Van 't eerfte moeten wyse verhoogen, van de aarde voor het minft drie trappen of graden, om het vlakke van 't gebouw te majesteufer te vertoonen, en te vermijden veel quade accidenten, die van wassing van de aarde komen, indien het Colonnaat van vier Colommen is, de Agetti van de Basamenten eerst afgenomen, dan behoort de geheele lengte verdeelt te wesen in 11 deelen, en fullen dienen voor Modulen : waar af wy 4 geven fullen aan de twee Colommen en buitenfte Pilastren, de middelste Intercolonnio fal hebben drie Moduli, en de twee kleinste twee Modulen voor elk, en daar van heeft *Vitruvius* gefproken, en op foodanige wijfe zijn de Modulen verdeelt, het middelste Intercolonnio is de helft meer dan de andere.

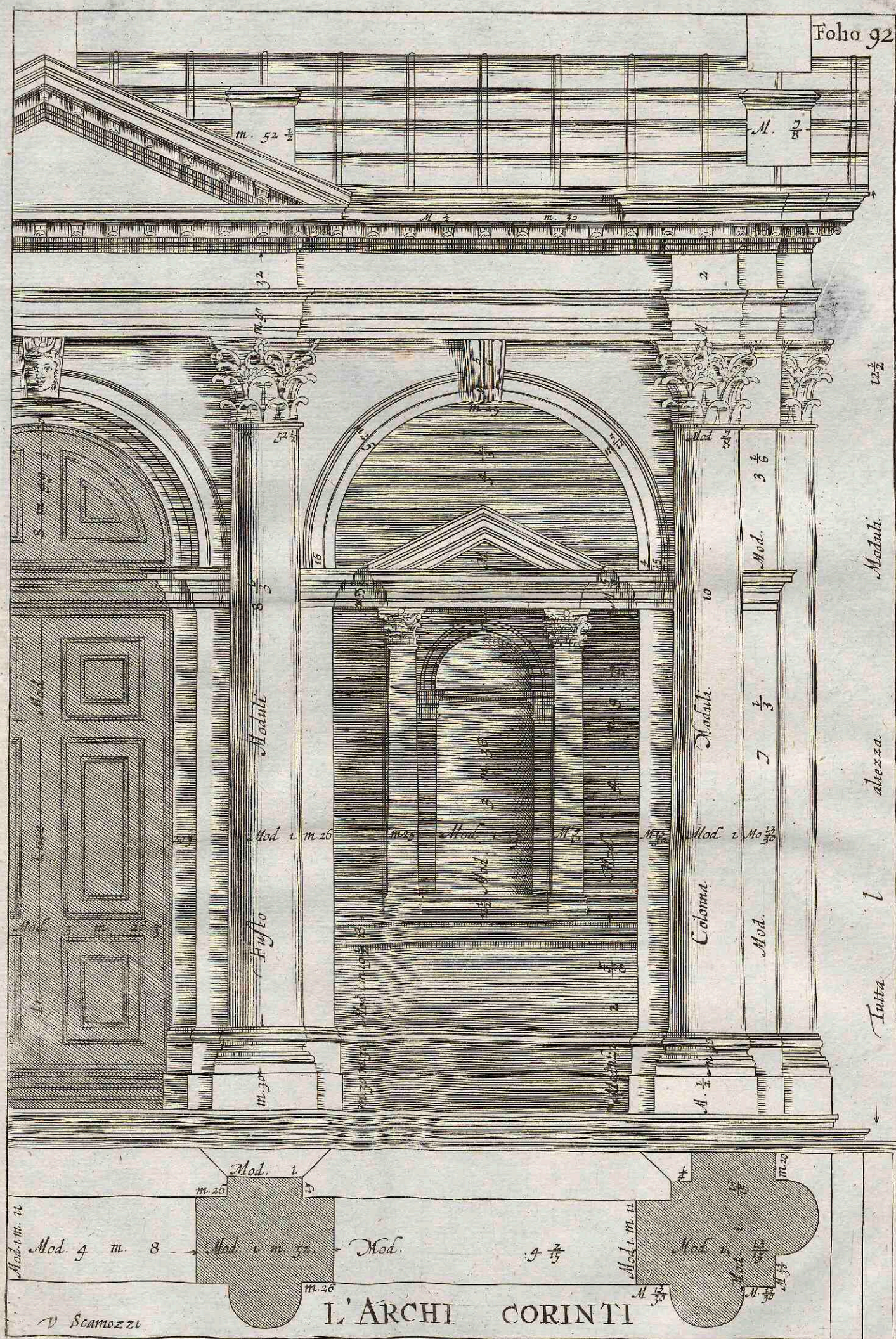
De Colonnaten van 6 of 8 Colommen met de Intercolonnio, en de Colommen op d' een en d' ander zijde fullen d' eerfte van 17 Modulen en de anderen van 23 zijn, behalven de Agetti van de Basamenten van buiten, de verdeelingen van de Modiglionen komen heel wel, als namelijk een recht tegen over elke Colommen en Pilastren, in de kleinste Intercolonnio vijf, en in de middelste

Cap. 29.

Lib. 4. ca. 7.

Lib. 5.

Lib. 3. ca. 2.

delfte 7, indiender een in de midden is, het welk bequaam komt om het Frontespicium wel te maken, in 't Colomnati van vier Colommen behooren twintig spatien te wesen, en aan die van 6 Colommen 32 Spatien, en aan die van 8 Colommen 44 Spatien met hare Modiglionen, behalven dese welke tegen de Cantonaten van de Pilaftren komen.

Cap. 27.

De Ornamenten, Colommen en Pedestalen staande op 't vlakke, behooren te wesen van de mate daar wy van gesproken hebben in 't begin van dit Order, en aangaande 't Frontespicien boven dese Colomnati, daar moet van geobserveert worden, 't gene dat wy in 't gemeen geseit hebben. Indien men de Poggio maken wil, als de oude om de Galeryen en rondom de Kerken en Tempelen gemaakt hebben, en gelijk wy bequamenlyk gedaan hebben in de voorgeseide Logien, dan sullen de Cimacien en Basamenten van de Pedestalen heel over gaan, en de Balustren of iets anders dat tusschen heen komt, behooren te staan na 't center van de Colommen, en na 't midden van de Pedestijlen; want in dese maniere sullense beter correspondentie en meer gratie hebben.

Cap. 122

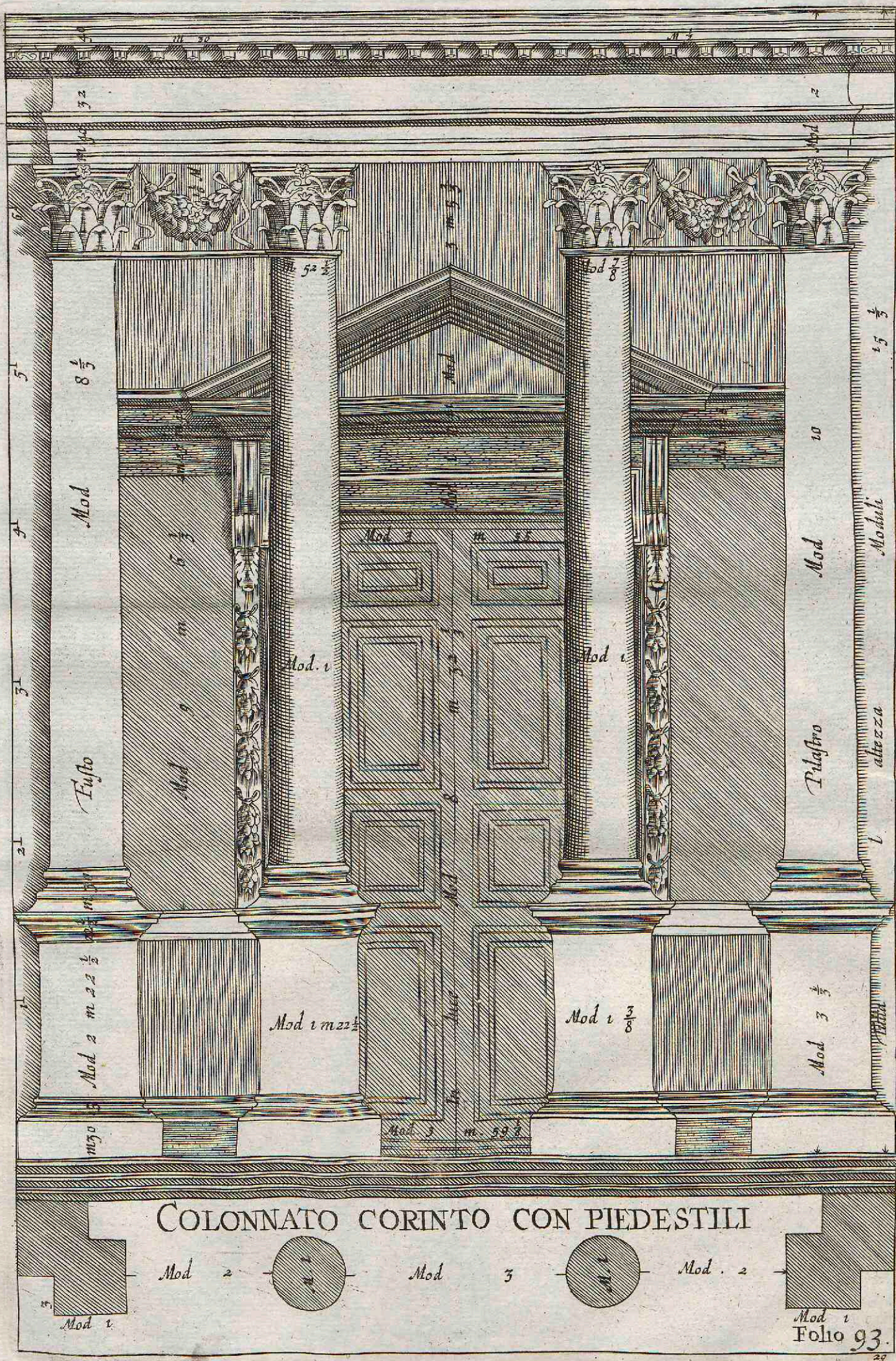
Nu sullen wy van de principale poorten handelen, de hoogte van 't licht sal wesen $\frac{1}{2}$ van 't vlakke tot aan de Soffitten van de Logia of Spatien der Modiglionen van de buitenste Cornice: en wort weêr gedeelt in vijfthien deelen, en van de 7 deelen sal men maken sijne breedte van onderen, en so false komen tot $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$, of op 't meeste so groot als de groote is van 't limitare, sijn gieraat sal drie deelen zijn, als namelijk $\frac{1}{3}$ van de hoogte van 't licht, een deel komt de Architrave toe, welk voor een Limidari dient, en so groot zijn de Stupidi, Stijlen of Erten, welke na boven wat vernauwen, en een Parallel maken met 't buitenste van de middel-colommen, de Friesen wort een deel min $\frac{1}{4}$ gegeven, en de Cornice een deel en $\frac{1}{4}$, uitgenomen de rechte Gola en Orlo, 't welk achterwaart die van 't Frontespicium toekomen. Op de rechte en slinker-zijde van 't Limidare, daar komen de Zanchen en Cartellen, welke behooren gemaakt te zijn, als wy geseit hebben, aan de poorten van 't simpele Colomnati, en regt over tegen de Cartellen mogen Festoni gemaakt worden, en andere hangende dingen.

Het beweeglijke om te sluiten behoort in twee deelen verdeelt te wesen van boven tot beneden toe, en elk deel behoort gedeelt te wesen in $\frac{1}{2}$ van verscheiden grootte, en op dese sullen sommige over dwars zijn, dienende tot Posterna, gelijk als de Ouden gewent waren te gebruiken in 't exempel van de Metale poorten van de Rotonda, 't geheele werk behoort omringelt te wesen met Cornice van middelmooie hoogte, met dubbelde Friesen en Fondri, en sullen correspondentie maken met het Basamenten Cimacien van de Pedestalen, indien men in dese Colomnaten Nicchen maken wil (behalven de Intercolomnio welke van de Aletten van de poorten verhindert worden) dan sullense $\frac{1}{2}$ wesen en $\frac{1}{4}$ of een weinig meer, boven sullense staan na 't Livello van 't licht, en somtijts wat boven de Cimacien van de Pedestalen: want also sullen de beelden beter gesien worden, maar indien men Venstren maken wil, sullense op Poggio boven de Cimacien komen, dese met de Basamenten sullen een weinig hoog gemaakt worden langs de muur, en het Fregio aan de Cornice van de poorten insgelijks, en de Tondini van 't Opperste der Colommen: want sodanige banden geven meer gratie en schoonte tot het gebouw, en indien sy voor eenige voortreffelijke zijn, soo salder rondsom Pilaftren gemaakt worden, en tegen de Intercolomnio over, kan men gebogene Festoni maken, en diergelijke schooneheden, al 't welk in de Tafel opgetekent is.

Nu volgt de Planta en de Impiedi van 't Corintische Colomnaat, met Pedestalen onder aan de Colommen, met alle hare deelen, afgetekent met haar Moduln en deelen.

Behalven de simpele Archi konnen ook andere met Pedestalen onder aan de Colommen gemaakt worden, daar van wy ook oude exempelen hebben, en onder andere de Archo van de Kaifer Trajanus, boven de Anconische Poorten of Haven; welke met beelden Festoni en andere merkwaaerdige dingen van bronse sierlijk geweest is, al van Corintisch werk en de subtiylste Marbelssteen gemaakt, welk Durabel en sterk zijn, noch isser een ander Archo binnen Verona dicht by 't oude Casteel, dewelke van onse Vitruvio niet zijn en kan, aangesien dat hy ten tijden des Kaisers Augusti geleefd heeft, want hy was genaamt Marcus Vitruvius Pollio, maar niet Lucius Vitruvius Cerdo als dese, behalven dat dit schrijven geene Antiquiteit betoont, soo een staat d'inscriptie in geen bequame plaats, en ook om dat geheele werk al te dertel in Pedestalen, Colommen met swakke Capiteelen en Cornici met Modiglioni, gemaakt met Cartellen en bladeren, en insgelijks met Dentellen daar onder is; 't welck alle dingen zijn die Vitruvius niet gepresen maar gelaakt heeft, maar 't gene dat dit seggen, heel onmogelijk maakt, is dit, dat de triumphale Archen in sijn tijdt niet gebruikelijk en waren, soo dat hier dan genoeg uit blijkt, dat niet Vitruvius, maar een ander 't selve werk gemaakt heeft.

Daar zijn insgelijks de Archi van de tweede Order binnen 't Theatro van Pola, en veel andere werken der Ouden meer, van de Corintische Order, welke wy om de kortheits wille voorby gaan, soo konnen wy dan de Archi met hare Pilaftren, Eilantswijse maken, of de Faciaten heel met Archien of Fenestroni voor 't gebruik van de Galeryen en andere werken, welke met Colommen boven de Pedestalen, gelijk wy gemaakt hebben in de publijke werken, en ook in sommige private.

Om voort te gaan tot de verdeeling van dese Archen, alsse in de eerste Ordervan 't gebouw zijn, dan moet het vlakke een weinig verheven worden, soo dat men by trappen daar toe op gaan moet. De Colommen in 't midden sullen 7 Moduli zijn, welke ook voor de hoogte dienen mogen; als de Colommen van een Modulo zijn, soo moetense so veel voor uit-steken dat de roosen van de Flanken der Capiteelen, en de Canellaturen van de Colommen heel staan, dan soo hebbense meer gratie.

't Front van de principale Pilastrin, waar de Colommen aan gelent zijn, komt $\frac{1}{2}$ van 't licht der Archen, sijne grootte sal zijn als 't Front van een Alette, en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo van de Colomna, dan blijft noch overig $\frac{1}{4}$ voor 't Agetto van 't binnenste contra-pilastrin, 't welk vergiert, en insgelijks het gewelf van de Galerye ophout. De Vleugelkens op de rechte en linker-zijde van de Colommen, en binnenste Pilastrin zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en tot meerder geraat willen wy deselve in de forme van Pilastrini naar de Corintische Order maken, met hare Capiteelen daar op, en het Basement van de Pedestalen dient haar voor een Base, en al van een stuk zijnde, dalen te beter van boven naar beneden toe. De principale Colommen en de Ornamenten boven deselve, en insgelijks de Pedestalen moeten de Moduli hebben, en de verdeeling daar van in 't begin van dit Capittel gesproken is.

Op dese maniere komt het licht van de Archen van 't vlakke naar boven toe een weinig min dan $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$: dan blijft voor de hoogte van 't Serraglio van daar tot onder de Architrave toe een Modulo overigh, welke de hoogte van 't Pedestaal met de Colomna daar op maken. De Archen zijn van een half cirkel en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo daar-en-boven, voor 't gene 't welk de Imposta met haar Agetto van 't oog wech neemt.

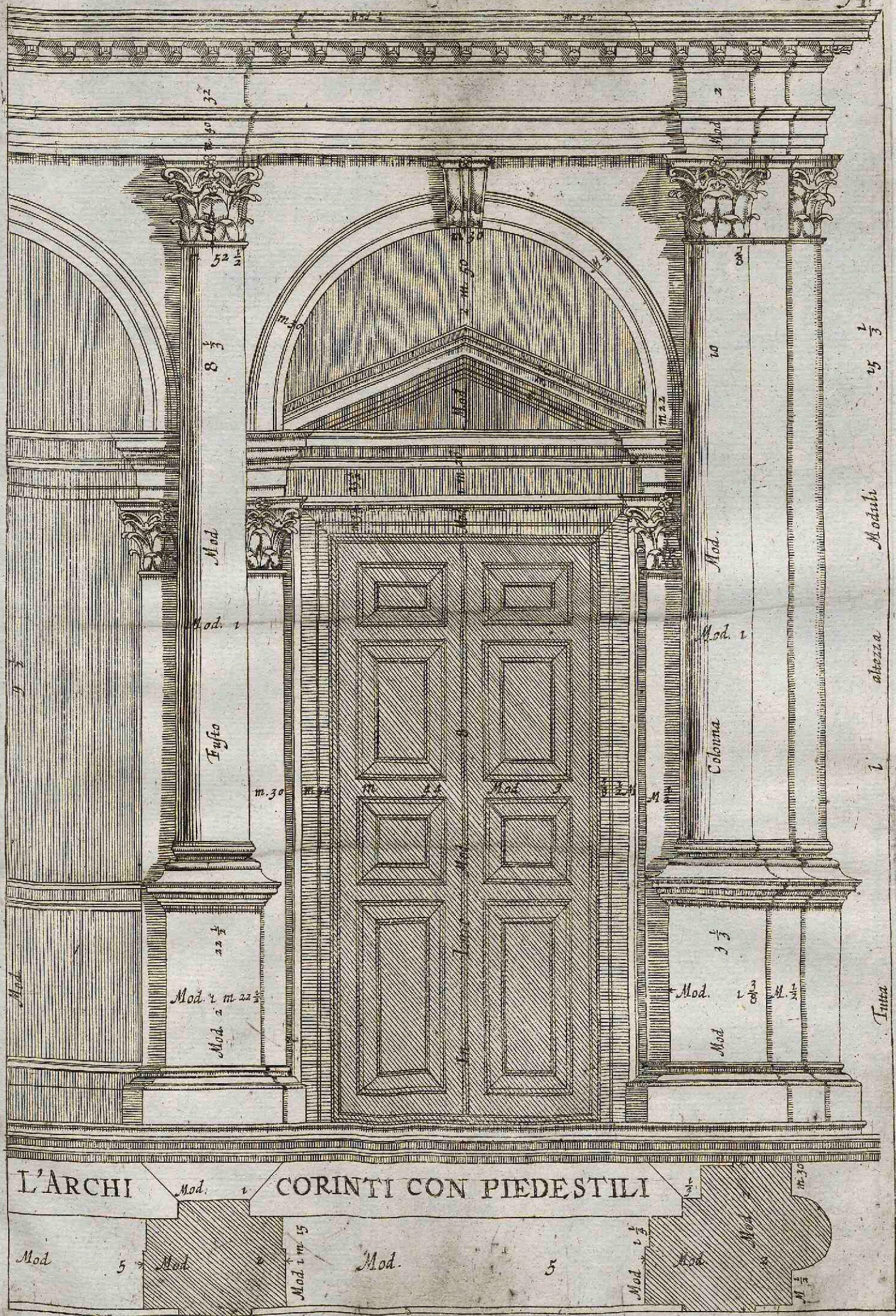
De hoogte van de Imposten van de Archen, welke de Pilastrini op de kanten van de lichten vergiert, moet de hoogte van 't Fregio en van de Cornice der principale poorten hebben, uitgenomen 't Orlo en rechte Gola, de grootte van de Archivolto moet $\frac{1}{4}$ van sijne breedte zijn, als van de voorgaande Archi en elders geseit is, de grootte van 't Serraglio waar sy boven 't licht leidt, moet insgelijks $\frac{1}{4}$ zijn, en moet sich allenxkens verbreden tot onder de Architrave toe, met de linien uit het Centro van de Archen getrokken, van de vergieringe van de Serragli is elders gesproken.

De Modiglionen van de Cornicen van dese Archen komen in de verdeeling heel wel, zijnde 14 Spatien met hare Modiglionen in 't midde van de Colommen, en daar komt dan een Modiglion in 't midde weër om 't frontespicio te maken, en in 't midden van de Modiglionen ('t Spacio mede begrijpende) is altijd $\frac{1}{2}$ Modulo. De Vleugelkens boven de Cantonaten worden altijd in de forme van Pilastrin met Basen gemaakt, en met Capiteelen sonder bladeren, op dat de andere van de Colommen niet en souden geconfondeert worden, en soo geven sy schoonheit van haar, en houden op de Cantonaten van de Cornicen met de Modiglionen. Voor 't Frontespicio en het dak van de Archen mach geobserveert worden 't geen elders verhaalt is.

Binnen de Galerye moet de principale Poorten gemaakt worden, in 't licht 15 van 18 deelen hoog, van 't vlakke tot boven de Imposten van de Archi mede begrijpende, ook 't gene 't Orlo ophout, met de rechte Gola, sijn breedte sal van 7 sijn, en sal naar 't Loot staan; sy wast $\frac{1}{2}$ van hare breedte, de 3 opperste deelen blijven voor haar Ornament, een deel komt de Architrave toe, en soo groot moeten ook de Erten of stijlen van boven naar beneden zijn, en hare breedte moet zijn als de grootte, of 't Modulo van de Pilastrini, welke 't Ornament van de poorten ophouden, gelijk wy elders geseit hebben: voor 't Fregio is een deel min $\frac{1}{2}$, en een deel de Cornice met $\frac{1}{2}$, so veel verliest de Gola en 't Orlo, welke daar na de Cornice van 't Frontespicio toekomt, en dit is alsoo veel of de geheele hoogte van 't Ornament selfs in 15 deelen verdeelt wiert.

De Imposta boven de Archen, en 't Ornament der Pilastrini boven de Vleugelkens, is hoog en gelijk in de leden met de Cornice naar 't Livello getrokken, en 't Fregio van de poorten, en binden binnen en buiten rondsom, en so mogen de Cimacien en Basamenten van de Pedestalen gemaakt worden, en indien men trappen aan dese poorten maken wil, dan false $\frac{1}{2}$ tot onder de Architrave toe rijzen; en als dan false ook wat nauwer worden. Wat het beweeglijk om de poorten te sluiten en te openen aangaat, dat selve sal veel conformiteit met de voorgaande poorten hebben, daarom willen wy niet meer daar van spreken, als men (behalven de Archo van de poorten) Vensteren maken wil, en Nicchi veel of weinig vergiert: die mogen genomen worden van de maten, welke wy een weinig te voor gegeven hebben, om een ding niet te weër-halen, en dit zy genoeg hier voor.

Nu volgt de Planta en Impiedi van de Archen naar de Corintische Order, met Pedestalen en al hare buitenste en binnenste deelen, met Modulen en portien getekent.

C A P. X X I X.

*Van de proportien en particuliere maten van de Pedestalen, Basen en andere deelen
van de Ordere van Corinthen, en van de Capiteelen en sieraden boven
op de Colommen.*

Y, indien wy willen gelegenheit nemen van de Ouden, mochten dese Order van Corinthen in vele leden verrijken, en deselve vergieren meer dan in de verdeeling van eenige andere, insonderlijk in de principale werken. De voet van de Colommen heeft een Cimbria en Tondino, en den omloop van sijn stok is in 24 Canalen verdeelt, de Orli tusschen de selfde zijn $\frac{1}{2}$ van hare breedte, en in haar midden wat diep.

De Bale is in haar Tafel een Modulo, en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo voor sijne Agetti op de andere zijde, sijne hoogte is een halve Modulo verdeelt in 6 deelen en $\frac{1}{2}$, dewelke weër verdeelt zijn in 8 deelen, Thoro, Astragalo, Listello, Scotia, Listello, Astragalo, Listello en onderste Thoro, en de Plinthus of vierkantige Tafel, welk haar gratieuselijk vereenigt met het Orlo van de Cimacien van 't Pedestaal, van dese leden kunnen wel sierlijk gesneden worden de Scotia en de twee Thori.

Het Pedestaal bestaande in $\frac{1}{2}$ deel van de Colommen is 3 Modulen en $\frac{1}{2}$ hoog: wort verdeelt in 9 Cap. 126 deelen min $\frac{1}{2}$, (als wy geseit hebben) namelijk een deel voor de Cimacio, en 2 deelen voor 't Basament, de rest is voor sijn Tronk, en 't geheele Pedestaal is vierkant, de Cimacia komt tot $\frac{1}{2}$ van het Modulo, en is in 7 deelen verdeelt en $\frac{1}{2}$, heeft 9 leden, Orlo, Cimacio, Tondino, Fascia, Listello, Vovolo Rostrato, Tondino, Gradetto en onderste Gola, van welke kunnen gesneden worden het Cimacio boven de Tondino, met het Vovola en Goletta staande tusschen andere die effen zijn, de geheele Sporto is $\frac{1}{2}$ en een halve Modulo.

De Tronk van 't Pedestaal is twee Modulen hoog en $\frac{1}{2}$ en een half, makende een Modulo en $\frac{1}{2}$ voor elke Fascie, so veel als de Tafel van de Base. In 't Front kan men bequamer riquadreeren in 't buitenste dan in 't binnenste, (want aldaar toont het swakker te zijn) en tot meer sieraat kan hergesneden worden, aan 't Capiteel een Cimbria, en onder een Cimbria en een Tondino, 't welk dienstelijk is voor 't Basament, en kan gesneden worden, het geheele Basament is $\frac{1}{2}$ van een Modulo hoog, het opperste $\frac{1}{2}$, kan in 4 deelen en $\frac{1}{2}$ gedeelt worden, en weër verdeelt in 6 leden, namelijk Listello, Scotia, Listello, Gola Maggiore, Listello en Thoro, welke boven de Zocco staat, van dese kan besneden worden de Gola en de Thoro, al dit Basament buiten de Tronk heeft een weinig min dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo voor Agetto, de Zocco is effen, en is $\frac{1}{2}$ Modulo hoog, en op alle zijden een Modulo, en $\frac{1}{2}$ lank, en is het onderste deel van Pedestaal, de Aletten van 't Pilaster der Archen op de rechte en linker-zijde van 't Pedestaal onderaan de Colommen, zijn juyft $\frac{1}{2}$ Modulo breed.

Naast de Basen is de Sacoma van de Imposta, en de Archivolto van de kleinste Bogen, en derhalven vergiertse de Nicchi, alle dese hoogte is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en heeft so veel Agetti als sijne hoogte is, en is ook verdeelt in 7 deelen en $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$, sijne leden zijn 11, Orlo, Cimacio, Tondino, Giocciolatojo, Vovolo, Tondino, Gradette, en Gola, grootste Fascia, Tondino en kleinste Fascia, welke $\frac{1}{2}$ kleinder is als de bovenste, en van dese kan besneden worden de Cimacio met sijn Tondino, de Vovolo en de Goletta, en de Tondino onder de Fascie, de Archivolte of dikte van de Archo is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, verdeelt zijnde in 9 deelen, en $\frac{1}{2}$ verdeelt in zijn 6 ledematen, Orlo, Cavetto, en de Goletta van de Cimacio, grootste Fascia, Golettina en kleinste Fascia, d'eene de helft grooter als de andere, twee leden kunnen hier af gesneden worden, namelijk de Cavetto en de Golettina.

Op de rechte zijde van de Tronk van 't Pedestaal daar zijn de Sacomen van 't Ornament van de poorte, welke dient aan de grootste Archen, en indiens $\frac{1}{2}$ van 't licht gemaakt worden, dan wortse een Modulo en $\frac{1}{2}$ hoog, verdeelt in 15 deelen, de welke verdeelt worden 5 aan de Architrave, 4 voor 't Fregio, en 6 aan de Cornice; de Cornice is een winig min dan $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, of $\frac{1}{2}$, en heeft een weinig meer voor Agetto, welk in 5 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt zijn, en behooren aan 11 leden; het Orlo, rechte Gola, Gradetto, Cimacia, Tondino, Giocciolatojo, Listello, Vovola, Tondino, Gradetto en onderste Gola, van dewelke kan besneden worden het Cimacio, Vovola en de Goletta, het Fregio is vlak, een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, of $\frac{1}{2}$ van de Cornice, onder verceentse haar allencxkens met de Orlo van de Architrave, en boven heeftse een Orlo, de Architrave is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, en verdeelt sich in 10 deelen min $\frac{1}{2}$, en heeft 6 leden; 't Orlo, Cavetto, en de Gola van de Cimacia, grootste Fascia, Goletta, en kleinste Fascia: dese is $\frac{1}{2}$ van 't grootste, hiervan mogen gesneden werden twee leden, namelijk het Cavetto en de Goletta.

Tegen over dit Ornament is de Sacoma van de Imposta en d' Archivolte van de grootste Archen, de Imposta is even so groot als de Fregio, en de Cornice van de Poorten van de Gola naar benedentoe, en is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, en daarom hebben sijne leden groote correspondentie met de leden van de Cornice en voor-verhaalde Imposta, de Archivolte is juyft $\frac{1}{2}$ Modulo hoog,

hoog, en wort ook in soo veel deelen verdeelt, en met de selfde litmaten en snijdt-werken als die, daar wy alreede van gesproken hebben.

Nu volgt de afbeeldinge van de Modolaturen der Basamenten, Imposten en andere deelen van de Corintische Order, met Modulen, Portien en Minuten getekent.

Cap. II.
Cap. 18.

De Colommen van Corinthen (als wy alreede geseit hebben) vermindert haar naar boven toe $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en dit is de grootste vermindering dewelke wyse toe-eigenen, in de hoogte heeftse gelijk een Todino en een Liffello die de Cimbria verciëren. Het Corintische Capiteel is in de meestepart van sijne leden als de Romainse, en daarom willen wy in 't kort daar van spreken, en op een andere wijze, hoe wel sy alleens zijn.

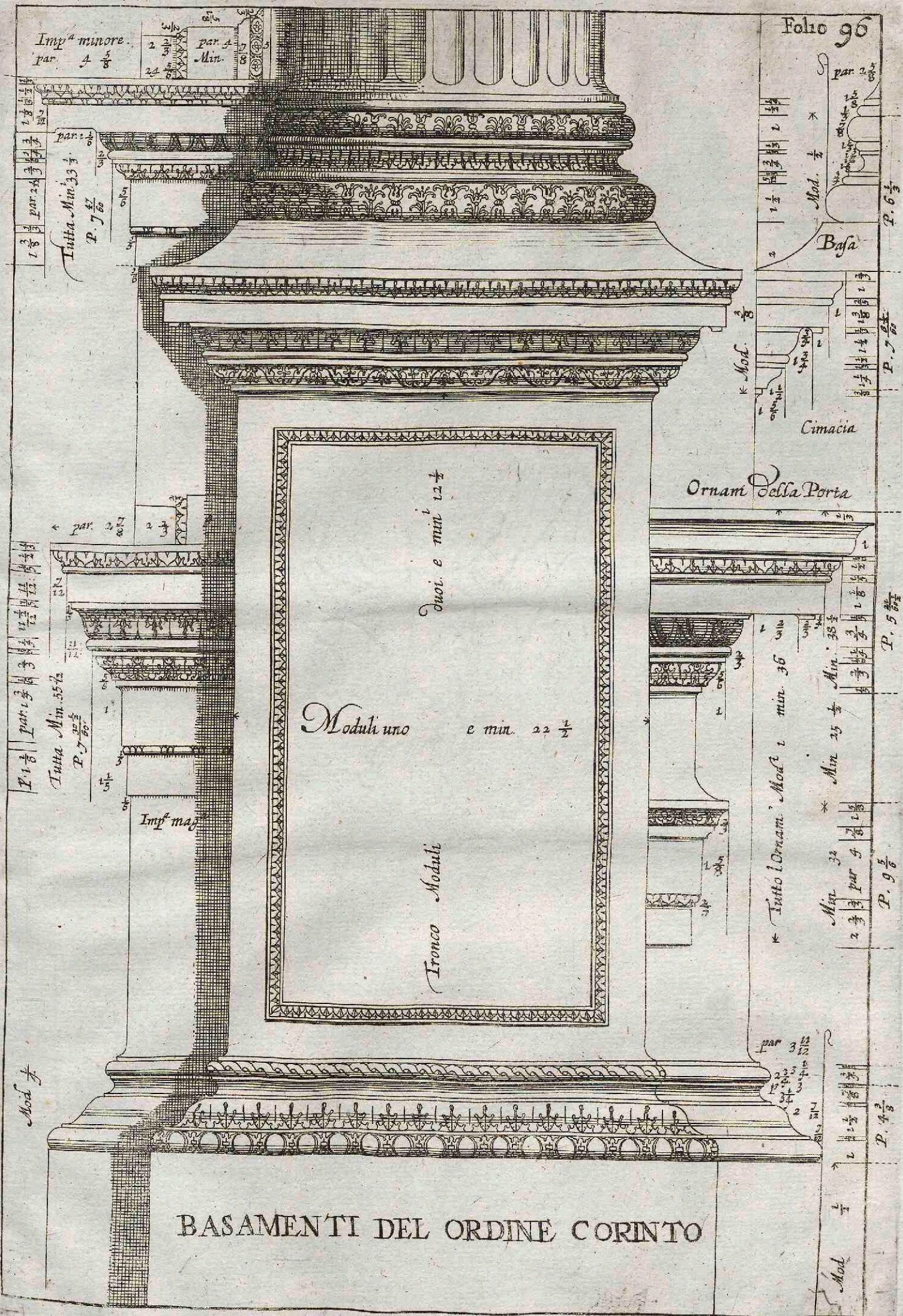
De Abaco is een Modulo en een half voor elk vierkant lank en breed: en twee Modulen van d'eene krol tot d'andere, de krollen zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, de kromte $\frac{1}{2}$, en van de eene kromte tot de andere een Modulo en $\frac{1}{2}$, de roose $\frac{1}{2}$, daar na worden twee cirkels uit 't middelste punt van de Abacus gemaakt, d'eene van 't opperste van de Colommen, en de andere van 't onderste van de Canalen, welke gemaakt zijn naar de proportie van 't onderste van de Colommen, en dese Spatij blijft overig voor de groottenis van de bladeren. De kleinste bladeren sijn 8 in getal gelijk de groote, dese hebben haar grootste uitbreidinge na buiten meer dan de helft van de Rozen, en dese met de Orlo van 't Corpus of met de Vase van 't Capiteel, loopen tot de kromte van de Abacus. De Fronten van de Wijnranken welke haar in een verbinden en rondsom gaan, aan de krollen van de Abaco zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, even so veel als de krollen.

De hoogte van 't Capiteel komt over een met de Romainse, en is een Modulo en $\frac{1}{2}$, en kan verdeelt worden in 7 deelen, namelijk twee voor de eerste bladeren, twee in de andere, de vijfde komt de Fusti en de kromminge van de bladeren toe, (dewelke *Vitruvius* Caulicoli noemt) en het sefte deel sal zijn voor de inwindinge van de Wijnranken (welke de voorseide *Vitruvius* Elices noemt) en voor 't Orlo van de Vase: en 't sevende sal zijn voor de hoogte van de Abaco. De grootste Wijnranken met hare bladekens komen lini-recht aan 't buitenste van de krollen, en de Tondino van de Colonna, maar de kleinste in Fronten staan aan 't Orlo van de Vase van 't Capiteel naar onderen toe, waar dar de Roosen schijnen te spruiten, en dit geheele corpus is rondt.

't Uiterste van d'eerste en andere bladeren raken aan een tweekantige linie, gaande van de Tondino der hoogte van de Colommen tot de cirkel toe, dewelke behoort een Modulo en $\frac{1}{2}$ in haar diameter te hebben; omloopende in 't opperste van de Abaco, en de middellinie tusschen de Diagonale loopt na de krollen toe, en de Diagonale wort getrokken uit de zijde van de Abaco, (als wy geseit hebben) en so sullen sy heel wel komen. Na de Perpendicula linien van de hoogte van dese groote cirkul, komen de Fronten van de grootste Wijnrancken: het perpendicul van de kromte van de Abaco loopt na 't uiterste van de eerste bladeren, en insgelijks na 't Orlo van de Vase, en om te seggen de Fronten van de kleinste Wijnranken. De forme van 't lichaam of Vase van 't Capiteel moet subtijskens met een kromme linie gemaakt worden van 't Orlo, recht tot onder de Canalen; soo datse geset zy op de sterkte van de Colonna, en de bladeren die van daar na buiten gaan. De delen van de Planta en 't Profijl komen beneden over een, want de Abaco is een Modulo en $\frac{1}{2}$ lang, heeft de Roose, en onder aan de kleinste Wijnranken in 't midden, en de grootste in de uiterste van de krollen.

Achter de eerste bladeren wassen de Cauliculi, of Fusti, uit welke de grootste en kleinste Wijnranken met hare bladeren spruiten, dewelke sich gratieuselijk buigen na onderen toe: en boven aan de grootste bladeren in de Fronten daar wassen eenige hertckens, welke groeyen en bloeyen. Tot meerder cieraat van de Abaco kan sijne Cimacia ingesneden worden, want wy prijsen eenige Capiteelen der Ouden niet, welke wervel-ronde bladeren hebben in de Abaco. De voornaamste bladeren behooren haar te buigen $\frac{1}{2}$ van haar hoogte, dese en insgelijks de Fusti, Wijnranken, Bladekens, Roosen en wassende dingen, sullen gentielkens, allenxkens sich buigen en na de Cima toe loopen, en sullen zijn als Olijfbladeren, vijf en vijf gelijk als de vingers aan de handen, want de Ouden hebbense alsoo gemaakt, en zijn ook op die maniere liefdelijker aan te sien, en dus veele zy geseit aangaande het Capiteel.

Onder soo veel cieraaden, welke de Ouden gemaakt hebben, hebben die van Corinthen alle de andere heel verre te boven gegaan, soo wel in 't getal als schoonheidt der deelen, en dertelheidt der leden, daarom hebben wy deselve na-gevolgt in de afbeeldinge van dit cieraat soo overvloedig in leden, en rijk in gesneen-werken, 't cieraat van de Corintische Order, om dat 't gemaakt wort van 't vijfde deel van de Colonna, behoort juyft twee Modulen te zijn, dese hoogte moet in 15 deelen verdeelt zijn, 5 sullen de Architrave toekomen, 6 het Fregio, en 6 bleven overig voor de Cornice. De Architrave is in sijn Soffitto breed $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, gelijk als 't opperste van de Colommen is, en is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, en wort in 12 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt, dewelke in 9 leden weêr verdeelt worden, Orlo, Cavetto, Gola, Tondino van het Cimacio, opperste Fascia, Golettina, middelste Fascia, Tondino, en onderste Fascia: de Fascien zijn $\frac{1}{2}$ grooter d'eene als de andere. Het Cavetto, de twee Tondino, en de Golettina kunnen besneden worden: latende de andere bloot en effen, 't Fregio is $\frac{1}{3}$ hoog van 't Modulo, en staat na 't Loot mette eerste Fascia van de Architrave, is vlak

BASAMENTI DEL ORDINE CORINTO

vlak en simpel, maar alshet gesneden wort dan moet het 5 deelen en $\frac{1}{2}$ gemaakt worden, als geseit is in de Ionische en Romainische Orders, en sal wesen een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ van 't Modulo: na beneden vereenichte gratieuselijk met de Orlo van de Architrave.

De Cornice is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoogh, en soo veel is hare Sporto, dese hoogte wort verdeelt in 7 deelen en $\frac{1}{2}$, en dan verdeelt in 14 leden, verscheiden in gedaante en hoogte, Orlo, grootste Gola, Gradetto, Cimacia, Tondino, Gioccioloja, Listello, Cimicia van 't Modiglioni, het eigen Modiglioni naar de Cartel, Listello, Vovola, Tondino, Gradetto en onderste Gola: van alle dese leden kan ingesneden worden het Cimacio, en het Tondino van de Gioccioloja, het Cimacia in 't Modiglioni, 't Vovolo, en onderste Goletta, welke tusschen de andere effene leden komen te staan.

Op de kant van 't gieraat is de plante van de Cornice gerekent, om de Risaliten te maken welke in 't Front zijn $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, gelijk als 't opperste van de Colommen hebben twee Spatien en drie Modiglionen, de Flanken van de Risaliten zijn een Modulo en $\frac{1}{2}$, juyft daar de Abaken van de twee Capiteelen zijn, en hebben twee Scampi en 3 Modiglione welke de Fascia vertoonen, en in de uiterste twee met de zijden. Van d'een midde tot d'ander der Modiglionen is $\frac{1}{2}$ Modulo, de Modiglionen zijn door 't midden van de Spatie: de kassen der Roosen zijn altijd vierkantig: de Modiglionen hebben Olijf-bladeren, welke haar gratieuselijk naar beneden toe buigen.

Om dat de Order van Corinthen behoort in alle sijne deelen waerdiger van aansien, en schoonder dan al de andere te zijn, daarom hebben wy deselve gratieuselijk verrijkt met sommige uitgeselven leden, en verciert met veel meer snijt-werken dan de Ouden gebruikt hebben, tot dien einde dat wy die op een gezierde en ook bloote en effene wijze gebruyken mogen, so wel in de gemeene als in de private werken.

Nu volgt de afbeeldinge van de Modonaturen van 't Capiteel, en van de gieraaden van de Corintische Order, getekent met hare Modulen en portien.

C A P. X X X.

Van de Modonaturen der Orders in 't generaal, van hare beste gereguleerde manieren, insgelijks van hare leden, en hoe men de Colommen verminderen sal.

I. hoewel in de voorgaande Capittelen, waar in de manieren van de Orders, en van de lichamen harer Pedestalen, met de Colommen en de Ornamenten zijn perfectelijk beschreven; ook insgelijks de particuliere verdeelingen der deelen en leden, en andere daar toe behoorende dingen, nochtans blijft noch overig te handelen van de manieren en vormen der Modonaturen of Sacomen, welke eigentlijk dese Orders toekomen, het welk voor sich selfs een treffelijke, doch sware materie is om te handelen, en welke de Moderni tot noch toe niet wel verstaan of getoont hebben, om die oorzaak willen wy alle dese dingen overleggen, om tot sommig excellent verstant te komen, om wel te begrijpen het gene de Ouden gemaakt hebben.

Voor 't beginsel moet men weten, dat dit woort Sacome is eigentlijk alsoo veel als een forme of profilo, of oock een contrasegno, en afteekening der deelen of leden van 't werk: gelijk als de Latinisten *Sacoma* genoemd hebben, het Loot of Tongeken van de weegschaal. En Modono (gelijk men te Romen pleeg te seggen) is een woort komende van 't woort Modo of maniere, of als men seggen mocht van Modulo, en schijnt genomen te zijn van 't woort Modello, en dit kan genoeg zijn: want wy willen hier niet subtijselijk van de woorden disputeeren, welke niet etentiaal of van groote importantie zijn voor dese faculteit.

De manieren van de Modonaturen of Sacomen zijn onder malkanderen heel verscheiden, indien wy hare specien of geslachten ondersoeken willen: en hierom geschiet het principalijk, dat veel, welke geen wetenschap hebben om eene maniere van de andere te verscheiden, alle dingen voor goet aannemen, en deselve gebruiken gelijk als of het rariteiten of excellente dingen waren, overschaduwt of bedekt met den naam van sommige Authoren, of houden deselve om die reden voor eenige Antiquiteit.

Daar zijn sommige, welke om datse voor liefhebbers van dese kunst van elk een mogen gehouden worden, de maniere van *Vitruvius* grootelijks prijsen: en denken evenwel niet, dat hy weinig hier van gesproken heeft, (gelijk wy geseit hebben) ook deselve confucelijk en sonder Order beschreven heeft: ik wil swijgen datse ook dwalen, of in de vermoeilijkheit of rijkdom der selve, of in haar droogheit en magerheit, gelijk men siet in die van de Toscanische, Dorische en Ionische Order. 't Is waar dat hy aangaande de Generaliteit suiver genoeg hier van gesproken heeft; maar aangaande de particulariteiten van de leden, daar zijn heel weinig dingen in begrepen, also wel van een als van de andere Orders: aangesien dat alle dese leden in 't einde krachteloos en sonder alle forme zijn: de waarheit van dese dingen kan ligtelijk begrepen worden, indien men de selfde vergelijken en tegenhouden wil, met de maniere van de oudste werken, welke (gelijk wy geseit hebben) voor sijne tijden zijn gemaakt geworden, en de anderen wijt te boven gaan, en daarom billijk zijn gepresen en met wonder aangesien worden.

Lib. 7. ca. 4.
Lib. 3. ca. 7.
Cap. 3.

Cap. 7.

Risalta

Moduli

$2 \frac{1}{2}$

Folio 97

Cornice.
P. $7 \frac{2}{3}$

Fregia.

ORNAMENTI DEL ORDINE
CORINTO

Architrave.
P. $12 \frac{1}{2}$

Min.
Modulo uno et un salino

Moduli

Tutto Mod. 9 $\frac{1}{2}$

$\frac{2}{3}$ di Modulo

Diametro

Mod. uno
 $\frac{2}{3}$ di Mod.
della Cornice

$\frac{2}{3}$ di Mod.

Parte

Tutto Mod. 8 $\frac{1}{3}$

Parte 23 $\frac{1}{2}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

par. 6 $\frac{2}{3}$

Aangaande de Alberti en Serlio met den anderen van die soorte, welke van dese propoosten geschreven hebben, so hebben deselve insgelijks slecht genoeg hier in gebesogneert, en in een arme en swakke maniere, over sulks zijn ook haar luyder leden droog en besnoeit, om niet herder daar van te spreken van dese luyden, aangesien datse de oude tijden naar zijn gevolgt, doch mach met reden geseit worden, datse dese professie grootelijks besmet hebben. Gelijk als in 't tegendeel *Vignola*, *Sansovius*, en principalijk *Palladius* met sommige andere hier in veel nuttigheden gebracht hebben, wantse hebben veel andere maniere opgebracht en aan den dagh gegeven, welke den Ouden gelijk zijn; alle dese dingen hebben wy daarom verhaalt, om de liefhebberste waar-schouwen datse haar verhoeden in leelijke en monstreuse dingen niet te vallen.

So dan, aangesien dat de Orders en Ornamenten van soo groote importantie zijn, (gelijk wy geseit hebben) daarom moeten hare vormen met dertele en schoone manieren gedefigneert worden, en insgelijks hare Modonaturen moeten met goet verstant Theoreticalijker-wijse voorgestelt worden, door excellente en wel-geoeffende Meesters, om dat al de gratie en schoonte van 't werk hier af dependeert. Eindelijk moetense gemaakt worden van verstandige en kunstrijke meesters: also dat goede verkiefsinge van de Meesters veel hier in vermach, om het werk tot sijn perfectie, so veel mogelijk is, te brengen, so veel de geslachte van 't werk, 't zy publijk of privaat vereischt, en de qualiteiten van de materyen verdragen mogen.

Wy prijzen in alle manieren dat de Bouwmeesters sich wel beneerstigen in de onderzoekinge en makinge der Sacomen van alle deelen der Orders: ook dat hy deselve op 't vlijtigste met proportien en gratie aftekene als mogelijk is te doen, onaangesien dat sy wel weten dat al de andere Meesters met al haar kunst soo goet niet maken sullen. Want daar by sal elk een opgestiert worden als met een Spoore, alle ding op 't beste en vlijtigste te maken; principalijk als henluiden haar moeite en vlijt naar behooren betaalt wort: en ik twijfel geensins, dat door 't exempel van een eenige rare en singuliere forme (om soo te spreken) de Meesters welke sodanige werken opgedragen zijn, oorzaak nemen sullen, om vlijt aan te wenden, so datse dikmalen meer doen sullen als men van haar gelooft of begeert heeft, want de oeffeninge is een meester van alle dingen.

Voor 't eerst seggen wy, dat de manieren der Sacomen in 't getal juyst so veel zijn moeten als de Orders, namelijk vijf, en niet meer, gelijk wy in 't breede getoont hebben. En gelijk als de Modello een seker bewijs is van de eigen forme, welke (naar de intentie van de Bouwmeesters,) van een werk zijn moet: so dat de proportie van dit, met 't andere over een komen, so insgelijks Sacomen zijn de ware ontwerpinge of afbeeldinge van de particuliere vormen der deelen en leden van dat selfde werk; daarom behoort boven alle dingen grootter vlijd hier aangewent te worden.

Nu willen wy spreken van de over een komste, welke de deelen en haren leden in de Sacomen hebben moeten, welke een gestadige over een stemminge is tusschen malkander, ten aansien so van 't generaal als van hare soorten, en hier van hebben wy in hare eigen plaatsen genoeg gesproken. De Sacomen vereischen proportie in 't universaal van 't werken in 't generaal van de eigen Order, en dat hare deelen met malkander over een komen. De proportie is een qualiteit, meer particulier als de over een komste, welke eigentlijk te spreken een Analogia of vergelijkinge is van twee dingen, sy zijn gelijk of ongelijk: daar van komt het dat de proportien niet lichtelijk van elk een kunnen verstaan worden, aangesien datse eigentlijk staan in de over een komste der deelen, en in de proprieteit en forme van hare bequamelijke leden. Daarom is 't nootsakelijk voor de gene welke dit willen stellen datse in de Mathematicus gestudeert hebben, want dese leert haar de proportien, ook hoe men de proportionaliteit der getalen en linien nemen sal, gelijk wy ook elders in 't breede getoont hebben.

Maar om weder te komen tot de Sacomen, als dese in duistere plaatsen moeten gestelt worden, en welke wijt van 't ooge afstaan; dan behooren de deelen en leden robuust te zijn, en van witte materie: en alsse in enge plaats moeten komen, alwaar se van beneden naar boven toe moeten aangesien worden, dan is het noodig dat de vlakke dingen wat vergrootet worden, als daar zijn de Giocciolatojo en diergelijke, en men moet dan andere sekere leden weinig Agetto geven; daarom verliesen de Basamenten wat in sodanigen plaatsen van hare eigen hoogte; gelijk als in 't Contrari de Cornici met hare Sporti winnen; Maar alle dese deelen of leden in vrye wijtte en klare plaatsen staande, dan behoorense met hare behoorelijke en bequamelijke proportien gemaakt te worden, sonder eenige alteratie. En eindelijk als men de Sacomen van boven naar beneden aansiet, dan worden alle Basamenten niet alleen van deel tot deel gesien; maar sy winnen ook boven hare eigene hoogte en forme, daarom siet men oogenschijnlijk, dat men hier in met grooten verstande procederen moet.

Behalven, dat is ook wel te merken, dat de Sacomen van de grote lichamen of deelen ook grote leeden vereischen, en de middelmatige vereischen middelmatige, so insgelijks vereischende kleine Sacomen alle dese kleine dingen, daarom is het wel te lijden dat men se wat vermeerdere, om datse niet al te klein worden, en de Fabriek niet min verstellen, als een gedierte so groot van lighaam en kleine voeten heeft, of aan welk eenig lidt ontbrak, aangaande de proportie en schoonte, 't zy in de oogen, ooren, of andere leden. Welke dingen sommige niet wel geobserveert hebben, welke

welke van dese materie gefchreven hebben , als hebbende voortgebracht sommige deelen of leden welke voor 't werk onbequaam, also datse de wanschapene gedierten gelijk zijn geworden.

In alle Sacomen , hoe klein datse ook mogen zijn , daar sal nie van de principale leden ontbreken , als daar zijn de Golen, Giocciolatojo in de Cornice, de Plinten , de Toren in de Basen, en de andere , want dit zijn essentiële leden , als Oogen, Mont, Neus en Ooren aan 't hooft van een gedierte , welke indiense deselve niet en hebben , dan soudense voor monstren der naturen aangesien en gehouden worden. En so wierde dit voor een monster in de kunste gehouden, en alhoewel de veeligheit van leden in de deelen der Sacomen , maken dat de dingen grootter schijnen , gelijk men liet dat de gecanalleerde Colommen grootter schijnen dan de effene , nochtans behooren wy in de eene en de andere met reden te gaan.

Maar om weder te keeren tot de maniere van de Sacomen , 't is seker dat de tedere en delicate maken de werken ook groots en schoon , en so gelijk de maniere , welke al te robuust en opgeblazen zijn , maken de werken oncierlijk, bot , en sonder vormen ; so daar en tegen de teere en schrandere manieren, maken de werken swak en droog, so dat de Marbel en alle andere steenen schijnen droogh en swak hout te zijn.

Wy sullen ook dit verhalen ('t welk verhalens waerdig is) dat de Sacomen van de principale deelen der Orders alle de leden hebben konnen , welke hier vereischt worden , maar als men Ornamenten tusschen dese Orders maken wil ; als die van Venstern , Poorten , Tabernakelen en diergelijken , dan zijns niet also bequaam , want alsdan komense met de principale Orders niet so wel over een ; en ook om dat het niet billijk is , dat een ding dat iets begrijpt , gelijk sy met dat , 't welk daarin begrepen is , of dat de accessorie of byvallige dingen , en welke van andere dependeeren , den selven gelijk zijn ; wy sien ook ineigen uitkomst selve , dat veel leden in een klein werk niet welen staan.

Veel meenen dat de Sacomen conformelijk gemaakt zijnde naar de ontwerpinge , behooren sonder eenig ander ding , deselve effecten in 't werk te hebben , 't welcke betoonen in de ontwerpinge ; ja sy verwonderen haar niet weinig , als dit so niet te pas komt , maar sy bedriegen sich selfs , niet verstaande de redenen. Daarom moet men weten , dat de ontwerpinge der superficiale blootelinien , bewijzen nooit de dingen , welke het werk veel altereeren konnen ; 't welk sy alswel doen souden indiense met goet verstant in de prospective getrokken wierden , gelijk wy dikmalen betoont hebben , en welkan verstaan worden , indien mense door Modellen , of 't werk selve designeeren wil.

En aangesien de gene welke de Antiquiteiten op de Kaarten of Afbeeldingen alleen studeeren ; sonder de werken selfs te besien , verkrijgen weinig profijt daar van ; om dat de kleine of grote hoogte , de groote of kleine distantie , en de naderhant van de plaats waar het gebouw aanstaat , ook de kleine of groote Agetti ; en veel andere dingen meer konnen een ander schijn van sich geven , als de ontwerpinge aan haar oogen representeert. 't Welk heel wel te merken is in de betrachttinge der inventien , en ook meer , als men de Sacomen met der daat selver maken wil , aangesien (gelijk wy een weinig te voorgeseyt hebben) dat dit de sekerheit en het werk is van 't werk selfs , uit welk de perfectie of imperfectie van 't geheel gebouw spruit.

Hier mogen veel licht de liefhebbers wenschen dat wy haar in 't particulier verklaren souden , welke naar onser meininge de schoonste en lofwaardigste manieren zijn , en welke boven al binnen Romen en elders zijn gebruikt geworden , welke wy niet loochenen konnen dat wyse niet met oogen gesien en met alle vlijt geobserveert hebben ; maar wy willen hier daar van niet oordeelen ; want dit mochte een stoutigheit schijnen , principalijk voor de gene welke met voor-oordeel en affectien ingenomen zijn , en hebben meer behagen in d'een manier dan in d'andere.

Daarom sal dit voor present genoegh zijn , dat die manieren van Sacomen prijsens en gebruijks waerdig zijn , welke dertel en galiaart zijn , en hebben een sekere gratie in sich , dewelke voor het meestdeel in sodanigen gebouwen gevonden worden , welke ontrent de laatste tijdt van de Romainse republijk gemaakt zijn , en welke daar na gevolgt zijn tot de tijden in welke de gierlikheit van de grootste Kaisers gefloreert heeft , welke in Griekenlant , in Asia en in andere Koninkrijken en Provintien zijn overgegaan , de selfde beoorlogt , en van daar alle rariteiten en wonder-schoone werken naar Romen gebracht hebben , en om hare lusten en begeerlikheidt te versadigen , daar toe sy alle goede gelegenheit en overvloedt van dingen gehadt hebben , hebben sy alle de raarste en kostelijkste of gierlijkste gebouwen en werken , hare meesters doen imiteeren.

Nu aangaande de materien , so moet men merken dat de Cornicen en andere deelen van de Orders alsoe in Marbel of andere witte en bloote steenen gemaakt worden , dan konnense met heele delicate leden gemaakt worden , en daar zijn dan sommige snijdtwerken bequaam , naar dat de qualiteit van 't werk , 't zy publijk of privaat het verdragen mach. Men liet oogenschijnlijk , dat de Ouden nooit gecanalleerde Colommen gemaakt hebben , insgelijks ook de Cornicen en andere deelen in de Graniti , veel min in de gemenghde steenen van verscheiden couleuren. Want sekerlijk , alhoewelse met dese liefselijkheit en verscheidenheit van couleuren veel

fchoonheit betoonen; nochtans fchijnense in 't einde mottich en gelijk gefpleten van den overdwers-gaande glansfen, welke nu klaaren helder, en dan ook duifter fchijnen. In fulker voegen, dat fulke fteenen met verfchleiden couleuren bequaam zijn voor effene en bloote dingen, maar niet voor delicate, en welke men met fnijt-werken of anders diergelijk maken wil.

Wy prijfen in alle maniere, dat de Cornicen en andere dingen van wat foorten fy zijn mogen, van de Orders of van de andere deelen van de Orders, tot malkander gevoegt worden: in fulker manieren dat in hare hoogten elk een voor fch selfs van een ftuk van fteen gemaakt worden, want fo fullen fy fterker en fekerder ftaan, en ook bequamer de laften te verdragen, niet gelijk veel andere, welke defelve in sommige deelen mangelachtig of quaat geproportioneert van leden gemaakt hebben, (indienfe de qualiteit van de materie hebben volgen willen, ja men behoortfe in fulken gevalliever van meerder ftukken te maken, vlijtig aan malkander gevoegt, en diergelijke dingen, want foo worden hare proportien en vormen onderhouden, welk ding de Ouden dikmalen gepractifeert hebben, gelijk uit haar werken fchijnt, niet alleen in de Cornicen, maar ook in de Bafen en Capiteelen.

De fnijt-werken, voor foo veel als wy geobferveert hebben in de treffelijke werken der Ouden, meestendeel ingefneden zijnde, komen fonderlijk wel te pas in de witte en fijne Marbel, om dat fodanige materie heel dertel en delicaat is, behalven datfe ook in de witheit wel mogen gefien worden, daarom prijfen wy de Marbel en alle andere foorten van fteenen welke van fubtiyl grein zijn, 't zy hart of dertel, en de witte meer dan de andere, men behoort ook nooit fnijdingen te maken in de fteenen, welke verfcheiden couleuren hebben, want het is klaar dat fodanige verfcheidenheit groote confufie in 't werk veroorzaakt.

En om ook wat van de leden te fpreken, wy fien dat de Ouden alle foorten van Bafamenten, Cimacien, Pedestalen en Bafen, veel verciert hebben met Tafelen, Tooren, Afragalen, en fimpele en dubbelde Cavetten, welke onderdrukt zijnde van de fwaarte van hare Pedestalen, en de Colommen fchijnen als offe klieven wouden. Daar na hebbenfe groote menigte van verfcheiden Capiteelen gemaakt, welke luftig verciert zijn geweest met dubbelde bladeren en bloemen, Caulicoli, Vitticij, Voluten, Tondijnen, Vovolon, en veel verfcheiden vormen van vierkantige Abaci, en uitgehouden, en diergelijke dingen, welke natuurlijk zijn, en vermeerden de fchoonheid van 't werk.

Infgelijks in de Architraven en Cornicen (der Imposten en andere deelen der Archen te verfwijgen) behalven de rechte Golen, en de gekromde met de Giocciolatojen, Vovolon, Dentellen, en andere diergelijke leden, daar hebbenfe bygevoegt de Cimacien, met Modiglionen met bladeren verciert, of Cartellinen of Vogelkens, en veel andere dingen, welke de nature in sommige dingen volgen, of welke door konft foude kunnen gemaakt worden.

En eindelijk in 't Fregio hebben fy alle fchoone inventien gefelt diefe hebben kunnen bedenken, met Triglifen, en Metophen met offen-hoofden verciert, of met Schuttelen, of gelijke dingen, welke het getal betoonen, of de oorfaak waarom de felfde offeranden gefchiet zijn, fomtijden hebbenfe ook de instrumenten gefneden, namelijk de drie-voetige potten, de Hamers, de Azijnvaten, de Meflen, de Schuttelen, Rook-vaten, en Kandelaars, en elders hebbenfe, gelijk *Plinius* Lib. 2, ca. 3, betuigt, de ftok van *Mercurius* gemaakt met Slangen omcingeldt fonder Kammen, het welk vrede betoont heeft, ook de ftralen en pijlen van *Jupiter* aan malkander gebonden, infgelyks Tropheen, infgelycx Mascaraden, Beeldeken, Gedierten en verfcheiden om-loopingen van bloemen.

So fien wy dan datfe in alle niet achter gelaten hebben, watfe meinden fchoon te zijn, fettende altijt fulke verfcheidenheit van fnijd-werken daar en tuffchen, fo fchoon tot malkander gevoegt, en in bequame plaatsen verdeelt, met goet oordeelen verftant, 't welk fy al gedaan hebben, alleen de deelen der Orderste verciere.

En om dat wy niet waerdigs achter laten, welk de lief-hebbers na verlangen mochten, foo seggen wy, dat d'Ouden boven de nu verhaalde dingen meerder en met grooter vlijt verciert hebben de Vafi of Vas, de drie-voeten, Tafelen, Kandelaars, Urnen of dood-potten, de Vafen of Fronten daar in men het heilig water pleegt te ftorten, en noch veel andere, en verfcheiden dingen, gelijk binnen Romen en elders te fien is, welke wy ook naar occasie volgen mogen; maar men fiet in al de verhaalde dingen klaarlijk ('t welk wy hier principalijk vertoonen, en op 't welk wel moet gelet worden) of moet voor 't minft daar voor gehouden worden, dat beneden aan diergelijke delicate dingen wat robuſtheit zijn moet, 't welk gelijk de beenen in de gedierten, en het hout in de planten de op-leggende fwaarte regeeren en dragen.

Daar van fchijnt het, dat de andere dingen daar by gevoegt en boven op gefet zijn, maar alleen voor Ornament, gelijk de bloemen, bladeren en vruchten op de boomen, en de Juweelen en Borduren op de kleederen; welke cicraden allencxkens en met goet verftant behooren verdeelt te worden, naar dat het de robuſten of dertelheidt van de Order vereifcht of lijden mach; en hier in hebben de Ouden de nature gevolgt, welke ook in de geringſte dingen pleeght te letten op de profijt, bequaamheid en fchoonheid infgelyks, en maakt alle dingen

fo datse een overeen komste met malkander hebben, sonder eenig over-tolligheit of monstreusiteit, het zy dan by geval.

En gelijk als de naturen onder alle gedierten haar selfs sonderlijk betoont heeft in de Fabrijk van de mensche, wiens constitutie de schoonste hermonie en proportie begrijpt, diemen in de werelt vinden magh, also wel in sijn geheel als in de particuliere deelen of leden: so behoort insgelijx een Bouw-meester sich te beneerstigen, dat al 't corpus, deelen en leden van 't gebouw heel proportioneerlijk staan, met de Sacomen, also wel in 't geheel, als in alle particulieren, soo dat de verstandige aanscienders, en alle andere haar genoeg en daar in hebben.

Naast dit moet ook gemerkt worden, dat de grootte en principale leden juist geset worden waar de grootste Sporten uit-stekinge naar buiten zijn, en waar de grootste perikel is van weer of aanmettingen, 't welk de Ouden ook selfs heel wel geobserveert hebben, niet alleen in de Basamenten der Pedestalen en Basen der Cornicen, en diergelijke dingen, welk wy van onderen sien; maar ook in de Cimacien der Pedestalen, Imposten der Archen, Capiteelen, Architraven en Cornicen, welke al deelen zijn wiens leden naar beneden sien, en moeten daarom wat lager staan, gelijk de andere leden wat hooger staan.

Om dat wy ons hier boven voor behouden hebben, hier in die plaats te spreken van de verminderingen der Fusten of Schachten der Colommen en Pilastrén, daarom willen wy sulcx nu betoonen dat sulks proportioneerlijk en gracieuselijk geschieden kan, de Grieken hebben sulks *Entasis* genoemd, en *Vitruvius* *Adjectio*, de Moderne noemen het geswollenis: om dat het veel gratie betoont, als de Fusti haar in 't midden wat vergoten, naar de gelijkenisse van de lichamen der gedierten, alsse wat swaars dragen. Dese verkleining kan in verscheiden manieren geschieden, wy, achterlatende de andere, willen twee voor den dag brengen van onse inventie, welke van malkanderen verscheiden, heel Theoricaal en evenwel niet swaar zijn; daar na noch een ander meer practicaal dan theoricaal, welke al in alle Orders kan geapliceert worden.

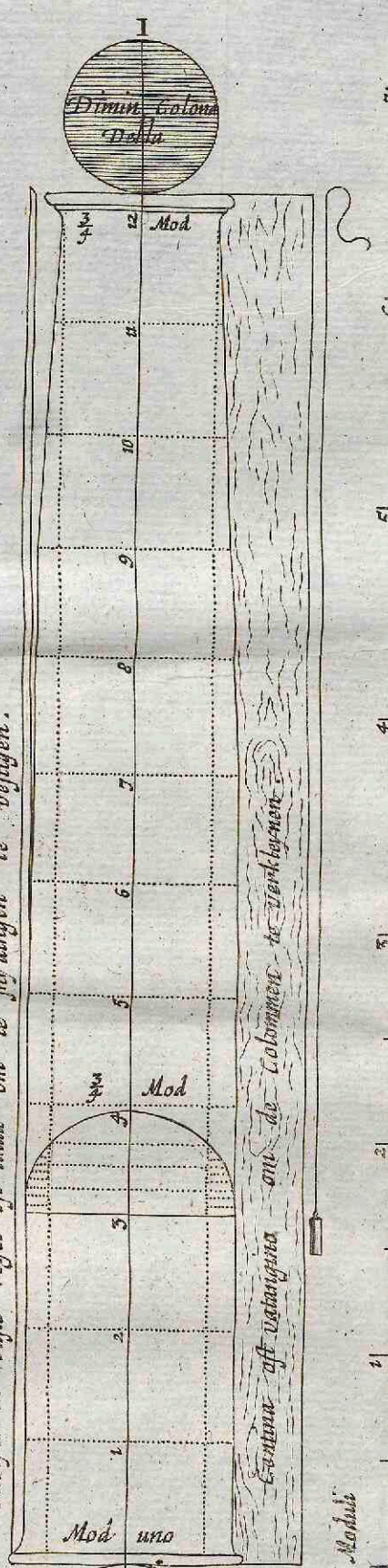
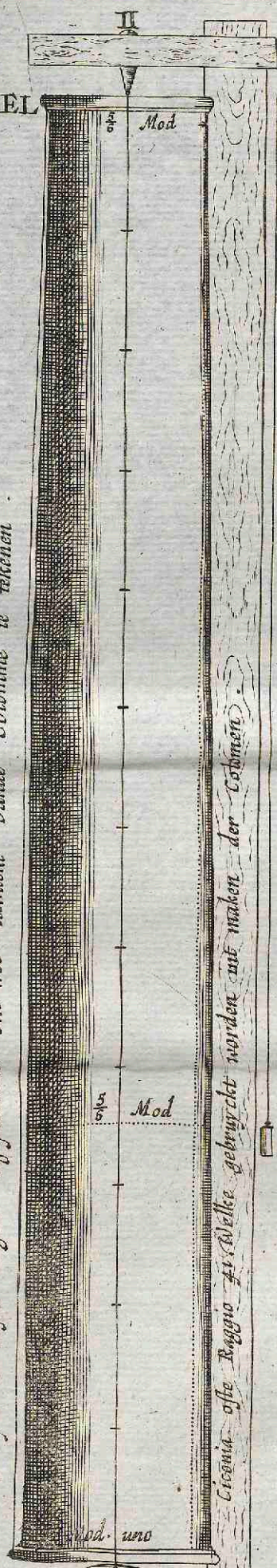
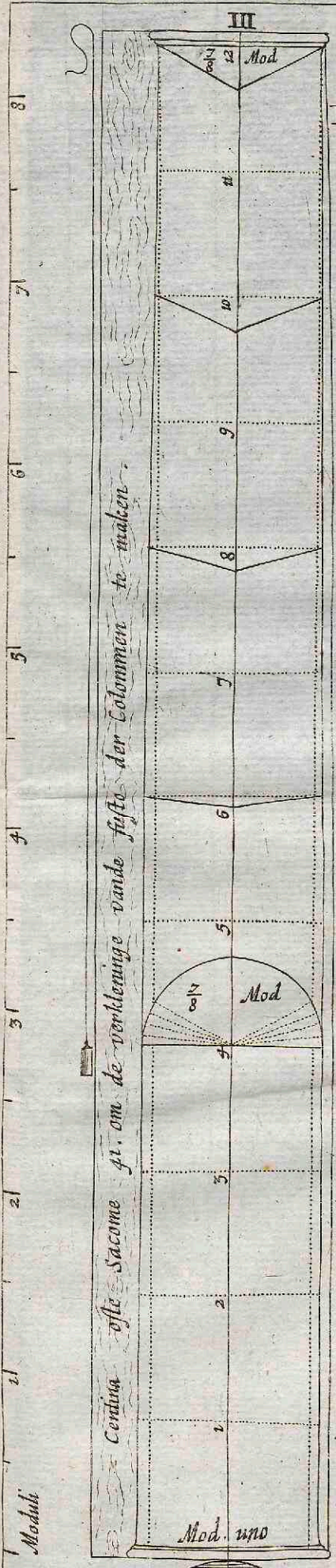
Voor 't eerst behoort men de lengte en de breedte van de grootte van de Fusti der Colonna, welke verkleint moet worden op een vlakke en gelijke plaats af-getekent te worden, door welke midde daar na een linie heel over moet getrokken worden, welke men asse of centro der Colonna noemen magh; daar na moet de lengte van de Fust alrijt in 12 gelijke deelen verdeelt worden, en dese division of verdeelingen moeten naar 't Squadro of mate met de Asse getrokken worden, van welke deelen (hier moet men wel op letten) de Toscanische Colommen 3 gelaten worden, ontrent de voeten recht over tegen 't Loot, 't welk 't vierdedeel zijn sal: voor de Ionische 3 en een half 't welk 3 zijn, voor de Corintische 4, 't welk tot een derdendeel komt; de Dorische en Romainische worden dan tusschen dese proportien meer of min gemaakt ('t welk al de Moderne niet geobserveert hebben.) Waar de snijdinge of kruislinge is in de Asse, van de deelen welke naar 't Loot overig blijven, daar moet een half cirkel gemaakt worden naar boven toe, van soo grooten Diameter als de grootenis van de Fusto is, de rest van daar naar boven zijnde 9 deelen, gaat al vernauwende of verkleinende.

En om dit in de hoogte van de Fusto te maken, op d'eene en de andere zijden, aan de voet van 't Listello beneden aan de Fondino, daar moet getekent worden hoe veelte naar binnen moet getrokken worden; namelijk 4 voor de Toscanische, 5 voor de Dorische, 6 voor de Ionische, 7 voor de Romainische, en 8 voor de Corintische, maar wy spreken hier van de Toscanische. Dese voorgetekende termini, moeten naar onderen getrokken worden voor de Fusto van boven naar beneden, even gelijk afstaande van de Asse; en waarse aanraken, daar moet de cirkel verdeelt zijn, en de portie ontrent de Archo in 9 deelen, juist so veel als in de Fusto overig gebleven zijn, maar de Arca noyt (gelijk *Fr. Sansse* voor Serlio gedaan heeft) want soo worden de Colommen te veel verkleint naar boven toe, dan worden Parallel-linien naar de diameter getrokken, tot datse de cirkel aanraken; daar na wort de lengte deser linien genomen en van handt tot handt naar de 9 verdeelingen van de Fusto gebracht; aan hare hoofden of einden moeten kleine spijkers gevestight worden op de een en op de andere zijde, welke termini of einden zijn sullen van de retiratie, gelijk in de eerste ontwerpinge te sien is.

De andere maniere is dit, merkende wat wy geseit hebben, en de plaats waar de linien van de retiratie de cirkel aanraken, getekent zijnde, en de portie van de Archo ontrent de diameter na boven in 8 gelijke deelen verdeelt zijnde, gelijk in de Fuste van de Corintische Order gemaakt wort; dan moeten van dese punten 8 halve diameters naar het centro van de Arco getrokken worden, en de distantien of Basen der Trianglen worden met een passer van teken tot teken weg-genomen, gestadig naar 't maat van de Diameter naar boven toe, en so worden sedan aan de Asse of middel-linie gebracht; namelijk de grootte van 't Listello van 't hoogste der Colonna naar beneden, en so moet insgelijks in de andere 7 geschieden. Daar na wort mede de selfde uittrekkinge van de passer, waar mede de middelste cirkel van dese 8 punten in de Asse getekent gemaakt is geworden, een kruislinge gemaakt op de linie der verdeelingen van 't Fusto en de Asse: Soo sullen dan alsoo veel Diagonale linien daar van komen, welke die van de halve Diameters van de Archo heel gelijk zijn, en daar moeten insgelijx by elke kruislinge Spijkers komen, welke

DIM. DEL

LA COLONNA IONICA

COLONNA CORINTO COLO CORINTOS

de termini of punten betoonen, d'een meer naar binnen gaande dan de andere, met welke de linie der verkleining op d'eene en de andere zijde gemaakt wort, gelijk gesien wort in 't profilo der Corintische Colomna; en om confusie te vermijden zijn dese, (indien niet alle) met 13 halve Diameteren getekent.

Daar na wort eenelange regel gemaakt voor 't minst also lang als de Fusto van de Colommen van redelijker breedte, doch niet te groot, maar allenxkens verkleinende tot boven toe, gelijk de Toscanische of Ionische of Corintische Fusto, om beter gebogen en gehandelt te kunnen worden, en langs de buitenste breedte in de snijdinge geset, en dese niet verminderende moet vast gehouden worden, de reste boven dit derde of vierde deel moet naar de Stiletti of Spijkerkens toe gaan, bevestigende de seifde insgelijks met also veel Stiletti tegen den eersten over, en in 't overige moet het heel vry blijven. Daar na binnen deselve (maar niet aan de handt gelijk veel doen) also wel in dese als in de Toscanische, en andere wort een linie getekent, welke schoon en delicaat staan sal: so dat het de Fusto der Colommen een geheele schoone gedaante geeft, gelijk men ook in de eerste en derde profilo siet.

Met een van dese twee manieren plegen wy de Sacomen of Centinen (gelijkmen tot Roomen seidt) in werken van importantie te maken, welke twee sekere en lichte wegen zijn, en van al de andere verscheiden; en so veel wy geobserveert hebben kanmen ook gelooven dat de Ouden de verminderingen harer Colommen op die wijze gemaakt hebben; aangefien datse veel sienlijker en aanneemlijker voor 't ooge zijn, dan die welke de Moderne maken.

Van dat wy tot nu toe geseidt hebben, kan men noch een andere lichten en rechten wech leeren de Fusti te verkleinen, set de geseide linea of lista in 't Taglio of snijdinge, en bevestigte wel de portie der $3\frac{1}{2}$ deelen, welke in de Ionische niet vermindert worden, het overige van de $8\frac{1}{2}$ van de Lista selfs, welke naar boven toe vry blijft, sal met de handt naar binnen gebogen worden; tot datse de hoogste punt van de Restrematie of verkleininge aanraakt, en so sal het eene kunstelijke war gekromde linie worden, welke van binnen gesegneert zijnde, kan in een seker maniere dienen voor de verkleininge der Colommen, gelijk in de andere profilo te sien is.

Maar om datse veel sal lijden moeten van wegen de Lista, welke te veel of weinig groot is, of te nerveus en ontractabel of onmanierlijk, of om datse naar boven getrokken en onbestendig wort, daarom prijzen wy de wyse der Modernen niet, om de Colommen van kostelijker materie niet in perikel te brengen, alhoewelse voor Schilders en diergelijke, welke de lichtigheit beminnen, wel dienen kunnen, behalven dat hare werken ook van soo grooten importantie niet en zijn, en om datse somtijts sulke verkleining maken kunnen met een draat in een couleur gedoopt, en trekken-
 de dan deselve naar buiten, soo dat het eene gekromde linie wort.

Dese Sacomen, welke onse meesters plegen Valanginen of Centijnen te noemen, zijn dienstigh voor de Steenhouwers, Metselaars, Timmerluiden en andere, welke in de Fabriken werken. Hare breedte sal niet min dan 4, noch meer dan 3 van de grootnisse van de Fusti zijn, en naar 't Loot getrokken, sy behooren van Gentil-hout te zijn, so datse niet en veranderen, en voor accidenten beschermt worden, als wint, regen en diergelijke.

Nu volgt de ontwerpinge van de diminutie der Fusten der Toscanischen, Ionischen en Corintische Colommen met hare Moduli in de randen getekent: insgelijks de Sacomen of Valanginen en der Listeri, insgelijks de Cicognamede, welke de Steenhouwers gebruyken om de Steenen daar door te suiveren en te volmaken.

C A P. X X X I.

Van de deelen der Orders en proportien, en formen harer leden, en Agetti; ook snijdrwerken daar toe behoorende.

DE deelen der Ornamenten zijn in gedaante en leden veel onder malkander verscheiden, doch gaanse meestendeel naar buiten op verscheiden wijzen, om de dingen die daar op vallen mogen afte keeren. Voor 't eerst zijn sommige deelen der Orders, welke minder Sporto hebben als hare eigene hoogte is, en dit mach wel geseit worden van de Basamenten en Cimacien der Pedestalen, ook van de Basen en Capiteelen der Colommen, de Imposten en Archivolten, en eindelijk de Architraven en diergelijke: en dat geschiet om datse meerder sterkte hebben sullen, en niet van 't ooge wech nemen, als men naar boven siet. Maar de principale Cornicen hebben altijd op 't minst also veel Sporto en somtijts ook meer als hare hoogte is, en dat geschiet om meerder gieraat wegen, en datse al de andere deelen bedekken mogen, die beneden haar zijn, naar de selfde Order gedisponeert, en om datse voor het oog sullen schoonder schijnen; en behalven dat so zijn alle de voor-verhaalde deelen van ongelijke leden aan een gevoegt, also wel in forme als ook in grootnis.

Maar om naarder tot de particuliere dingen te komen, en dat men hare oorfaken en werken wel verstaan mogen, soo seggen wy dat de Basamenten der Pedestalen, en de Basen der Colommen, en diergelijke deelen aan malkander gevoegt zijn van leden, welke heel rondt of deels-
 ront

ront en deels krom of uitgeholt zijn: dit kan een generale regel zijn dat onder de Listellen en Gradetten geen vierkantige leden of delen zijn, en dit al hebben de Oude bouwmeesters geobserveert, om datse van de onweeren of slagen minder sullen beschadigt worden. Naar dit soo zijn de Cimacien, Imposten, Archivoltten, Capiteelen en Architraven aan malkander gevoegt, van sommige leden welke wat robuust en vlak zijn, alsoo wel voor sterkte en gratie, als ook datse 'r ooge naar boven toe niet benemen souden.

Maar de Cornicen zijn onder alle andere deelen van veel en verscheiden leden aan forme en grootheid aan malkander gevoegt. De principale en grootste zijn de Modiglioni van verscheiden formen, met den Giocciolatojo, opperste Golen, Dentellen, Vovolen, Golen, of onderste Cavetten, en die welke kleinder zijn dan al de Cimacien der Giocciolatojo en der Modiglione, om van de Astragalen, Orlen, Gradetten en Listellen te swijgen.

Alle welke dingen wy van de nature selfs wel afnemen kunnen, want gelijk als wy sien, sy heeft het buitenste van de Schouderen, Elbogen, Armen, Knien, Pedestalen, Vingeren, Neusen en Ooren al rondt of rondtachtig gemaakt, alsoo wel voor bequaamheit als voor sieraat, en de ongevallen te beter te vlieden en te verdragen. De Golen hebben hare namen gekregen van de Menschen Gola of Keel, de Cavetten en Scotien hebben hare namen van de Schorsen van verscheiden vruchten, en soo insgelijx kunnen wy in alle andere leden seker navolginge van dingen vinden.

Daar na zijn sommige deelen of leden heel vlak als de Fregio, Fascien, Orlen, welke op Griex Tenie genaamt worden, (gelijk *Varro* en *Verus Flacus* verhalen) welke van Wol gemaakt waren, en vergierden de Vrouwen hare hoofden daar mede, en soo zijn ook de Listelli: daar na zijn sommige vierkantig als de Giocciolatojo, Dentellen en Gradetten; andere zijn als Tafelen en Plintten, en so zijn meestendeel de Abaci van de Capiteelen. Daar zijn ook sommige van deelen van cirkels, als de kromme Fregi, en de Vovolen: sommige van een half cirkel of meer als de Thori, Astragali of Tondino, sommige andere zijn eensdeels hol als de Scotien, Cimbien van beneden, en boven aan de Capiteelen der Colommen, en insgelijx de Cavetti: en eindelijk sommige zijn eensdeels spitsig, eensdeels hol, als daar zijn alle de rechte en kromme Golen, met de Cartellen en Cartoccen, in de Sarragli der Archen, en Modiglioni des Corintische Orders, en diergelijken.

De leden welke men niet in de verhaalde Orders zijn of particulier, of eigen, en gemeender voor 't een als 't ander deel, daar na zijn sommige bloot, of teer en delicaat. De particuliere leden zijn de Scotien der Basen, de Fascien der Architraven, de rechte Golen, de Giocciolatojo, de Modiglioni, de Dentelli aan de Cornicen: de gemeine leden kunnen zijn de Orli, Thori, kromme Golen, Cavetten, Vovolen, Astragalletten, en insgelijx de Gradetten, en Listellen, welke gelijk Kussens onder aan de leden komen. De alderrobuste van al dese leden zijn de Plintten of Tafelen der Basen, de Fascien der Architraven, de Giocciolatojo, de Modiglioni van de Ionische Order, en van de Romainse de Dentelli, en diergelijken: Gelijk als alle de andere, welke wy een weinig voor verhaalt hebben delicate deelen zijn, doch sommige meer, sommige min.

Om dat onse intentie is alle dingen van importantie van dit faculteit voor de liefhebbers licht te maken: daarom willen wy behalven 't gent geschildt is geworden, sommige regulen geven, welke dienen kunnen om de Sporti der leden van deelen der Orders te formeeren, so dat elkeen van middelmatig verstant, vrucht mag verkrijgen van onse moeiten, en de Modonaturen of Sacomen wel geproportioneert en schoon maken kunnen, gelijk het de maniere van 't werk vereischt. En voor 't eerst so zijn de proportien en schoonheden der leden in de Modonaturen, naar de gelijkenisse der leden, welke de voeten, handen, hoofden andere deelen van 't menschen lichaam aan malkander voegen, want alhoewelse al eens zijn ten aanzien van de natuur, plaatse, getal en materie, nochtans zijns in schoonte, sterkheit of swakheit heel verscheiden, soo datse de aansinders veel beter behagen.

Daarom seggen wy voor een generalen regel, dat de leden van de deelen der robuste Orders moeten ook hare Sporti sterker en robuster hebben, namelijk met minder Agetti, gelijk in de Toscanische Order: daar na in de Dorische en Ionische Order moeten se subtylder zijn, en eindelijk dese van de Romainse en Corintische Order moeten wat derteler zijn, alle welke dingen wy in de Sacomen van onse 5 Orders geobserveert hebben, so in de Basamenten, Imposten en Capiteelen, als ook in al hare Corniciamenten, en daar in hebben wy de nature gevolgt, welke de proportien der leden in de gedierten soo wel en gratieuselijk onderhoudet, ja ook in de vruchten en andere gewassen.

De Sporti van de Giocciolatojo, als zijnde de principale deelen van de Cornicen, zijn grooter dan al de andere, indien men se rondom dubbelt van hare hoogte maakt, dese van de Modiglioni zijn de helft meer dan hare Fronten, de rechte Golen, de Gradetten en andere leden vereischen alsoo veel Sporto of een weinig meer dan hare hoogte is. De Dentelli, Vovoli, gekromde Golen of Cimacien, de Cavetti, en insgelijks de Golazze van de Imposten, en andere gelijke leden kunnen ontrent hebben. De Astragali, Tondini en Thori moeten een weinig meer Sporto hebben dan hare helft is: gelijk als de Cimbien, welke gelijk Lembi zijn onder en boven aan de Colommen,

lommen, en de Scotien der Basen hebben verscheidene Sporti : Maar de Orlo, Tenie, en Listelli moeten heel weinig Sporti hebben.

Eindelijk de Sottobasen der Pedestalen en Colommen, en insgelijks de Fascien der Architraven, en andere diergelijke kunnen ontrent het tiendedeel van hare hoogte voor Sporto hebben, en al de Agetti van dese leden hebben sommige volginge der natuur, welke de menschen het haar geeft dat voor 't voorhoofd uitsteekt, en de wijnbraan boven de oogen, de neuse staat boven de mondt, maar de kinne steekt wijdt voor uit, makende de keel, en bedekkende den hals en een deel van de borst, en soo moeten wy insgelijks van vele andere seggen, welke wy hierom verdriet te vermijden, achterlaten.

En aangesien dat wy begeeren 't misbruik van sommige eenvoudige te weeren, welke gelooven dat men de Modonaturen en Sacomen wel maken kan in de deelen der orders gepraetiseert en in 't werk gestelt zijnde : en ('t welk quader is) sy seggen valschelijk, dat het goet zy datmen se op die maniere maakt, gelijk de Schilders de deelen en leden der Schilderyen tekenen, so dat door de onbestandigheid van 't instrument, of haar onverstant hare dingen kreupel en ongestadig worden; daarom willen wy de liefhebbers om beter verstants en sekerheit der dingen vermaant hebben, dat alle de Modonaturen of Sacomen, sy zijn van deelen of leden of van de lichamen of corpus der Orders naar geen ander regel of weg gemaakt moeten worden, sy moeten ook niet denken datse de beste Theorica van dit door de passer of winkel-maat verkrijgen kunnen, welke instrumenten de Bouwmeesters en Mathematicus heel wel weten te gebruiken.

Want gelijk al een Geometer, welker voor sijn voornemen alle dingen eerstelijk in 't Abstracto sonder eenige materie by sich selfs overdenkt, en eindelijk gebruikt hy dan eerst een van dese instrumenten, of eenig diergelijk ding, om de formen, Figuren en Mathematischen Corporen voor den dag en in de oogen te brengen. Soo insgelijx een bouwmeester, als, en welk hier in met een Mathematicus heel wel overeen komt, en brengt sijne dingen realijker wijze in 't werk, moeten insgelijks dese twee treffelijke instrumenten gebruiken, om dat men wel seggen kan dat soodanige makinge der Sacomen, recht en juyft is, en gelijk *Vitruvius* betuigt, van de Oude gepresen worden, en ook om dat alle de verdeelingen der formen, sy zijn gelijk, of grootter, of kleinder alse behooren te zijn, blijven altyt onder malkander vereenigt, juyft, en geproportioneert; alsoo datse veel gratie van sich geven in de plaats waarse gestelt zijn.

Alle vierkantige of vlakke leden worden naar de maat gemaakt, en insgelijks met de Ry of Linie; en de gene welke wat spitfig, of hol, of verminkt zijn geworden met een of twee portien van de passer gemaakt, en op die maniere kunnen alle leden van de deelen der Orders, met goede redenen gemaakt worden, en hebben hare reale en sekere termini, en daarom gelijk wy geseit hebben, moeten wy de abuysen der genen welke alle Modonaturen op eene simpele practica maken, verwerpen, want dese zijn onsekere en bedriegelijke wegen.

Men moet wel merken, dat alle rechte en vlakke deelen, als daar zijn de Tafelen of Plinten der Basen, de Abaken der Capiteelen, en diergelijken moeten voor een generalen regel naar 't Listello gemaakt zijn, of moeten een weinig naar beneden hangen, dat de waters daar van afloopen, ja de vlakke dingen, als Fascien en diergelijken, behooren nooit gemaakt te worden dan naar ondertoe hangende, of dat het bovenste allencxkens voor uit steekt: doch soo datse de regel van *Vitruvius* gegeven niet volgen, welke niet prijsens waardig is. Want het is een groot abuys dat men dese leden onder en boven vierkantig maakt; so datse van buiten naar beneden verkleinen of vergrooten: Want gelijk als d'eenen de andere van 't gesicht wegh nemen, soo heeft ook de swaarte geen sekere robustheid van onderen, daar in 't tegendeel de gene welke naar de hoek-maat gemaakt zijn, kunnen beter gesien worden, en staan met redenen d'eene boven de andere.

En om dit propoost te besluiten, so seggen wy en houden voor seker, dat daar geen deel of lit is, welke de natuur of de kunste in sommige dingen niet volgt, en datse al behooren gemaakt te worden met een sekere forme en Figure, welk ding, gelijk wy geseit hebben, klaar schijnt, als voor exempel, 's Menschen handt heeft 5 vingers, welke soo onder malkander van lengte en grootheit geproportioneert zijn, datse alle met hare hoogten eene circumferentie aanraken, als men een center in eenig deel van de vlakke handt maken wil, en 't welk noch meer is, als men in de Navel van het Menschen lichaam een center maakt, en de arme wat naar boven verbreedt met de rechte en slinkervoet, soo sal men een perfect cirkel met het uiterste van de vingeren en toonen aanraken; soo dan konnen wy toonen, dat alle deelen van 't lichaam een groote over-een-komste en proportien onder malkander hebben, 't zy in de gelijkheit of sympathia: of in de proportionaliteit; en so veel mach hier genoeg zijn.

Nu willen wy verklaren in wat werken en in wat deelen der Orders de snijdt-werken bequaam zijn, en in wat materien de selfde best te pas komen. En aangaande 't eerste soo worden de selfde principalijk in de publike werken vereischt, maar principalijk in die Heiligen, als Tempelen en diergelijke tot Godts eere gemaakt: en dan ook in de gebouwen der Prinzen, of Republiken, en dan ook in de gieraden der Steden, gelijk de Ouden gemaakt hebben in de trium-

Lib. 1.
cap. 2. 6.
Lib. 3. ca. 3.
Lib. 4.
cap. 3. 7.
Lib. 5.
cap. 10.

Lib. 3. ca. 3.

Lib. 1.
cap. 12.

triumphale Bogen, Tempelen en andere tot magnificentie gemaakt. Aangaande de Orders, soo betamende snijdtwerken principalijk de meeste delicaten, als de Corintische en Romainche, want dese beide hebben hare Capiteelen met bladeren verciert, Caulicoli en Roosen, so darse niet wel sonder zijn konnen: sy zijn ook niet onbequamenlijk voor de Ionische Order, en somtijds ook een weinig de Dorische, gelijk wy in hare Capittelen betoont hebben.

Alle snijdtwerken volgen eenige dingen in de natuur of imiteeren de kunsten der Menschen, doch so accomodelijk, datse de gratie en dertelheit veel verciere: en om van de robuste dingen te beginnen, de Triglifen in 't Fregio van de Dorische Order imiteeren de hoofden van de balken der Palchi, welke de Ouden met Was of andere diergelijke dingen bedekt hebben, (als *Vitruvius* be-
 tuigt) datse van de regen onbeschadigt soudon blijven, en om die redenen hebbense ook in hare Fronten de Canalen of halve Canalen gemaakt, en onder aan de Architraven tegen over hebben-
 se Gioccien of water-droppen gemaakt, sulke als by nature daar van af vleyen mochten: in de Spatij die tusschen de Triglifi blijven makense de bijlen, de Bacilli, Vassen en Ossen-hoofden met kranffen verciert om te betoonen de kostbaarheid van de Offeranden, en de instrumenten welke sy daar by gebruikten. Lib. 4. ca. 28.

De Modiglioni imiteeren insgelijx de hoofden der balken van de Palchi, of Canterbury, in verschei-
 den manieren bedekt zijnde, particulierlijk in de Corintische Order komen de gekromde Peper-
 huiskens heel wel, verciert zijnde met Eyke-bladeren of Olijf-bladeren, welke onder aan de Modi-
 glionen raken of rondsom gaan: en om meerder cieraats wille hebbense in de Soffitti, welke daar
 tusschen of onder zijn Roosbladeren gestelt in verscheiden manieren. De Dentelli volgen de Affe-
 rerti of kleine balxkens, welke boven de grootste gestelt zijn, daaruit schijnt het (gelijk *Vitruvius*
 verhaalt) dat de Dentelli in de Cornicen waar de Modiglioni zijn, niet behooren ingesneden te
 worden; onaan gezien dat de Ouden (gelijkmen siet) in 't grootste deel van hare Cornicen dar
 selfde gedaan hebben, so dat het gebruik hierin veel meer plaats gehad heeft als de reden, 't welk
 wy geensins volgen willen, maar wy prijsen in alle maniere de Cornicen van de Rotonda en andere
 welke dit abuys niet en hebben. Lib. 4. ca. 29.

In de Giocciolatojo der Cornicen, en insgelijx in de Collarini, en Abachi der Capiteelen wor-
 den water-droppen, lange en ronde Slek-huiskens met gracieuse Cannelaturen ingesneden, en
 dan worden onder dese dingen roosen, bloemen, bloote of geslagene bladeren verdeelt. De rechte
 Golen plegen met Eyke-bladeren verciert te worden, of van bladeren op een andere manier gesla-
 gen, wassende naar boven toe, sommige waren boven en beneden gebonden, en met omgewonden
 wervels; andere waren gemaakt met Delphinkens met bladeren en andere dingen daar-en-tus-
 schen geset. Dekromme Goletten en Cimacien verciere haar met Archetti of bloemen van Me-
 legrani, andere met Rooskens, en simpele of dubbelde bladeren, ook dikmalen met Helera of
 Klimop-kruit. En om niet denkwaardigs achter te laten, de Astragalatti, welke men pleegt met
 snijdtwerken te maken in de Tondini, zijn gelijk de waterdrippen van tartar, welke door langte
 van tijdt tot steenen verhardet zijn, andere zijn ingesneden met bloemen van kleine en suyvre Me-
 legranetten, als hairlokken, en diergelijke dingen schoon en lieflijk verdeelt.

En om tot de Fregi te komen, die van de Romainche en Corintische Order, ja somtijden ook
 van de Ionische, (gelijk wy selver op *Sant Marcus* plaats gemaakt hebben na de Ionische Order,)
 konnen ingesneden worden met omwindinge van Eyke-bladeren, want dese manier van blade-
 ren is schoon, met Caulicoletti en Wijnranken, in dewelke Rosen of bloemen wassen, en dier-
 gelijke dingen, somtijts worden Grijsen onder aan geset, beweegelijke Kinderkens en Dierkens
 welke speelen gaan, en andere verscheidene dingen. In welke Fregio ook Festoni komen, wel-
 ke staan gelijk als een hoope vruchten, bladeren en bloemen van verscheide soorten, en welke de
 schoonste en lieflijkste zijn in de nature om aan te sien; met malkanderen verbonden en ingewik-
 kelt, dat het een lust aan te sien is, welke heel wel komen, indien se op de eene en de andere zij-
 de vast gemaakt zijn, ja ook indien se elders geset worden, d'een achter de andere hangende, gelijk-
 men in de nieuw verhaalde Fabriken siet, alle welke dingen in de werken der Ouden te sien zijn.

En aangaande de deelen der Orders, so behooren altijd de opperste voor'teerst met snijdtwer-
 ken gemaakt te worden, als daar zijn de Cornicen, Fregien Architraven van de Ornamenten:
 en dan de Colommen worden behalven de Canellaturen tamelijk ingesneden in de Capiteelen,
 de Imposten niet veel, de Archivolti wat meer dan de Serragli der Archi, en diergelijke, de Cima-
 cien, de Basamenten en de Basen der Colommen worden min ingesneden, als dingen welke de
 vuiligheden, quade tijden en ongevallen 't meeste onderworpen zijn. En aangaande de leden, so
 behooren de dilicate voor'teerst ingesneden te worden, en welke minst beschadigt worden: maar
 de Orli, Cimbien, Listellen en Gradetten nooit, want dese bedekken of onderscheiden 'reene
 lit van 't ander. De ingesnedene deelen behooren gemengt en tusschen effene en bloote deelen ge-
 sette worden: daarom (gelijk wy geseit hebben) worden de Dentelli onder de Vovoli en Archetti
 en diergelijke dingen niet gepresen; maar daar behoort eene simpele en bloote Fascie tusschen in
 gemaakt te worden; want anders maken so veel snijdtwerken een confusie, maar geen cieraat voor
 't werk, en zijn de oogen der verstandigen niet aangenaam.

Als daar dubbelde leden zijn, als de Thori in de Basen, de gekeerde Golen, of Cimacien in de Cornicen, en diergelijke dingen; alhoewelfe van verscheiden grootte zijn, dan behooren de snijdwerven verscheiden te zijn, sommige van een en sommige van de andere leden; want de verstroide snijdwerven zijn gelijk de Juweelen daar mede de Vrouwen haar versieren, want sy stellen sommige in 't hair, sommige aan de ooren, sommige om den hals, welke dan tot de borst toe naar beneden hangen, sommige setten se om de handen, en om armen en aan de zijden, sonder vermissinge of settinge der selve op eenen hoop.

Gelijk men geensins twijffelen moet, dat de Ouden hebben in de vierkantige werken veel vlijt aangewent, so wort ook gemerkt datse in de snijdwerven een extraordinarie neerstigheit gebruikt hebben, en daarom is het behoorlijk voor ons dat wy om onse snijdwerven wel te maken, veel dingen der Ouden wel confideeren en by ons overleggen, onder welke ook dese niet moeten achtergelaten worden. Voor 't eerst so willen de snijdwerven aangenaam zijn voor 't ooge, en behooren daarom gratieuselijk gewonden te zijn; insgelijx hare Frappaturen daar door de deelkens van malkander onderscheiden worden, behooren in bequame plaatse geset te worden; en dan datse wat verheven zijn, alsoo wel in 't geheel als in hare deelkens, en datse in de gronden suiver staan, datse in een galiaarde maniere tot perfectie gebracht zijn, so datse geëindigt zijnde lustig en suiverlijk staan. En dit wort al geseit ten aansien van 't geslacht van 't werk, welk veel of weinig delicaat is, en dan van de particuliere dingen, 't zy Capiteelen, of Fregi, of Cornicen; en 't voorts ten derde ook van de grootte of kleine distantie van de plaatse waar de snijdwerven in staan moeten, en laatstelijk van de qualiteit van de materie, daar in de snijdingen geschieden moeten, alle welke dingen (gelijk wy sien) de Ouden vlijtig geobserveert hebben. En soo veel mach genoegh zijn.

C A P. X X X I I.

Hoe men Theoreticalijk de deelen en leden van de Corintische Order behoort te formeeren, als daar zijn de Basamenten en Cimacien der Pedestalen, en de Basen der Colommen.

Ndien wy het gene wy ons elders te handelen voorgenomen hebben volmaken willen, so schijnt het heel nootzakelijk te zijn, de proportien welke de leden der Modonaturen van de deelen der Orders onder malkander behooren te hebben, te tekenen en insgelijks betoonen, hoese wel en regulierlijk met het quadro of de hoek-mate en de passer, geformeert kunnen worden; en insgelijks de wech te openen, daar by men de kantige of diagonale Intagli of insnijdingen der Sacomen maken sal (welke hier Cartaboni genoemd zijn,) alle welke dingen van heel grooter importantie zijn, om dese materie te volmaken en te eindigen. Daarom, om de swaarste difficulteiten aan een zijde te stellen of wech te nemen, willen wy van de deelen van de Corintische Order spreken; als zijnde de rijkste in leden, en voor het eerst willen wy van hare hoogten spreken, en dan van de Agetti, op datse gratieuselijk mogen gemaakt worden.

Cap. 11.
Cap. 29.

De Corintische Basa (gelijk wy elders geseit hebben) is een half Modulo hoog, en verdeelt sich in 6 deelen en een derdendeel: welke in acht leden verdeelt worden, (gelijk geseit is, als wy van dit Order spraken) en van boven te beginnen, de opperste Thoro is een deel, welke al de andere volgende reguleert; het Astragalletto is een derdedeel, en wort altijt van de Thoro verstaan: 't Bovenste Listello, met sijne intaccature is $\frac{1}{2}$, de Scotie $\frac{1}{2}$, de onderste Listello $\frac{1}{2}$, de onderste Astragalo $\frac{1}{2}$, de onderste Thoro $1\frac{1}{2}$, de plintus of Tafel insgelijx twee deelen, en aldus zijn de 6 deelen en $\frac{1}{2}$ verdeelt.

Al dese leden hebben (gelijk wy sien) een over-een-komste en Correlatie met de bovenste Thoro, en zijn ook onder malkander geproportioneert, want de Tafel of Plintus is tweemaal soo veel; de onderste Thoro $1\frac{1}{2}$, en de Scotia $\frac{1}{2}$ van de opperste Thoro, of de helft van d'onderste, en aldus sal het ook zijn met de andere leden, hoe klein de selfde ook mogen zijn. De vpet van de Colomna heeft de Cimbria of het Tondino, 't welk de helft van de opperste Thoro hoogh is, en de Cimbria $\frac{1}{2}$, en dit is so veel de hoogten aangaat.

De principale Agetti, naar welke de andere alle gereguleert zijn, zijn dese vijf; de Cimbria en Scotia hebben $\frac{1}{2}$ buiten aan de voet van de Colomna, het opperste Listello van de Scotia $\frac{1}{2}$, de onderste $\frac{1}{2}$, het onderste Astragalo $\frac{1}{2}$, en de onderste Thoro $\frac{1}{2}$, en raakt het uitterste van de Tafel aan; en al dese Agetti zijn twee deelen, en $\frac{1}{2}$ van de opperste Thoro: of $\frac{1}{2}$ van 't Modulo (gelijk wy geseit hebben) de Tafel vereenigt sich gratieuselijk aan een portie van de cirkel met 't Orlo van de Cimacia.

De andere leden hebben dan hare Sporti tusschen de verhaalde; want 't Tondino van de voet der Colomna heeft een weinig meer dan $\frac{1}{2}$ buiten de Cimbria, de opperste Thoro en sijn onderste Astragalo, hebben hare centri na 't Loot van de Tondino beneden aan de Cimbria: de onderste Astragalo strekt sig $\frac{1}{2}$ na buiten, behalven 't onderste Listello, en raakt aan 't center van d'onderste Thoro, welke sich $\frac{1}{2}$ uitsteekt na buiten toe. De Cimbria met de Scotio worden van binnen uitgehooft, de eene door eene portie van de cirkel, de andere met twee; 't Tondino, de twee Thori, en twee Astragalletti zijn van buiten gekromt, met een halve cirkel voor elk, al met de passer, maar de Cimbria en de Listelli worden met een hoek-maet getekent, 't welk alle by de profilo kan verstaan worden.

De

De Cimacia van 't Corintifche Pedestaal is van de Tronk tot boven toe $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, verdeelt sich in $7\frac{1}{2}$ deelen; aangaande sijne leden (gelijk wy geseit hebben) is het Orlo $\frac{2}{3}$: het Cimacio een deel, met welk al de andere gereguleert worden; het Tondino of Astragalo $\frac{2}{3}$, de Fascia een deelen $\frac{1}{2}$, het Listello $\frac{1}{2}$, het Vovolo met de bek $1\frac{1}{2}$, het Tondino $\frac{1}{2}$, het Gradetto $\frac{1}{2}$, de onderste Gola $1\frac{1}{2}$, 't welk al juyft $7\frac{1}{2}$ zijn, by welke 't Agetto van de Listello van 't vierkant van 't Pedestaal gevoegt wort, welk $\frac{1}{2}$ is, juyft so veel als sijne hoogte. En volgende naar boven toe, so heeft de Gola met sijn Gradetto $1\frac{1}{2}$ deel, het Vovolo een deel alwaar het Tondino mede in begrepen wort, het Cavetto en 't Soffitto van de Fascia heeft $1\frac{1}{2}$ voor Agetto: de Fascia heeft $\frac{1}{2}$, de Tondino, Cimacio en opperste Orlo hebben een deel, so datse alle tot $5\frac{1}{2}$ komen.

De Garbatura of gedaante onder aan 't Pedestaal, aan 't hooft van de Tronk van 't Pedestaal, Soffitto of bek van de Vovolo, zijn van binnen uitgehooft; het Vovolo selfs en de Tondino zijn van buiten krom: gelijk als het Cimacio en onderste Gola geformeert worden met twee portien van de cirkel, een van binnen, de andere van buiten, en dit geschiet met een passer, de andere leden formeeren sich met een squadra of hoek-mate.

Het vergierde deel van 't Basament is (gelijk wy geseit hebben) $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog, verdeelt in $4\frac{1}{2}$, welke in 6 leden verdcelt worden; de onderste Thoro boven de Zocco is een deel hoog, welke alle de andere reguleert; het Listello $\frac{1}{2}$, de Golazza $1\frac{1}{2}$: het Listello $\frac{1}{2}$, de Scotia $\frac{1}{2}$, het opperste Listello $\frac{1}{2}$, en aldus zijn de $4\frac{1}{2}$ verdeelt. Boven deze leden in het Tondino, en de Cimbria van de voet aan de Tronk, dese is $\frac{1}{2}$ hoog, en d'andere $\frac{1}{2}$.

Aangaande de Agetti, de Cimbria en de Scotia steken $\frac{1}{2}$ voor 't Robuste van 't Pedestaal uit, het Listello onder de Tondino $\frac{1}{2}$, de middelste $\frac{1}{2}$, de groote Gola twee deelen, de onderste Thoro $\frac{1}{2}$, en raakt aan het buitenste perpendicular van de Zocco, welk $\frac{1}{2}$ Modulo hoog is. De Cimbria en de Scotia zijn van binnen hol; het Tondino en de Thoro zijn naar buiten gekromt, en de Golazza met 2 portien eenfdeels buiten, eenfdeels binnen: en alle dese leden worden geformeert met de passer en de hoek-mate.

Nu volgt de ontwerpinge van de Basa, Cimacia, en 't Basament van de Corintifche Pedestaal met de hoogte en Agetti van hare leden, met portien of deelen getekent.

C A P. X X X I I I.

Hoe men Theoreticalfcher wijze de leden der Architraven, het Fregio en de Cornice van de Corintifche Order formeeren sal, insgelijks van de Diagonale of twee-hoekige snijdingen, en overfettinge der Modonaturen: en eindelyk van de Materien hier toe bequaamst zijnde.

U willen wy de formen der leden van de Architrave, 't Fregio, en Cornice van het Corintifche Ornament voor de hant nemen; volgende daar in de getekende maten. De Architrave (gelijk wy alreede geseit hebben) is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog; welke in 12 deelen en $\frac{1}{2}$ in hare 9 leden verdeelt worden. De Orlo is $\frac{1}{2}$ van een deel hoog; het Cavetto van de Cimacia is een deel, met welk deel alle de andere gereguleert worden: de Goletta van 't Cimacio selve is $\frac{1}{2}$, het Tondino $\frac{1}{2}$. De opperste Fascia is $3\frac{1}{2}$ deelen hoog, de Goletta $\frac{1}{2}$, de middelste Fascia $2\frac{1}{2}$, het Tondino een half: de kleinste Fascia 2 deelen, en op die wijze zijn de Fascien in hare hoogten d'een $\frac{1}{2}$ grootter dan de andere: en so veel aangaande de hoogten.

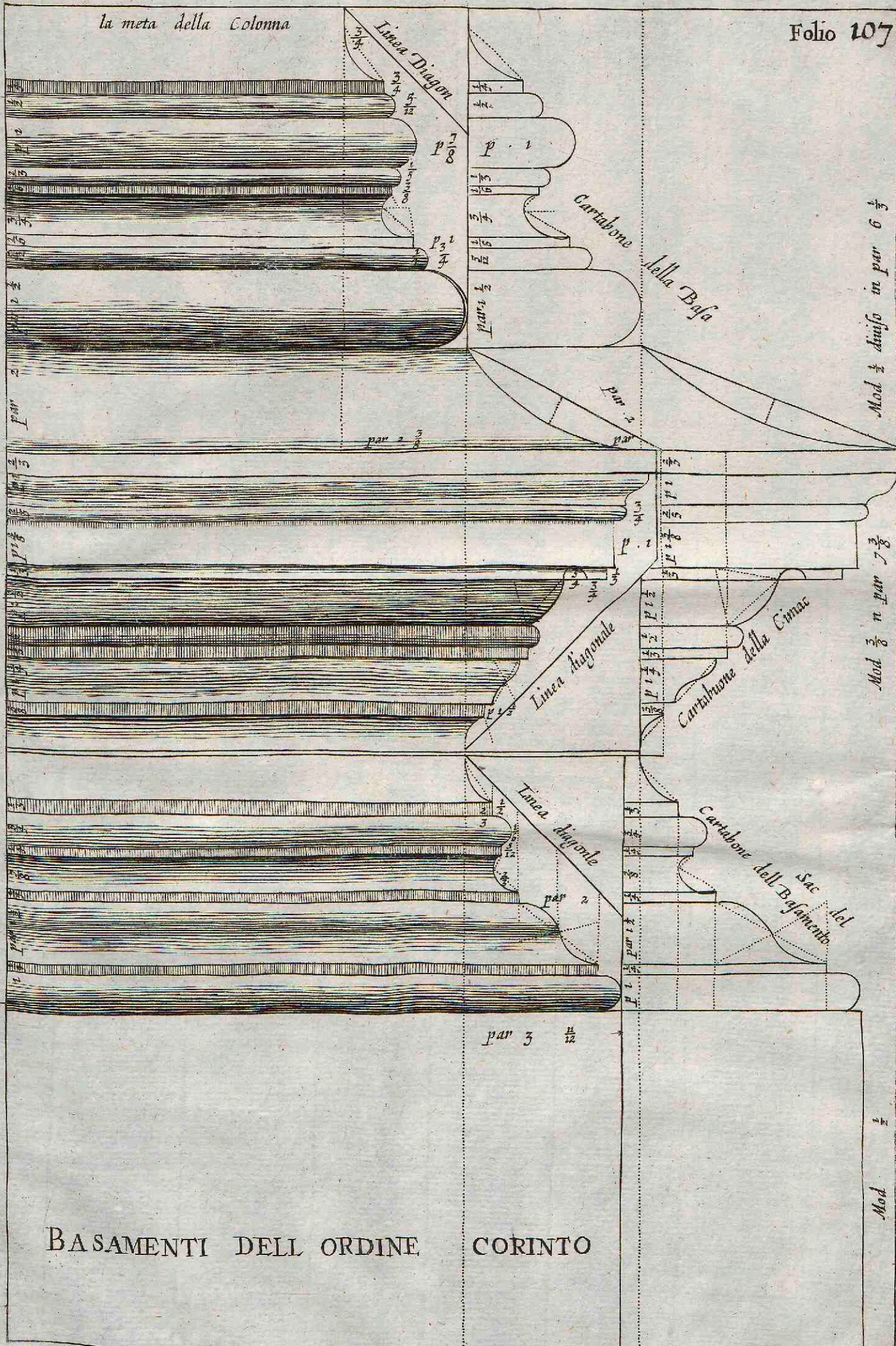
De Cimacien en de Gola hebben $\frac{2}{3}$ van haar hoogte voor Agetto, en alle beide, mitsgaders de Tondino hebben $1\frac{1}{2}$, de Goletta tusschen de Fascien heeft $\frac{1}{2}$, en het Tondino $\frac{1}{2}$, en de geheele Architrave heeft $2\frac{1}{2}$ voor Agetto. Het Cavetto van de Cimacia wert van binnen van een deel van een cirkel geformeert; maar sijne Goletta en Golettina met twee, so wel buiten als binnen, en de twee Tondini mede een half cirkel van buiten. Het Fregio is $\frac{1}{2}$ van 't Modulo hoog en vlak; het staat met sijne vastigheit naar 't perpendicular van de eerste Fascia van de Architrave: en beneden vereenigt het sich gratieuselyk boven 't Orlo van de Architrave.

De Corintifche Cornice is (gelijk wy geseit hebben) $\frac{1}{2}$ van 't Modulo, en soo veel is ook sijn Agetto: sijn hoogte wort in $7\frac{1}{2}$ deelen verdeelt, door sijne 14 leden: het Orlo is $\frac{1}{2}$, de groote Gola een deel, (na dese worden alle de andere leden geproportioneert) het Gradetto $\frac{1}{2}$, het Cimacio van de Giocciolojo een half deel, het Tondino $\frac{1}{2}$, het Giocciolojo $1\frac{1}{2}$, het Listello $\frac{1}{2}$, het Cimacio van de Modiglioni $\frac{1}{2}$, dat is $\frac{1}{2}$ van de hoogte; het Modiglion selfs $1\frac{1}{2}$, het Listello $\frac{1}{2}$, het Vovolo $\frac{1}{2}$, het Tondino $\frac{1}{2}$, het Gradetto $\frac{1}{2}$, en de onderste Gola $\frac{2}{3}$, en aldus zijn de deelen van de hoogte verdeelt; en de leden hebben proportie onder malkanderen.

De Agetti van dese leden worden naar buiten met acht perpendicolari van 't Fregio geformeert, de eerste is voor de onderste Gola en bovenste Gola: namelijk $\frac{1}{2}$ en een half deel, de andere $\frac{1}{2}$ voor het Tondino, Vovolo en Listello, de derde twee deelen en $\frac{1}{2}$ voor de Modiglioni; de vierde voor 't Cimacio met het bovenste en onderste Cimacio $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2}$ van 't Modulo. De vijfde van een deel voor 't Cavo of Soffitto van de Giocciolojo: het seste voor de twee vlakten van boven $\frac{1}{2}$: het zevende voor het Tondino, Cimacio van de Giocciolojo, en Gradetto $\frac{1}{2}$, en het achtste van een twaalfdedeel voor de bovenste Gola.

la metà della Colonna

Folio 107

Mod $\frac{1}{2}$

Cap. 10.

De hoogte van de Modiglionen wert in twee gelijke deelen verdeelt, de eerste is voor het gewelf in 't voor-hoofd, regel-recht tegen het grootste gewelf over, en 't andere blijft voor het blad, 't welk sich alsachtelijk naar beneden buigt, de helft van de grootste Voluta: het kleinste gewelf heeft in 't voor-hoofd een Tondino, twee Gola met zijn Orli en Listelli, daar van elders gesproken sal werden. Dese welffels werden geformeert met twee draayingen, in sich begriipende 8 middel-puncten, bykans de Ionische gelijk. Indien men daar na de Diagonale of twee-hoekige trekt van de perpendiculen der middel-puncten van de Voluten der Modiglionen, en met sijne halve twee portien van de cirkel maakt, de eene boven en de andere beneden, soo vereenigen sich de welven gratieuselijk met malkanderen, en werden de Cartellen so geformeert.

Alle Golen werden met twee circulaire portien geformeert, maar in verscheiden manieren. Want indien men een Diagonaal van de bovenste hoeken na de onderste van de Sporto der grootste Gola trekt, en in 't midde verdeelt, dan maken se 2 Basen van gelijk-zijdige Triangelen, maar niet van gelijke Basen; want in de sterkste Orders werden se gemaakt met de middelste proportien van de helft van sijne hoogte, en van de helft van de Diagonalen: in de delicate Orders worden se gemaakt met $\frac{2}{3}$ van de heele Diagonale: en door de kruiflinge een middel-punct gemaakt zijnde, so werden twee circulaire portien van de cirkel gemaakt, d'eene inbuigende naar boven toe, en de andere naar onder toe: als men de rechte Gola op dese wijze maakt, dan komt se heel wel.

En aangaande de gekromde Golen of Cimacien, daar wert een Diagonale van de opperste hoek naar 't onderste van hare Sporto getrokken, en door 't midden verdcelt, daar na wert een Triangel gemaakt, wiens middel-punct op de bovenste linien en insgelijks op de onderste linien van de Gola is, met twee cirkel-ronde deelen, eene krommende van buiten, en de andere van binnen, voegende in 't midde eene Diagonale daar by; op dese wijze wert de forme of gedaante van allen onsekere Golen gemaakt. Het Vovolo wert met een Triangel geformeert, welke zijn contraposto op de bovenste linie van 't Vovolo heeft: welke door twee puncten gevonden wert, namelijk 't bovenste en onderste punct van zijn Sporto, 't welk een Base maakt voor de Triangel, en so trekt men dan een deel van de cirkel naar buiten. De Tondini hebben voor Agetto een weinig meer dan een half cirkel, en aangaande de andere leden, als namelijk de Modiglionen, het Front van de Giocciolatojo, het Orlo van de Gola, de Listelli, Gradetti en andere, de selfde worden al naar 't quadro of mate gemaakt; en aldus is de Corintische Cornice geheel geformeert.

Indien wy Diagonale snijdinge willen maken, of hoekige Quartabuoni, ('t welk een ding is van importantie, doch nooit in 't werk gestelt, alhoewel de voornaamste Meesters daar veel nage-tracht hebben) so moeten wy eene Diagonale linie naar 't perfect quadrato van de geheele Sporto der Cornice trekken, en in dese Diagonale linie moeten alle perpendiculi komen, welke wy alreede gemaakt hebben van de Sportiharer leden, en dese uiterste einden moeten wy dan naar de mate met de geseide Diagonaal trekken, so dat se in hare kruiflingen rechte Anglen of hoeken maken met de hoogten der getekende leden parallel, zijnde naar de Diagonale.

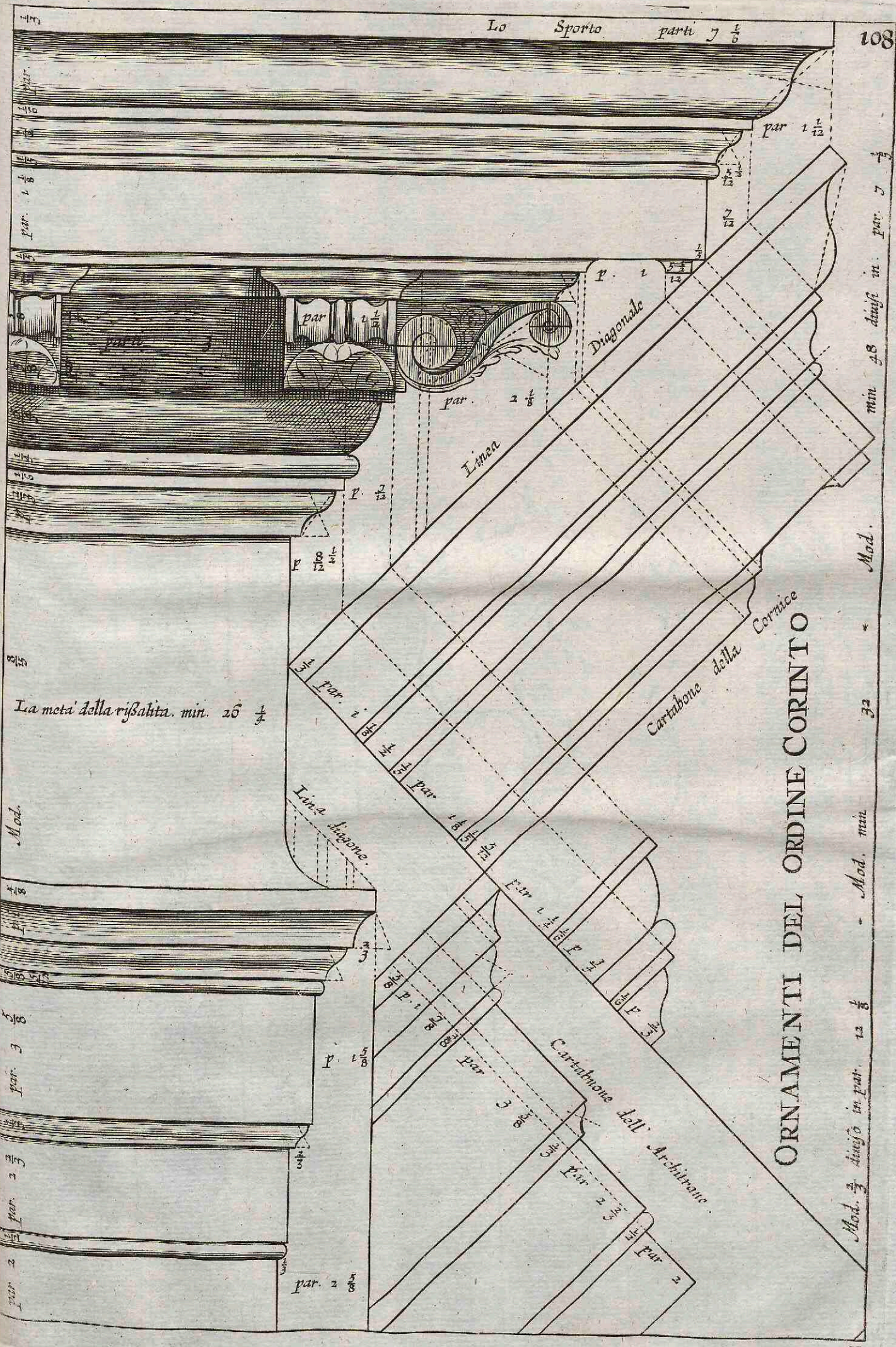
De principale termini aldus geset zijnde, behooren dan gratieuselijk te formeeren de eige leden van dit Quartabuone, diens Sporto de selfde proportie heeft met de Agetto van sijne Cornice, welke seven en een weinig daaren boven tegen vijf hebben; sodanig is de proportie der zijde van het quadrato met sijne Diagonale. Want de zijde van 't quadrato in elke Diagonale in sich selfs gemultipliceert zijnde, het product sal wesen het dobbelde van de multiplicatie der zijde des quadraats, welke de Diagonaal gemaakt heeft. So volgt dan, dat, indien de Cornice 5 deelen voor Agetto heeft, zijn Quartabuone moeten 7 deelen komen of een weinig meer; Het gene wy van de Cornice geseidt hebben, moet insgelijks van de Architrave verstaan worden, en van alle Basamenten, also wel van dit, als van alle andere Orders, gelijk wy ook getoont hebben in de twee ontwerpingen, mer deelen in haar leden getekent.

Wy sullen behalven 't gene wy alreede geseit hebben, sommige andere manieren voor de Sacomen te maken hier by voegen, en deselve by een sekere en lichte wege van eene forme tot de andere brengen, 't zy dat deselve kleinder of grootter zijn. De beste Theoreticalische wech om sulx te volbrengen, is, indien men de Modulo van sodanige grootte en qualiteit maakt als 't werk verdragen mach, en assigneert of tekent dan de Pedestalen, Colommen en Ornamenten daar mede, na de Order die men sich selve voorgenomen heeft te willen houden, proportioneerende hare deelen en leden, (gelijk wy in de voorgaande Capittelen geseit hebben) welke dingen heel licht vallen sullen voor de gene, welke sommiger-wijse verstaan, wat proportie de groote en kleine Moduli onder malkanderen hebben. Maar om dat ook de gene welke minder ervaringe hier in hebben, een sekere wetenschap mogen krijgen, om de voorgaande Modonaturen van eene Forme d'eene na d'ander te brengen, so sullen se sich bevlijtigen, behalven die men door Graticolatie, gelijk Schilders plegen, doen kan, ook dese navolgende regel te merken, welke licht en gemakke-lijk is.

Eerstelijk dan, indien men de Sacome, hoedanig deselve ook zijn mach, nemer, en de Parallel-linien van de hoogte der leden aan de achterdeelen verlanger, en insgelijks de perpendiculi der Agetten naar boven trekt, soo sullen deselve dienen voor groote Sacomen te maken; maar als
men

Lo Sporto parti $7 \frac{1}{5}$

108

ORNAMENTI DEL ORDINE CORINTO

32

Mod. min. 12 $\frac{1}{8}$

35

men de Sacome tot eene kleine forme brengen wil, dan moet men de linien soo trekken, datse al in een pyramidaal punt t'samen komen. Nugenomen, wy begoeren dat de Sacoma een vierdedeel of de helft grooter werde dan de eerste, so moet men eene linie van dese proportien heel over-trekken, welke wy hier in dese plaats Scalena noemen willen, welke door de Pararellen der eerst-gemelde hoogten passeert; en dan moet noch eene andere linie gemaakt werden, even in de selfde plaats, welke van de Paralellen der Agetti dependeert, en waar beide linien de verlengde linie doorsnijden. So neemt men dan op 't vlijtigst met de passer eene naar de andere, versettende en brengende alsoo de Sacoma in een grootter forme; gelijk als men doen moet, indien men deselve kleinder woude maken, en op dese wijze volght men de formen en dertelheit der leden in de eene van de andere, soo dat 't gene wy geseit hebben heel wel afloopen sal; en over sulks so kan ook de versettinge van de uitdeeling der poorten met requadri en verscheiden recinten geschieden, gelijk als nieuwe en verscheide dingen elk een vermaken, so behoort men ook aan de andere zijde deselve met goede redenen te bevestigen en vergeselschappen, en kunstelijk en aardiger-wijze in 't werk stellen, indien dan onse gegeven regulen, en andere gelijke nutte aanmerkingen wel in acht genomen en geobserveert werden, so sullen beide de Bouw-meester en de Patroon, welke de onkosten gedragen heeft, veel eer en lof verkrijgen, ja ook het werk selve sal te meer stantvastig en nutbaar blijven. Want het is klaar en openbaar (gelijk *Vitruvius* betuigt) dat niet alleen de verstandigen maar ook de Idioten de fouten die in de werken begaan worden, merken en berispen; ja wy mogen wel seggen dat het een proprietieit is van 't gemeene volk te willen praten van dingen daar het geen wetenschap of verstant van heeft. Maar de verstandige daar-en-tegen prijzen in 't begin alle de schoone nieuwe erfindinge der Bouw-meesters, en in 't einde als mensse kunstelijk vol-trekt en in 't werk stelt, dan verwonderen sy sich ook over deselve. En so veel sal genoegh gesproken zijn van dit Capiteel.

Lib. 6.
cap. 11.

C A P. X X X I V.

Van de Soffitten, welven en trappen, insgelijks van hare bequamelijke Ornamenten: ook van de proportien en maten der Poorten en Vensteren, met hare Ornamenten.

U schijnt het wel met reden over-een te komen, naardat wy van de Orders der Architecture, en insgelijks hare deelen en Modonaturen gesproken hebben, ook te verklaren de qualiteit en forme der Ornamenten in de Soffitti, en insgelijks ook wat spreken van de Welven en diergelijke deelen, waar van wy in de voorgaande Capitelen geen mentie gemaakt hebben, dewijle het vervolg der voorgenomen materien sulks niet toe-laten woude: maar nu sullen wy, by dit Order van spreken, een volkomen einde maken van alle dingen welke de gebouwen soo wel publijk als privaat volkomelijk verciert en schoon maken. En om van 't principaalste ding te beginnen, de Soffitti, gelijk mensse hier binnen Venetien in 't gemeen noemt, of de Sopalchi, (gelijk men binnen Romen spreekt) zijn by den Ouden heel gebruykelijk geweest, gelijk wy uit *Vitruvius* verstaan, welke soo dikmalen van de Lacunarii mentie maakt, en wy ook hier te vooren sprekende van de Poorten. *Pausanius* heeft dese materie in 't breed onderocht in sijne discoursen van de Tempelen in Griekenlant.

Lib. 2. ca. 9.
Lib. 4. ca. 8.
Cap. 3.
Lib. 7. ca. 2.

Wy hebben in de werken der Ouden die tot onser tijden toe overgebleven sijn, geen eenig exempel van Soffitti of Sopalchi van hout gemaakt; om datse lichtelijk hebben konnen verbrant of andersins te niet gebracht worden. Wy vinden by *Vitruvius*, *Pausanias*, *Plinius*, *Iosephus* en andere Authouren, dat de Soffitti ten selven tijde gemaakt zijn geweest van Cedren, Cypressen, en diergelijke welriekende, sterk en schoon hout, om te verswijgē de gene die met Ebbenhout of Olyphant overtrokken, ja ook wel met Metaal, Gout, Silver of klokspijs bedekt waren, daar van wy in *Pausanias* lesen, 't is ook wel te merken, 't gene wy van de Soffitto binnen den Tempel in Jerusaleem lesen, en van die binnen de Galerye van 't Pantheon in Griekenlant, 't welk *M. Agrippa* gebout heeft, want wy behooren de Ouden hier in te volgen, verkiefende duurzame, en om so te spreken, eeuwig durende materien, maar so datse ook niet te swaar, veranderlijk, of tot buigen geneigt zijn, voor 't eene datse het gebouw niet en beswaren, en voor 't ander, datse geene veranderinge brengen.

De Soffitti sijn principalijken bequaam voor de wooningplaatsen, Salen en andere gemene plaatsen binnen 's huis, om dat de Colommen, in sulke wijde plaatsen maar op de kanten staande, 't welsel alleen niet regeeren mogen, of om datse niet hoog genoeg zijn om welven daar in te maken. De Soffitti brengen dese nutten met sich met meer dan de welven die licht zijn, en de balken, dat geen geraas of getier en gestommel van boven naar beneden komen kan, of gehoord kan worden, want de lucht tusschen de balken en het Soffitto heeft geene doorbrekinge. Men moet ook onder andere principale dingen hier op letten, dat de Soffitti, so veel mogelijk is, hare behoorlijke en bequame hoogten verkrijgen, gelijk wy aangeseit hebben als wy van de publijke gebouwen en private huizen gesproken hebben. En datse behalven dit, hare bequamelijke sterkte en riquadri hebben, welke over een komen met de verdeelingen, so wel der Facciaten van buiten, als ook de muur van binnen, in die verdeelingen der Colommen of andre dingen bequaam voor ophoudinge aldaar gevonden.

Lib. 4. lib. 3.

Sy behooren ook Sfondri te hebben van verscheiden grootnissen en vormen, als daar zijn quadre, of wat langer, rondt, eigenlijk van acht Fascien, en diergelijken. Soo dat men altijd de grootte en meer vercierte vormen in 't midden brengt; veranderende de eene en de andere naar dat het best komt, gestadig lettende op de openingen en Vensteren, want op dese wijze staanse graviteitigh, en kosten ook niet so veel. Alle dese dingen soo wel generaal als particulier kunnen meer of min verciert werden, na dat het de plaats, 't zy publijk of privaat, lijden mach, want daar is geen twijfel, of de Ornamenten van de muur, en andere wel-geordineerde dingen, insgelijx ook de vlakke, betoonen de schoonheit der Soffitti veel beter.

In de groote en wijde plaatsen moeten de verdeelingen der Soffitti van groote vormen zijn, en met de gelegenheit van de plaatsen over-een-komen, en soo ingelijx in de plaatsen van middelmatige grootte, staan de middelmatige vormen heel wel; in sulker voegen dan zijn de Soffitti geen lofwaardig, der verdeelingen, 't zy datse te klein, of dat daar sommige andere dingen daar onder staan, of om andere oorsaken wegen niet wel kunnen in 't midde op 't vlakke vast staan, en t'eenemaal oversien werden: maar indien men se wel besien wil, moet men omgaan van 't eene deel tot 't andere. Want op dese maniere wert het werk gelijk als verstuukt, so daar-en-regen indien men het heel met eens oversien kan, schijnt het als een heel lichaam, in alle sijne deelen en leden als met ketenen tot malkander gebonden.

Wy hebben geobserveert, dat de Soffitti en Sopalchi by de oude Grieken en Romainen, principalijk in de Galleryen die rondsom de Tempelen zijn, gantsch met requadri, Corniciamenten en verscheiden snijwerken omcingelt waren, al van de beste Marbel, andere daar na hebben de groote quadri met kostelijke Schilderyen verciert, gelijk wy in *Pausanias* en *Plinius* lesen, makende de Lacunari met Lastren of Steenen van Albastert; alhoewel het ook waar is datse somtijden aan de kleine quadri geslagen Rosoni gestelt hebben, of omgekromde blad-werken, daar van wy noch huidendaags sommige tekenen sien binnen Roomen by den Catecumeni genoemd, tot Pantano, en sodanige zijn ook geweest binnen het Settizonio van *Severus*, tusschen den Berg Palatinus en Celius. Eindelijk kunnen wy ook voor seker seggen, dat wy hebben requadri van uitgeholde Soffitti gesien binnen de Spelonke van *Sibilla Cumana* genoemd, dicht by de Zee Averno, die na 't leven gedaan waren, met Schulpen van de subrijlste Peerlemoer verset of overtogen, en Musijk-instrumenten met treffelijke schoone verdeelingen van riquadri van verscheide grootten, en in veel andere plaatsen meer, welke wy hier niet verhalen willen.

Wy hebben in verscheiden gebouwen binnen de Woonplaatsen, Salen, of private huizen ingebracht dat men de Soffitti gemaakt heeft, verdeelt in quadri van verscheiden grootnissen omcingelt met recinten en Cornicen, welke het Sfondro van boven bequaam maken, daar na heeft men het geheele met witte, schijnende gelijk couleur van Marbel of andere diergelijke steenen ingeleit; welk ding niet alleen een sonderbare schoonheit in sich heeft, maar komt ook met het gebouw wel over een, behalven datse ook niet veel kosten, durabel en het licht in de plaats, waar se zijn, vermeerren.

En aangesien alle Meesters van dese kunst hebben sekere regulen gegeven voor de Corniciamenten en onderbalken, daarom willen wy hier alleen soo veel van spreken als schijnt nootwendig te zijn voor onser propoost. Eerstelijk moet men letten dat de Architraven van sulke vormen gemaakt werden gelijk d'Order vereischt, en dat hy rondsom de Fascien van de muur omgaat, boven welke insgelijx de recht-uittrekkingen gaan, also wel in de breedte als in de lengte, welke de principale verdeelingen der quadri van de Soffitti maken. Hare hoogte sal gelijk zijn den Fregi, geproportioneert naar de Architrave; en in 't deel naar onderen toe moeten se also breedt zijn als de hoogte is van de grootheit der Colommen of Zuilen, of Pilastren so aldaar mogen gevonden of ingebeelt worden, staande onder den selven. Daar na behooren de Cornici boven de geseide Fregi geset te werden, welke in 't minst de middelste deelen (als zijnde de principale) requadeeren.

Alle dese hoogte van de Architrave, Fregio, en de Cornice moeten zijn na dat 't de Order van 't werk vereischt, 't zy Ionisch, Romainisch of Corintisch, indiens boven de Colommen komen, welke op de aarde staan, of Sottobasen hebben, of boven hare Pedestalen zijn, welke wel toegelaten worden, insonderlijk als wy hoogte genoeg hebben, want als dan komen sy met hare Orders heel wel over een; en 't gene dat van den Soffitti geseidt is, kan ook verstaan worden van de vercieringe der muren beneden de Balken, gelijk wy in verscheiden Orders geordineert hebben, en heel gratieuselijken staan. Op dese maniere waren ook verciert de Salen, 't zy datse Economisch, Egyptisch of Grieksch waren, (gelijk wy elders geseit hebben.) Daarna aangaande de quadri der Soffitti van minder grootheit, behalven de middelste en andere principalen: die moeten hare Cornici wat minder verciert hebben, en van minder leden zijn als die van de groote Gola en van 't Giocciolatojo naar beneden toe te spreken, om dat het schijnt, sy hebben niet so veel grootheit van nooden, ook niet sodanige volmakinge der Cornicen, als de grootste quadri, in de midde staande, en andere diergelijken, voor welke men heele Cornicen met Modiglionen maken kan, want sy volgen, of zijn gelijk de open plaatsen in de hoven. Dese vlakke of Sfondri (welke *Vitruvius* en *Pausanias* Lacunari noemen) worden dan verciert met Historien, klare of duister, en somtijds ook met cou-

couleuren, naar dat het best schijnt voor 't werk, gelijk elders in een bequame plaats betoont sal werden. *Plinius* schrijft, *Pausanias* *Cicconius* zy de eerste geweest, welke de Lacunari of Soffitten der balken die te voren al bloot waren, met Schilderyen verciert heeft.

En alhoewel de Ouden (gelijk *Vitruvius* betoont) Grotteschen gehadt hebben, welke ten tijden van onse voorouderen gevonden en ontdekt zijn geworden, nochtans hebben deselve niet wel en lofslijk gestaan in dese diergelijke werken, want sy betoonen geen ding welke in de natuur gevonden of plaats hebben kan, door dien sy voor 't meest sonder gestalt en monstrueus waren, hebben geen rechten posament of voet gehadt, worden van nieuws opgehouden of geregeert, en konden ook selver veel min iets anders ophouden of regeeren, tegen de opinie van sommige welke sy hoog prijsen.

Nu willen wy komen te spreken van de Welven, welke de Ouden veel plegen te verciere, niet alleen in Kerken of diergelijke gebouwen tot den Godsdienst gemaakt, maar ook in andre huizen, soo wel publijk als privaat, wy sien ook huidendaags veel cieraden in de Welven van de Rotunda binnen Romen, en in 't kleine Weesen Kercken, binnen den Tempel des vredes, en d'andere twee kleine Kercken welke met malkander gebout zijn geworden, en in de Hoven digt daar by, binnen den Tempel van de heilige *Costanza* buiten de Poorten *Piagenoemt*, ja hier van sien wy ook noch tekenen in de warme baden van *Titus*, *Antonius*, *Diocletianus*, *Alexander* en *Constantinus*, en kort daar van te spreken, in 't meestedeel van de Voluten binnen de kostelijke groote huizen vindt men noch Ornamenten, met uithoolingen van groote of kleine hoogte, ook vierkantig, van ses, acht, en meer of minder zijden, welke alle in haren geslachten wel voor schoon en lieflijk voor de oogen mogen genoemt werden, alle welke vormen soo daar andere diergelijke meer zijn, wy insgelijks gebruiken kunnen; maar hier moet men wel op letten, dat de selfde wel aan malkander gebonden en gevoegt werden, soo datse eene schoone over een komste onder malkanderen verkrijgen.

Wy prijsen dat de Welven van schoone en bequamelijke hoogte zijn, en insgelijx datse liever geformeert zijn naar de proportie van de plaats daarse in zijn, dan overvloedig en met veel beuselingen verciert; want behalven datse in dese gestalt in verscheiden gevallen van droefheidt, als inhoudinge der begraafnissen en diergelijken, veel meer majesteit en cierlijkheit van sich betoonen, en ook behooren eenige gelijkenisse te hebben met de andere Ornamenten, soo is dit ook klaar, datse minder onkosten en tijt vereiffchen.

En aangaande de Ornamenten of cieraden, so seggen wy voor 't eerst dat de groote en wijde Welven ook groote verdeelingen moeten hebben, en de middelmatige Welven, middelmatige verdeelingen, en voor dit propoost sien wy, dat de Ouden gewoon zijn geweest hare Volten op 't meest te verciere met sterke riquadraturen van twee of drie vlakten met Cimacien, Golen en andere leden, van welke sommige deelen ingesneden waren naar de maniere van de Architraven, en alsdan wordense de Cornicen gelijk, doch met minder Agetti; welke dingen wy ook insgelijks, sonder yets de Graviteit of schoonte te benemen, maken kunnen.

En tot meerder aansien machuente verciere met verdeelingen met Cartellen gebonden zijnde, en met Grijnsen, Festoni, en somtijts ook met rondsom gekromde bladeren, Arabesken en snijderwerken, onderaan setten de sommige Historien, Beeldekens en gedierten, welke schoon by malkander staan, ook verdeelen 't werk eensdeels met snijdinge, eensdeels ook met Schilderye, om meerder schoonheit en dertelheit. Maar om dat wy de Welven, welke vaste en sterke verdeelingen hebben, ten meesten loven, boven de andere, welke kleine vormen en snijdingen hebben, soo willen wy insgelijx het selve verstaan hebben van hare Ornamenten van binnen. Aangesien dat om hooge en naar beneden te sien, tegen de natuurlijke beweeginge van onse oogen is, daarom moet men vlijtaanwenden, dat in een eenige omwindinge van de oogen, als wy in 't midden van de plaats gaan, alle de dingen van binnen in hare ordeninge mogen gesien werden.

Behalven dit soo vereiffchen ook de wel-vercierte Welven dat de vlakke en muur rondsom insgelijx bequamelijker-wijse verciert zijn, so datse eenige over-een-komste met malkander hebben, de cieraden der Welven staan beter indiense van witte en reinen stuéchi gemaakt zijn, gelijk Marbel, of datse voor 't meest overtoege zijn met een weinig gout, en somtijts verscheidentlijk verciert met aartzcouleur; midden in de quadri of anderen vormen, hoedanig deselve ook zijn: daar kunnen schoone Historien gemaakt werden, of andere diergelijke dingen: daar van wy elders breeder spreken willen in de eigen plaats van de Order en over-een-komste welke dese dingen behooren te hebben.

Het komt ook met 't verstant heel wel over een dat de Welven, Imposten en cieraden geproportioneert zijn, en niet onbedachter-wijse aangestelt, (gelijk veel te doen plegen,) welke bequaam zijn om op te houden, en insgelijx om op-gelegt te werden. De Imposten kunnen van verscheiden manieren, vormen en hoogte zijn, en ook van verscheiden deelen en leden. Maar so als het de qualiteit en grootheit van de Welven, en de maniere van 't Order der Colommen, welke rondsom de muur zijn, verdragen mach. 't Zy datse inder daat daar zijn, of daar zijn kunnen, alle geproportioneert na de hoogte. Wy kunnen daar in 't minst een simpel Architrave leggen met sijne Fascien

Lib. 2. ca. 28
Lib. 5. ca. 26
Lib. 6.
cap. 4. 5.
Lib. 9.
Lib. 35.
cap. 11.
Lib. 7. ca. 5.

Lib. 9.

cien en Cimacio, naar de qualiteit van de Order, 't welk tot $\frac{1}{2}$ komen sal van onder naar boven toe.

En indien daar een bequamelijke breedte en hoogte is, dan sal het genoegh zijn met een eenigh Cornice, maar so datse alle hare leden heeft, of bloot, of met Modiglioni $\frac{1}{2}$ en een half deel hoog; en indien men grootter en kostelijker gieraat maakt, dan kan men onder aan de Cornice 't Fregio byvoegen, in Fascien verkeert zijnde, 't welk tot $\frac{1}{2}$ en een half deel komen sal, gelijk wy in de voorgaande Capittelen gedaan hebben, om te vergeselschappen de poorten der Colomnati en Archi, en eindelijk so kan men in de kostelijkste en vergierde Welven een geheel Ornament maken, namelijk de Architrave, Fregio, en Cornice van 't seste van de heele hoogten van de aarde. Alle dese proportien konnen genomen worden van onse simpele Colomnaten, en insgelijks ook van de gene welke onder Pedestalen hebben, en konnen alto wel in de eene als in de andere geobserveert en gebruikt worden, en so ook de verdeelingen en de vormen selver, welke wy van Order tot Order ontworpen hebben; alle welke dingen wy hier om korte wegen niet weder-halen willen.

De Ornamenten der taappen moeten geensins achter-gelaten worden, aangesien dat dit een deel is heel noodig om 't gebouw daar by op en af te kilmmen, gelijk als de Aderen in 't lichaam van een mensch noodig zijn, om het bloet daar door van 't een lit tot 't andere te brengen, hier van willen wy in dese plaats also veel spreken, als de bequamelijkheit schijnt te vereischen: behalven dat wy elders hier van gesproken hebben, de principale trappen besonderlijk in de publijk of Heere gebouwen behooren evenwel hare eigen gieraad te hebben in de opgangen, inde effene en vlakke plaatsen in de muur, Imposten, Welven en elders; daarom willen wy wat hier van spreken.

De vlakten waar de trappen beginnen of einden, besonderlijk in de publijke oorden, behooren vergiert te zijn met Compartimenten of verdeelingen van quadri, dat is, vierkanten, of ronden, of 't zy acht Fascien met recinten van verscheiden breedtnissen van Marbel, of andere uitnemende steenen, de eene van de andere onderscheiden zijnde, in sulker voegen dat geen andere plaats in 't geheele gebouw zy daar men aan gaat of staat, welke meer vergiert of schoonder zijn dan dese, om dat sulke plaatsen gedurig gesien en gebruikt werden, en dan ook om dat dese plaats de dierbaarheid en kostelijkheit van de plaats, als mede de grootheit van de patroon van 't huis niet weinig vermeer, en dus zijn de trappen in 't Collegium en in de Bybliotheca hier binnen Venetien, en in sommige private Paleisen, insgelijks ook binnen Genua.

De trappen om daar aan op te gaan, behalven datse behooren breed en vermakelijk te zijn om daar by op te stijgen, so moeten deselve ook bequamelijker-wijze in 't Front vergiert zijn, en daarom behoorense voor 't minst een Tondino te hebben, en een Listello daar onder, 't welk in plaats van een Cimbria is, andere mogen een weinig wassen, en aan de principaalste behooren Golen te komen, met Cavetti onder en diergelijken. Alle welke dingen wy dus geordineert hebben, soo wel hier binnen Venetien als elders, en insonderheit in de gebouwen der vermaarde *Signoren Strozzi* binnen Florence.

De muur van de trappen konnen in 't minst aan de Cantonaten vergiert werden, en in de hoeken waar de vlakten zijn daar men op rustet, en waar de hoofden van de trappen aanleggen: en hier en daar aan de kanten behooren Poorten, Vensteren of Nissen te komen, of om in te gaan in sekere plaatsen, gelijk men siet hier binnen Venetien, en om deselve plaatsen klaar en licht vergiert te maken. Maar het voornaamste Ornament met welke men de trappen mede vergieren kan, is in hare beginningen onder waar men opstijgt, en boven by de vlakte waar de trappen sich einden, dese beide konnen Boogswijze gemaakt worden met Colommen of Pilastran, of met Pedestalen onder, en indien het beurt dat de openingen van de vierkantige vormen zijn, gelijk dan ook de trap met een vlak of effen Soffitto gemaakt kan werden, gelijk als offe hingen, in sulken geval konnense gemaakt werden, gelijk wy geseyt hebben, sprekende van de Colomnaen, en met deselve proportien en Sacomen welke wy in de voorgaande Orders beschreven hebben.

Cap. 13.

De Welven of Soffitten der trappen, besonderlijk in de publijke gebouwen, voor Princen, of Republiken, die moeten gemaakt zijn, gelijk wy geseyt hebben een weinig te voor, sprekende in 't gemeen van Welven: houdende voor de eene en de andere de verdeelingen der Sfondri in verscheiden vormen en Corniciamenten, vergiert met sommige delicate dingen. Alhoewel die van de trappen respecten opleidinge hebben moeten, op de passer of maat en lengte der hoogte van de Welven, en op hare vormen boven en beneden, en aldus komen alle de vormen die daar in verdeelt werden buiten het Squadro.

De openingen welke gemaakt worden om licht in te brengen op de vlakke plaats van de trappen, alwaar men aan rustet, insgelijks ook hare Welvingen moeten veel conformiteit hebben met de maten der Archi en hare Poorten; en daarom willen wy ook deselve Imposten, Modonen, en andere dingen gebruyken, welke hier toe komen, of plegen voor te vallen en gebruykt te werden, also dat hare effecten gratieus en vermakelijk werden. Het grootste deel van dese lichten, en principalijk waar trappen zijn konnen, moet met Ysere boomen bewaart zijn, om meerder sekerheit; 't is waar, dat deselve by redenen van de accidenten, welke daar konnen van 't vyer overkomen, dikmalen achter-gelaten werden, besonderlijk in de private huisen, waar mede perijkel te vreesen is, daarom moet men hier in eene goede opzicht hebben; dese Vensters konnen met ronde glazen

glazen verciert worden, of met steenen, ja somtijts ook met gebroken Cristal, in verscheiden vormen gestelt, en met schoone verdeelingen, naar dat het de plaats lijden mag, daar van wy elders spreken willen. De Imposten welke de welven ophouden of regeeren, (welke men hier binnen Venetien Felce noemt) behooren conformiteit te hebben met de trappen, en meer of min verciert zijn, naar dat het de Order van haar ingang vereischt, en alle dese dingen kunnen genomen worden van de Sacomen der Imposten der kleinder Archen, welke wy alreede beschreven hebben. Lib. 2.

Aan de trappen, maar insonderlijk in de publike plaatsen zijn de leuninggen bequaam, so wel op de rechte als op de flinker-hant, niet alleen voor gieraat, als tot steunfel van oude en swakke luiden, de forme der selve leuninggen kan zijn gelijk een Cimacia van een Pedestaal, van bequamelijker hoogte, om de handen aan te leggen, en daar kunnen ook om meerder Ornamenten wegen Balustreren van de rechte en flinker-zijde der muren gemaakt worden, en hare Staffili, welke recht tegen de trappen staan fullen, en de geseide leuninggen ophouden. Onder alle trappen welke wy gezien hebben in Italiën, besonderlijk binnen Genoa, in Vrankrijk, Duitslant en elders, houde ik voor de aldertreffelijkste en gieraadigste van Imposten, verdeelingen van Stucchi, Schilderyen en Beelden, die wy sien binnen Venetien binnen 't Collegio van de Serenissime Signoria, en die in de Bybliotheek, en in de publike Statuario, welke wy gemaakt hebben op *Sint Marcx* plaats, en over sulcx zijne alle beide ook wijt, klaar en licht daar by naar boven toe te gaan.

Alhoewel wy in de voorgaande Capittelen, alwaar wy van de deelen der Orders gesproken hebben, ook wat geseit hebben van de principale Poorten, welke voor Colonnati of Portici, dat is, Galleryen dienen kunnen, nochtans willen wy ook in die plaats handelen beide van de principale poorten, en insgelijcx ook van de Vensteren, welke bequaam zijn om licht daar by in te brengen, in de binnenste deelen van de gebouwen, om dat dese beide veel conformiteit met malkanderen hebben, also wel in respect van 't licht, als ook in respect van de qualiteit harer Ornamenten. De hoogten en breedten van 't licht van de Poorten, moeten geproportioneert zijn naar de qualiteit van de grootte en hoogten der Salen, Saletten en wooningen, of diergelijke plaatsen, en naar de dingen welke daar by moeten ingaan of ingebracht worden. 't Is waar, dat de principaalste gereguleert worden met de voorgeseide maten, namelijk $\frac{1}{2}$ van 't vlakke tot onder de Lacunaren of onder-balken der Wooningen; maar in de Faciën die vry zijn, mach sulke maten genomen werden tot onder de Architrave, en het komt met redenen geensins over een, (behalven dat wy alreede geseit hebben) dat de Poorten van boven fullen verkleint woden. Cap. 36.

De kleinste Poorten behooren niet minder dan drie voet breed te zijn, so dat twee menschen te gelijk daar by kunnen in en uitgaan, daar na konnense in de private gebouwen vermeer of verbreedet worden tot vier toe, maar in de publike tot vijf en ses voeten toe, gelijk wy dikmalen geordineert hebben, en hare hoogten moeten voor 't minst ook in de sterkste $\frac{1}{2}$ zijn, en mogen so veel wassen of toenemen als het Limitare, gelijk wy in de Corintische Order geseit hebben. 't Is waar, de Vensteren moeten geproportioneert zijn naar de Order van de Faciën van buiten, en so dat se licht genoeg naar binnen brengen, so dat de hoogten van hare lichten mogen insgelijks gesien werden, met het opperste van de lichten der Poorten selve; maar sy moeten so breed zijn, dat se in de hoogten van de Poggio naar boven toe toenemen of wassen tot $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$ toe, van welke proportie de Nichen insgelijks zijn. Cap. 14. 28.

De Ornamenten der Poorten, en insgelijks der Vensteren, sy mogen staan waar se willen, moeten sodanig sijn dat men in de makinge der selver respect hebbe, of lette op de qualiteit van de Fabrick, en op het geslacht van 't Order, en dese Ornamenten moeten ook geproportioneert zijn naar de hoogte van hare lichten; want sy kunnen geensins met redenen anders gemaakt worden, en moeten ook niet genomen werden van de breedten der lichten, gelijk de Moderne Bouw-meesters haar selve geimagineert hebben, want gelijk als van de hoogten der Colommen, en niet van de breedte der Intercolomni, veel min van de breedten der lichten van de Archi, de geproportioneerde hoogten hare bovenste Ornamenten moeten genomen worden, namelijk de Architrave, Fregio, Cornicen, en insgelijks de Imposten aan de Archen, gelijk wy getoont hebben, (en *Vitruvius* zelfs met ons over een stemt) so moeten insgelijks juyft observeeren in dese Ornamenten der Poorten en Vensteren. Serlio, Paladio. Lib. 1. cap. 25. Cap. 14. Lib. 4. ca. 6.

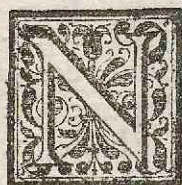
Daarom moet dit voor een generalen regel gemerkt worden, dat, indien de Ornamenten bloot en wat robuust zijn moeten, so moeten se, op dat se met de Order van 't vlakke over-een-komen, het vierdedeel van de hoogten der lichten van de Poorten hoog zijn, gelijk wy in de Toscanische Order geseit hebben; maar indien sulke Ornamenten moeten van de swakte en vercierte Orders zijn, gelijk de Ionico, dan konnense in hare dertelheit een weinig wassen, 't welk tusschen vier en vijf van de hoogten van hare lichten zijn sal, daar na als de Ornamenten zijn aan Poorten en Vensteren van de alderdelicaatste Orders, dan moeten deselve insgelijks minder hoog zijn, maar soo dat se het vijfde deel van de hoogte van de lichten nooit overschrijden, gelijk wy in de Corintische Order geassigneert hebben. Cap. 14. 16. Cap. 22.

Dese hoogte wert na mijn gevoelen alijt verdeelt in 15 deelen, daar van 5 de Architrave of Limitare toekomen, en so groot zijn insgelijcx de Erten of Stijlen, 4 de Fregio, en de 6 bovenste deelen

deelen blijven overig voor de Cornice, welke de helft meerder is dan het Fregio, en ; meer dan de Architrave. De Fronten der Stijlen of Erten, het limitare of Architrave sullen nooit meer hebben dan twee Fascien, met hare Goletten, of bovenste Cimacien, en Astragaletten, of ander gelijke dingen tusschen de Fascien; daar na in de zijden der stokken, en Soffitto van 't Limitare (besonderlijk in de publijke werken) daar maaktmen verdeelingen met requadri, Eykens en diergelijke vormen, recinten met Cavetti en andere leden. In dese requadri kunnen verscheiden dingen gesneden werden, welke sommige gratie en beduydinge hebben: gelijkmen door onser ordening gemaakt heeft in de derde Order van de Fabrijk der doorluchtigste Signoren Procuratoren op *Sint Marx* plaatse, en hare Cornicen moeten niet veel vervult werden met leden, want anders sullen se beide te klein wesen, en maken een confusie met de Ornamenten der Principale Orders. En soo veel mag hier genoeg geseit wesen.

Nu volgt de ontwerpinge der Ornamenten van de Poorten en Vensteren van de Corintische Order, met hare maten en particuliere vormen.

Besluit-reden van dit Boek.

U soudet behoorlijk zijn dat wy tot een besluit van dit Boek verhaalden, en in sommige manieren vertoonden, wat voor oneigene en ongerijmde dingen en misbruyken, na de afneminge des Roomschen Rijks, allenxkens en Barbarischer wijze in de voor-verhaalde Orders ingekroopen zijn, en tot huidendaags toe van sommige zijn geoeffent en gebruykt geworden, aangesien dat de nature der Menschē altijd meer geneigt is tot quaat en verderf, als tot verbetering. Ik en kan my hier niet onthouden te melden, dat daar zijn gevonden soo slechte en eenvoudige luiden die haar selven voor de aldertreffelijkste Werk-meesters uitgegeven hebben, en evenwel in 't einde duifenderley fouten, mislagen en bottigheden bedreven hebben: ja men vint noch tot onser tijt sekere Menschen welke haar selven veel meer inbeelden dan se in der daat doen kunnen. Wy begeeren evenwel niemant hier in 't particulier of by name te berispen, of hare werken te verachten, want wy souden te veel te doen krijgen, maar wy willen alleen (gelijk wy hier boven gedaan hebben) de fouten alleen voor den dag brengen, welke sodanige Meesters begaan hebben, op dat de selve bekend en van de goede dingen afgescheiden en gemijdt mogen worden, ja dat se ook in de werken daarse alreede in staan, gecorrigeert en weg-genomen mochten werden.

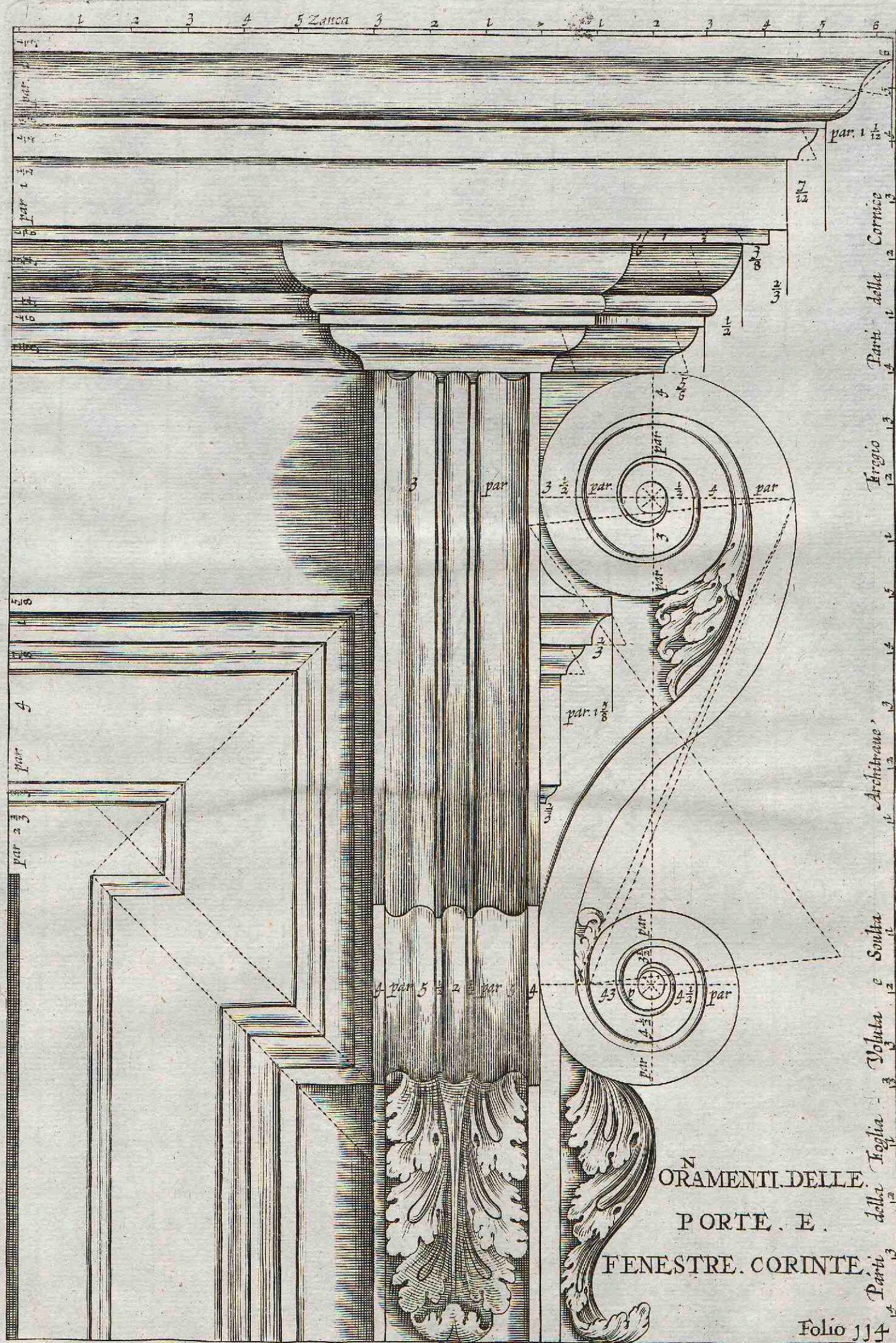
En om tot 't particulier te komen, daar hebben sommige een schandelijke foute begaan, welke in de Pedamenten en Pedestalen der gebouwen, in stede van rustijke, en een weinig vercierde banden, en welke wel aan een gebonden behooren te zijn, sommige requadraturen, eys-gewijse vormen, of met veelderley Faciaten, gelijk Diamanten ingevoert hebben, van grooter of middelmatige hoogte, naar buiten of binnen aangeleent, en andere gelijke dingen meer. En in stede van Basamenten, Cimacien met effene Fascien, of met hare leden en bequame Agetten, (gelijk wy geseit hebben dat de Ouden gebruykt hebben) hebben se sommige Golacien of Cordonigemaakt, of ketenen met hare ringen, naar verscheiden manieren in malkander gewikkelt en andere diergelijke dingen meer, daar mede sy hebben (gelijk schijnt) willen te verstaan geven, dat se gesint zijn hare werken, gelijk als met Edel-steenen en ketenen te vercierē. Daar zijn ook andere geweest, welke in de stokken der Pedestalen, Cartellen, Camei, en andere vormen ingesneden hebben: welke dingen geensins bequaam zijn om eenige volmaakteit of sterkte te betoonen in de dingen welke sy regeeren en ophouden moeten. Dit is ook veel berispens waardig, dat sommige Colommen of Zuilen krom gemaakt zijn, en gebogen gelijk Wijn-ranken, gelijk wy sien in 't Faciaat van 't huis van *Arezo*, en andere zijn rondsom gecanneleert over dwers, andere insgelijx zijn van veelderley groote en ongeformeerde stukken aan malkander gevoegt, welke sy daarom rustijk noemen (gelijk als of het kleet genoeg waar om een soldaat te maken) en eindelijk so hebben se ook sommige omcingelt, en met Fascien, Kranfen, Vestonen en gekromde bladeren van Wijnranken, klimkruit of andere diergelijke dingen gebonden, welke by de France voor schoon gehouden worden, alhoewel se onformlijk zijn, en de Colommen of Zuilen daar en boven ook verswakken.

Daar zijn ook veel geweest, welke in stede van Colommen met Pilastren, door welk de principale Ornamenten der Faciaten, poorten, Vensteren en andere gelijke openingen geregeert werden, gemaakt of gestelt hebben Satyri, Harpien en andere monstreuse gedierten, gelijk wy sien in de eerstgemelde Faciate; ja ook Cartellen ('t welk een nieuwe maniere is van inwikkeling, vol bladeren en Arabeschen of andere dingen, welke met redenen niet over een komen, aangesien dat se gebrekelijckheit vertoonen en behooren daarom niet geset of gemaakt te werden, boven H. historien of ontwerpinge en afbeeldinge van voornamen personen, ook zijnsē soo teer en week, dat se heel onbequaam zijn eenig ding te regeeren of op te houden, welk duurachtig en swaar is. En alhoewel *Vitruvius* in stede van Colommen de beelden der Cariatidi beschrijft, welke de swarigheden dragen en ophouden moeten, en insgelijx ook de beelden der Persianer, welke de Galerye der

Cap. 12.

Lib. 7. ca. 5.

Lib. 1. ca. 1.

Parti della Cornice
 Fregio
 Architrave
 Voluta e Soulia
 della Foglia
 Parti

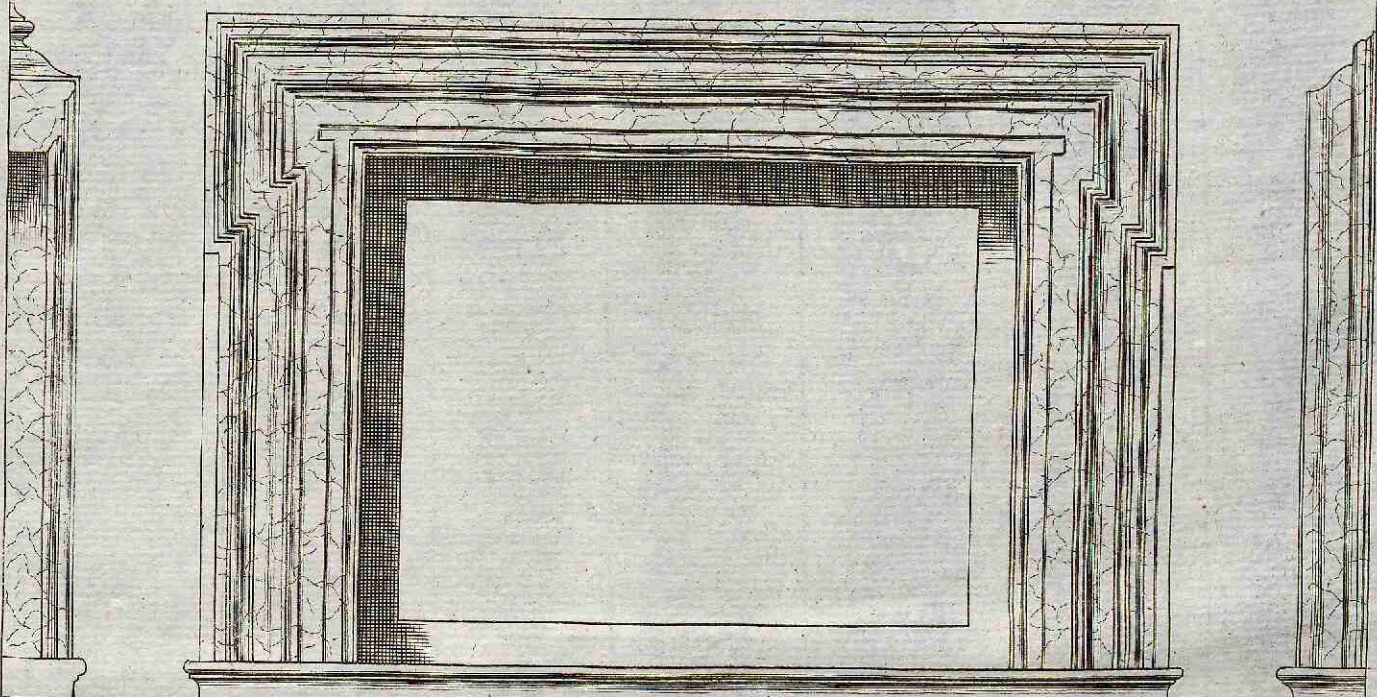
der Lacedaemonianen in stede van Colommen ophielden tot een teken van hare dienstbaarheidt, gelijk *Pausanias* verhaalt, ja men vindt ook een groot getal van gevangenen en slaven in de triumphale Arken ingesneden, ook in de historische Colommen van *Trajanus* en *Antoninus*, met noch andere meer hier en daar, evenwel nochtans verwerptse *Vitruvius* in 't geheel, alle dese Colommen of beelden in stede van Colommen, met andere diergelijke ongerijmde dingen, welke in geen gebouw behooren plaats te hebben.

Daarom moeten wy ons in alle dese verhaalde dingen inbeelden, dat daar Pilastrin achter aan zijn gemaakt geworden, of andere sterke dingen, welke de geheele swaarte of in 't minst een deel der selfde ophielden en regeeren moeten, so dat het schijnt de gevangene en andere gedierte zijn, maar voor cieraat daar by gevoegt, gelijk wy ook dikmalen geordineert hebben, als te sien is in de twee gevangenen, welke droefheit bethoonen, en haar buigen en krommen onder de swaarte van de Nappa binnen het Anticollegio van de doorluchtigste Heeren hier binnen Venetien, en in veel andere gebouwen van private Edelluiden. Niet min dwalen ook de gene, welke in de Faciaten waar Colommen of Pilastrin zijn, toelaten dat de Basamenten en Cimacien of de Basen, en de Capiteelen of Imposten, en de Cornicen, welke voor een cieraat der Archi dienen; de Poorten, Vensters, Nicchen en diergelijke andere dingen verhinderlijk zijn, en in de Colommen, Pilastrin of Vleugelkens gestout werden en voor uit steken: soo dat somtijds de Ornamenten van d'een Order by na schijne de Ornamenten van een ander Order, gelijk hier binnen Venetien geschiet is, en buiten onser consent of gevoelen gemaakt is geworden het Capiteel van de Procuratie tegen de Laguna over, met een Facie van Zecca, en insgelijks de tweede Order van de Fabrieken der doorluchtigste Heeren Procureuren, met die van de Librarie op *Sint Marx* plaatse, alle welke dingen recht verstandige meesters niet behagen, want wy sien, dat de Nature in de lichamen der gedierten noit het een lidt het ander hinderlijk maakt, en zijn van de Ouden noit in hare werken gebruikt.

Is ook berispiens waardig als men fiet dat de principale Ornamenten der Orders, of de Poorten, Vensters, Nappen en andere welke in de Architraven, Fregien en hare Cornicen komen, onbehoorlijke leden hebben, en van onbequame vormen zijn, qualijk geproportioneert, ja somtijds ook wel in gebroken stukken, tusschen welke dikmalen rustijke banden komen of Cartellen en Festonen en veel andere dingen meer, welke alle buiten propoost zijn. De gene dwalen ook seer welke aan der saliten der Cornicen, die simpelijk op de Colommen of Pilastrin zijn, Frontespicien maken sonder de Ornamenten der selve aan malkander te binden, gelijk men huidendaags veel Poorten fiet, en veel Vensters Arks-wijse gemaakt, ook vele kostelijke Altaren. Het is ook onbetamelijk als men Frontespicien maakt, openstaande, en die in 't midde breekt, niet latende dan een weinig van de hoofden, ja somtijts fiet men se ook na de manier van Cartellonen en diergelijke, welke dingen alle onvermakelijk aan te sien zijn.

En aangesien de Frontespicien zijn gemaakt na de maniere van de daken, dekfelen der gebouwen, met geheele ketenen der balk-werken, overloopen van d'een muur tot de andere, welke met reden gemaakt zijn om de Mensch en andere dingen van 't quaat weêr te beschermen; in sulker voegen dat sulke Bouw-meesters geenins seggen konnen dat hare Frontespicien wel en bequamelijk gemaakt zijn sonder eenige Cornicen, of met Cornicen, welke geswakt en in vele deelen verbroken zijn, gelijk hoofden, schouderen, armen en voeten, welke van hare lichamen afgetrokken zijn, alle welke dingen mismaakt en 't werk leelijk maken, maar insonderlijk de werken tot den Godsdienst behoorende. Andere daar-en-tegen niet hier mede vergenoegt zijnde, maken dikmalen in een Faciate, of boven een Cornice van wat Order deselve ook zijn mach, twee Frontespicien, d'een boven de andere, en maken beide hoekig, of d'een met de portie van een cirkel, welk ding veel berispiens waardig is, want wy sien dat de nature voor elk afsonderlijk gedierte of schepsel niet meer dan een rok of dekfel maakt, daarom is 't ook behoorlijk voor een kunstenaar voor eenig gebouw, hoe groot dat selve ook zijn mach, maar een dak te maken, het welke behoort gantsch en geheel te zijn, niet verdeelt in twee, welke verscheiden, en 't een boven 't andere gestelt wert gelijk dese botmuilen plegen te doen. En indien dese haar wilden ontschuldigen en seggen dat ook de Retundo binnen Rome twee Frontispicien heeft, soo antwoorden wy, dat de een Frontispici staat boven de Cornicen van d'een Order, welk Pilastrinen heeft van gebrande steenen, recht over tegen het Faciaat van 't lichaam van de Tempel 16 van onse voeten hoog, en meer dan 40 van malkanderen afgescheiden. En wort nochtans het andere Frontespicie in dit gebouw van verstandigen niet gepresen. Maar boven al is gantsch niet te lijden of te verdragen, als men sware Poggivoli maakt, en Cartellonen, Harpien of andere monstreuse dingen daar onder aanset, om de selve te regeeren, ja sommige onverstandige gebruyken se ook in de deelen welke men binnen Roomen en Florencen zine noemt, en de Gioccirole en andere swakke dingen ophouden moeten, de voeten der welven, Avellen of andere sware en sterke dingen in de muur.

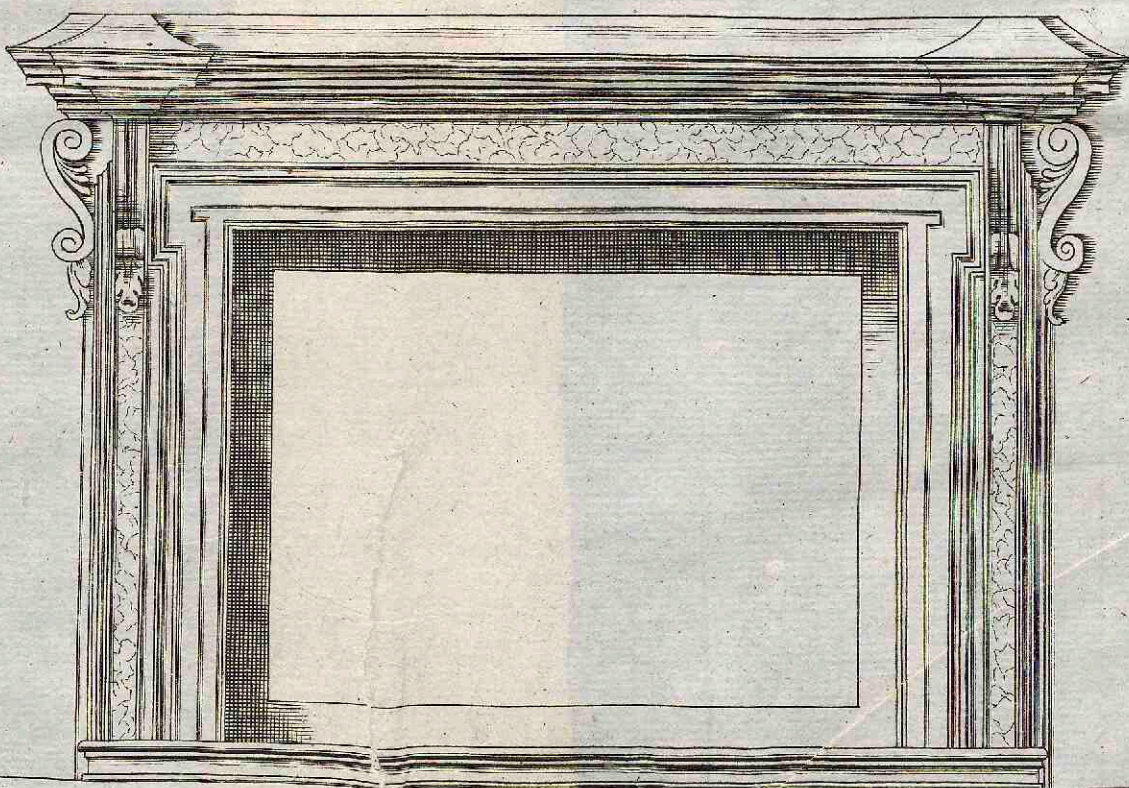
Daar werden insgelijks sommige gevonden, welke so wel in 't generaal als in 't particulier met hare inventien veel afdwalen in de makinge der Cartellen en andere dingen welke hier en daar van de poorten en Vensteren (gelijk wy geseit hebben) afhangen en met redenen moet geob-
ferveert worden, insgelijks ook in de ontwerpinge der Heroysche luiden, tronien en andere dier-
gelijke

Profilo

NAPPA . ALLA . ROMANO .

Profilo

NAPPA . ALLA . VENETIANA .

gelijke dingen, welke boven de Serragli of Cunei der Archivolten gestelt werden, met vliegende victorien, of andere Figuren in de Flanken ingesneden, alle welke dingen vol beduidinge zijn, en van de Ouden met veel gratie en lieflijkheit zijn gemaakt. Behalven dese vint men ook vele (maar besonderlijk onder de uitlantsche Bouw-meesters,) welke de antiquiteiten niet gesien of gevolgt hebben, welke in de Basamenten, Cimacien, Basen en Capiteelen, ja ook in de Corniciamenten sommige leden in voeren, welke buiten haar bequamelijke plaats staan, en leelijk zijn, en geene over-een-komste onder malkander hebben, welke sonder alle redenen gemaakt worden. De gene welke sodanige vryheit gebruyken, en sulke ongerijmde werken plegen te maken, verscheiden ontschuldiging voor den dach te brengen, ja sy derven wel seggen datse gedwongen zijn soo te doen, en datse wel staan, en dat hare inventien op dese wijze vermeert en verscheiden werden, ook dat men grooter behagen daar in heeft, ja somtijts seggense, maken wyse soodanig om de onkosten te sparen, maar alle dese ontschuldiging hebben geen gront, want het onverstandige volk heeft alleen behagen daar in.

Andere durven wel stoutelijk seggen, dat het wel geoorloft is sulke en diergelijke ongeordineerde dingen te maken, aangesien datse also wel Bouw-meesters zijn als de Ouden, en dat een man sijn vrye wil volgen mach in al dat hy doet, meinende also dat het geoorloft is wijt en breed af te dwalen; maar wie is hy die niet weet dat het veel swaarder is een lichaam te maken met alle sijne leden en deelen, wel met malkander over-een-komende en geproportioneert, dan een lichaam sonder proportie of gestalte: Andere welke wat beter te verdragen zijn dan de eerste, seggen dat sulke dingen met oorlof kunnen gemaakt werden, als mense maar vast genoeg maakt en wel met malkanderen verbindt, soo datse haar niet bewegen of vallen kunnen, maar soodanige meininge is sonder gront. Daarom siet men dat ieder een ons gaern soude wijs maken, als of wy niet wel genoeg wisten dat het niet geoorloft is, in de Orders der Architecture of in de deelen der selve eenig dink te voegen, welk swak en quaat is, dat het sich selfs niet regeeren of ophouden kan, alhoewel het van andere materien afgesondert is, en dit moet nootsakelijk soo zijn, indien het geheele gebouw wel met sich selfs vereenigt en verbonden zijn sal. Daarom bedriegen sich de gene welke haar verstant in sulke nieuwe inventien verslijten.

Lib. I.

Lib. 7. ca. 5.

En aangesien 't meeste deel van dat wy verhaalt hebben in 't geheel overtollig of gebrekkelijk is, daar uit komt het dat sulke meesters noit geen sekeren regel gehad hebben, en om dat deselve buiten alle redenen gaan; daarom verkregen se ook in 't einde den rechten loon, en straf van haar lichtvaardigheid, en werden van elk een bespot. En aangesien de Architecture is een navolger der nature, en een regel der schoone kunsten, so volgt dan dat de verstandige werkmeesters, en die een lof van haar werken soeken te verkrijgen, sulke en diergelijke misbruiken vlieden, aangesien datse in 't geheel buiten de palen van dese faculteit loopen, en ook nooit by den Grieken of Romainen met lof zijn gebruikt, gelijk wy uit *Vitruvius* verstaan kunnen: aangesien dat dese dingen het werk niet vergieren maar veel eerder verwerren, en mishagen de verstandige grotelijx, ja nemen ook veel tijd der Bouwluiden. Daarom zijn die veel prijsens waardig, welke hare werken ordineeren binnen de palen der redenen, en besteken der Ouden en verstandige werkmeesters, welke wy ingestelt hebben, in een sekere en schoone wijze die recht matig te vergieren, want so sullen se haar werken sonder gebrek ordineeren, latende de andere in haar grove dwalingen tot haar eigen verderf, gelijk het Griex spreekwoort seit, ik hebbe *Charibdis* geschuwt, en ben in *Scylla* versonken. En dit zy eindelijk en ten laatste genoeg.

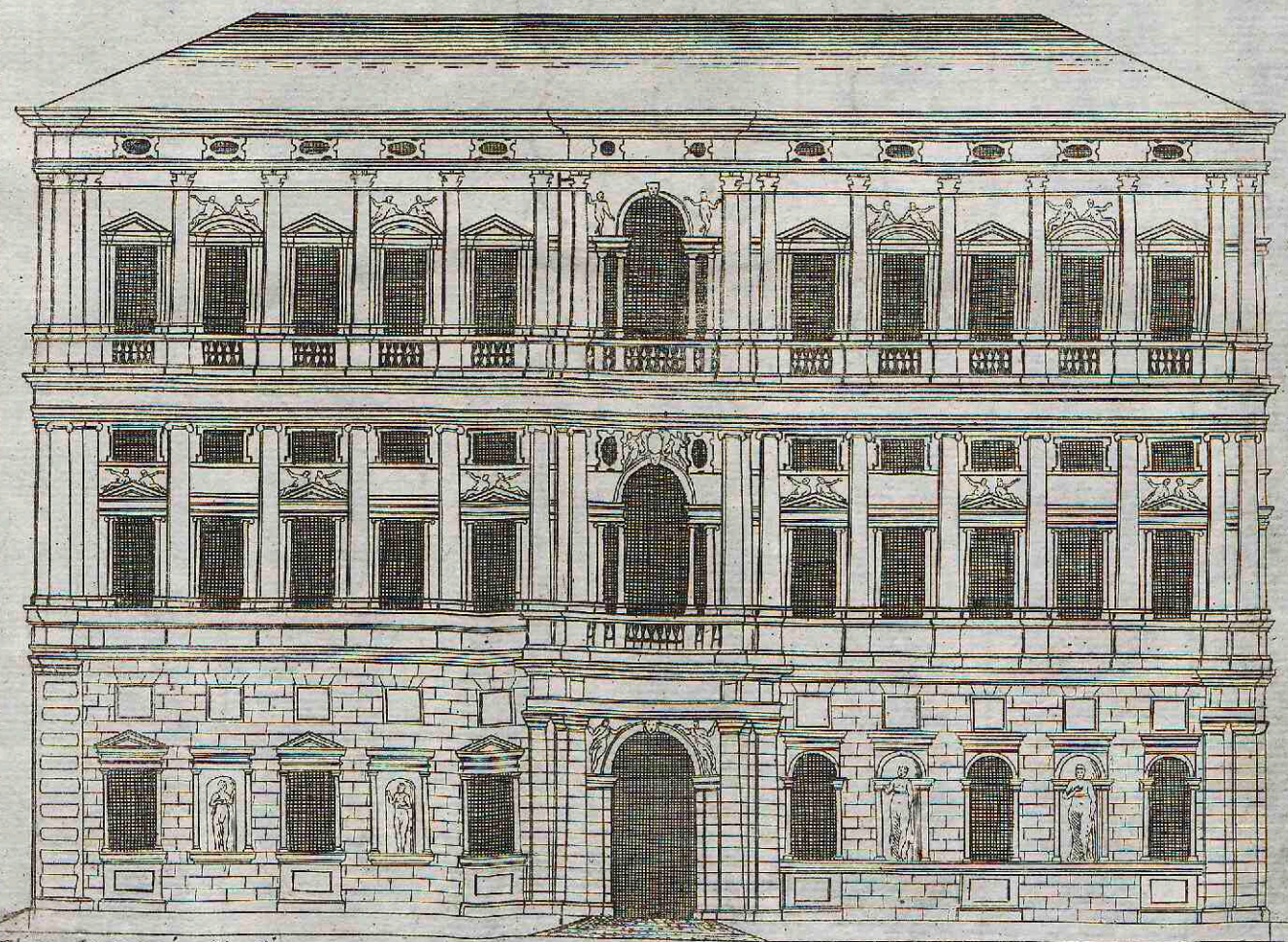
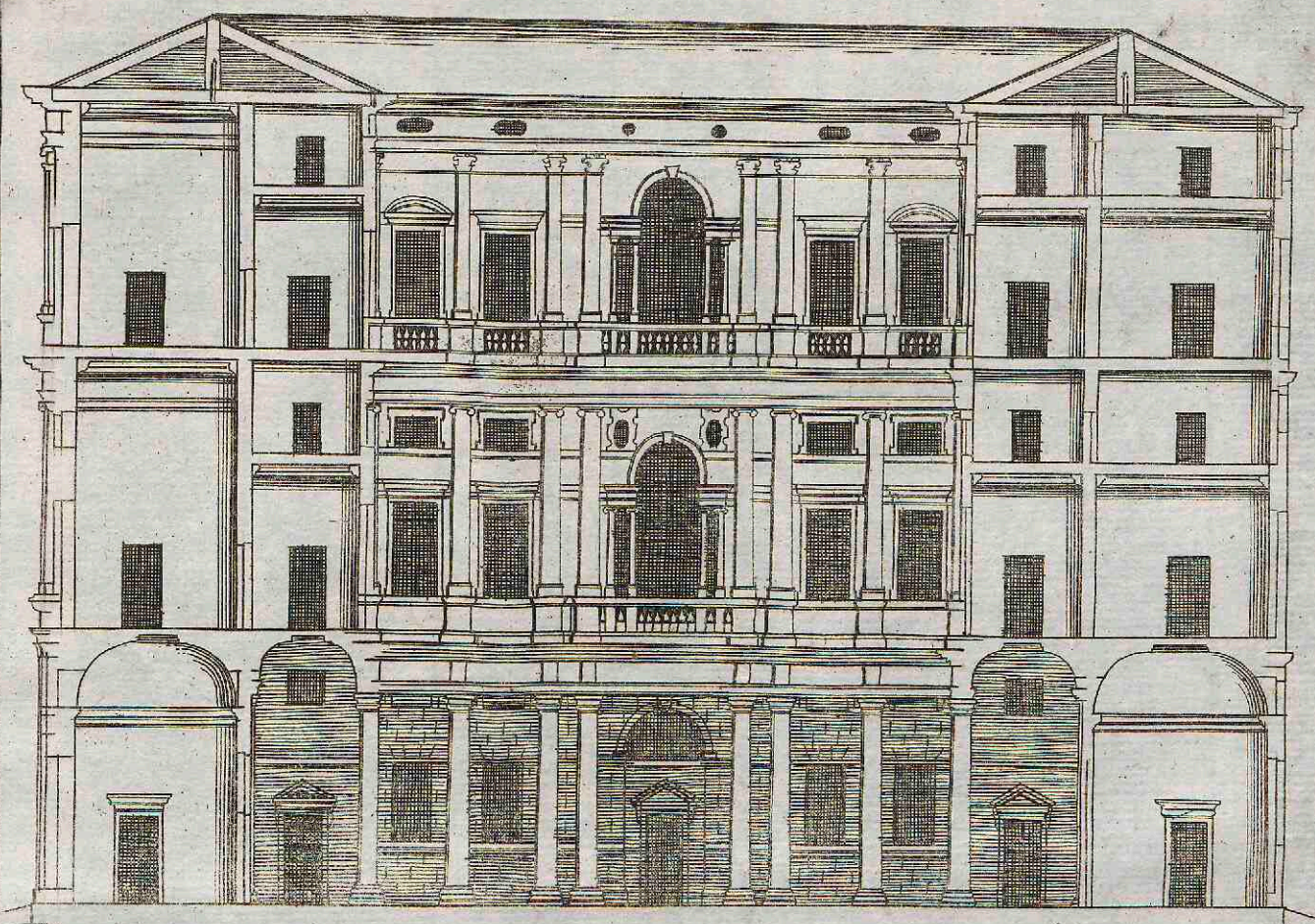
Vaart wel.

VINCENT SCAMOZZI.

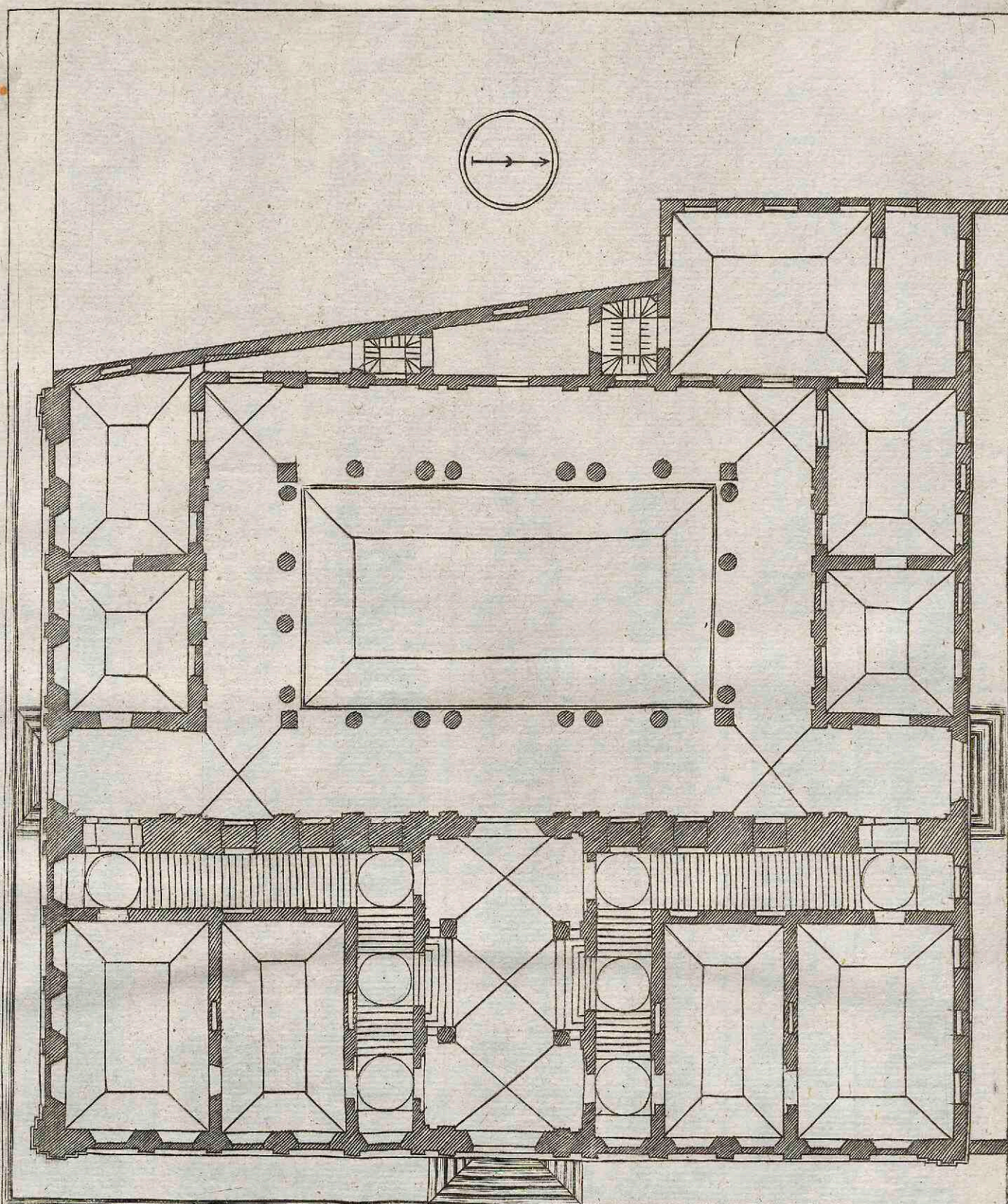
AMSTERDAM.

Ter Drukkerye van CORNELIS de BRUYN, Boekdrukker, achter de Nieuwe Kerk, in de Grave-straat, Anno 1661.

Vinc. Scamozzi. Veneti.
Ar. in Firenze an. 1602.

10' 20' 30' 40' 50' 60' 70' 80' 90' 100' Piedi
a. 38

Piedi 10' 20' 30' 40' 50' 60' 70' 80' 90' 100' Venetis

Vinc. Scam. Arch.
1602.